

GLOBAL AND NATIONAL TRENDS IN LIFE SCIENCES

COLLECTION OF SCIENTIFIC WORKS

on the occasion of the 125th anniversary
of the National University of Life and
Environmental Sciences of Ukraine

Nizhyn- 2023

Міністерство освіти і науки України / Ministry of Education and Science of Ukraine
Національний університет біоресурсів і природокористування України / National University of Life and
Environmental Sciences of Ukraine
Бидгощський університет економіки (Польща) / University of Economy in Bydgoszcz (Poland)
Познанський університет економіки та бізнесу (Польща) / Poznan University of Economics and Business (Poland)
Туран-Астана Університет (Республіка Казахстан) / Turan-Astana University (The Republic of Kazakhstan)
Національний університет «Чернігівська політехніка» Chernihiv Polytechnic National University (Ukraine)
Донецький національний університет імені Василя Стуса / Vasyli' Stus Donetsk National University (Ukraine)
Уманський національний університет садівництва / Uman National University of Horticulture (Ukraine)
ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут» / SS NULES Ukraine «Berezhany Agrotechnical
Institute» (Ukraine)
ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут» / SS NULES Ukraine «Nizhyn Agrotechnical Institute»
(Ukraine)
Факультет агротехнологій та економіки / Faculty of Agrotechnology and Economics

ГЛОБАЛЬНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ГАЛУЗІ НАУК ПРО ЖИТТЯ

**з нагоди 125-річчя Національного університету
біоресурсів і природокористування України
(ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ)**

GLOBAL AND NATIONAL TRENDS IN LIFE SCIENCES

**on the occasion of the 125th anniversary of the
National University of Life and Environmental
Sciences of Ukraine
(COLLECTION OF SCIENTIFIC WORKS)**

**6 квітня 2023 року / April 6th 2023
м. Ніжин / Nizhyn**

УДК 339.9:51/59(100+477)
Г58

*Рекомендовано до друку вченою радою
ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»
(Протокол № 7 від 30.03.2023 року)*

Редакційна колегія:

к.пед.н., доцент В.С. Лукач (голова); к.т.н. І.О. Демчук;
к.е.н., доцент Г.М. Македон; к.е.н., доцент І.В. Дворник;
д.і.н., доцент О.С. Сидорович; к.б.н., доцент А.В. Семеніхін;
к.е.н., доцент Н.Г. Царук; к.с.-г. н. І.Д. Брюхачова; А.І. Михайленко

Г58 «Глобальні та національні тенденції у галузі наук про життя», збірник наукових праць. Ніжин: НДУ Гоголя., 2023. С. 190
ISBN 978-617-527-258-9

У збірнику розміщено матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Глобальні та національні тенденції у галузі наук про життя», що відбулася 6 квітня 2023 року на базі ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут». Збірник охоплює результати наукових досліджень, проведених науковопедагогічними працівниками, науковими співробітниками, аспірантами та студентами.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, галузевої термінології, імен власних та інших відомостей.

ISBN 978-617-527-258-9

© ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»
© автори тез

***ДИСКУСІЙНА ПАНЕЛЬ 1 /
DISCUSSION PANEL 1***

**Загострення проблеми продовольчої
безпеки у світі. Роль сільського
господарства у вирішенні глобальних
проблем людства**

**Global Issues: Food Security. The
importance of agriculture in solving global
problems of mankind**

Бачинська Ірина

здобувачка вищої освіти магістратури

Федуняк Ігор

к.е.н, доцент

ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»

СТАН АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ НОВИХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Сільськогосподарська галузь для української держави завжди була однією з пріоритетних сфер як зовнішньоекономічного, так і внутрішньоекономічного розвитку країни, адже питання організації виробництва й підтримки продовольчого забезпечення для окремої держави актуальні в усі часи. Від цього залежить не тільки життєздатність і самодостатність країни й суспільства, а й безліч найрізноманітніших напрямів людської діяльності.

Україна – це країна з потужним агропромисловим потенціалом та величезними перспективами розвитку сільського господарства. Вона володіє сприятливими кліматичними умовами і якісними земельними ресурсами, наявність яких свідчить про можливість ефективного розвитку сільськогосподарського виробництва [1].

Аграрний сектор є важливою стратегічною галуззю української національної економіки, яка забезпечує продовольчу безпеку та продовольчу незалежність нашої держави, дає значній частині сільського населення робочі місця. Український аграрний сектор з потенціалом виробництва, що значно перевищує потреби внутрішнього ринку, є ланкою, що з одного боку може стати локомотивом розвитку національної економіки та її ефективною інтеграції в світовий економічний простір, а з іншого – зростання доходів, задіяного в аграрній економіці сільського населення, що складає понад третину всього населення країни, дати мультиплікативний ефект у розвитку інших галузей національної економіки.

Внаслідок бойових дій на території України частина працівників сільгосппідприємств та фермерів була вимушена не тільки припинити економічну діяльність в аграрному секторі, а й залишити власні домівки. Значних збитків зазнали як рослинницька так і тваринницька галузі. Зокрема, втрата обсягів виробництва продукції рослинництва в натуральних величинах у 2022 р., порівняно з попереднім роком, становить 35–40 %, що зумовлено скороченням посівних площ (через тимчасову окупацію територій України) і нижчою врожайністю культур, порівняно з попереднім роком [2]. За даними Мінагрополітики, через військові дії втрачено 15–20 % поголів'я великої рогатої худоби, свиней і птиці, а також 84,2 тис. одиниць техніки та устаткування [3].

У сьогоденних умовах війни сільське господарство серед інших галузей демонструє позитивну тенденцію. Україна останні десятиліття є впевненим чистим експортером зерна, нарощуючи його експортний потенціал. Це означає, що формування внутрішніх цін на зерно у нас відбувається великою мірою

**Discussion panel 1 «Global Issues: Food Security.
The importance of agriculture in solving global problems of mankind»**

виходячи з ситуації на світових ринках. Останнім часом у світі, зважаючи на зростання валових зборів, залишки основних зернових культур неухильно збільшуються, що, у свою чергу, позначається як на внутрішніх цінах зернових культур, так і на прибутках виробників.

Відомо, що сільське господарство є специфічною галуззю економіки. Це проявляється в тому, що, на відміну від багатьох інших галузей економіки, результати його діяльності значно залежать від природно-кліматичних умов. Тому одним із важливих напрямків розвитку сільськогосподарського виробництва є зменшення ризиків від природно-кліматичних умов та забезпечення подальшого розвитку аграрного сектора шляхом удосконалення системи захисту господарств [4].

Пріоритетним напрямом інноваційної діяльності в аграрному секторі є впровадження найбільш перспективних агротехнологій і на цій основі підвищення продуктивності виробництва з метою зниження витрат на одиницю продукції та зміцнення її конкурентоспроможності на внутрішньому і світовому ринках. Серед напрямків інноваційного розвитку аграрного сектора слід визначити такі: 1) створення та впровадження у виробництво високопродуктивних сортів і гібридів сільськогосподарських культур, нових порід тварин і птиці; 2) стимулювання агроекологічної діяльності, зокрема розвитку альтернативного органічного агровиробництва; 3) формування високоосвічених професійних кадрів [5].

Найважливішою характеристикою перспективної національної моделі розвитку в умовах глобалізації має стати не підпорядкування національної економіки глобальним економічним процесам, а активне використання позитивів глобальної економіки для оптимізації умов національного економічного розвитку.

Шляхи розвитку агропромислового сектору України передбачають збалансовані та взаємозв'язані структурні перебудови усіх його галузей, максимальне впровадження у виробництво найважливіших досягнень науково-технічного прогресу, світового досвіду, найбільш прогресивних форм економіки і організації виробництва.

Список використаних джерел:

1. Михайлов А. П. Сучасний стан та перспективи розвитку аграрного сектору економіки України. Науковий вісник УМО «Економіка та управління». № 1 (2016) (електронне видання).
2. Наповнюють бюджет і годують. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/narovnyuyut-byudzheth-i-goduyut/>
3. Збитки від загибелі тварин та пошкодження тваринницьких ферм становлять приблизно 2 млрд гривень. URL: <https://minagro.gov.ua/news/zbitki-vid-zagibeli-tvarin-ta-poshodzhennyu...>
4. Недбаєва С. М. Державне регулювання страхуванням сільськогосподарських ризиків. Інвестиції: практика та досвід. 2009. № 24. С. 88-91.
5. Саблук П. Т. Аграрна реформа в Україні (здобутки, проблеми і шляхи їх вирішення). Економіка АПК. 2009. №12. С. 3-13.

*Бридун Андрій,
магістрант спеціальності «Економіка»
Христенко Галина
к.е.н., доцент,
ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»*

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ – ПРІОРИТЕТНИЙ ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Сталий розвиток агропромислового комплексу та соціально-економічне зростання країни великою мірою залежать від стану сільського господарства, яке займає чільне місце в його структурі. Нині одним з основних гальмівних чинників такого розвитку є відсутність ведення більшістю сільськогосподарських підприємств цілеспрямованої інноваційної діяльності, як важливої передумови підвищення ефективності виробництва конкурентоспроможної продукції.

Сільське господарство належить до стратегічно важливих галузей національної економіки України. Забезпечуючи продовольчу безпеку країни, воно є основою розвитку національного агропродовольчого ринку. Випуск конкурентоспроможної продукції аграрної галузі можливий тільки на основі використання сучасних технологій, а також здійснення інноваційної діяльності в сільськогосподарських підприємствах.

Враховуючи зарубіжний та вітчизняний досвід, можна виділити пріоритетні напрями інноваційного розвитку сільського господарства [2]:

модернізація й технічне переозброєння галузі;

впровадження енергозберігаючих та інноваційно-інтенсивних технологій виробництва продукції;

реструктуризація й оновлення матеріально-технічної бази агропромислового комплексу;

використання нових сортів та порід, які забезпечать підвищення продуктивності та якості продукції.

Інтеграція України у світовий економічний простір потребує переведення вітчизняного аграрного виробництва на якісно нову – інноваційну модель розвитку та формування сучасної ринкової технологічної і технічної політики. Останніми роками у технологіях виробництва сільськогосподарської продукції відбуваються кардинальні зміни. Інноваційна концепція розвитку агротехнологій полягає у зниженні енерго- та ресурсомісткості технологічних операцій, біологізації землеробства, оптимізації термінів виконання передбаченого комплексу операцій, забезпеченні екологічності виробництва.

Нині у світовому землеробстві розробляють, вивчають і впроваджують кілька технологій землеробства – інтенсивну, біологічну (органічну) та прямої сівби (No-till) [3].

**Discussion panel 1 «Global Issues: Food Security.
The importance of agriculture in solving global problems of mankind»**

Особливо важливе значення для підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва мають інтенсивні технології, які концентрують новітні досягнення науки і техніки та дають можливість найповніше реалізувати потенційну продуктивність сортів відповідно до ґрунтових особливостей і погодних умов і забезпечують одержання високих урожаїв. Проте, враховуючи вплив кризових явищ на економіку країни, нестачу в сільськогосподарських підприємствах мінеральних добрив, засобів захисту рослин, пально-мастильних матеріалів і технічних ресурсів, важливого значення набуває впровадження енерго- та ресурсозберігаючих технологій, адаптованих до місцевих природних умов на основі визначених пріоритетів та інноваційних рішень, які разом із відносно високою врожайністю могли б забезпечувати економне використання матеріальних ресурсів і були екологічно безпечними для навколишнього природного середовища. Важливою складовою при цьому є високопродуктивна і високотехнологічна техніка.

Використання ресурсозберігаючих технологій вирощування сільськогосподарських культур є основою інноваційного розвитку галузі, а саме: економія ресурсів, підвищення урожайності культур, поліпшення якості продукції, підвищення родючості ґрунтів, зниження залежності врожаю від погодних умов.

Реалізація інноваційних ресурсозберігаючих технологій потребує забезпечення аграрної галузі сучасними технічними засобами для якісного виконання в оптимальні строки всього обсягу технологічних операцій з вирощування і збирання культур. Слід зазначити, що техніка, яка використовується у таких технологіях, є більш наукоємною, оскільки оснащена системами автоматизації контролю та управління технологічними процесами.

Значну інноваційну роль у забезпеченні високої ефективності сільськогосподарської техніки відіграють електронні системи. В конструкції тракторів і сільськогосподарських машин вони входять як незамінна складова частина у вигляді високоінтегрованої системи, що охоплює всю галузь рослинництва. Застосування супутникової навігаційної системи DGPS дає можливість знизити рівень фізичного навантаження, зменшити енергозатрати, приділити більше уваги технологічному процесу й одержати позитивний ефект завдяки максимальному використанню ширини захвату, недопущенню великих перекриттів між суміжними проходами та перевитрат насіння, а також прогресивній організації праці.

Отже в нинішній ситуації активізації інноваційної діяльності у сільськогосподарських підприємствах немає альтернативи. Головне при цьому – широке використання сучасних технологій, які безпосередньо впливають на підвищення урожайності сільськогосподарських культур і зменшення затрат на їх вирощування

Список використаних джерел:

1. Гарбар Ж. В., Кватернюк А. О. Пріоритетні напрями розвитку інноваційної діяльності в галузі рослинництва. Агросвіт. 2021. № 12. С. 9-14.

2. Єрмаков О.Ю., Саранчук Г.М. Інноваційний розвиток зерновиробництва в сільськогосподарських підприємствах: монографія. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2011. 196 с.

3. Танчик С. П. Основні напрями розвитку землеробства в Україні. Пропозиція. 2008. № 10. С. 51-56.

Вовк Валерія,
*аспірантка, асистент,
науковий співробітник наукових тематик
Вінницький національний аграрний університет*

ВИРОБНИЦТВО БІОПАЛИВ З АГРОБІОМАСИ ЯК СКЛАДОВА ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Згідно Закону України «Про альтернативні види палива» № 1391-ХІV від 14.01.2000 р., біомаса – невикопна біологічно відновлювана речовина органічного походження, здатна до біологічного розкладу, у вигляді продуктів, відходів та залишків лісового та сільського господарства (рослинництва і тваринництва), рибного господарства і технологічно пов'язаних з ними галузей промисловості, а також складова промислових або побутових відходів, здатна до біологічного розкладу [1]. Це визначення біомаси в українському законодавстві було приведено у відповідність до визначення, встановленого Директивою ЄС (RED і RED II).

Як паливо, агробіомаса посідає четверте місце у світі за обсягами виробництва і споживання енергії. Її частка у виробництві первинної енергії сягає 10%. На глобальному рівні до 2050 року агробіомаса може забезпечити виробництво 3000 тВт/ч електроенергії, що дозволить задовольнити потреби 7,5% населення світу, а також сприятиме скороченню викидів CO₂ до 1,3 млрд т на рік [4].

Сьогодні можна виділити різні напрямки енергетичного використання агробіомаси в Україні, наприклад, виробництво та використання брикетів, пелет, заготівля тюків соломи для фермерських (< 1 МВт) та більш потужних котлів і теплогенераторів, заготівля стебел кукурудзи для виробництва палива та/або енергії та інші. Одні напрямки розвиваються вже зараз достатньо успішно, інші – дуже повільно через наявність специфічних бар'єрів:

- технологічні бар'єри – відсутність у агровиробників техніки для заготівлі побічної продукції рослинництва для енергетичних потреб; складність організації ланцюжка «заготівля-поставка»; складність використання агробіомаси як палива;

- організаційні та законодавчі бар'єри – нерозвиненість ринку біопалив; складність притягнення до відповідальності за спалювання рослинних решток; відсутність державної політики щодо енергетичного використання агробіомаси; недостатнє висвітлення успішних прикладів енергетичного використання агробіомаси;

**Discussion panel 1 «Global Issues: Food Security.
The importance of agriculture in solving global problems of mankind»**

- економічні бар'єри – складність залучення фінансування на біоенергетичні проекти з використанням агробіомаси;
- екологічні бар'єри – потенційні ризики для ґрунту від вилучення з поля рослинних решток для потреб енергетики.

Однією з головних переваг енергетичного використання біомаси є її мультिवаріантність як за технологіями перетворення енергії, так і за способами її кінцевого використання. Біомасу можна використовувати для енергетичних потреб шляхом безпосереднього спалювання (дрова, тріска, тюки соломи, гранули та брикети з біомаси), а також застосовувати у переробленому вигляді. Прикладом останнього є рідкі біопалива (біодизель, біоетанол, рідкі продукти піролізу) та газоподібні біопалива (біогаз, газоподібні продукти газифікації та піролізу). Конверсія (перетворення) біомаси в інші види енергоносіїв або в кінцеву теплову чи електричну енергію може відбуватися фізичними, хімічними і біохімічними методами [3, 4].

Виокремлюють три групи агробіомаси:

- 1) первинні сільськогосподарські залишки, які утворюються в процесі збирання врожаю і є побічним продуктом рослинництва (солома, стебла соняшнику та кукурудзи тощо);
- 2) вторинні сільськогосподарські залишки, отримані при переробці основної сільськогосподарської продукції на підприємствах (жом, макуха, лушпиння, шкаралупа, костриця і т. ін.);
- 3) гній [6].

Отже, сьогодні з агробіомаси виробляють лише 10 % загального обсягу біоенергії, однак, за оцінками фахівців, є значний потенціал для збільшення її частки. Цього можна досягти насамперед підвищенням врожайності традиційних та енергетичних культур у різних регіонах світу (залежно від виду культури). Незважаючи на певні коливання, обсяги агробіомаси в Україні майже щороку збільшуються на тлі загальної тенденції зростання виробництва та врожайності основних сільськогосподарських культур.

Список використаних джерел:

1. Про альтернативні види палива: Закон України № 1391-XIV від 14.01.2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1391-14> (дата звернення: 29.03.2023).
2. Гончарук І.В. Моделювання та прогнозування рівня енергетичної незалежності агропромислового комплексу України на засадах сталого розвитку. *Ефективна економіка*. 2020. № 10. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.10.55.
3. Гончарук Я.В., Шевчук Г.В. Напрями вдосконалення виробництва та переробки продукції АПК на біопаливо. *Економіка та суспільство*. 2022. № 36. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-36-8>.
4. Перспективи розвитку ринку біомаси в ЄС і Україні. Вплив використання біомаси на зміну клімату. URL: <https://uspp.ua/assets/doc/uspp-biomass.pdf> (дата звернення: 29.03.2023).
5. Vovk V., Krasnoselska A. Ecologization of Agricultural Production Based on the Use of Waste-Free Technologies to Ensure Energy Autonomy of AIC. *Global trends and prospects of socio-economic development of Ukraine: scientific monograph*. Publishing House “Baltija Publishing”, Riga, Latvia. 2022. P. 59-87. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-193-0-2>.

6. Виробництво енергії з біомаси в Україні: технології, розвиток, перспективи / Ін-т технічної теплофізики НАН України; за ред. Г. Гелетухи. Київ: Академ періодика, 2022. 373 с

Глотов Валентин Русланович
аспірант спеціальності 051 Економіка
Національний університет біоресурсів і природокористування України

НИЗЬКОВУГЛЕЦЕВИЙ РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

Упродовж останніх років питання екології та соціальної відповідальності бізнесу набувають все більшого значення. У першу чергу занепокоєння науковців і практиків викликає зростання вмісту вуглекислого газу в атмосфері через викиди парникових газів, що, у свою чергу, сприяє підвищенню середньорічної температури. Таке підвищення на 1–2°C буде ефективним для аграрного сектора північної частини України, натомість у південних областях посушливі явища, у разі посилення, можуть нанести шкоду. Враховуючи це, до 2030 р. південна частина країни може стати непридатною для землеробства. Цим зумовлена актуальність побудови безкарбонної (низьковуглецевої) економіки [7]. У 2018 Україна увійшла у двадцятку світового рейтингу кліматичної політики. Окрім того, наша держава – учасниця Рамкової конвенції про зміну клімату 1992 року, Кіотського протоколу до Рамкової конвенції про зміну клімату від 1997 року та Паризької угоди 2015 року, яку замінив з 2020 року Кіотський протокол [1].

Україна характеризується найвищим показником викидів парникових газів (ПГ) на одиницю валового внутрішнього продукту у світі [3]. У 2018 р. сумарні викиди України CO₂-еквіваленту становили 344,07 млн т, з яких на сільське господарство припадало 42,5 млн т. (12,3 %). Основними забруднювачами у сільському господарстві України є рослинництво, а саме такі його складові як обробіток ґрунту та використання азотних добрив, які є джерелами викидів N₂O і тваринництво – джерело викидів CH₄ – результату кишкового бродіння великої рогатої худоби.

Використання азотних добрив є основним джерелом викидів N₂O у рослинництві. До прикладу, зростання попиту на українські зернові культури перебуває у тісній кореляції із щорічним збільшенням викидів нітратів (рис. 1).

Ретроспективний аналіз викидів CH₄ та виробництва основних видів продукції тваринництва демонструє найвищу кореляцію викидів із поголів'ям великої рогатої худоби. Відтак основним чинником зміни рівня викидів метану у тваринництві внаслідок кишкового бродіння є динаміка кількості поголів'я ВРХ (рис. 2).

Для зменшення негативного впливу сільського господарства на навколишнє середовище, а саме мінімізації викидів парникових газів, необхідно забезпечити: оптимізацію строків сівби та підбір сортів сільськогосподарських

**Discussion panel 1 «Global Issues: Food Security.
The importance of agriculture in solving global problems of mankind»**

культур; удосконалення технологій обробітку земель і пасовищ для збереження та накопичення у ґрунті вуглецю; вирощування енергетичних культур з метою заміщення невідновлюваних видів палива; відновлення деградованих ґрунтів; модернізацію систем збору, зберігання гною для зменшення рівня викидів CH_4 та NH_3 ; модернізацію та впровадження оптимальних систем утримання та відгодівлі тварин; уведення технологій внесення азотних добрив, що забезпечують зниження викидів N_2O тощо [2].

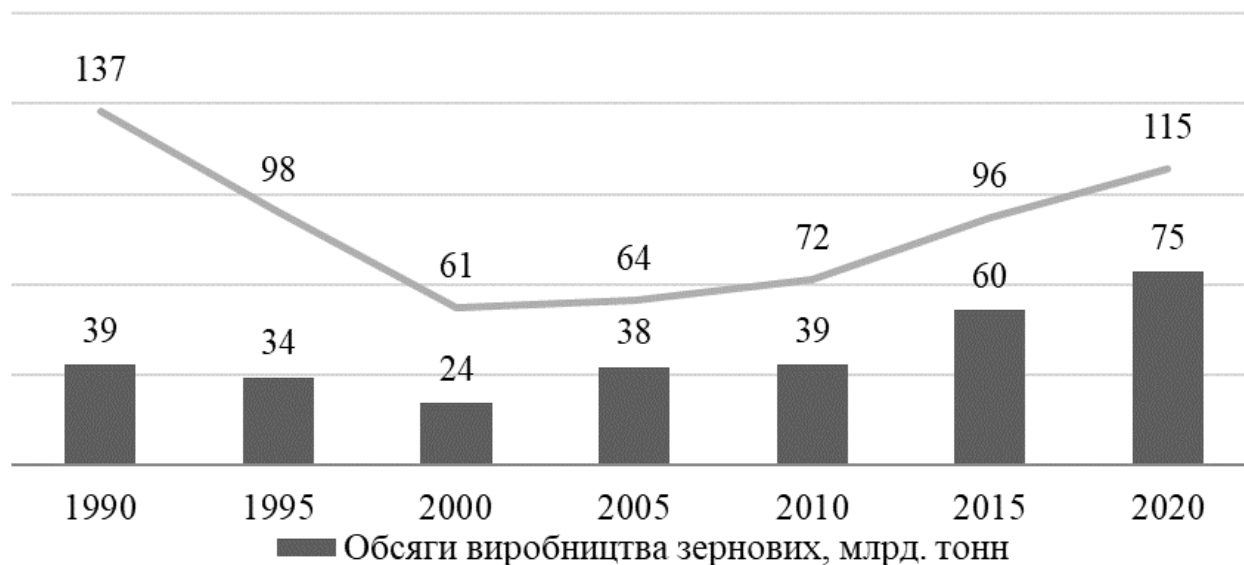

Рис. 1. Динаміка викидів N_2O в рослинництві. Джерело: побудовано за [8].

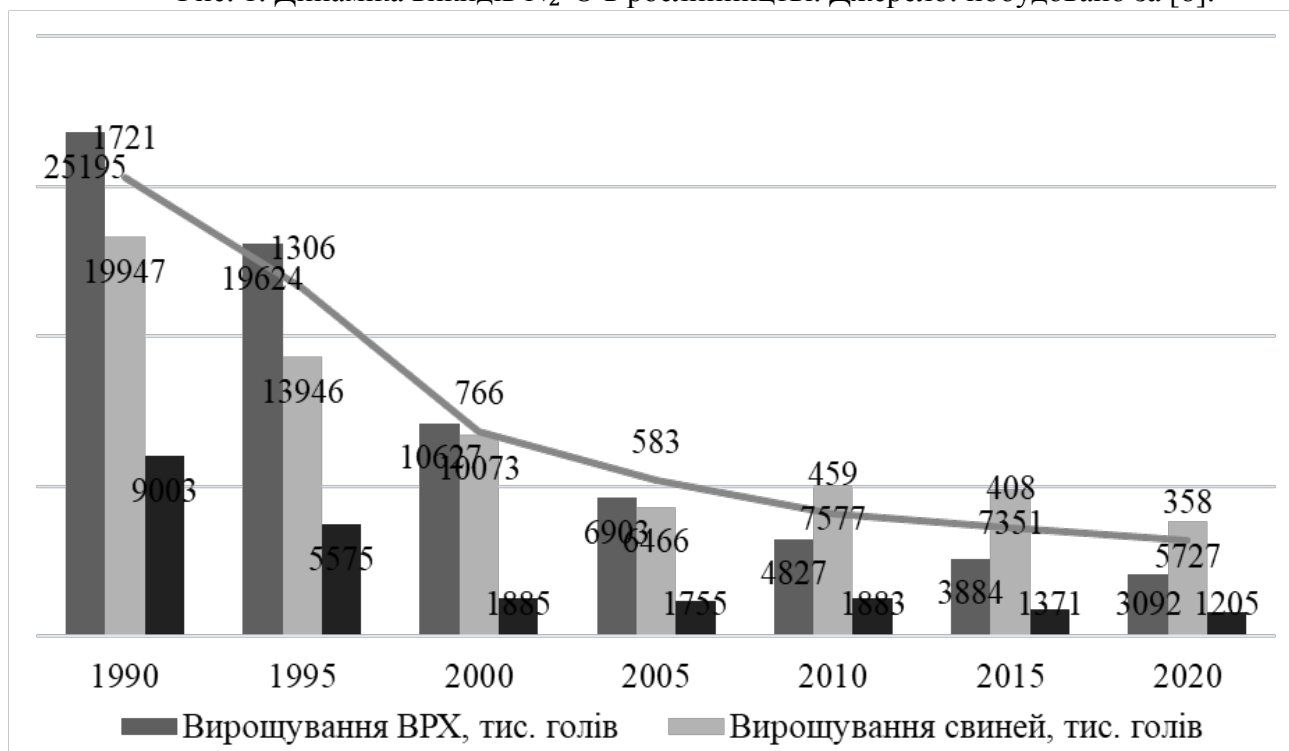

Рис. 2. Обсяги викидів CH_4 відповідно до виробництва основних категорій тваринництва. Джерело: побудовано за [5].

У світовій практиці застосовують різноманітні інструменти стимулювання скорочення викидів CO₂:

- податкові (пряме використання, вторинне використання в бюджеті, оподаткування палива, викидів тощо);
- ринкові (торгівля викидами);
- регулювання та субсидування (упровадження екологічних стандартів, підтримка інноваційних галузей).

Наразі основними механізмами стимулювання є система торгівлі викидами і податок на викиди CO₂.

Україна зобов'язалась гармонізувати своє законодавство з директивою ЄС 2003/96/ЄС про реструктуризацію оподаткування електроенергії і перенести на викопне паливо базу оподаткування викидів CO₂. Це дасть можливість охопити податком усі потенційні викиди CO₂ і стимулювати здійснення переходу на відновлювані джерела енергії, так як вони не підпадають під оподаткування [5].

18 липня 2018 р. Урядом було прийнято Стратегію низьковуглецевого розвитку України до 2050 року. Згідно Стратегії, основним заходами у сільському господарстві мають стати удосконалення раціону годівлі тварин, підвищення ефективності використання добрив тощо [3]. Пріоритетним завданням політики сталого розвитку для України є створення національного вуглецевого ринку та об'єднання його зі світовою системою торгівлі викидами, зокрема європейською [4, 5].

Таким чином, зважаючи на роль АПК в економіці України, питання низьковуглецевого розвитку сільського господарства на сучасному етапі розвитку є вкрай актуальним. Нагальною необхідністю є комплексний підхід на державному рівні щодо зменшення аграрних викидів, який би охоплював різні складові, включаючи розвиток виробництва енергії з відходів тваринництва, дотримання стандартів виробництва, підтримку ініціатив щодо зменшення викидів, кроки щодо зменшення споживання м'яса.

Список використаних джерел:

1. Урядовий Кур'єр. Курс на низьковуглецевий розвиток. 2019. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/kurs-na-nizkovuglecevij-rozvitok/> (дата звернення 15.07. 2022).
2. Караєва Н. В. Оцінювання впливу впровадження технологій зменшення викидів парникових газів на рівень економічної безпеки держави: моногр. Донецьк ДВНЗ «ДонНТУ». 2012. 320 с.
3. Караєва Н.В., Березницька М.В. 2015. Формування стратегічних напрямів переходу до низьковуглецевого розвитку України на основі експертної оцінки. URL: <https://economy.kpi.ua/uk/node/595> (дата звернення 15.07. 2022).
4. ШУЛІКІН Д. Низьковуглецевий тренд // СВІТ. – 2022. – URL: <https://svit.kpi.ua/2022/04/13/низьковуглецевий-тренд/> (дата звернення 15.07. 2022).
5. Прокопенко К.О., Удова Л.О. 2017. Сільське господарство України: виклики і шляхи розвитку в умовах зміни клімату. URL: http://eip.org.ua/docs/EP_17_1_92_uk.pdf (дата звернення 15.07. 2022).

Гуторов Олександр

д.е.н., професор,

провідний науковий співробітник відділу геоінформаційних технологій

та економічних досліджень

Інститут кліматично орієнтованого сільського господарства

КОНЦЕПТУАЛЬНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗВИТКУ РИСІВНИЦТВА В УКРАЇНІ

Рис є однією з найважливіших світових продовольчих зернових культур за обсягами виробництва, займаючи друге місце після пшениці. Для третини населення планети він залишається основним продуктом харчування, навіть незважаючи на те, що в останні роки хліб і хлібобулочні вироби з пшениці, в тому числі макаронні вироби, користуються великим попитом у населення [1].

Вітчизняне вирощування рису є досить складною галуззю зернового господарства, оскільки пов'язане із застосуванням спеціалізованих зрошувальних систем, які вимагають більшої капіталомісткості, ніж при виробництві інших видів зернових, фінансових, матеріальних і трудових ресурсів. До особливостей виробництва рису можна віднести локальне поширення цієї вологолюбної культури, на відміну, наприклад, від колосових зернових культур. Складнощі вирощування рису традиційно обумовлені його біологічними особливостями і кліматичними умовами, оскільки вирощування рису в Україні знаходиться в самій північній рисівничій зоні світу. Тому диференційоване використання адаптивного потенціалу культури, біокліматичного потенціалу зони вирощування цієї зернової продовольчої культури має сприяти зниженню витрат на виробництво рису [2, 3, 4].

У короткостроковій і довгостроковій перспективі головною метою розвитку вітчизняного рисівництва як і раніше залишається найбільш повне забезпечення потреб країни рисом і продуктами його переробки, а також створення їх експортних ресурсів. Його завдання полягає у збільшенні обсягів виробництва рису, підвищенні його якості та конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках шляхом ефективного управління галуззю, шляхом переведення її на інноваційно-інвестиційну модель розвитку, засновану на раціональному використанні виробничих ресурсів та біокліматичного потенціалу рисівницьких територій та господарств. При цьому необхідно використовувати ті фактори, які, не вимагаючи значних одноразових витрат, здатні забезпечити досить високу ефективність розвитку рисівництва в країні за порівняно короткий період часу.

Більш повне забезпечення населення країни рисом і продуктами його переробки можливо завдяки раціональному використанню наявного потенціалу вітчизняного рисівництва на основі впровадження інноваційних розробок, просторового розвитку галузі, вдосконалення організаційно-економічного механізму регулювання виробництва і збуту рису. У зв'язку з тим, що використання інновацій у вирощуванні рису обмежене через відсутність власних

фінансових ресурсів рисівницьких господарств, основним напрямом розвитку галузі є державно-приватне партнерство.

З огляду на сучасний рівень рисівництва, найбільш актуальним напрямом підвищення ефективності є його техніко-технологічна модернізація, адже через хронічну відсутність спеціалізованої сільськогосподарської техніки терміни збирання рису майже перевищують агротехнічні вимоги, що не тільки збільшує його втрати, але і знижує якість продукції галузі, призводить до неухильного зростання витрат. Тому своєрідним і важливим показником розвитку рисівництва, основою ефективного функціонування галузі, одним з основних показників конкурентоспроможності рису є його якість, що характеризує споживчу і технологічну цінність продукції галузі. Саме вирішення проблеми вирощування високоякісного рису, збільшення його виробництва має стратегічне значення для розвитку галузі, оскільки він є життєво важливим продуктом харчування для населення.

Вирішення великої кількості питань, пов'язаних з підвищенням ефективності виробництва рису, його якості та конкурентоспроможності, вимагає розвитку селекції та насінництва, організації сучасного переробного виробництва, які об'єднані спільною технологією щодо реалізації якісних показників різних сортів рису з урахуванням їх різноманітного цільового використання. Такий підхід багато в чому вирішить питання підвищення якості рису на рівні господарства, регіону і країни в цілому. Однак вирощування високоякісного рису - це виклик, який вимагає одночасного врахування певних взаємопов'язаних факторів. Одним з перспективних інноваційних напрямів у виробництві рису є використання його біологічного потенціалу, який базується на використанні методів генної інженерії, біологічних технологій, що стимулюють фізіологічні та біологічні процеси живих клітин рослин, що багато в чому дозволяє регулювати їх ріст і розвиток.

Важливим фактором, що впливає на збільшення виробництва високоякісного рису, є зміцнення матеріально-технічної бази рисівництва. Через відсутність умов для того, щоб рисівницькі господарства могли своєчасно проводити необхідні виробничі процеси, погіршилася родючість ґрунтів, зменшилися обсяги меліорації земель, розміри удобрених посівних площ, знизився рівень захисту рисових культур від поширених хвороб, шкідників і бур'янів, що в підсумку призвело до падіння технологічного рівня рисівництва. Лише деякі відносно великі і економічно сильні рисівницькі господарства змогли забезпечити техніко-технологічне впровадження прогресивних інновацій і виконати всі агротехнічні вимоги по вирощуванню рису.

Таким чином, навіть якщо ґрунтово-кліматичні умови сприяють отриманню високоякісного зерна, неможливо істотно підвищити ефективність і конкурентоспроможність виробництва рису без зміцнення матеріально-технічної бази рисівництва. Вирішенню цієї проблеми сприятиме розвиток системи державної підтримки галузі, яка передбачає гарантоване надання довгострокових кредитів сільськогосподарським товаровиробникам на

**Discussion panel 1 «Global Issues: Food Security.
The importance of agriculture in solving global problems of mankind»**

пільгових умовах, а також короткострокових кредитних ресурсів. Без субсидій рисівницькі господарства не можуть ефективно функціонувати. Ця проблема вирішується швидше і ефективніше за рахунок використання різних цільових програм, в тому числі регіональних програм, в яких повинні бути сконцентровані основні фінансові ресурси, що виділяються на інноваційний розвиток рисівництва і, перш за все, на впровадження досягнень науково-технічного прогресу.

Особливе значення для підвищення якості рису мають нормативно-правові чинники, які встановлюють вимоги до показників його якості. Розробка і прийняття нових вітчизняних стандартів якості та безпеки рисової продукції зажадає не тільки приведення їх у відповідність з міжнародними стандартами, в тому числі вимогами Євразійського економічного союзу, а й врахування особливостей розвитку рисового ринку, як вітчизняного, так і світового.

Стабільне виробництво рису і подальше збільшення його валового збору повинно здійснюватися не тільки за рахунок використання оптимальних розмірів посівних площ, вдосконалення організаційно-господарського механізму, а й застосування ресурсозберігаючих технологій вирощування, що забезпечують підвищення врожайності і поліпшення якості рису при дотриманні вимог сівозмін в рисівницьких господарствах. Науково обґрунтоване чергування в них культур з урахуванням наявності хороших попередників забезпечує підвищення родючості ґрунту, дозволяє ефективно боротися з бур'янами, шкідниками і хворобами рослин, сприяє отриманню більш високого і кращого врожаю за рахунок вирівнювання висоти рослин і одночасності дозрівання зерна.

Ефективне вирощування рису і надійне забезпечення потреб країни в своїй продукції може бути досягнуто тільки за рахунок раціонального використання власного виробничого потенціалу при впровадженні інновацій, а також удосконалення організаційно-економічного механізму ведення галузі, її просторового розвитку, державної підтримки галузі, використання механізму державно-приватного партнерства. Підвищити ефективність розвитку вітчизняного рисівництва і конкурентоспроможність його продукції можна за рахунок зміцнення матеріально-технічної бази галузі, особливо зрошувальної системи рисових культур. Для цього доцільно розробити систему державної підтримки вирощування рису, зосередивши основні фінансові ресурси на його інноваційно-інвестиційному розвитку. При цьому важливим напрямом підвищення ефективності та конкурентоспроможності галузі є політика кластерної підтримки її інноваційного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Вожегова Р. А., Бояркіна Л. В., Біднина І. О., Боровик В. О., Шабля О. С., Шарій В. О. Стан та перспективи розвитку світового рисівництва. *Аграрні інновації*. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2022. № 16. С. 11-17.

2. Бояркіна Л. В., Боровик В. О., Шабля О. С., Шарій В. О. Сучасні проблеми та перспективи розвитку галузі рисівництва в Україні. *Зрошуване землеробство*. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2020. № 78. С. 5-9.

3. Дудченко В. В., Корнбергер В. Г., Морозов В. В., Дудченко К. В. Рисові зрошувальні системи: використання дренажно-скидних вод: монографія. Херсон: ФОП Грінь Д. С., 2016. 212 с.

4. Морозов Р. В. Стратегічне управління розвитком галузі рисівництва в Україні: монографія. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2012. 298 с.

Дзенглюк Олег
магістр

Судомир Світлана
д.е.н., професор,

ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

У підвищенні рівня конкурентоспроможності та швидкому розвитку сільського господарства виступає інноваційна діяльність. Що стосується сільського господарства, то слід відмітити, що інноваційна діяльність розвивається дуже повільно, це пов'язано через:

- низький рівень державного фінансування наукової діяльності, що спричиняє відповідно кількість виконаних наукових розробок;
- неналагодженість відносин між наукою і виробництвом;
- недостатню проінформованість новітніми досягненнями у галузі сільськогосподарської науки.
- через небажанням працівників апарату управління щодо змін на підприємстві.

Інноваційний розвиток агропромислового виробництва сприятиме стабільному зростанню експорту і рівню внутрішнього споживання, зменшення обсягу імпорту за рахунок зростання конкурентоспроможності аграрного сектора і, як наслідок, збільшення його інвестиційної привабливості.

Стратегічними завданнями інноваційної політики в сільському господарстві є зростання конкурентоспроможності з врахуванням інновацій, які затребувані безпосередньо сільськогосподарськими виробниками, визначення та підтримка високотехнологічних сфер, що забезпечують прискорення економічного зростання. При цьому повинні враховуватися сильні сторони і можливості, слабкі сторони загрози.

Ми підтримуємо позицію проф. Гудзинського О.Д. Судомир С. М., які вважають, що особливо небезпечним з позицій розвитку загроз для аграрного сектора економіки і в цілому суспільства є розбалансований підхід в стратегічному розвитку підприємств при впровадженні інноваційної моделі [2].

Автори вважають, що інноваційна модель динамічна і її результативність може забезпечуватися лише при певних умовах, а саме: [2]:

- повнотою використання вимог наукових принципів: системності і комплексності, безперервності, цільової спрямованості, відповідності цілям і задачам, адаптивної упереджувальності, гнучкості, гармонійності та ін.;

**Discussion panel 1 «Global Issues: Food Security.
The importance of agriculture in solving global problems of mankind»**

- рівнем розвитку і збалансованості складових організацій як соціально-економічних систем та менеджменту як системно-гармонійної цілісності;
- рівнем обґрунтованості цільової спрямованості напрямів діяльності підприємницьких структур в контексті органічної єдності біологічних, соціальних та економічних складових;
- рівнем інноваційної сприйнятливості на рівнях: суспільства, держави, регіонів, підприємств, інституціональному;
- рівнем розвитку власних, владних, власно-владних, соціально-трудова відносин;
- рівнем забезпечення єдності корпоративних інтересів;
- рівнем розвитку інститутів;
- рівнем правового забезпечення суб'єктів власності в системі: «власник основного капіталу» – «власник інтелектуального капіталу»;
- рівнем раціональної збалансованості форм власності та ін. [2].

На думку авторів забезпечення гармонійності діяльності організаційних формувань в стратегічно-інноваційному їх розвитку є створення саморозвиваючої соціально-економічної системи, діючу за «принципом безперервності Візера» [1].

В основу такого підходу – розвиток системної цілісності на основі збалансованого комплексного варіанту дій. Однак в реальній практиці такого підходу при формуванні систем не завжди дотримуються. Це характерно для всіх рівнів управління. Стрибокподібному біфуркаційному варіанту дій надається перевага. Таким чином, результативна система стратегічного управління інноваційним розвитком підприємницьких структур потребує комплексного підходу до формування передумов забезпечення ефективної діяльності підприємств шляхом проведення системних якісно-структурних змін, складових організацій та менеджменту в гармонійно збалансованому варіанті дій [4].

Список використаних джерел:

1. Гудзинський О. Д., Судомир С. М., Гуренко Т. О. Теоретико-методологічні засади результативного управління розвитком підприємств: монографія. Київ: ЦП «Компринт», 2017. 411 с.
2. Гудзинський О. Д., Судомир С. М. Стратегічне управління інноваційним розвитком підприємницьких структур. Сталый розвиток економіки. 2012. № 6 [16]. С. 186-189.
3. Sudomyr S., Kuliak M. Social responsibility of enterprises in their innovative and strategic development. Prace naukowe. Pedagogika, zarządzanie i inżynieria zarządzania wobec. Wałbrzych, 2022. T. 52. P. 156-166.
4. Судомир С. М. Формування системи управління розвитком сільськогосподарських підприємств: теорія, методологія: монографія. К. : ЦП «Компринт», 2015. 483 с.
5. Судомир С. М. Результативне управління соціально-економічними системами аграрного сектору економіки: монографія. Київ: ЦП «Компринт», 2015. 113 с.
6. Судомир С. М. Формування результативної системи управління інноваційною діяльністю сільськогосподарських підприємств. Менеджмент результативної трансформації аграрної сфери економіки України: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Бережани, 12 червня 2018 р.). Тернопіль, 2018. С. 25–28.

Кузьмін Дмитро

к.ю.н., викладач

Класичний фаховий коледж Сумського державного університету

Весперіс Світлана

к.е.н., старший викладач

Конотопський інститут Сумського державного університету

ЗМІНИ У СТАВЛЕННІ КІНЦЕВОГО СПОЖИВАЧА ДО ВІДНОВЛЮВАНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ У АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ УКРАЇНИ

Політичні та економічні реалії свідчать про все зростаючу проблему, пов'язану із забезпеченням продовольчої безпеки для населення як України, так і більшості країн світу. Процеси, пов'язані із формуванням світового ринку, глобалізації та господарської спеціалізації окремих регіонів стали взаємопов'язаними ключовими механізмами функціонування сучасної світової економіки. Україна традиційно на світовому ринку постачання продовольства займала визначну позицію. Проблеми агропромислового комплексу України, пов'язані із карантинними обмеженнями та початком військових дій у 2022 році на її території, стали причиною кризових явищ у забезпеченні доступним продовольством як громадян України, так і цілого ряду країн світу. Важливим моментом у виникненні проблемних питань функціонування агропромислових підприємств стали планові та аварійні відключення від постачання електричної енергії, які були пов'язані із умовами ведення військових дій на території України.

Означена проблема сформувала як загальну суспільну проблему громадян України на можливість не обмеженого доступу до споживання електричної енергії, так і окремо взяті проблеми підприємств агропромислового комплексу, які під час відключення від енергопостачання змушені були зменшувати плани та обсяги випуску сільськогосподарської продукції, або взагалі припинили свою господарську діяльність. Вищезазначені моменти сприяли активізації уваги суб'єктів агропромислового комплексу до питань, пов'язаних із експлуатацією об'єктів альтернативної енергетики. Тому дослідження, пов'язані із особливостями перспектив розвитку альтернативної енергетики для агропромислового комплексу України, є актуальними.

В силу цілого ряду причин альтернативна енергетика у суб'єктів приватного агропромислового комплексу України сприймалася кінцевими її споживачами як перспективи на майбутнє. У той же час традиційно віддавалася перевага по забезпеченню постачання електричної енергії переважно від монополістів енергетичного ринку. Причин такої поведінки можливо виділити декілька, до них віднесемо: необхідний високий технічний рівень при монтажі та експлуатації об'єктів альтернативної енергетики; високі ціни при закупівлі обладнання для об'єктів альтернативної енергетики; особливості природних умов, необхідних для експлуатації об'єктів альтернативної енергетики та при замовленні послуг їх монтажу; психологічний фактор неготовності до обов'язків, які виникають при

**Discussion panel 1 «Global Issues: Food Security.
The importance of agriculture in solving global problems of mankind»**

експлуатацією об'єктів альтернативної енергетики. Проте, особливості перебігу військових дій у 2022 році змусили споживачів поступово змінювати своє ставлення до перспектив експлуатації об'єктів альтернативної енергетики у приватному аграрному секторі, що викликає подальшу актуальність досліджень у цьому напрямку.

Особливо питання забезпечення електричною енергією стало критичним восени 2022 року, коли об'єкти критичної інфраструктури України стали цілями для ракетних атак та атак дронів. В результаті атак проти енергетичної системи України постачальники електричної енергії змушені були перейти до аварійних та планових відключень споживання електричної енергії для кінцевих споживачів. В результаті таких відключень для фізичних та юридичних осіб, задіяних у функціонуванні аграрного сектору економіки, набуло актуальності питання забезпечення себе електричною енергією із альтернативних джерел. Найбільш актуальним для приватного аграрного сектору економіки стає монтаж та експлуатація об'єктів малопотужної відновлювальної енергетики.

Ключовим моментом у забезпеченні суб'єктів агропромислового комплексу України постачанням електричної енергії є державна політика, пов'язана із цілеспрямованою підтримкою діючих господарюючих суб'єктів з боку різних державних органів та органів місцевого самоврядування. Політична лінія держави базується на можливості ефективно застосовувати окремі методи впливу у сфері управління, які направлені на введення у експлуатацію нових та модернізацію вже існуючих об'єктів альтернативної енергетики для суб'єктів агропромислового комплексу України. Зазначена позиція української держави на декларативному рівні задекларована у Енергетичній стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність». Стратегія розглядає як програмне стратегічне завдання розвитку економічного потенціалу держави реалізацію заходів, спрямованих на зменшення енергетичної залежності економіки та важливість диверсифікації джерел і шляхів постачання енергоресурсів [1]. Регіони України, які потерпають від ведення бойових дій, додатково потребують допомоги з боку держави. Саме для цих регіонів ефективною стратегією можуть стати вже ефективно реалізовані у довоєнний час короткострокові програми державної підтримки населення та господарюючих суб'єктів, направлених на введення у експлуатацію об'єктів альтернативної енергетики.

Держава має змогу прямо надавати фінансову допомогу для суб'єктів агропромислового комплексу, надавати пільгові цільові кредити від фінансових установ різних форм власності на підставі статті 16 Закону України «Про енергозбереження», де прямо зазначена важлива роль держави по стимулюванню енергозбереження шляхом пріоритетного кредитування [2]. Більше того, держава вже має довоєнний досвід у реалізації подібних короткострокових програм по фінансовій допомозі, яка направлена на введення у експлуатацію об'єктів альтернативної енергетики. На підставі Закону України «Про енергозбереження» було створене «Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України», яке було задіяно з боку держави у наданні можливостей отримувати

фінансову допомогу пільгового кредитування при придбанні та монтажу об'єктів відновлювальної енергетики для населення. Вважаємо, що подібну практику по наданню фінансової допомоги потрібно впроваджувати у регіонах, де об'єкти енергетики найбільш постраждали. Більше того, повоєнна відбудова країни може бути вкрай ефективною при активному впровадженню через механізми надання пільгового кредитування для переходу кінцевих споживачів на експлуатацію об'єктів альтернативної енергетики. Фактично децентралізована система енергопостачання є менш вразливою від ведення активних бойових дій. Поява значного попиту на ринку України на придбання товарів, пов'язаних з експлуатацією об'єктів альтернативної енергетики та замовленням послуг з її монтажу та сервісного обслуговування, може стати одним із перспективних та економічно вигідних напрямків розвитку народного господарства. Господарюючі суб'єкти агропромислового комплексу, які отримують можливість доступу до експлуатації альтернативної енергетики, стають здатними ефективно забезпечувати продовольчу безпеку для українського населення та бути надійним світовим партнером-постачальником на світовому ринку продовольства. Буде вирішений і цілий ряд проблем, пов'язаних з екологічною безпекою. Так, Решетнікова І. Л. у своєму дослідженні відмітила, що реалізація проектів по монтажу альтернативної енергетики у повсякденне життя формує «стале споживання, як усвідомлене надання переваги продуктам і послугам, які не шкодять здоров'ю, оточуючому середовищу та заощаджують ресурси для майбутніх поколінь» [3, с. 88]. Інакше кажучи, поступовий перехід кінцевих споживачів електричної енергії від монополістів, які постачають електричну енергію, до експлуатації об'єктів альтернативної енергетики стає ключовим питанням продовольчої безпеки у майбутньому для агропромислового комплексу України.

Отже, сучасні події, пов'язані з веденням військових дій на території України у 2022 році, вплинули на потенціал української енергетики. У Агропромисловій галузі України, як результат проблем, пов'язаних з енергопостачанням, почали виникати кризові явища. Стає все більш очевидним, що для забезпечення продовольчої безпеки необхідність впровадження державних програм, пов'язаних з будівництвом та модернізацією об'єктів альтернативної енергетики як складовою національної економіки, може стати запорукою соціальної та економічної стабільності держави.

Список використаних джерел:

1. Енергетична стратегія України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність»: затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18.08.2017 № 605-р / Міністерство енергетики та вугільної промисловості України URL http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/publish/article?art_id=245234085.
2. Про енергозбереження: Закон України від 01.07.1994 № 74/94-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/94-вр>.
3. Решетнікова І.Л. Стале споживання як сучасний тренд поведінки споживачів. Маркетинг: виклики та рішення : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 21 квітня 2021 року) / за ред. д.е.н., проф. І.Л. Литовченко. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 155 с. С.87-89.

Макаров Олег
магістр
Судомир Світлана
д.е.н., професор,

ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

З розширенням продовольчих ринків у Європейському і світовому просторі ставляться нові задачі щодо: якості сільськогосподарської продукції, експортної орієнтації, відповідно до світових нормативів-стандартів; забезпечення конкурентоспроможності суб'єктів пропозицій на світових ринках. Окрім цього, слід відмітити, що споживачі цивілізованих країн світу в динаміці змінюють свої позиції щодо якісних параметрів та асортименту продукції в сторону підвищення вимог. Така тенденція проявляється і в Україні. З низьким рівнем платоспроможності населення розв'язання проблем якості продукції ускладнюється [5].

Існує прямий і обернений зв'язок між платоспроможністю населення як суб'єктів попиту і якістю товарної продукції сільськогосподарського спрямування, що значною мірою впливає на інноваційний розвиток підприємств аграрного сектору економіки. Тому ми вважаємо, що розвиток сільськогосподарських підприємств на інноваційних засадах можливо здійснити лише на основі покращення інноваційного клімату шляхом зміцнення платоспроможного регіонального потенціалу як суб'єкта попиту в стратегічній зоні господарювання суб'єкта пропозицій. Це сприятиме в цілому і розвитку інноваційної діяльності підприємств аграрного сектору економіки, включаючи і сільськогосподарські формування в різних її формах [3].

Інноваційна діяльність підприємницьких формувань в умовах зростаючого конкурентного середовища повинна займати домінуюче положення і охоплювати усі види діяльності господарюючої структури виробничого та функціонально-забезпечуючого спрямування – технічного, технологічного, біологічного, ресурсного, організаційного, інформаційного, збутового, сервісного та іншого спрямування, включаючи і управлінський. Її головна цільова спрямованість – створення за якісними параметрами нової в часовому і просторовому вимірі споживчої цінності, розширення ринків як стратегічних зон господарювання підприємства.

Інноваційна діяльність – категорія динамічна за своєю змістовністю, сутнісною повнотою, широтою і глибиною охоплення об'єкта господарювання в загальній системі у взаємозв'язку із зовнішнім середовищем – інтегрованого, асоціативного, кластерного, експортно-орієнтованого, кооперативно-корпоративного та іншого спрямування.

Інноваційною діяльністю повинні охоплювати всі види діяльності підприємств, включаючи і процеси, функціональні підсистеми внутрішньо системного спрямування та при взаємодії із суб'єктами зовнішнього середовища.

Вона повинна охоплювати в системі усі складові життєдіяльності підприємства: технічну, технологічну, біологічну, організаційну, маркетингову, збутову, інформаційну, процеси, кадрову, управлінську, комунікаційну, мотиваційну, структурну, інтелектуальну, ціннісно-орієнтаційну та ін [3].

Лише при такому підході можливо забезпечити ефект інноваційної діяльності підприємства як системи, в органічній єдності екологічних, соціальних, інтелектуальних та економічних складових.

Виходячи із логіки такого підходу, під інноваційною діяльністю ми розуміємо як динамічно-розвиваючий системно-змінюючий процес, спрямований на інноваційно-збалансовану системну зміну параметрів потенціалу підприємств на вході, в процесі і виході як базової основи створення кінцевого якісного продукту чи надання послуги суб'єктам за інтересами при задоволенні їхніх потреб з дотриманням екологічних, соціальних нормативів-стандартів, забезпечення економічної безпеки конкурентоспроможності та економічної вигоди [1].

При цьому економічну вигоду ми розглядаємо з позицій інтересів підприємств як суб'єктів пропозицій, так і з позицій споживачів (клієнтів) як суб'єктів попиту. Враховуємо і органічну будову капіталу ($\frac{C}{V}$, де C – зречевлена праця, V – жива праця), яка в умовах науково-технічного прогресу призводить до вивільнення живої продуктивної сили. Розв'язанню такої проблеми можливо здійснити за рахунок органічної складової – диверсифікації, яку можна вважати як організаційну складову. Акцент ми робимо на наближення виробництва безпосередньо до населених пунктів, а не навпаки – в умовах концентрації за рахунок укрупнення підприємств різних форм власності [4].

Список використаних джерел:

1. Sudomyr S., Kuliak M. Social responsibility of enterprises in their innovative and strategic development. Prace naukowe. Pedagogika, zarządzanie i inżynieria zarządzania wobec. Wałbrzych, 2022. T. 52. P. 156-166.
2. Sudomyr S. M., Zhybak, M. M., Khrystenko H. M., Zamora O. I., Babenko V. A. (2022). Innovative Susceptibility of the Socio-Economic Systems. International Journal of Information Technology Project Management (IJITPM), 13(2), 1-11.
3. Судомир С. М. Формування системи управління розвитком сільськогосподарських підприємств: теорія, методологія: монографія. К. : ЦП «Компринт», 2015. 483 с.
4. Судомир С. М. Результативне управління соціально-економічними системами аграрного сектору економіки: монографія. Київ: ЦП «Компринт», 2015. 113 с.
5. Гудзинський О. Д., Судомир С. М. Соціально-економічний розвиток макро- і мікро структур: соціально-інноваційний аспект. Вісник ХНАУ. 2017. № 3. С. 45–51.

Масляєва К.О.,

*викладач технологічних та лісотехнічних дисциплін
ВСП «Бобровицький фаховий коледж імені О. Майнової НУБІП України»*

БІОЛОГІЧНИЙ МЕТОД ЗАХИСТУ РОСЛИН В УКРАЇНІ

Існують різні способи боротьби зі шкідниками та хворобами. Два найважливіші і найпоширеніші методи є біологічний і хімічний, але між цими двома методами існують великі відмінності. Постійно іде пошук високоефективних і екологічно безпечних систем захисту рослин, які були б альтернативою хімічному методу. Серед методів інтегрованої системи захисту рослин важливе місце належить біологічному методу захисту рослин.

Біологічні засоби захисту рослин від шкідників і хвороб — важлива, невіддільна складова інтегрованої системи захисту в сучасних агроценозах сільськогосподарських культур, а в захищеному ґрунті — один з основних засобів захисту овочевих культур упродовж вегетації і як єдиний засіб контролю фітофагів і фітопатогенів в період збирання овочів, оскільки згідно із Законом України «Про пестициди і агрохімікати» (ст. 13), застосування хімічних препаратів у теплицях обмежено.

Не можна категорично стверджувати, що біометод у всіх випадках може замінити використання хімпрепаратів, як, власне, й навпаки. У кожному конкретному випадку визначається необхідність застосування того чи іншого методу. Так, трапляється, що застосовувати біометод вже пізно, тоді єдиним обґрунтованим ефективним кроком буде цілеспрямоване внесення хімічних пестицидів, часто в «ударних» обсягах.

Проте, говорячи саме про біологічний метод захисту рослин, можна відзначити, що створений він не людьми. Регулювання кількості шкідників на ранніх фазах розвитку за допомогою їхніх же природних ворогів-ентомофагів — один з мільйонів процесів, що відбуваються у Всесвіті. Та часточка, яку ми підгледіли і взяли на озброєння, чи, скоріше, поставили собі на службу, щоб захистити посіви, завдаючи найменшої шкоди довкіллю.

Кожен із заходів біологічного методу має свою специфіку та виявляє ефективність за певних умов. Максимальне збереження природних компонентів агроценозів є найбільш перспективним, доступним і ефективним.

Серед комах-паразитів найбільше значення мають перетинчастокрилі: апантелес, трихограма та теленомуси. Можна підсилити дію цих біологічних об'єктів, створюючи сприятливі умови для їх існування та проводячи заходи для їх залучення на конкретні ділянки. Існують спеціальні біологічні станції, де вирощують теленомуса та трихограму. Серед практичних аспектів біометоду, що

широко застосовувались у захисті рослин, слід відзначити комплекс робіт щодо біологічного захисту рослин у захищеному ґрунті, синтезу біологічно активних речовин, створення мікробіопрепаратів. Найвність масових захворювань комах у природі та їхня роль в обмеженні чисельності шкідливих видів є передумовою для штучного відтворення захворювань комах, тобто для розробки мікробіологічного методу захисту. Більшість видів мікроорганізмів мають специфічну дію на певні види шкідників і не впливають безпосередньо на ентомофагів. Видова специфічність найбільше виявляється у збудників вірусних захворювань (гранульози, поліедрози). Менш специфічні бактерії з групи кристалотвірних та мускардинні гриби. Мікробні препарати, як правило, діють повільніше, ніж хімічні інсектициди. Проте у ентомопатогенних мікроорганізмів спостерігається значний ефект післядії: зниження плодючості комах, що вижили, подальше послаблення життєздатності личинок. Біологічні інсектициди володіють широким спектром дії, що дозволяє їм ефективно боротися з наступними шкідниками: колорадським жуком, капустяною совкою, вогнівкою, яблуневою плодожеркою, лучним метеликом, американським білим метеликом, яблуневою і плодовою міллю, павутинними кліщами, великою кількістю видів гусені, тощо. При цьому препарати абсолютно безпечні для бджіл.

Упродовж 2000–2005 рр. площі обробок проти шкідників і хвороб із застосування захисних заходів становили від 12,9 до 23,3 млн гектарів, а частка біологічного методу — 1,1–1,9 млн (8,0–8,5%). В наступні п'ять років обсяги застосування засобів захисту збільшилися до 24,1–38,6 млн гектарів, а біологічних засобів становили 0,7–2,1 млн гектарів (3,0–5,4%). Істотно підвищилися обсяги захисних обробок у 2011–2015 рр. до 43,9–45,9 млн гектарів за показників застосування біологічних засобів на рівні 2,0–2,3 млн гектарів, що становило 4,2–5,3%. Протягом 2016–2020 рр. засоби захисту застосовували на площах від 45,2 до 53,2 млн гектарів, а біологічні засоби — від 1,8 до 2,6 млн, частка яких — в середньому близько 4%.

Упровадження біологічних препаратів на основі нових штамів мікроорганізмів і інтродукція їх в агроценози дозволить поліпшити фітосанітарний стан внаслідок суттєвого зниження пестицидного навантаження і збільшення корисної мікрофлори, отримати високоякісну екологічно безпечну продукцію, яка буде конкурентоспроможна, як на українському, так і європейському ринках.

Перспективи застосування біологічних засобів захисту в інтегрованих системах захисту рослин в Україні оптимістичні. Є всі підстави вважати, що

**Discussion panel 1 «Global Issues: Food Security.
The importance of agriculture in solving global problems of mankind»**

обсяги їх застосування будуть із кожним роком збільшуватися, і цей напрям у землеробстві розвиватися й надалі.

Список використаних джерел:

1. Засоби захисту рослин: які бувають препарати [Електронний ресурс] : - Режим доступу: <https://www.apteka-sadivnyka.ua/blog/ogorod/pikluiemos-pro-horod/zasoby-zakhystu-roslyn-iaki-buvaiut-preparaty/>
2. Біологічний метод захисту рослин [Електронний ресурс] : - Режим доступу: <https://superagronom.com/slovník-agronoma/biologichniy-metod-zahistu-roslin-id20043>
3. Біологічний метод захисту рослин– ефективно та безпечно [Електронний ресурс] : - Режим доступу: <https://lmg.gov.ua/news/1627881991/>
4. Біологічний метод захисту рослин [Електронний ресурс] : - Режим доступу: <https://zaharivska.gromada.org.ua/news/1630995944/>
5. Біометод у боротьбі зі шкідниками: як це працює? [Електронний ресурс] : - Режим доступу: <https://kurkul.com/spetsproekty/566-biometod-u-borotbi-zi-shkidnikami-yak-tse-pratsyuye>

Мельник Юрій

студент 2 курсу спеціальності «Агрономія»

Ярош Юрій

*кандидат сільськогосподарських наук, старший викладач,
ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»*

ЖИВЛЕННЯ РОСЛИН – ПОЛЕ ТВОРЧОГО ПОШУКУ АГРОНОМА

У зв'язку із загостренням питання забезпечення галузі рослинництва мінеральними добривами зростає і важливість використання найбільш ефективних форм добрив з метою зменшення фінансових затрат на вирощування польових культур.

Останнім часом спостерігається зростання уваги вчених, а також свідчень агрономів про значну ефективність амонійної форми азотних добрив у поєднанні із сірковмісними сполуками. Це стосується як сульфату амонію так і комплексних мінеральних та орґано-мінеральних добрив.

Азот є незамінним елементом для живлення будь-якої рослини. Не дарма його називають «годувальником людства», оскільки саме азот – ключовий компонент білка, який, у свою чергу, є основним життєм на нашій планеті. Тому переоцінити його значення у системі застосування добрив складно.

Форма азоту у добриві впливає як з його засвоєння рослиною, так і на ефективність самого добрива, і навіть «диктує» умови найсприятливішого застосування.

Розглядаючи питання ефективного менеджменту амонійного та нітратного азоту, мають бути враховані три групи факторів:

1. поведінка та перетворення різних форм азоту в ґрунті;
2. переваги рослин до джерела азотного живлення;
3. економічні та господарсько-орґанізаційні умови конкретного господарства.

Метою будь-якого менеджменту азоту має бути досягнення балансу між економічно привабливим рівнем врожайності культури та збереженням навколишнього середовища.

Рослини поглинають азот у двох основних формах: у вигляді нітрат-іону NO_3^- та у вигляді іону амонію NH_4^+ , також невелика кількість азоту може надходити в рослини у вигляді сечовини та деяких інших органічних сполук. В умовах вологого, теплого і добре аерованого ґрунту домінуючим джерелом азоту для рослин є нітрат-іон (оскільки в таких умовах активно протікають процеси нітрифікації).

Переважає поглинання рослинами нітратного азоту пов'язане з тим, що в ґрунті нітрати знаходяться у ґрунтовому розчині, легко пересуваються із струмом води та можуть бути легко абсорбовані корінням.

Поглинені нітрати всередині рослини відновлюються до амонію, оскільки азотний метаболізм може залучитися азот тільки у вигляді NH_4^+ . На це додатково витрачається енергія, запасена внаслідок процесу фотосинтезу. Таким чином, для рослини енергетично вигідніше поглинання амонійного азоту.

Вибір джерела мінерального азоту не повинен робитися категорично на користь одного з них. Найкращі умови для азотного харчування рослин складаються у присутності обох іонів: NO_3^- та NH_4^+ (останнього – у кількості 5-25%). При цьому рослині легше регулювати внутрішньоклітинний рН.

На поглинання азоту рослинами впливають і ґрунтові умови. Помічено, що нітратний азот краще поглинається рослинами при низьких значеннях рН, тоді як поглинання амонійного азоту краще проходить в умовах нейтрального рН і знижується при підкисленні.

У добривах азот представлений в основному у трьох формах: у вигляді солей амонію, у вигляді нітратного азоту та у вигляді сечовини. Кожна з форм має свої переваги та свої недоліки, які мають бути враховані під час планування системи застосування добрив.

Добрива, що містять нітрат, мають ряд недоліків, що обмежують їх ефективне застосування. Основні з них – це схильність до вимивання та газоподібних втрат азоту.

Висока рухливість нітратів у ґрунті є причиною їхньої високої схильності до вимивання з шару ґрунту.

Крім того, останні дослідження доводять, що денітрифікація може протікати (хоч і менш інтенсивно) і в аеробних умовах, оскільки в ґрунті завжди є мікрозони з низьким окислювально-відновним потенціалом. Найбільш інтенсивно денітрифікація протікає у родючих ґрунтах при слабкокислій реакції ґрунтового розчину.

Основною перевагою амонійного азоту у добривах порівняно з нітратним є той факт, що мінеральний азот здатний обмінно (і необмінно) закріплюватися у ґрунті лише у вигляді іону амонію, таким чином досягається пролонгування дії добрив (а, в результаті, підвищення ефективності та коефіцієнта використання азоту). Поступово перетворюючись на нітратну форму внаслідок процесу

Discussion panel 1 «Global Issues: Food Security. The importance of agriculture in solving global problems of mankind»

нітрифікації, амонійний азот тривалий час забезпечує рослини доступним азотом.

Крім прямої дії, азот добрив має непрямий вплив на азотне харчування рослин через додаткове використання азоту ґрунту (т. зв. «екстра-азот» — азот ґрунтових запасів, який вивільняється для поглинання рослинами при використанні азотних добрив). При цьому амонійні добрива мають більший вплив на мобілізацію ґрунтового азоту в порівнянні з нітратними (амонійна форма азоту активізує діяльність мікроорганізмів, що беруть участь у мінералізаційних процесах у ґрунті).

Останнім часом все більше вчених та агрономів в Україні до макроелементів рослинного живлення відносять крім класичних азоту фосфору та калію ще й сірку.

Сірка є невід'ємним мезоелементом у мінеральному живленні рослин. Цей елемент входить до складу 3 незамінних амінокислот, які є важливими для зростання вегетативної маси рослин: цистеїн, цистин і метіонін.

Крім того, сірка безпосередньо включається у процес формування ферментів та діяльність ферментативних систем, задіяних у синтезі хлорофілу, ліпідів, вільних олій. У рослин здатних фіксувати атмосферний азот сірка покращує процес біологічної фіксації азоту шляхом покращення симбіотичних зв'язків азот-фіксуючих бактерій з кореневою системою рослин.

Таким чином сірка - важливий фактор покращення азотного живлення рослин.

Для забезпечення процесів росту та розвитку рослини можуть споживати сірку з мінеральних добрив, органічних добрив та рослинних залишків культури-попередника після їх розкладання та мінералізації. Якщо говорити про першоджерело, а саме мінеральні добрива (сульфат амонію, суперфосфатів, сульфоаммофос та ін), то сірка з цих продуктів швидко розчиняється і стає доступною для споживання рослинами через кореневу систему.

Особливістю рослинницької галузі на українських землях протягом останніх десятиліть є дуже низький рівень внесення органічних добрив. Тому наші ґрунти виснажені на сірку і потребують внесення сірковмісних мінеральних добрив.

В умовах подорожчання азотних добрив необхідним агрохімічним рішенням для оптимізації витрат на добрива та збільшення віддачі вкладених у технологію вирощування інвестицій є забезпечення рослин сіркою з добрив.

Матеріал викладених тез ґрунтується на аналізі літературних джерел останніх років та свідчень агрономів-практиків господарств різних форм власності тому викладені твердження потребують ретельних наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Пристрасті за азотом: амоній чи нітрат? Ірина Логінова кандидат сільськогосподарських наук. Режим доступу: <https://infoindustria.com.ua/strasti-po-azotu-ammoniy-ili-nitrat/>

2. Значення сірки в житті рослин. Варіанти внесення. Режим доступу: <https://www.eridon.ua/znachennya-sirki-v-jitti-roslin-varianti-vnesennya>

Мірзоєв Тимур

аспірант кафедри економіки

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ЩОДО ПЕРСПЕКТИВ ВИРОБНИЦТВА НІШЕВИХ ТЕХНІЧНИХ КУЛЬТУР

Нішеві культури – це як нетрадиційні, малопоширені культури, так і ті, посівні площі під якими є набагато меншими за посівні площі під традиційними й поширеними бізнес-культурами. При цьому нішеві культури користуються високим попитом (часто ситуативним) завдяки своїм унікальним властивостям або характеристикам. Такі культури в умовах сьогодення часто вирощуються в невеликих масштабах, але при цьому можуть приносити значні прибутки виробникам. До сукупності нішевих культур відносять значну кількість культур – від різноманітних фруктів і овочів до спеціальних зернових і лікарських трав. Особливе місце в цій сукупності займають нішеві технічні культури.

Як свідчить практичний досвід, вирощування нішевих культур загалом, і технічних, зокрема, пропонує низку переваг для виробників. Зокрема, такі культури досить часто мають високу ринкову вартість, що, відповідно, дозволяє виробникам від порівняно невеликих урожаїв отримувати значні прибутки. Або заробляти додаткові кошти, якщо нішеві культури вирощуються поряд із основними. Окрім того, вирощування нішевих культур у багатьох випадках дозволяє зменшити ризик втрати врожаю, так як ці культури часто більш стійкі до погодних умов і хвороб, аніж традиційні культури. Вони також дають змогу урізноманітнити сівозміну та розширити біорізноманіття. Займаючись виробництвом нішевих культур, зокрема технічних, аграрії отримують унікальну можливість зайняти на ринку свою нішу і виділитися серед своїх конкурентів. Зважаючи на переваги, притаманні виробництву нішевих культур, нині вже чимало вітчизняних аграріїв розглядають їх як альтернативу традиційним [4, 2].

В умовах сьогодення Україні вирощують досить значну кількість технічних нішевих культур. Усі вони за характером використання поділяються на дві основні групи: прядивні і харчові. До першої групи входять ті культури, що дають волокно для виробництва тканини – бавовник, льон-довгунець, льон кудряш (льон-олійний), коноплі, джут, кенаф та інші. Друга група включає культури, продукція яких використовується як сировина для харчової промисловості – це рижій, рицина, гірчиця, кунжут, сафлор, соняшник високоолеїновий і кондитерський та інші. Окрім того, до технічних нішевих культур відносять ефіроолійні (троянда, м'ята, лаванда, коріандр, та ін.), лікарські (ромашка, календула, валер'яна, наперстянка) рослини, а також хміль, махорку, тютюн та інші культури. Тобто, це велика група рослин, які можуть сприяти диверсифікації сільськогосподарського виробництва та задовольнити широке коло потреб людини і не тільки.

Discussion panel 1 «Global Issues: Food Security. The importance of agriculture in solving global problems of mankind»

Так, у процесі вирощування й переробки технічних нішевих культур отримують як основну продукцію (волокно, олії, ароматичні речовини), так і побічну (стебла), а також відходи промислової переробки (жом, макуху, мелясу та ін.), які використовують як корм для худоби.

Окремі технічні нішеві культури не є новими, так як вирощуються в Україні впродовж століть (льон, коноплі), деякі з 19 ст. – наприклад, хміль, а деякі (бавовна, тютюн) – наші сучасники. Варто відзначити, що низка технічних нішевих культур, вирощуванням яких пробували займатися на території України, не виправдала очікувань (насамперед через те, що природні умови виявилися не сприятливими для них) і нині їх не вирощують або вирощують на зовсім незначних площах (це такі культури як бавовник, кенаф, каучуконоси).

Разом із тим, виробництво нішевих культур загалом і нішевих технічних, зокрема, нині багатьма експертами, фахівцями і практиками розглядається як один із найбільш перспективних напрямків агробізнесу, насамперед для малих його представників. За умови дотримання технологій їхнього виробництва можливо отримати набагато вищий дохід із 1 га зібраної площі, навіть якщо порівнювати з окремими високоліквідними зерновими та олійними культурами [3].

Передусім економічну доцільність виробництва нішевих культур, зокрема технічних, дрібними й малими фермерами пов'язують із їхньою можливістю використовувати ручну працю. Багато нішевих технічних культур не терплять жорсткого механізованого обробітку, тому саме представникам малого агробізнесу варто звернути на них увагу. Тим більше, зважаючи на існуючий попит за кордоном. Більшість рекомендацій стосовно розвитку нішевих культур представниками малого агробізнесу нині зводяться до того, що не потрібно боятися нового, варто заздалегідь знайти покупців і пам'ятати – ризик є, але й винагорода може бути високою. За можливості варто заручитися допомогою агрономічних консультантів, які допоможуть прийняти рішення щодо введення у виробництво нішевих культур [5]. Причому, це не обов'язково означає кардинальні зміни в господарській діяльності підприємства. Вийшовши на шлях нішевого виробництва, аграрій може почати з такої знайомої технічної культури, як гірчиця, вирощування якої може урізноманітнити сівозміни і покращити стан ґрунтів. Аграрій, який займався вирощуванням сої чи соняшнику, може переорієнтуватися на їх високоолеїнові сорти. Такий вибір може бути досить легким, особливо зважаючи на відсутність потреби і додаткових інвестицій в обладнання.

Варто відзначити, що ту ж високоолеїнову сою, яка відноситься до нішевих технічних культур, розглядають нині і як новий світовий тренд, до якого варто придивитися аграріям. Виникнення цього тренду пов'язане з тим, що високорозвинені країни поступово відмовляються від вживання пальмових олій, а отже їм потрібно шукати достойну альтернативу. Оптимальним рішенням може бути високоолеїнова соя, для вирощування якої не потрібні якісь особливі параметри ґрунтів і з якої можна отримувати олію з підвищеним вмістом

олеїнової кислоти [1]. У свою чергу, цінність цієї олії зумовлюється тим, що: у ній можна смажити до 150 годин без заміни олії, тоді як у високоолеїновій соняшниковій олії можна смажити продукти таким чином лише 12 годин; вона не має специфічних запаху і присмаку, тому легко може використовуватися у будь-яких галузях харчової промисловості (у тому числі й кондитерській); вона набагато більш стабільною у зберіганні. А для сучасної харчової промисловості велика тривалість зберігання зі збереженням усіх якісних параметрів є дуже важливим фактором. Зазначене у контексті високоолеїнової сої демонструє ще одну суттєву перевагу нішевих технічних культур – можливість у подальшому у процесі переробки створення продукції з високою доданою вартістю, що користується попитом на зовнішніх ринках. І це тільки один із прикладів, який свідчить про перспективність виробництва нішевих технічних культур в умовах сьогодення, у зв'язку з чим воно потребує подальшої уваги як науковців, так і практиків.

Список використаних джерел:

1. Високоолеїнова соя: новий світовий тренд, до якого варто придивитись. 2017. URL: <https://superagronom.com/blog/247-visokooleyinova-soya-noviy-svitoviy-trend-do-yakogo-varto-pridivitis>
2. Коваленко І. Нішеві культури: економічні перспективи вирощування. Агробізнес Сьогодні. 2020. URL: <http://agro-business.com.ua/agro/idei-trendy/item/16666-nishevi-kultury-ekonomichni-perspektyvy-vyroshchuvannia.html>
3. Удова Л.О., Прокопенко К.О. Нішеві культури – нові перспективи для малих суб'єктів господарювання в аграрному секторі. Економіка і прогнозування. 2018. № 3. С. 102-117.
4. Agricultural diversification and niche crops. 2023. URL: <https://theagrotechdaily.com/agricultural-diversification-and-niche-crops/>
5. Vegemann S. 5 Things You Should Know Before Planting Niche Crops. 2020. URL: <https://www.agweb.com/news/crops/corn/5-things-you-should-know-planting-niche-crops>

Назар Анна
студентка, гр. Ек-51М
Гурська Ірина
к.е.н., доцент

ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»

РОЛЬ БІЗНЕС-ПЛАНУВАННЯ У РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Бізнес-планування вже стало реальністю економічної практики агропромислового комплексу України. Ним користуються великі колективні підприємства, фермерські господарства, приватні підприємці.

Розвиток аграрних підприємств в сучасних умовах господарювання потребує дієвого та детального бізнес-планування. Бізнес-планування в аграрних підприємствах забезпечує формування цілей та засобів їх досягнення за певний період діяльності; об'єднує всі елементи виробництва в цілісну виробничо-

**Discussion panel 1 «Global Issues: Food Security.
The importance of agriculture in solving global problems of mankind»**

господарську систему й забезпечує її необхідний розвиток, узгоджує потенційні можливості підприємства з потребами товарного ринку.

В умовах ринкової економіки підприємницької діяльності аграрних формувань бізнес-план є документом, що передбачає систему доказів про вигідність проекту, а також уміщує визначений ступінь життєздатності підприємства, передбачає ризики підприємницької діяльності й перспективний погляд на підприємство та його ринкове середовище.

Бізнес-план у ринковій системі господарювання виконує дві найважливіші функції: зовнішню – ознайомити представників ділового світу із сутністю та основними аспектами організації конкретної підприємницької ідеї; внутрішню – життєво важливу для діяльності самого підприємства, опрацювати механізм самоорганізації, тобто цілісну, комплексну систему управління організацією підприємницького проекту [3].

Бізнес-планування – це процес розроблення і детального обґрунтування реалізації підприємницької ідеї, який включає аналіз ринкових, виробничих, організаційних і фінансових аспектів передбачуваного бізнесу та визначення найкращих способів досягнення наперед встановлених цілей. Бізнес-планування дозволяє передбачити проблеми, які можуть з'явитися в [3].

В процесі бізнес-планування вирішуються такі основні стратегічні та тактичні завдання:

- оцінювання організаційно-управлінського та фінансово-економічного стану підприємства;
- аналіз зовнішнього бізнес-середовища підприємства, його сильних і слабких сторін діяльності;
- формування цілі, розробка стратегії і тактики конкурентної боротьби підприємства;

Бізнес-планування діяльності аграрних підприємств виконує наступні функції:

- обґрунтовує концепцію напрямів діяльності, суть ідеї. Іноді підприємцям доводиться відмовлятися від бізнес задумок через серйозні перешкоди та риси;
- характеризує фактичні результати діяльності за певний період. У разі відхилення від планових показників можна визначити, наскільки ці відхилення сприятливі чи небажані, а також спроектувати програму подальших дій;
- аргументує залучення інвестицій у сільськогосподарське підприємство й отримання позикових коштів [4].

Складання бізнес-плану – це складний системний процес, що потребує ретельного дослідження галузі та ринку, має визначену письмову основу. Для аграрних підприємств бізнес-план є не лише необхідним матеріалом для пошуку інвестицій, а й необхідністю для проведення всебічного аналізу та зміни позицій щодо поточної ситуації і майбутніх стратегій розвитку.

Основними причинами для розробки бізнес-плану діяльності підприємства є:

- 1) забезпечення об'єктивної оцінки бізнесу, що враховує середньострокові і довгострокові цілі;
- 2) приведення підприємства до успіху в результаті використання методології бізнес-планування та його моніторингу;
- 3) створення умов на підприємствах, при яких упроваджувані ідеї в найбільш доступному і цілісному вигляді доводяться до інших, і таким чином, забезпечується залучення необхідних фінансових ресурсів [1].

Серед основних розділів бізнес-плану рекомендуємо включати: резюме, загальну характеристику сільськогосподарського підприємства, характеристику агропродукції і послуг, ринки збуту продукції, опис конкуренції й інших зовнішніх факторів, стратегію маркетингу, виробничий і організаційний аспекти, розрахунки з оцінки ризиків та управління ними, фінансову сторону питання, економічну ефективність реалізації бізнес-плану та терміни окупності інвестицій [2].

Отже, бізнес-планування – це об'єктивна оцінка власної підприємницької діяльності підприємства, а також необхідний інструмент проектно-інвестиційних рішень відповідно до потреб ринку і ситуації, що склалася у господарюванні.

Список використаних джерел:

1. Бізнес-планування. URL: http://fictionbook.ru/author/vladimir_nayidenkov/biznes_planirovanie/read_online.html? page=1.
(2)
2. Жуков В. Сутність та особливості формування процесу бізнес-планування. *Причорноморські економічні студії*. 2018. № 26. С. 149–153.
3. Коновал І.А. Бізнес-планування підприємницької діяльності в АПК: навчальний посібник. К. : ЗАТ «НІЧ ЛАВА», 2010. 135 с.
4. Михайленко О. В., Лобас А. А. Характеристика особливостей складання бізнес-планів. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Сер. Економіка і управління*. 2018. № 3. Т. 29 (68). С. 74–77.

Леся НИКОЛИН,
магістрантка спеціальності 051 «Економіка»
Любов ЯРЕМА,
к.е.н., доцентка кафедри економіки і менеджменту
ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Управління територіями в умовах децентралізації забезпечує можливість органів місцевого самоврядування формувати і реалізувати місцеву політику, яка сприятиме економічному зростанню, покращенню якості надання

**Discussion panel 1 «Global Issues: Food Security.
The importance of agriculture in solving global problems of mankind»**

адміністративних послуг, підвищення рівня добробуту населення, яке проживає в конкретній місцевості. Основою реалізації цих завдань є зростання фінансової спроможності адміністративно-територіальних утворень шляхом передачі органам місцевого самоврядування додаткових фінансових ресурсів і додаткових джерел доходів для їх отримання. Важливим аспектом у вирішенні питання фінансового забезпечення місцевих органів влади, управлінні місцевими фінансами є здатність пошуку різноманітних джерел, їх акумуляції, розподілу та використання, а також створення умов, що сприяють ефективній реалізації економічних процесів, вирішенню соціальних програм та попередженню і усуненню порушень при їх використанні. Таким чином, надання реальних важелів впливу місцевих органів влади на забезпечення розвитку територіальних громад, досягнення їх самостійності та самодостатності є однією з умов входження України до європейського співтовариства, що визначено як ключові цілі державної політики у сфері децентралізації, згідно зі Стратегією сталого розвитку України [5]. Фінансові ресурси слід розглядати як один із надзвичайно важливих видів ресурсного забезпечення громади. А оскільки, насправді, можливостей отримання фінансових ресурсів в об'єднаній територіальній громаді (ОТГ) є досить багато, то виникає необхідність у класифікації їх джерел, визначенні особливостей, розгляду альтернативних джерел мобілізації ресурсів з урахуванням ряду обмежуючих факторів та можливих способів використання. Більшість фінансових ресурсів має внутрішнє походження. Деякі ресурси (інвестиції, благодійна допомога) можуть бути водночас і внутрішніми, і зовнішніми. Досить довго для місцевих громад з-поміж зовнішніх ресурсів практично були доступні хіба що трансферти з державного бюджету. Сьогодні визначено (частина четверта статті 67 Бюджетного кодексу), що бюджети об'єднаних територіальних громад для забезпечення потреб ОТГ можуть бути використані фінансові ресурси різних економічних агентів, зокрема, місцевих та центральних органів влади, приватних суб'єктів господарювання, фінансових установ та неурядових організацій, а також іноземних держав та міжнародних фінансових організацій. Увага має приділятися тим джерелам фінансування місцевого розвитку, які можуть використовуватися багаторазово, тим більше регулярно. На сьогоднішній день серед усіх видів джерел фінансування місцевого розвитку за економічним змістом на практиці найчастіше вдаються до тих, з яких можна одержати певні кошти. Проте з моменту введення воєнного стану перед органами місцевої влади, як і всією державою постали новітні виклики та загрози, нівелювання негативного впливу яких на життєдіяльність суспільства потребує змістовних наукових досліджень.

В результаті реалізації реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади було досягнуто одне з ключових завдань, а саме забезпечення фінансової спроможності місцевих бюджетів. Це стало однією з

вирішальних передумов, що забезпечило ефективну роботу органів місцевого самоврядування під час повномасштабної війни.

За умов воєнного стану управління бюджетними ресурсами як місцевих органів самоврядування, так і держави в цілому характеризується певними особливостями, що обумовлено впливом ряду ендогенних та екзогенних факторів які дуже складно, а іноді не можливо спрогнозувати та врахувати при плануванні та безпосередньому виконанні бюджету

Законодавчі зміни щодо управління фінансовими ресурсами місцевих органів самоврядування в умовах воєнного стану в короткостроковому періоді довели свою ефективність. Так протягом 2022 р. місцеві бюджети в цілому залишались фінансово стійкими та спроможними забезпечувати невідкладні потреби територіальних громад та їх мешканців, а також частково ліквідувати наслідки, що спричинені війною. Проте ризики для фінансової стійкості місцевих бюджетів залишаються дуже високими, що обумовлено продовженням бойових дій на території України, окупацією значної кількості територій країни, руйнацією об'єктів критичної та цивільної інфраструктури у всіх без виключення регіонах, стрімким економічним спадом в реальному секторі економіки тощо.

Тому поряд з коригуванням нормативно-правової бази щодо управління фінансовими ресурсами місцевої та державної влади з урахуванням поточної ситуації на фронті та в економіці країни місцевим органам влади потрібно розвивати міжмуніципальне партнерство, міжнародне муніципальне партнерство, що дасть можливість залучати додаткові фінансові та матеріальні ресурси. Також доцільно в рамках реалізації політики децентралізації влади продовжити секторальні реформи в напрямі безпеки, енергоефективності, освіти, медицини, соціальних послуг тощо. Саме такий комплексний підхід забезпечуватиме подальше протистояння військовій агресії та гарантуватиме створення надійних основ відновлення територіальних громад та країни в цілому.

Список використаних джерел:

1. Возняк Г. В., Жеребило І. В. Формування фінансово спроможних територіальних громад: ризики децентралізації. *Фінанси України*. 2020. № 1. С. 73–82. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2020.01.073>.
2. Мартиненко В. Специфіка управління власними доходами місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2019. Вип. 3. С. 51–61. URL: <https://doi.org/10.35774/visnyk2019.03.051>.
3. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. № 333-р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p> (дата звернення: 13.11.2022).
4. Особливості бюджетного процесу в умовах воєнного стану. Децентралізація. 08.08.2022. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/14654> (дата звернення: 14.11.2022).
5. Про стратегію сталого розвитку України до 2030 року Проєкт Закону України від 07.08.2018 № 9015. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64508

Савченко Олена
студентка II курсу
Дібрівна Емілія
Кандидат педагогічних наук
ВСП ІФК НУБіП України

СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ У ВИРОБНИЦТВІ ТА СПОЖИВАННІ ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПРОДОВОЛЬЧУ БЕЗПЕКУ

Продовольча безпека є однією з найважливіших проблем світового рівня. Харчова система є надзвичайно складною, інтегрованою та динамічною системою, що охоплює виробництво, переробку, зберігання, транспортування та споживання продуктів харчування. Сучасні тенденції у виробництві та споживанні продуктів харчування мають значний вплив на продовольчу безпеку.

У цьому дослідженні ми розглянемо світові тенденції у виробництві та споживанні продуктів харчування та їх вплив на продовольчу безпеку. Ми проаналізуємо, які фактори впливають на якість та безпеку продуктів харчування, та розглянемо ключові виклики, які виникають у зв'язку зі збільшенням світового населення, зміною клімату та іншими чинниками.

Також ми розглянемо, які заходи необхідні для забезпечення продовольчої безпеки, і як важливо сприяти сталим та збалансованим діям у галузі харчування, щоб забезпечити нашій планеті майбутнє з достатнім доступом до продуктів харчування, які були б безпечними, здоровими та дієвими. Для забезпечення продовольчої безпеки необхідно приймати комплексні заходи на різних рівнях - на національному та міжнародному рівнях.

На національному рівні важливо розвивати сільське господарство та забезпечувати доступність до продуктів харчування для всіх груп населення. Необхідно підтримувати розвиток сільськогосподарської техніки, наукових досліджень та впровадження інноваційних технологій в галузі сільського господарства.

На міжнародному рівні важливо здійснювати спільні зусилля для забезпечення продовольчої безпеки. Необхідно розвивати міжнародну торгівлю товарами харчування, сприяти виробництву та експорту продуктів харчування з країн, які є лідерами у галузі сільського господарства та продовольчої промисловості. Також важливо забезпечувати фінансову та технічну підтримку країн, які мають проблеми з продовольчою безпекою.

Сприяння сталим та збалансованим діям у галузі харчування є дуже важливим аспектом забезпечення продовольчої безпеки. Це означає розвиток екологічної та соціально відповідальної сільськогосподарської техніки та технологій, використання екологічно безпечних пестицидів та добрив, заохочення виробництва органічної продукції та сприяння розвитку малих та середніх підприємств в галузі харчування.

Забезпечення майбутнього з достатнім доступом до безпечих та здорових продуктів харчування є важливим завданням, яке потребує комплексних заходів та співпраці різних секторів та галузей. Для забезпечення продовольчої безпеки необхідно:

1. Збільшувати виробництво продуктів харчування шляхом підвищення продуктивності та якості сільськогосподарської продукції.

2. Забезпечувати доступність продуктів харчування шляхом підтримки малих та середніх сільськогосподарських виробників, розвитку інфраструктури та зменшення відстані між виробниками та споживачами.

3. Покращувати якість продуктів харчування та забезпечувати їх безпечність шляхом використання сучасних технологій виробництва та контролю якості.

4. Зменшувати втрати та відходи продуктів харчування шляхом удосконалення логістики, зберігання та переробки.

5. Збільшувати свідомість споживачів щодо впливу продуктів харчування на здоров'я та навколишнє середовище та сприяти розвитку здорового способу життя.

6. Підтримувати сталість та збалансованість дій у галузі харчування, зменшувати вплив змін клімату та природних катастроф на виробництво продуктів харчування та забезпечувати стабільність цін.

Якість та безпека продуктів харчування залежать від багатьох факторів, таких як: умови вирощування рослин та тварин, якість ґрунту та води, використання пестицидів та інших хімікатів, умови переробки та зберігання продуктів, дотримання стандартів якості та безпеки, відповідність правилам транспортування та розповсюдження продуктів, індивідуальні фактори здоров'я споживачів, і т.д. Кожен з цих факторів може впливати на якість та безпеку продуктів харчування, тому важливо забезпечувати дотримання всіх необхідних стандартів та процедур, щоб забезпечити безпеку та якість продуктів харчування.

Список використаних джерел:

1. Якість і безпека харчових продуктів: Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 20-21 листопада 2019 р. — К. : НУХТ, 2019. — 248 с.

2. А. А. Сеферян, С. А. Сушко, О. В. Березюк Якість та безпека продуктів харчування в сучасних умовах

Степасюк Людмила

к.е.н., доцент

Національний університет біоресурсів і природокористування України

СТАН ТА ОСНОВНІ ФАКТОРИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНА

Стратегічним завданням розвитку зернової галузі держави є створення високопродуктивного і конкурентоспроможного зернового господарства. Проте, нині, дана галузь переживає глибоку економічну кризу, в зв'язку з військовою агресією російської федерації.

Discussion panel 1 «Global Issues: Food Security. The importance of agriculture in solving global problems of mankind»

Зернові культури є джерелом постачання сировини та виробництва продуктів харчування. Зерно і вироблені з нього продукти завжди були ліквідними, оскільки вони становлять основу продовольчої безпеки держави.

У 2021р. загальна посівна площа сільськогосподарських культур під урожай становила 28,4 млн га, що більше на 374 тис. га в порівнянні з 2020 р., у томі числі зернових – 15,6 млн га, тобто - 55% всіх посівних площ. Варто зазначити, що 2021 рік побив рекорди за врожайністю та ціною. Так, валовий збір зернових та зернобобових культур становив понад 84 млн тонн.

Станом на 22.12.22р. валовий збір всіх зернових та олійних в Україні склав 63,6 млн т. Бойові дії в країні призвели до того, що, якщо зазвичай аграрії засіювали зерновими 25 млн га, то в 2022 р. збиральну кампанію провели на площі 18-19 млн га [1].

Попри негативні чинники в аграрному секторі країни, спричинені російською військовою агресією, в 2023р. аграрії на підконтрольних територіях планують зібрати врожай у розмірі 70-75% показників 2022 р., розраховуючи на підтримку міжнародних партнерів.

Так, сільськогосподарська організація ООН (ФАО) вже погодилася надати країні насінневий матеріал, який дасть змогу збільшити загальні площі посівів ярих культур у 2023 році на 30%. Для порівняння, Україна під час посівної компанії 2022р. засіяла основними сільськогосподарськими культурами 14,16 млн га земель, або 83,7% показників 2021 року.

Крім того, у 2022 р. аграрії України отримали портфельні гарантії за кредитами майже на 24 млрд грн, а за програмою «5-7-9» їм було надано 81,2 млрд грн кредитних коштів.

Проблеми ефективності виробництва зерна в сільськогосподарських підприємствах України постійно перебувають в полі зору економічної та технологічної науки. Адже, збільшення валового виробництва зерна, підвищення його екологічності та зниження собівартості повинно відбуватися за рахунок впровадження інноваційних технологій, так як саме інноваційна діяльність у сфері зерновиробництва є важливою складовою продовольчої безпеки країни.

Одним із факторів підвищення економічної ефективності виробництва зерна є технічне переоснащення технологій у рослинництві. Сьогодні створені багатофункціональні агрегати, що дають змогу виконати різні операції лише за один прохід. Це сприяє зменшенню кількості проходів техніки по полю, зменшує руйнування важкою технікою структури ґрунту, економить паливе.

В останні роки в сільському господарстві почали використовувати досконалу техніку: комбіновані знаряддя для підготовки ґрунту до сівби, обертові плуги, ґрунтообробно- посівні агрегати, самохідні обприскувачі тощо. Більшість таких агрегатів обладнані системами навігації GPS, що дає змогу не лише більш ефективно використовувати техніку, а й заощаджувати окремі виробничі ресурси (добрива, насіння, засоби захисту рослин) [3].

Важливою складовою інноваційного процесу в аграрному секторі є виведення та впровадження у виробництво нових сортів зернових культур, які

були б високоврожайними, адаптованими до вирощування в окремих кліматичних зонах та стійкими до шкідників і хвороб. Доведено, що в разі використання високоякісного насіння кращого нового сорту додатково можна одержати 8–10 ц зерна з одного гектара за однакових технологічних витрат.

На ринку України присутні світові лідери з виробництва насіння: «Монсанто», «Лембке», «Сингента», КВС, «Лімагрейн», «Заатен Уніон», «Євраліс Семенс» та ін. Насіння цих сортів якісно підготовлене, відкаліброване, оброблене для більшості культур інсектицидними та фунгіцидними препаратами, має надзвичайно високу якість. Це дозволяє аграріям зменшити майже в два рази норми висіву зернових культур [4].

Наступним фактором підвищення економічної ефективності виробництва зерна є застосування нових технологій живлення зернових культур. Сучасні інтенсивні технології передбачають повне забезпечення елементами живлення. Для цього вносяться науково обґрунтовані норми мінеральних добрив. Передовий досвід свідчить, що в останні роки у технологіях вирощування почали застосовувати не лише традиційні елементи живлення - азот, фосфор, калій, а й сірку, магній, кальцій та мікроелементи на хелатній основі - залізо, бор, марганець, цинк, мідь, молібден та кобальт.

Листкове внесення мікродобрив також забезпечує високу ефективність зернових культур. Так, представлені на вітчизняному ринку мікродобрива «Актив-harvest - Зернові» і «Інтермаг- 64 зернові» містять до 14 елементів, що дозволяє збільшувати якісні та кількісні показники урожаю зернових культур. Набирають популярності і «функціональні добрива» - добрива специфічної спрямованої дії, які у своєму складі містять поживні елементи. За рахунок їх співвідношення та форми окрім безпосередньо живлення вони здійснюють на рослину певну позитивну дію. За рахунок цього, «функціональні добрива» досить суттєво відрізняються від решти агрохімікатів (регуляторів росту, фунгіцидів, інсектицидів), так як бажаний результат досягається завдяки наявним у їхньому складі елементам живлення [5].

Останнім часом набувають все більшого поширення, як в приватних господарствах, так і у аграрних підприємствах біопрепарати, стимулятори росту, які сприяють збільшенню врожайності зернових культур на 3-7 ц/га. Поряд з цим, в даних культурах значно збільшується вміст білка та клейковини. Тому, зерно яке отримане внаслідок застосування стимуляторів росту має більш високу врожайність.

Отже, вагомими чинниками підвищення ефективності виробництва зерна є використання сучасних сортів і гібридів, впровадження прогресивних технологій, передових систем живлення та захисту зернових культур. Такі впровадження є закономірними, вони викликані розвитком людського суспільства та науково-технічним прогресом і спрямовані на більш якісну зміну принципів аграрного виробництва та глибокі соціально-економічні перетворення в аграрному секторі економіки.

Discussion panel 1 «Global Issues: Food Security. The importance of agriculture in solving global problems of mankind»

Список використаних джерел:

1. Мінагрополітики сказало, скільки вдалося зібрати зерна в умовах війни. URL: <https://zn.ua/ukr/ECONOMICS/minahropolitiki-skazalo-skilki-vdalosja-zibrati-zerna-v-umovakh-vijni.html>
2. Україна у 2023 році розраховує на валовий збір урожаю на підконтрольних територіях у 70-75% показників цього року. URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/879979.html>
3. В. Лихочвор. Про революційні зміни у технологіях в рослинництві. URL: <https://www.zerno-ua.com/journals/2010/iyul-2010-god/v-lihochvor-pro-revolyuciyni-zmini-u-tehnologiyah-v-roslinnictvi/>
4. Рекомендації сільгоспвиробникам про підготовку насіння до сівби під урожай 2022 року. URL: <https://krm.gov.ua/rekomendatsiyi-silgospvrobnykam-pro-pidgotovku-nasinnya-do-sivby-pid-urozhaj-2022-roku/>
5. Степасюк Л.М., Моргун С.О. Цінова конкурентоспроможність продукції рослинництва сільськогосподарського підприємства. II Міжнародна науково-практична конференція «Ефективне функціонування екологічно стабільних територій у контексті стратегії стійкого розвитку: агроекологічний, соціальний та економічний аспекти» 12 грудня 2018р. м. Полтава, С.126-129

Судомир Світлана

д.е.н., професор

ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Впровадження інновацій в агросектор економіки підвищує рівень продовольчої безпеки держави, а розробка нових сортів рослин, порід тварин, підходів до оптимального використання ресурсного потенціалу, оновлення техніки та технологій є запорукою конкурентоспроможності сільськогосподарських товаровиробників.

Частка проникнення високих технологій у вітчизняному агросекторі поки що мізерно мала, яка складає 10-12% в порівнянні зі світовими лідерами. Однак, все більше компаній замислюються про інновації та впроваджують їх у виробничий процес. Найбільш затребуваними є:

- автоматичний облік витрат палива, застосування якого дозволяє контролювати витрату паливно-мастильних матеріалів не лише на програмному, а й на апаратному рівні з похибкою менше 1%;
- контроль виконаної роботи. Цей системний комплекс стежить за ходом виконання різних технологічних операцій та вчасно попереджає оператора про можливі порушення чи неполадки.
- точне землеробство. Ця система дозволяє економно витратити ресурси та знижує втрати врожаю. Вона складається з GPS навігаторів та різноманітних датчиків, наприклад, вологості, врожайності, які встановлюються на спецтехніку.

Слід зазначити, що різні елементи точного землеробства, за статистичними даними, у США застосовують понад 80% фермерів, у Німеччині – 70%. Європейські фермери елементи точного землеробства застосовують навіть на 0,5 га.

Обсяг ринку точного землеробства в Україні становить приблизно 60–70 млн. доларів з урахуванням обладнання, яке йде в комплекті з технікою, додаткового обладнання, різних навісів на агрегати й техніку, сервісів, послуг, програмних продуктів, дронів. В останні роки впровадження інформаційних технологій у сільському господарстві призвело до корегування способів обробки сільськогосподарських культур і керування полями. Технології докорінно змінили концепцію сільського господарства, зробивши його вигіднішим, ефективнішим, безпечнішим і простішим.

Сьогодні точне землеробство комплексно впроваджується на 5% усієї ріллі, а окремі його елементи покривають усього 20%. Хоча застосування інноваційних технологій в агросекторі на початку потребує певних інвестицій, вони швидко себе виправдовують, зменшуючи затрати часу й робочої сили.

Однак не всі фермери можуть дозволити застосовувати новітні технології, перш за все, через високу вартість цих технологій та нестачею фахівців, які б могли працювати з новітнім обладнанням та програмами.

Для вирішення проблем українського сільськогосподарського сектора економіки дуже важливо досліджувати і переймати міжнародний досвід і намагатися повсюдно впроваджувати системи розумного землеробства. У цьому сенсі готові smart-рішення і розробки на основі штучного інтелекту, використовувані в Ізраїлі, феномен полягає в тому, що низький природний потенціал ізраїльського сільського господарства компенсується високою інтенсивністю і ефективністю впровадження нових технологій, а саме:

1. Sensilize – унікальні датчики, здатні збирати інформацію про земельну ділянку, і за допомогою отриманих даних фермери можуть адаптувати сільськогосподарські культури до умов ґрунту, тим самим скорочуючи витрати і збільшуючи врожай;

2. BioVee. Компанія BioVee розводить різні породи павуків, бджіл і мух, які поїдають шкідливих комах, дана технологія дозволяє скоротити або взагалі виключити використання пестицидів, допомагаючи фермерам експортувати свою продукцію в розвинені країни, оскільки міжнародні правила обмежують торгівлю зерном, обробленим хімічними речовинами;

3. MiRobot. Компанія miRobot розробила доїльну роботизовану систему, щоб зробити доїння корів більш ефективним. Ця система очищає, доїть і виконує необхідні процедури після доїння корови.

4. ROOTS Sustainable Agricultural Technologies. Винахід цієї компанії дозволяє розміщувати роботизовані водоналивні труби в ґрунті, які визначають оптимальну температуру для конкретної ділянки землі: якщо ґрунт занадто тепла, ROOTS може охолодити її, і навпаки. Ця технологія допомагає підвищити врожайність деяких культур (базилік, полуниця і салат).

5. Tal-Ya. Компанія розробила інноваційний метод, який дозволяє отримати більший урожай при використанні меншої кількості води. Це стало можливим завдяки багаторазовим пластиковим лоткам для отримання води з

**Discussion panel 1 «Global Issues: Food Security.
The importance of agriculture in solving global problems of mankind»**

повітря. Контейнери з переробленого пластику зменшують потреба рослин у воді на 50%.

Слід відмітити, що хоча застосування інноваційних технологій в агросекторі на початку потребує певних інвестицій, але вони швидко себе виправдовують, зменшуючи затрати часу й робочої сили.

Список використаних джерел:

1. Sudomyr S., Kuliak M. Social responsibility of enterprises in their innovative and strategic development. Prace naukowe. Pedagogika, zarządzanie i inżynieria zarządzania wobec. Wałbrzych, 2022. T. 52. P. 156-166.

2. Sudomyr S. M., Zhybak, M. M., Khrystenko H. M., Zamora O. I., Babenko V. A. (2022). Innovative Susceptibility of the Socio-Economic Systems. International Journal of Information Technology Project Management (IJITPM), 13(2), 1-11.

3. Судомир С. М. Методологія формування результативного управління розвитком соціально-економічних систем. Агросвіт. 2020. № 2. С. 3–9.

4. Судомир С. М. Формування системи управління розвитком сільськогосподарських підприємств: теорія, методологія : монографія. К. : ЦП «Компринт», 2015. 483 с.

Тригуб Олег

к.с.-г.н., ст.н.сп.

*завідувач лабораторії зернобобових, круп'яних культур і кукурудзи
Устимівська дослідна станція рослинництва Інституту рослинництва
ім. В.Я. Юр'єва НААН*

РОЛЬ НІШЕВИХ КУЛЬТУР (НА ПРИКЛАДІ ГРЕЧКИ) У ВИРІШЕННІ ПРОБЛЕМИ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

В різних джерелах сучасне трактування продовольчої безпеки має певні відмінності, але принципова ознака сутності цього поняття – стабільне забезпечення населення продуктами харчування, через наявність на продовольчому ринку країни такої їх кількості, що достатня для підтримання здорового способу життя та доступність цих продуктів абсолютно для всіх верств населення [1].

Система національної продовольчої безпеки базується на принципах: самозабезпеченості, незалежності, доступності та якості [2]. Має забезпечуватися ефективний розвиток виробництва сировини (в першу чергу сільськогосподарської) та харчової (переробної) промисловості, зовнішньоекономічна діяльність для доповнення асортименту сировини і продуктів, що буде гарантувати збалансованість і якість споживання.

Особливу увагу націлено на самозабезпеченості і незалежності в питаннях підтримки забезпечення внутрішнього ринку продуктами харчування високої якості. До традиційних продуктів, які є індикаторами економічної ситуації в країні, в тому числі і в питаннях якості харчування населення, можна віднести гречку (круп та продукти її переробки). Всі шляхи вирішення забезпечення населення України якісним зерном гречки, а потім і гречаною продукцією, з-за кордону виявилися марними. Україна ставить високі вимоги до якості гречаних продуктів (в тому числі і органолептичних), споживаючи значну частину гречки

у формі гречаної каші. Гречана крупа із китайської гречки і російська, що завозилася через Казахстан, часто не мали тої якості, що вимагалася споживачем. Ринок був насичений продукцією, але якість її була надто низькою.

Останні роки були важкими для вітчизняного гречаного виробництва в питанні вирощування гречки, як сільськогосподарської культури. Аналізуючи дані статистики посівних площ у період 2000–2021 рр., можна виявити досить значне їх скорочення від 573,5 тис. га у 2000 році до 78 тис. га у 2021 році, тобто зменшення склало 86,4%. Це спричинило падіння загального виробництва гречки в усіх категоріях господарств за більш ніж 20 років з 480,6 тис. тонн до 97,6 тис. тонн [3]. Причинами такого стану є як об'єктивні (хоч і не безумовні) – низька потенційна, в порівнянні з іншими більш індустріальними культурами, урожайність та значна залежність її від погодно-кліматичних чинників (температури в період цвітіння та кількості опадів за вегетацію). Правда, гречка не є рекордсменом за врожайністю зерна. Середній її рівень за 2018-2021 роки не перевищує 1,5 т/га. Але потенціал виходу продукції у сучасних сортів перевищує 2,5-3,0 т/га, а значить не все так однозначно. А значить має місце значне недопрацювання вже в питанні технології вирощування. Щодо впливу посухи і високих температур (не на критичних рівнях) на величину врожаю, то тут також вихід можна знайти в технологіях вирощування – через зміну термінів посіву, проведення посіву в різні строки. Адже через короткий вегетаційний період і високу варіабельність у строках досягання різних сортів, вегетацію гречки можна досить сильно здвигати протягом теплої частини року. Перелік запропонованих у Державному реєстрі сортів рослин придатних для поширення, становить 31 сорт [4], а це матеріал, що вирізняється повним спектром господарсько-цінних характеристик з варіаціями ознак тривалості вегетаційного періоду і періоду цвітіння, типу рослини (індетермінат чи детермінант), придатності до вирощування за різних технологій тощо. Тобто питання вирощування гречки в необхідних для населення України кількостях, завдання яке можна досить просто вирішити, наростивши площі і застосовуючи при вирощуванні сучасних вітчизняних сортів, науково-обґрунтовані технології вирощування. При цьому необхідно відзначити, що економічна складова виробництва зерна гречки у 2020 році виявила високий рівень економічної рентабельності її вирощування, що перевищував найкращі показники маржинальних олійних культур. Зокрема, в Одеській області, що сильно постраждала від складних погодно-кліматичних умов і посухи, від вирощування гречки господарства отримали рівень рентабельності 261,7% за середнього показника по Україні 54,7% [3].

Окремий напрямок це якісні характеристики вітчизняного сортового матеріалу. Він має максимальну збалансованість за вмістом білків, жирів і вуглеводів. Зерно гречки є рекордсменом за вмістом корисних для людини складників (вітаміни, незамінні амінокислоти і т.д.), і що головне за їх збалансованістю [5]. Це забезпечує максимальну цінність гречаної продукції як лікувального, а головне як профілактичного компонента харчування – гречка є

**Discussion panel 1 «Global Issues: Food Security.
The importance of agriculture in solving global problems of mankind»**

абсолютно незамінним складником харчування людини, здатним його збалансувати як за вмістом, так і за смаком. Маючи усталену традиційність у вживанні страв із гречки, вона є компонентом забезпечення національної продовольчої безпеки. А норма вживання в їжу здорової людини 7 кг гречаної продукції обов'язкова умова підтримання здоров'я населення нашої держави.

Список використаних джерел:

1. Шибаніна О. В. Формування і ефективний розвиток продовольчого підкомплексу АПК: монографія / Шибаніна О. В. — К.: ННЦ ІАЕ, 2007. — 368 с.
2. Тищенко М. Г. Проблеми забезпечення продовольчої безпеки України. Ефективна економіка № 7, 2013. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2208>
3. Керсанюк Ю. Ринок гречки: прогнози, оцінки та тренди. <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/22744-rynok-hrechky-prohnozy-otsinky-ta-trendy.html>
4. Державний реєстр сортів рослин придатних для поширення в Україні. <https://minagro.gov.ua/file-storage/reyestr-sortiv-roslin>
5. Алексеева Е.С., Елагин И.Н., Тараненко Л.К., Бочкарёва Л.П., Малина М.М., Рарок В.А., Яцишин О.Л. История культуры, ботанические и биологические особенности. Культура грачихи. Ч. 1. Каменец-Подольский : Идательство Мошак М.И., 2005. 504 с.

Турчин Ірина Миколаївна

викладач економічно-облікових дисциплін I категорії

ВСП «Бобровицький фаховий коледж імені О.Майнової НУБіП України»

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК АГРАРНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ

Стратегічним імперативом сучасного розвитку світового господарства є його інноваційна спрямованість. Конкурентоспроможність національних економік в умовах сьогодення визначається насамперед наявним інноваційним потенціалом та ефективністю його використання. Сучасні реалії української економіки характеризуються безперервним збільшенням ролі інновацій як ключового чиннику успіху у конкурентній боротьбі. Інноваційний шлях розвитку економіки є невід'ємною частиною загальносвітового науково-технічного прогресу в умовах глобалізації.

Аналіз шляхів подолання кризових явищ та вибір ефективних орієнтирів економічного розвитку АПК свідчить, що найоптимальнішим із можливих напрямків у сільськогосподарській сфері є інноваційний. Лише таким чином можна швидко й ефективно трансформувати сільськогосподарське виробництво, стимулювати мале і середнє підприємництво та водночас забезпечити вихід на світовий ринок, що надзвичайно важливо для нашої держави з її величезним потенціалом аграрної країни. Конкурентоспроможність продукції АПК та конкурентоспроможність суб'єктів господарювання має ґрунтуватися на певному рівні інноваційного розвитку, що сприятиме формуванню їх нових компетенцій.

В інноваційній сфері національної економіки сформувались суттєві системні перешкоди на шляху здійснення інноваційної діяльності через обмежене фінансування, значні втрати кадрового науково-інноваційного потенціалу, недостатній розвиток патентної діяльності, неефективне

державне управління інноваційною діяльністю, відсутність модернізаційних перетворень в аграрному секторі, недостатню інтеграцію вітчизняних підприємств у світогосподарські процеси, низький рівень інноваційної культури та нерозвиненість інформаційної структури [5, 90–91; 14, 78].

Перший етап інноваційної діяльності (створення інновацій) реалізують переважно науково-дослідні установи АПК. Це вимагає розв'язання одночасно декількох різновекторних питань: від виділення коштів на розробку новацій, проведення фундаментальних і прикладних досліджень, визначення об'єктів інтелектуальної власності до виробництва й реалізації наукоємної продукції та впровадження нововведень у виробництво. В даному напрямку важливо забезпечити скорочення термінів створення інновацій, підвищення рівня новизни й забезпечення перевищення за основними характеристиками традиційного аналога. Актуальним є вирішення питання організації оперативного трансферу інновацій сільгоспвиробникам. Зазвичай вважається, що на етапі створення інновацій держава повинна повністю забезпечити фінансування фундаментальних досліджень, а прикладні проекти, орієнтовані на конкретні запити ринку, можуть фінансуватися як за рахунок державних, так і приватних джерел. Найбільш поширеними новаціями є: нові сорти й гібриди рослин і породи тварин, штами мікроорганізмів, марки та модифікації сільськогосподарської техніки, технології, хімічні й біологічні препарати (вакцини), економічні розробки.

Важливу роль у забезпеченні ефективного функціонування інноваційного підприємництва відіграє інноваційна інфраструктура. Зокрема, такі її основні елементи, як технопарки, бізнес-інкубатори, технополіси, які сприятимуть виходу інновацій на ринок. На сьогоднішній день інноваційна інфраструктура України ще дуже слабка і характеризується неповнотою, а тому потребує всебічної підтримки з боку держави. До того ж, слід зазначити, що інвестиції та інновації – це лише половина справи, а інша половина полягає у підготовці високопрофесійного персоналу, особливо управлінського. Сучасний менеджер повинен зосереджуватися не лише на долідженнях чи науково-дослідній діяльності, а й повинен приділяти багато уваги споживачеві нових знань, бути ще й маркетологом, вивчати попит на нововведення [3, 47].

Проголошений курс керівництва країни на інноваційний розвиток економіки вимагає фахівців-професіоналів для його реалізації у сфері управління інноваційними процесами в АПК. Досвід сьогодні показує, що розвиток наміченого курсу стримує відсутність інноваційного мислення та інноваційної культури в суспільстві, а також брак сучасних креативних знань [2, 77].

Висновок. Інноваційні підходи до розвитку аграрної сфери є вагомим стимулятором зростання національної економіки в цілому та засобом вирішення різноманітних соціально-економічних та глобальних викликів як у розвинутих країнах, так і країнах, що розвиваються. Особлива потреба в них виникає у період, коли економіка країни перебуває на етапі подолання економічного спаду. За таких умов система державних пріоритетів повинна спрямовуватися на

**Discussion panel 1 «Global Issues: Food Security.
The importance of agriculture in solving global problems of mankind»**

формування інноваційного потенціалу в усіх сферах суспільного розвитку, зокрема і в аграрному секторі, акцентуючи при цьому увагу на відтворенні людського капіталу, зростанні капіталізації ринкової вартості компаній, що здійснюють інноваційні розробки.

На основі зазначеного можна зробити висновок, що аграрний сектор України потребує не тільки відродження агропромислового виробництва за попередніми параметрами, якими б якісними вони не здавалися, але й на здійснення інноваційних структурних перетворень, досягнення випереджаючих параметрів розвитку продуктивних сил та суспільних відносин та становлення якісно нової структури АПК.

Список використаних джерел:

1. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобальних викликів: Постанова Верховної Ради України від 21.10.2010 №2632-VI // www.zakon1.rada.gov.
2. Гросул В.А. Проблеми інноваційної діяльності в Україні // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму.– 2010.– №1(3), Т. 1. – С. 76–82.
3. Каракай Ю. Роль держави у стимулюванні інноваційної діяльності // Економіка України.– 2007.– №3. – С. 40–51.
4. Саблук П. Стан і перспективи розвитку агропромислового комплексу України // Економіка України.– 2008.– №12. – С. 4–18.
5. Федулова Л.І. Тенденції розвитку інноваційної політики та її вплив на економічне зростання // Економіка і прогнозування.– 2011.– №2. – С. 63–81.

Хуртена Ольга Сергіївна

викладач економічно-облікових дисциплін II категорії

Відокремлений структурний підрозділ

«Бобровицький фаховий коледж ім. О. Майнової НУБіП України»

ІННОВАЦІЙНА ЕКОНОМІКА СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА НА ШЛЯХУ ВИХОДУ З КРИЗИ

У складний для України період трансформації економіки особливу важливість набувають завдання становлення інноваційної економіки і забезпечення науково-технічного та інноваційного розвитку в сільському господарстві, у виконанні якого роль держави є ключовою. На сьогоднішній день можна виділити ряд причин, які перешкоджають формуванню інноваційної моделі розвитку в Україні.

Серед них можна виділити:

1. Недостатність фінансових ресурсів для проведення наукових досліджень і впровадження інноваційних розробок.
2. Відсутність ефективної правової бази для здійснення інноваційної діяльності.
3. Повільний розвиток сучасного ринку сільського господарства інноваційної продукції в Україні. Розвиток ринку інноваційної продукції на Україні. За останні роки спостерігається різке скорочення кількості промислових підприємств, що займаються інноваційною діяльністю. [14].

4. Відсутність дієвих механізмів, визначених державних пріоритетних напрямків розвитку науки і технологій, численність наукових організацій, що претендують на відповідну державну підтримку. Наслідком цього стає недофінансування досліджень.

5. Низька інформаційна прозорість інноваційної сфери, відсутність інформації про нові технології і можливі ринки збуту принципово нового продукту, а також відомостей для приватних інвесторів і кредитних організацій про об'єкти вкладення капіталу з потенційно високою прибутковістю.

Основна мета стратегії - це формування нового типу інноваційної системи, що забезпечує конкурентоспроможність вітчизняної економіки на основі використання вітчизняного наукового потенціалу та технологій.

Стратегічні завдання стратегії: відтворення науково-технологічного потенціалу; стимулювання технологічного розвитку економіки; формування та підтримка розвитку інноваційного підприємницького середовища; формування і розвиток багаторівневої інноваційної інфраструктури; формування і реалізація регіональної інноваційної політики.

Пріоритетні напрямки:

- створення умов для розвитку і ефективного використання науково-технологічного потенціалу; - оптимізація і підвищення ефективності діяльності державного сектора науки;

- проблеми чинного фінансового забезпечення інноваційного процесу в Україні та шляхи їх вирішення;

- стимулювання технологічного розвитку економіки;

- розвиток інноваційної інфраструктури;

- створення системи ступеневої освіти в інноваційній сфері;

- створення системи управління в сфері інноваційної діяльності;

- заходи щодо посилення взаємодії складових національної інноваційної системи України;

- забезпечення ефективного використання і захисту прав інтелектуальної власності в сфері науки і технологій, стимулювання залучення в господарський оборот результатів науково-технічної діяльності; - формування і реалізація регіональної інноваційної політики [17, с. 11-13].

Особливу роль у формуванні конкурентоспроможності української економіки грають зарубіжні інвестиційні ресурси. Рівень конкурентоспроможності країни визначається інноваційною активністю, що знаходиться в прямій кореляції з інвестиційною забезпеченістю. Країни з високим рівнем захисту інтересів інвесторів і накопиченням інноваційного потенціалу отримують конкурентні переваги в боротьбі за інвестиції - найважливіший для розвитку економіки світовий ресурс. Економіка України, її фінансова система дуже потребують припливу іноземного капіталу. Іноземний капітал здатний стабілізувати курс національної валюти, знизити банківські ставки, наповнити золотовалютні резерви і вирівняти платіжний баланс країни. Вважається, що найкращим і стабільним типом іноземного капіталу є прямі іноземні інвестиції

**Discussion panel 1 «Global Issues: Food Security.
The importance of agriculture in solving global problems of mankind»**

(ПІІ) - вкладення капіталу з метою придбання довгострокового економічного інтересу в країні додатку капіталу, що забезпечує контроль інвестора над об'єктом розміщення капіталу. [6, с.16-17]. Важливою складовою сукупного економічного потенціалу є науково-технічний потенціал, який являє собою сукупність всіх наукових засобів і ресурсів. На сьогоднішній день особливої уваги заслуговують розробки, сприяючі прискореному розвитку науково-технологічного потенціалу країни. Щоб підвищити їх якість і збільшити кількість передбачається:

1. Інтеграція науки і освіти через розвиток нових форм науковоосвітньої діяльності, залучення талановитої молоді в сферу науки і вищої освіти, формування нової генерації фахівців з державним мисленням.

2. Залучення об'єктів інтелектуальної власності в економічний оборот шляхом: - інвентаризації завершених НДДКР (науково-дослідних і дослідно-конструкторських розробок) за пріоритетними напрямками інноваційного співробітництва; - ідентифікації інтелектуальних прав і забезпечення їх правового захисту; - аналізу можливостей і вироблення умов для комерціалізації результатів НДДКР.

3. Адресна фінансова та інформаційна підтримка наукових колективів, провідних пошукових досліджень і розробки за пріоритетними напрямками (в тому числі через виділення цільових грантів учасникам інноваційного процесу) [6, с.12].

Важливим напрямком розвитку науково-технічного потенціалу України на сучасному етапі є впровадження інформаційних і комп'ютерних технологій, зростання інтелектуалізації діяльності. Збільшення ВВП, докорінне поліпшення його структури безпосередньо залежить від інформаційної індустрії, що вимагає інтелектуальних інвестицій, створення повноцінного ринку інформаційних товарів. Метою розвитку науково-технічного потенціалу країни є створення умов для підвищення продуктивності праці та конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників шляхом технологічної модернізації національної економіки, підвищення рівня їх інноваційної активності, виробництва наукомісткої .

Таким чином, на сучасному етапі інноваційна діяльність України характеризується зниженням активності, дефіцитом фінансових ресурсів, падінням платоспроможного попиту на науково-технічну продукцію, викликаного значними недоліками при розробці та виконанні державних цільових програм. В якості одного з найважливіших напрямків в інноваційну політику входить комплекс заходів в галузі культури, освіти і регулюванні ринку праці. Зазначені заходи спрямовані на досягнення двох цілей: сприяння побудові інноваційної економіки і формування інноваційного суспільства. Особливу ж увагу потрібно звернути на молоде покоління України - покоління майбутнього, як головну інвестицію в стрімкий розвиток нашої держави. А реформа в системі освіти і подолання молодіжного безробіття - найперші і головні кроки на шляху

до досягнення спільної мети. Як і будь-яка держава, Україна зацікавлена в залученні іноземних інвестицій. Необхідність їх залучення очевидна: саме приплив іноземного капіталу сприяє швидкому та ефективному розвитку економіки країни. Іноземні інвестиції відкривають перед нами нові перспективні можливості. Головний фактор успіху - систематичність і безперервність кроків, спрямованих на стимулювання інновацій. А від того, чи здатна буде українська влада і суспільство протидіяти існуючим викликам, реалізувати намічені перетворення, залежить майбутнє України.

Список використаних джерел:

1. Проект «Стратегії інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів»
2. Зростання іноземних інвестицій - відновлення довіри інвесторів або повернення раніше виведеного
3. Іваноньків О.О. Політика держави відносно інвестиційної діяльності в Україні та перспективи прямого іноземного інвестування // Актуальні проблеми економіки. - 2007. - № 11. - С. 12- 17.
4. Мацевітий Ю., Тарелін А. Яка все-таки наука потрібна країні. 2000 - К .: МЕГА-поліграф, 2015. - 24 с.
5. Мінекономрозвитку має намір збільшити приплив іноземних інвестицій в Україні
6. Підорічева І. Інноваційна економіка - це економіка нестандартних рішень [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://gazeta.zn.ua/macrolevel/innovacionnaya-ekonomika-etoekonomika-nestandardnyh-resheniy-_.html
7. Швець Ю. Ю. Стратегічні напрямки удосконалення управління інноваційним розвитком. - Актуальні проблеми економіки №7 (145), 2013. С. 65 - 71.

Чередніченко Олена

к.т.н., доцент

Національний університет біоресурсів і природокористування України

**УДОСКОНАЛЕННЯ РЕЦЕПТУРИ ВИРОБНИЦТВА ЯК
РОЗШИРЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА**

Останні декілька років світовий продовольчий ринок лихоманить, а російська агресія ще більше посилила загрозу масштабного голоду. Війна зруйнувала існуючі ланцюги поставок і призвела до стрімкого зростання цін на паливо, транспортування, продукти харчування й інші товари. В Україні стан продовольчої безпеки суттєво погіршився. Негативізм усіх процесів посилюється руйнуванням інфраструктури, еміграцією людських ресурсів і психологічними проблемами.

Сучасний стан економіки в умовах надзвичайної нестачі ресурсів потребує активізації інноваційних процесів і удосконалення виробничого сектору. У більшості вітчизняних підприємств покращення результативних показників діяльності тісно пов'язане з застосуванням новітніх технологій і вдосконаленого технічного устаткування, що б дозволяло знижувати собівартість готової продукції. Але виробництво якісної продукції повинне бути аргументованим її необхідністю для споживача саме зараз.

**Discussion panel 1 «Global Issues: Food Security.
The importance of agriculture in solving global problems of mankind»**

Діяльність ТОВ «Савин продукт» націлена на постійне удосконалення виробничого процесу й використання найкращих рецептур для задоволення потреб споживачів його продукції. Інноваційна політика підприємства розповсюджується на розроблення, створення та запровадження в існуючий виробничий процес різних видів ковбасних виробів із використанням нових і вдосконалених технологій із метою розширення власного асортименту.

ТОВ «Савин продукт» враховує зміни на ринку й приділяє велику увагу пошуку можливостей зменшення витрат без погіршення якісних характеристик. Собівартість продукції має вагоме значення для оцінки економічної ефективності підприємства, оскільки позначає якісний бік його діяльності та формує рівень дохідності. Сьогодні багато підприємств вимушені працювати безприбутково, ще й допомагаючи ЗСУ, волонтерам і населенню.

В ТОВ «Савин продукт» удосконалили рецептуру виробництва «Сосиски Панської». З рецептури прибрали норі, як дуже дорогий інгредієнт, і цукор; зменшення використання курячого філе та червоної ікри компенсували грибами та спельтовим борошном; збільшили концентрацію суміші нітратно-посолочної і молока коров'ячого сухого. Для покращання якісних характеристик продукції соняшникову олію замінили на оливкову

При запропонованих змінах рецептури процес виробництва не зазнав суттєвого впливу, а собівартість сировини зменшилася більше, ніж на 20%. Колір фаршу змінився з блідо-жовтого на світло-сірий. Смак доданих грибів не сильно виражений. Сторонніх неприємних запахів не виявлено.

Варто відзначити, що при зменшенні рівня собівартості збільшується можливість зростання прибутку від реалізації продукції, що є надзвичайно важливим для підприємства. Зміни рецептури не привели до змін у структурі собівартості даної продукції. Отже, зміни є економічно вигідними та ефективними як з точки зору економічних показників, так і якісних характеристик даних продуктів.

Зменшення витрат, які впливають на собівартість продукції, відбувається як результат здійснених змін у організаційній структурі підприємства та розвитку спеціалізації його виробництва; результат процесів удосконалення управлінської структури та зменшення затрат на неї; результат заходів щодо покращання використання основного капіталу підприємства та зниження супутніх інших витрат, які стосуються рівня організації діяльності підприємства.

Важливим чинником ефективності будь-якого виробничого процесу є рівень рентабельності, який відображає суму прибутку, отриманого при здійсненні 1 грн витрат, характеризуючи відповідно ефективність їхнього застосування в поточному періоді.

В таблиці представлені результати розрахунку економічної ефективності виробництва сосисок.

Таблиця - Ефективність виробництва сосисок у підприємстві
ТОВ «Савин Продукт» за 2021 рік

Показник	«Сосиски Панські»	
	Контроль	Дослід
Собівартість 1 кг, грн	329,3	268,6
Ціна реалізації 1 кг, грн	644,4	644,4
Прибуток на 1 кг, грн	315,1	375,8
Рівень рентабельності, %	95,7	139,9

Собівартість продукції визначена в процесі виробничого дослідження, ціна реалізації дослідного зразка з удосконаленою рецептурою не відрізняється від ціни продукції, виготовленої за технологією підприємства (<https://savinproduct.com.ua/po-vidu/sosiski-sardelki/sosiski-chervona-ikra-and-nori-uk/>). Прибуток за 1 кг сосисок, вироблених за зміненою рецептурою, більше прибутку контрольних зразків на 60,7 грн, або на 19,3%. Навіть незначне зниження собівартості дозволило збільшити прибуток і підвищити рівень рентабельності майже на 44,2 відсоткових пункти.

Отже, виробництво сосисок Панських у підприємстві ТОВ «Савин Продукт» - рентабельне. Позитивно на рентабельність вплинули зміни рецептури, в результаті яких собівартість у дослідних зразках знизилась, що й дозволило збільшити рентабельність.

Хоча ситуація в сільськогосподарській і харчовій галузях в Україні залишається викликом, вони продовжують розвиватися. У будь-якому випадку і фермерам і переробникам необхідно планувати свою діяльність із урахуванням існуючих проблем, зокрема забезпечувати себе резервними джерелами енергії, системами аварійного живлення та здійснювати інші заходи щодо можливого задоволення потреб споживачів.

***ДИСКУСІЙНА ПАНЕЛЬ 2 /
DISCUSSION PANEL 2***

**Захист сільськогосподарського
товаровиробника та економічна
політика протекціонізму АПК.**

**Соціальна дезінтеграція та
розшарування суспільства в умовах
підвищення цін на продовольство.**

Управління та фінанси в АПК

**Protection of agricultural producers and
economic policy of protectionism of agro-
industrial complex. Social disintegration
and stratification of society in the face of
rising food prices**

Management and finance in agriculture

Joshua Linus Baka

*PhD student at the Department of Management
named after Professor L.I. Mykhailova*

Liudmyla Dashutina,

*Candidate of Economic Sciences, associate professor, associate professor at the
Department of Management named after Professor L.I. Mykhailova
Sumy national agrarian university*

CORRELATION BETWEEN THE TYPES OF MOTIVATION IN THE PERSONNEL OUTPUT

The world is growing increasingly in advancement of technology to make life better and easier, we as humans need to make our lives better and this comes as a result the things, we do that brings satisfaction to us hence the motivation of personnel in an enterprise.

Employee motivation is defined as the zeal, energy level, commitment and the amount of creativity that an employee brings to the organization on a daily basis. It is often believed that different mental states compete with each other and that only the strongest state determines behavior. This means that we can be motivated to do something without actually doing it. The paradigmatic mental state providing motivation is desire. But various other states, such as beliefs about what one ought to do or intentions, may also provide motivation.

Motivation may be either intrinsic, if the activity is desired because it is inherently interesting or enjoyable, or extrinsic. It has been argued that intrinsic motivation has more beneficial outcomes than extrinsic motivation. Motivational states can also be categorized according to whether the personnel is fully aware of why he/she acts the way he/she does or not, referred to as conscious and unconscious motivation. Motivation is closely related to practical rationality.

Employee motivation is all about how engaged an employee feels in tandem to the organization's goals and how empowered he/she feels. Motivation is of two types:

- Intrinsic motivation;
- Extrinsic motivation.

Intrinsic motivation means that an individual is motivated from within. He/she has the desire to perform well at the workplace because the results are in accordance with his/her belief system.

An individual's deep-rooted beliefs are usually the strongest motivational factors. Such individuals show common qualities like acceptance, curiosity, honor, desire to achieve success.

Intrinsic motivation exists within the individual and is propelled by satisfying internal rewards rather than relying on external pressures or extrinsic rewards. It involves an interest in or enjoyment of the activity itself. Activities involving their own inherent reward provide motivation that is not dependent on external rewards. Pursuing challenges and goals comes easier and is more enjoyable when one

Discussion panel 2. «Protection of agricultural producers and economic policy of protectionism of agro-industrial complex. Social disintegration and stratification of society in the face of rising food prices Management and finance in agriculture»

is intrinsically motivated to complete a certain objective, for example, because the individual is more interested in learning, rather than achieving the goal. It has been argued that intrinsic motivation is associated with increased subjective well-being and that it is important for cognitive, social, and physical development. It can also be observed in animal behaviour, for example, when organisms engage in playful and curiosity-driven behaviours in the absence of reward.

Intrinsic motivation tends to be more long-lasting, self-sustaining, and satisfying than extrinsic motivation. But various studies suggest that intrinsic motivation is hard to modify or inspire. Attempts to recruit existing intrinsic motivators require an individualized approach: they involve identifying and making relevant the different motivators needed to motivate different students. This usually requires additional skills from the instructor.

Extrinsic motivation means an individual's motivation is stimulated by external factors- rewards and recognition. Some people may never be motivated internally and only external motivation would work with them to get the tasks done.

Extrinsic motivation occurs when an individual is driven by external influences. These can be either rewarding (money, paid holiday, fame, etc.) or punishing (threat of punishment, pain, etc.). The distinction between intrinsic and extrinsic motivation lies within the driving force behind the action. When someone is intrinsically motivated, they engage in an activity because it is inherently interesting, enjoyable, or satisfying. With extrinsic motivation, the personnel goal is a desired outcome distinct from the activity itself. The personnel can have both intrinsic and extrinsic motives for the same activity but usually one type of motivation outweighs the other.

Research says extrinsic rewards can sometimes promote the willingness in a person to learn a new skillset. Rewards like bonuses, perks, awards, etc. can motivate people or provide tangible feedback.

But you need to be careful with extrinsic rewards. Too much of anything can be harmful and a manager or a supervisor, you need to be clear to what extent are you going to motivate your employees to complete organizational goals.

One advantage of extrinsic motivation is that it can be used relatively easily to motivate other people to work towards goal completion. One disadvantage is that the quality of work may need to be monitored since the personnel might not be motivated to do a good job. Extrinsic motivation fueling engagement in the activity soon ceases once the external rewards are removed. It has also been suggested that extrinsic motivators may diminish in value over time, making it more difficult to motivate the same person in the future.

Extrinsic rewards usually financial and nonfinancial. These are the tangible rewards given to employees by managers, such as pay raises, bonuses, and benefits. They are called "extrinsic" because they are external to the work itself and other people regulate their size and whether or not they are granted. In contrast, intrinsic rewards

are psychological rewards that employees get from doing meaningful work and performing it well.

Extrinsic rewards played a dominant role in earlier eras, when work was generally more routine and bureaucratic, and when complying with rules and procedures was paramount. This work offered workers few intrinsic rewards, so that extrinsic rewards were often the only motivational tools available to organizations.

Extrinsic rewards remain significant for workers. Pay is an important consideration for most workers in accepting a job, and unfair pay can be a strong demotivator. However, after people have taken a job and issues of unfairness have been settled, we find that extrinsic rewards are now less important, as day-to-day motivation is more strongly driven by intrinsic rewards.

This is how today's employees add value innovating, problem solving and augmenting to meet the conditions they encounter to meet customers' needs.

self-management process involves four key steps:

- Committing to a meaningful purpose
- Choosing the best way of fulfilling that purpose
- Making sure that one is performing work activities competently, and
- Making sure that one is making progress to achieving the purpose.

So, motivated employees are an asset to an organization, they are directly proportional to an organization's success. Motivation is intangible, difficult to measure and extremely difficult to control, but very easy to conduct if done the right way. It is all about intention, intensity, and perseverance.

It is important to ensure that every team member in an organization is motivated. Various psychologists have studied human behaviour and have formalized their findings in the form several motivation theories. These motivation theories provide great understanding on how people behave and what motivates them.

References:

1. Dell, T. *Motivating at Work*. Revised Edition. Menlo Park, CA: Crisp Publications, 1993.
2. Fournies, F. *Why Employees Don't Do What They're Supposed to Do and What to Do About It*. New York: McGraw-Hill, 1999.
3. Beswick, D. *Management implications of the interaction between intrinsic motivation and extrinsic rewards*, paper presented at a Seminar, University of Melbourne, Melbourne. 2007.

*Студенттер: Сұлтанова Аружан
Күнболатова Диана*

«Тұран-Астана университеті»

Ғылыми жетекшісі: э.ғ.д., профессор Шаяхметова К.О.

ҚАРЖЫ-НЕСИЕ ШЕШІМДЕРІН ҚАБЫЛДАУҒА ҚАРЖЫ- ЭКОНОМИКАЛЫҚ ЕСЕПТЕУДІҢ МАТЕМАТИКАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Андатпа: Қаржылық-экономикалық есептеулердің басты рөлі-олар инвестициялық қызметті тиімді жүзеге асыруға, жобалық талдау жүргізуге, қаржыны басқаруға мүмкіндік береді. Олар ақша салудың тартымдылығын

Discussion panel 2. «Protection of agricultural producers and economic policy of protectionism of agro-industrial complex. Social disintegration and stratification of society in the face of rising food prices Management and finance in agriculture»

бағалау үшін жасалған. Сондықтан қаржылық-экономикалық есептеулердің мақсаты-мәміле шарттарына сүйене отырып, ақша қаражаттарын салудың мүмкін нұсқаларын қарастыру, сондай-ақ қазірдің өзінде жұмсалған шығындардың салдарын талдау. Осылайша, қаржылық-экономикалық есептеулердегі барлық қажетті есептеулердің мәні белгілі бір кезеңдегі капиталды құру процесін талдау арқылы белгілі бір уақытта ақшаның құнын анықтау болып табылады

Тірек сөздер: пайыз, пайыздық мөлшерлеме, жинақтау, қаржы математикасы, төлем, қаржы

Қаржы математикасы- қаржылық-несиелік және коммерциялық мәмілелердің шарттары мен нәтижелерін сандық қаржылық талдаудың тұтас тұжырымдамасын беретін білім саласы. Оларға қажеттілік қаражатты қандай да бір жолмен инвестициялау жүзеге асырылған кезде, содан кейін осы қаражаттан кіріс түскен кезде туындайды: несиелік операциялар кезінде, қаражатты бағалы қағаздарға орналастыру, өндірістік инвестициялау кезінде. Қаржылық-экономикалық есептеулердің негізгі рөлі-қаржылық операциялардың болжамды тиімділігін негіздеу.

Қаржылық математика курсы екі бөлімнен тұрады: бір реттік төлемдер және төлем ағындары

Біржолғы төлемдер-бұл әрбір тарап келісімшарт талаптарын іске асырған кезде ақша сомасын бір рет қана төлейтін қаржылық мәмілелер .

Төлем ағындары-бұл келісімшарт талаптарын іске асыру кезінде әр тарап кем дегенде бір төлем жасайтын қаржылық мәмілелер.

Қаржылық-экономикалық есептеулер экономикалық қызметтің келесі негізгі салаларында қолданылады:

- Инвестициялар;
- жобалық талдау;
- қаржыны басқару.

Қаржылық есептеулердің маңыздылығы алынған нәтижелерді қаржы нарығының, мемлекеттік қаржының, несие және сақтандыру нарығының процестерін талдау үшін пайдалану мүмкіндігімен анықталады.

Қаржылық-экономикалық есептеулердің міндеттері:

- алынған қаржылық нәтижелерді бағалау;
- операцияның негізгі параметрлерінің соңғы нәтижеге әсерін зерттеу, оңтайлы жағдайларды модельдеу;
- қаржылық операцияларды болжау;
- қаржылық операциялардың балама нұсқаларының параметрлерін талдау;
- ағымдағы қаржылық операцияларды және олардың қажетті ақшамен қамтамасыз етілуін бақылау ресурстар;
- оңтайлы инвестициялық шешімдер қабылдау;
- қаржы ресурстарын зерттеу және бағалау;

- ұлттық өнімді қайта бөлумен байланысты макроэкономикалық процестерді талдау

Пайыздар, пайыздық ақша және пайыздық мөлшерлемелер

Қаржылық экономикалық есептеулер капитал құнының өсуі оны қарызға беру және пайыздық төлем алу нәтижесінде болатын операциялардың көпшілігін қарастырады. Мұндай мәмілелер олардың субъектілері алдын ала келіскен қарызға ақша берудің пайызына кіріс алу ережелеріне негізделген.

Пайыз-бұл әртүрлі нысандарда немесе өндірістік немесе қаржылық сипаттағы инвестициялардан қарызға ақша беруден түсетін табыс;

Пайыздық мөлшерлеме-пайызбен немесе бөлшек түрінде өлшенетін белгіленген уақыт аралығындағы кірістің салыстырмалы мөлшері

Есептеу кезеңі-пайыздық мөлшерлемен шектелген уақыт аралығы;

Есептеу аралығы-бұл пайыздар есептелетін ең төменгі кезең;

Пайызды капиталдандыру-есептелген пайыздарды негізгі сомаға қосу;

Жинақтау-капиталдандыруға байланысты бастапқы соманың ұлғаюы;

Дисконттау-болашаққа қатысты құндылық шамасын уақыттың белгілі бір, әдетте ертерек сәтіне келтіру.

Берілген қаражатты қолданғаны үшін кірісті өтеу немесе санауына байланысты пайыздар қарапайым және аванстық болып екіге бөлінеді. Қарапайым пайыздар ақшаның алдыңғы сомасына байланысты кезең аяғында есептеледі.

Егер табыс несие берілген кезде өтелсе, бұл жағдайда есеп айырысудың бұл түрі аванстық немесе есепке алу деп саналады, ал қолданыстағы пайыздар — ақшалай қаражаттың соңғы мөлшеріне қатысты кезеңнің басында есептелінетін аванс деп аталады. Несиелеудің кей бір түрлеріндегі пайыздар осылай саналады, мысал келтіретін болсақ, тауарларды несиеге беру кезінде, халықаралық есеп айырысуларда, дисконтты бағалы қағаздар операцияларында.

Сурет 1- Пайыздың болашақ құнын есептеу сызбасы

Discussion panel 2. «Protection of agricultural producers and economic policy of protectionism of agro-industrial complex. Social disintegration and stratification of society in the face of rising food prices Management and finance in agriculture»

FVn-капиталдың қайтарылатын сомасы

PV-бастапқы инвестиция (бастапқы сома)

n-инвестициялық жобаны іске асыру мерзімі (жылдар)

г-жылдық пайыздық мөлшерлеме (ақша қаражаттарының өсу қарқыны)

Қарыздың немесе салымның бүкіл мерзімі ішінде бастапқы сомаға есептелетін пайыздар **қарапайым** деп аталады. **Күрделі** пайыздарды пайдаланған кезде, жинақталған сома бастапқы сомаға қосылады деп болжанады, сондықтан пайыздарды есептеу базасы үнемі өсіп отырады.

Кредиттік ұйымдарға қаржылық және басқарушылық талдау жүргізу ерекшеліктері

Бүгінгі несиелік ұйымдарында қаржылық анализ тек қаржылық басқарудың бөлшегі ғана емес, сонымен қатар оның негізі құралы болып есептеледі, себебі қаржылық қызмет олардың қызметінде басым болады. Нарық қатынастары кезінде несиелік ұйымдары клиенттерге жұмылдыру және қаржы негіздерін бағыт берумен қатар толыққанды кірісті алу ойымен жұмыс істейді. Мұның барлығы банк операцияларын басқару тәсілдерін басқаға айналдыруды және жаңа шындыққа байланысты несиелік ұйымдар қызметін сапалы анализ жасауды талап етеді.

Қаржылық талдау, ең алдымен, талданатын объектінің қаржылық нәтижелері мен қаржылық жағдайын талдауды, оның активтері мен міндеттемелерін басқарудың тиімділігін бағалауды білдіреді. Бүгінгі несиелік ұйымдарында қаржылық анализ тек қаржылық басқарудың бөлшегі ғана емес, оның негізі болып табылады, өйткені қаржылық қызмет олардың қызметінде басым болады.

Несиелік ұйымдардың қызметін кешенді талдау-бұл қызмет шешімдерін саралауға, себептері мен бағыттарын табуға, сонымен қатар несиелік ұйымның даму жолдарын анықтауға қатысты әдейі білім жүйесі. Несиелік ұйымдары өз қызметтерін талдау барысында алынған пайданы ұлғайту үшін белсенді және пассивті үдерістердің құрамдарын оңтайландыруға тырысады.

Несиелік ұйымдардағы қаржылық талдау қол жеткізілген қызмет нәтижелерін бағалаудың кешенді талдауы ретінде ғана емес, сонымен қатар қаржылық болжау мен қызметті модельдеу құралы, таңдалған бағыттарды зерттеу және бағалау әдісі ретінде де әрекет етеді. Бұл бизнес-жоспардың негізгі бөлімдерін, болжамды балансты, кірістер мен шығыстар туралы есепті, ақша қаражаттарының қозғалысын және банктік және банктік өнімдердің басқа көрсеткіштерін құруда және бағалауда қолданылады. Кредиттік ұйымның активтерін, міндеттемелерін, өтімділігін, тәуекелдерін, капиталын басқару кезінде басқарудың әрбір түрін қаржылық талдау және олардың тиімділігін бағалау табысты қызметтің қажетті шарты болып табылады. Несиелік ұйымдардағы аналитикалық қызметке капитал мен активтердің мөлшері; қызмет стратегиясы; қызметкерлер саны; оның біліктілік деңгейі және т. б. сияқты факторлар әсер етеді.

Қорытынды

Қорытындылай келгенде, Қаржылық-экономикалық есептеулердің басты рөлі-олар инвестициялық қызметті тиімді жүзеге асыруға, жобалық талдау жүргізуге, қаржыны басқаруға мүмкіндік береді. Олар ақша салудың тартымдылығын бағалау үшін жасалған. Сондықтан қаржылық-экономикалық есептеулердің мақсаты-мәміле шарттарына сүйене отырып, ақша қаражаттарын салудың мүмкін нұсқаларын қарастыру, сондай-ақ қазірдің өзінде жұмсалған шығындардың салдарын талдау. Осылайша, қаржылық-экономикалық есептеулердегі барлық қажетті есептеулердің мәні белгілі бір кезеңдегі капиталды құру процесін талдау арқылы белгілі бір уақытта ақшаның құнын анықтау болып табылады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Супугалиева Г.И «Ақша, несие, банктер» пәні бойынша студенттердің өзіндік жұмыстарына арналған тапсырмалар жинағы /– Алматы 2018
2. Қаржылық талдау негіздері: оқу құралы/ С.С.Қожабеков, С.А. Глеубаева. – Алматы 2022
3. Ефимова О.В. Финансовый анализ. М.: «Бухгалтерский учет», 1998
4. Құлпыбаев С., Мельников В.Д.: «Қаржы негіздері», 2009
5. Ковалев В. В, Патров В. В. Как читать баланс. - М.: «Финансы и статистика» 2007
6. Ұ.М.Искаков, Д.Т.Бохаев: «Қаржы нарығы және делдалдары», 2008

Шаяхметова Кульшария Орақбаевна

д.э.н., профессор Туран Астана Университет

Қожахметов Зият Қарибаевич

к.э.н., доцент Туран Астана Университет

Аимкулов Рахат Ашкенович

к.э.н., доцент Туран Астана Университет

Атирбеков Алмас Шаирбекович, ст.преподаватель, м.э.н.

Туран Астана Университет

Аипов Бауржан Болатоович, ст.преподаватель, м.э.н.

Туран Астана Университет

РАЗВИТИЕ ВАЛЮТНОЙ ИНТЕГРАЦИИ В ЕАЭС

На сегодняшний день, опыт международных экономических сообществ для ЕАЭС не должен производиться методом слепого копирования, а должен учитываться уровень развития финансовых рынков в процессе создания Таможенного союза и ЕвразЭС как предшественников Евразийского экономического союза

Today, the experience of international economic communities for the Eurasian Economic Union should not be made by blind copying, but should take into account the level of development of financial markets in the process of creating the Customs Union and the Eurasian Economic Union as the predecessors of the Eurasian Economic Union

Discussion panel 2. «Protection of agricultural producers and economic policy of protectionism of agro-industrial complex. Social disintegration and stratification of society in the face of rising food prices Management and finance in agriculture»

Ключевые слова: валютная интеграция, Европейская система центральных банков, Европейский экономический и валютный союз, денежно-кредитная политика, фиксированный курс

Keywords: monetary integration, European System of Central Banks, European Economic and Monetary Union, monetary policy, fixed exchange rate

Обеспечить высокую степень конвергенции будущих участников Европейского валютного союза были призваны «критерии конвергенции» Маастрихтского соглашения. Маастрихтский договор предусмотрел создание мощного организационного каркаса для новой валютно-финансовой системы в Европе и мире. В результате формирования ЕС и валютного союза и выработки механизма реализации совместной валютной политики на протяжении 1990-х годов была образована Европейская система центральных банков (ЕСЦБ), состоящая из Европейского центрального банка и национальных центральных банков стран ЕС. На ЕСЦБ возложена ответственность за общую монетарную политику стран-членов еврозоны, осуществления валютных операций, управления и поддержки валютных резервов, обеспечения бесперебойного функционирования платежной системы, осуществления банковского надзора. Европейская центральная система банков имеет не только исключительное право эмиссии евробанкнот в пределах зоны евро, но и способствует осуществлению мероприятий, содержанием которых является укрепление стабильности финансовой системы ЕС [1].

ЕСЦБ является независимым институциональным элементом ЕС, проводит независимую денежно-кредитную политику, основные направления которой разрабатывает Европейский центральный банк, а центральные банки стран-участниц отвечают за ее соблюдение. Важнейшая задача денежно-кредитной политики ЕСЦБ – обеспечение стабильности внутренних цен в среднесрочном периоде. Этот показатель определяется как темп прироста гармонизированного индекса потребительских цен, который не превышает 2% от аналогичного периода предыдущего года. Ценовая стабильность в ЕС опирается на мониторинг, анализ и прогнозирование динамики цен, определение факторов риска их дестабилизации. Аналитическую базу для этого составляет динамика таких макроэкономических показателей: валютных курсов, средней заработной платы, курсов ценных бумаг.

Основные задачи, возложенные на ЕСЦБ, такие:

- определение и осуществление валютной политики ЕС;
- проведение операций с иностранной валютой;
- поддержка и регулирование официальных иностранных валютных резервов государств-членов;
- содействие согласованному функционированию системы платежей.

Капитал ЕСЦБ (5 млрд. евро) и иностранный резервный актив (50 млрд. евро) в качестве источника используют национальные банковские системы

государств зоны евро согласно критериям, основанные на размере национального валового продукта и численности населения.

ЕСЦБ является чрезвычайно важным компонентом ЕС и валютного союза. Ее решения и деятельность делают многое для того, чтобы обеспечить успех валютной интеграции и совместной монетарной и валютной политики ЕС. Это, в свою очередь, является залогом финансовой стабильности, важным условием доверия к системе экономического регулирования и неотъемлемой составляющей формирования единой финансовой политики в рамках ЕС.

Создание Европейского экономического и валютного союза дало его членам возможность быстрого развития, но и принесло с собой угрозы, связанные с потерей возможности пользоваться политикой валютного курса, процентных ставок, а также, в значительной степени, фискальной политикой с целью противодействия замедлению экономического роста, трудностями в разработке экономической и монетарной политики, отвечающей потребностям всех стран-членов, что обусловлено различиями в уровнях их экономического развития, недостаточными возможностями поддержки ресурсами из бюджета ЕС проблемных регионов [2].

Образование единого внутреннего рынка ЕС (со свободным движением товаров, услуг, лиц и капиталов) сокращает поле для маневра национальных властей и усиливает трансграничные эффекты решений, принятых на национальном уровне. Иными словами, устранение барьеров на пути движения факторов производства приводит к тому, что несогласованные решения одного правительства будут гораздо сильнее, чем раньше, влиять (иногда негативно) на экономику соседей.

Переход к фиксированным курсам и единой денежно-кредитной политики лишает национальные власти возможности самостоятельных действий в достижении целей национальной экономической политики. Таким образом, возможности властей учитывать местную специфику существенно сокращаются. Переход к фиксированным курсам не только лишает правительство девальвировать валюту с целью корректировки экономических дисбалансов, но и приводит к исчезновению важного индикатора таких дисбалансов в виде изменения курсов. Что же касается стран-членов ЕАЭС и, в частности, Казахстана, то данный механизм корректировки курсов национальной валюты пока еще актуален, так как экономика и бюджет зависят от мировых цен на энергоносители.

Сигнальную функцию (что позволяет вовремя выявить диспропорции) теряет не только валютный курс, но и во многом платежный баланс. Статистическое измерение и интерпретация экономических дисбалансов усложняются, поскольку в условиях единого внутреннего рынка платежные балансы между государствами-членами перестанут быть очевидным и чувствительным ориентиром для экономических властей. Если же дисбалансы вовремя не будут исправлены, они проявят себя в виде региональных

Discussion panel 2. «Protection of agricultural producers and economic policy of protectionism of agro-industrial complex. Social disintegration and stratification of society in the face of rising food prices Management and finance in agriculture»

диспропорций, которые можно было наблюдать на примере недавнего кризиса стран-участниц Еврoзoны – Греции, Португалии и Кипра. Тем не менее, несмотря на некоторое ослабление за последние годы интеграционного потенциала ЕС, он остается достаточно прочным в настоящее время.

Проблема создания коллективной валюты стоит и перед странами ЕАЭС. Во всех решениях финансовых властей этих стран подчеркивается необходимость использования национальных валют для взаимодействия между странами этого Союза. Это требование представляется обоснованным не только экономически, сколько политически в силу явной слабости и малой международной популярности национальных валют. Использование же рубля как региональной резервной валюты опасно тем, что использование его в этом режиме создает еще один центр эксплуатации стран региона наряду с США, Европой и другими странами с мировой валютой. Но нельзя сбрасывать со счетов и особенность европейского пути. Основная тенденция европейских интеграционных процессов – объединение, экономическое сближение на фоне четкого размежевания в сфере этнокультурного и этно-национального.

До сих пор резервные валюты и спрос на них преимущественно анализировались в масштабах всей экономики. Вместе с тем, спрос со стороны внешних экономических агентов наблюдается и для некоторых других валют. Обычно их использование ограничено несколькими странами, которые граничат или активно торгуют со страной-эмитентом такой валюты, поэтому их принято называть региональными резервными валютами. Это означает, что региональная резервная валюта должна входить в резервы центральных банков стран, близких по географическому расположению, а также по масштабу торговых и инвестиционных потоков. Она также должна использоваться в качестве промежуточного инструмента, способствующего снижению транзакционных издержек, которые возникают при обмене региональных малоиспользуемых валют. Возможно также, что в некоторых случаях региональная резервная валюта может использоваться в качестве меры стоимости, т.е. для определения цен в тех странах региона, которые испытывают сложности с проведением стабильной монетарной политики.

В заключении главы можно отметить следующее. Существуют по крайней мере четыре страны, денежные единицы которых отвечают обозначенным параметрам – это Китай, Индия, Бразилия и Россия. Сегодня доля региональных резервных валют в мировой экономике остается небольшой. Тем не менее, в последние годы роль региональных валют растет. Среди них на данный момент наиболее используемыми являются австралийский, канадский и гонконгский доллары. Доля остальных региональных валют менее значительна, однако использование некоторых из них увеличивается очень быстрыми темпами. В качестве динамично растущих валют можно выделить китайский юань, индийскую рупию и российский рубль.

Таким образом, для того, чтобы валюта конкретного государства приобрела статус региональной резервной валюты должно быть обеспечено такое развитие экономики страны-ее эмитента, при котором она: во-первых, станет основным конечным потребителем товаров и услуг, производимых в соседних странах, во-вторых, будет инвестировать средства в активы стран-партнеров, и, в третьих, будет в состоянии обеспечивать приемлемую доходность по активам, номинированным в своей валюте.

Учитывая вышеперечисленные факторы и обстоятельства руководящие органы ЕЭК определили задачу разработать методологические подходы и принципы, «позволяющие, при существующих различиях сформировать опорные сегменты финансового рынка, на которых возможно и целесообразно проводить ускоренную, пусть и ограниченную гармонизацию, добиваясь практических, общественно полезных результатов», - считают А.Р. Гордон и И.А. Лазарев, обосновывая предложения по гармонизации фондового рынка ЕАЭС [3]. Этот подход мы рассматривали в первой главе работы.

Поведенческая финансовая теория (behavior finance theory), основанная на применении психологии толпы при принятии решений участниками рынков, находит все больше сторонников после кризисов 2000, 2008, 2014 годов. Для изучения последних достижений поведенческой теории в части развития финансовых рынков мы сделаем обзор некоторых популярных научных статей исследователей, занимающихся развитием поведенческой теории. Экономические модели, используемые в поведенческих финансах, в основном основаны на поведении индивидуального инвестора:

1) теория поведенческих финансов изучает поведение индивидуальных инвесторов, которое отличается от рационального, предусмотренного в классической экономической теории;

2) теория поведенческих финансов описывает аномалии с точки зрения эффективности рынка и моделей поведения.

Значительная часть экономических и финансовых теорий основана на понятии, что люди действуют рационально и учитывают всю имеющуюся информацию в процессе принятия решений. Во многих работах исследователи подтверждают многочисленные свидетельства иррационального поведения и повторяющихся ошибок участников рынков. Данные теории, вернее их внешние проявления, нивелируются в рамках международных сообществ.

Таким образом, для Евразийского союза весьма важен опыт ЕС, так как в Европе на момент создания интеграционного объединения учитывалось неравномерный уровень развития стран-участниц. Поэтому требуется гармонизация не только финансовых рынков и надзора, но и интеграции нормативной базы и практик регулирования, как справедливо считают А.В. Табах и А.В. Подругина [4, с.133].

Следует отметить, что финансовые рынки ЕАЭС достаточно тесно связаны и это обстоятельство позволяет практически реализовать процессы

Discussion panel 2. «Protection of agricultural producers and economic policy of protectionism of agro-industrial complex. Social disintegration and stratification of society in the face of rising food prices Management and finance in agriculture»

гармонизации законодательств стран для создания общего финансового рынка евразийского сообщества. Вместе с тем считаем необходимым, учесть ряд методологических факторов из опыта ЕС:

- надзорные, регулятивные нормативные документы должны внедряться максимально единообразно и одновременно;

- лицензионный режим для открытия финансовых институтов или сфер деятельности должен быть простым и открытым для субъектов финансового рынка из других стран Союза;

- должно быть повышено качество регулирования до мировых стандартов во всех странах-участницах ЕАЭС.

Однако опыт международных экономических сообществ для ЕАЭС не должен производиться методом слепого копирования, а должен учитываться уровень развития финансовых рынков в процессе создания Таможенного союза и ЕврАзЭС как предшественников Евразийского экономического союза. Количество стран ЕАЭС пока невелико, имеются перспективы вхождения в Союз не только стран СНГ, но и зарубежных стран. Поэтому гармонизация и унификация финансовых законодательств небольшого на настоящий момент количества стран значительно облегчает работу экспертно-экономического сообщества Евразийской экономической комиссии

Список использованных источников:

1. Понин Ф.А. Европейский валютный союз: от Маастрихтского договора до долгового кризиса // Финансы и кредит. – 2012.- №2. – С.33-38.

2. Щеголева Н.Г. Валютный союз: разработка оптимальных «критериев конвергенции» // Финансы и кредит. – 2015. - №26.

3. Гордон А.Р., Лазарев И.А. Этапы формирования общего финансового рынка ЕАЭС. //Деньги и кредит. 2016. №12. С.39-42.

4. Табах А.В., Подругина А.В. Наднациональное мегарегулирование: зарубежный опыт и перспективы ЕАЭС // Вестник Московского ун-та. Серия 6. Экономика. 2015. № 4. С. 122-143.

Шаяхметова К.О., д.э.н., профессор

Туран Астана Университет

Атирбеов А. Ш., м.э.н., ст.преподаватель

Туран Астана Университет

Тастемиров А.Н., магистрант 2 курса

Туран Астана Университет

СУЩНОСТЬ БАНКОВСКОГО МЕНЕДЖМЕНТА

Аннотация

На сегодняшний день перед банками второго уровня основной целью является необходимость улучшение качества банковского менеджмента и всех его составляющих в том числе: риск-менеджмент, финансовый менеджмент, проведение правильного маркетинга

Аңдатпа

Қазірде алдынала екішідеңгейлібанктер негізгі мақсатпен банктің менеджментінің және барлық оның сапасының жақсаруы соның ішінде : риск-менеджмент, финанс менеджмент, дұрыс маркетингажаса- болып табылады

Annotation

To date, the banks of the second level of the main goal is the need to improve the quality of bank management and all its components, including: risk management, financial management, carrying out proper marketing

Ключевые слова: банк второго уровня, банковский менеджмент, активы банка, пассивы банка, стабильность банка

Бұлақты сөздер: банк екі деңгейдің, банктің менеджменті, банктің активтері, банктің пассивы, банктің тұрақтылығы

Keywords: second-tier bank, bank management, the bank's assets, liabilities of the bank, the bank's stability

Изменение банковского функционала от спекулятивного введения работы на сектор реальной экономики требует реорганизации внутреннего управления банковского сектора. На сегодняшний день перед банками второго уровня основной целью является необходимость улучшения качества банковского менеджмента и всех его составляющих в том числе: риск-менеджмент, финансовый менеджмент, проведение правильного маркетинга.

Банковский менеджмент — это комплекс управленческого влияния, который используется специализированными структурами банка второго уровня, которые создают непрерывность и оперативность движения денежных средств для выполнения микро и макроэкономических целей.

Стабильность банка, постоянный поток клиентов, а также стабильный доход банков второго уровня относятся к микроэкономическим целям. Устойчивость национальной валюты, максимальное использование привлеченных активов в экономике относятся к макроэкономическим целям. Банковский менеджмент позволит банку бороться с отрицательными макро и микроэкономическими факторами, а также качественные, эффективные решения приведут к решению проблем о возможном банкротстве. В связи с этим отсутствие качественного менеджмента может привести к вышеуказанному, во избежание данных проблем менеджмент является основным условием и гарантией устойчивой и успешной работы.

Банки второго уровня как и другие коммерческие учреждения ставят основной целью изъятие максимального дохода, который создаст условия устойчивости и надежности, при котором обеспечивается укрепление деятельности банка второго уровня. Акцент на доходность деятельности всегда зависит от различных рисков, которые при несуществующей четко построенной системы, могут привести к большим расходам. Неправильное построения риск-менеджмента в банковской сфере может обернуться банкротствам, так как, банковский сектор имеет влияние на экономику, это может серьезно отразиться

Discussion panel 2. «Protection of agricultural producers and economic policy of protectionism of agro-industrial complex. Social disintegration and stratification of society in the face of rising food prices Management and finance in agriculture»

на развитии государства в целом. Каждый банк второго уровня при создании стратегии развития должен построить такую систему действий, которые делают упор на заработок прибыли и в то же время делать большой акцент и учитывать возможность предотвращения потерь при осуществлении банковской деятельности.

Благополучное решение касательно возникших проблем оптимизации соотношения «прибыльности и риска» кредитных операций банков второго уровня зачастую отображаются использованием эффективных решений банковского менеджмента.

Правильное распределение рисков — является одним из элементов культуры предпринимательства, а в банковском секторе особенно.

Характеристика надежного управления определяется следующим:

– компетентностью руководства при принятии стратегически важных решений (планирование, разработка политики, управленческие функции)

– качеством составления плана;

– управлением кредитными, процентными, валютными рисками;

– управлением ликвидностью;

– управлением персонала;

– созданием систем контроля: аудит и внутренний аудит, мониторинг доходности, ликвидности рисков;

– созданием единой информативной базы;

– автоматизация документооборота;

Перечисленные выше условия отображаются при исполнении банковского менеджмента и его составляющих.

Направления банковского менеджмента. В состав банковского менеджмента входят планирование, анализ, контроль.

Целостное планирование дает возможность создать модель с помощью которой можно увидеть будущее банка, поставить новые цели, выбрать сферу деятельности, выявить масштабы и результаты деятельности в соизмерении с доходами и расходами. Будущие и текущие перспективы, а также планы прогнозов, все это включает в себя планирование. Создание данных положений служат, чтобы обеспечить персоналу банка второго уровня понимание поставленных задач, а также продемонстрирована стратегия и тактика для достижения результата. Также объективную оценку действующих активов. Планирование ставит рамки, границы, внутри которых предстоит работать персоналу, отображает взаимодействие всех участников деятельности банка второго уровня путем сводных показателей, которые могут дать возможность сравнить их выполнение с интересами персонала путем введения материального и другого вида стимулирования сотрудников работать. Поставленные планы дают возможность установить направления поиска новых отраслей и методов деятельности в условиях конкуренции на финансовом рынке [1].

Планирование представляет собой уровневый процесс, захватывающий все структурные подразделения банка второго уровня и выявляющие локальные и общие возможности развития. Целью планирования является создание сводного плана развития банка), также краткосрочных планов по разным направлениям (кредитная, инвестиционная, депозитная, процентная, кадровая и другая политика).

Анализ проводится для оценки деятельности банка второго уровня не только в целом, а также акцент на отдельные направления на основе свод анализа полученных результатов с прогнозными, с предыдущих результатов к действующим, а так ж с результатами лучших банков. Материальная база анализа дает возможность вычислить положительные и отрицательные тенденции в развитии банка второго уровня, его издержки и потери, неиспользованные резервные активы, ошибки планирования и неправильные принятия решений.

Основу аналитической работы банка второго уровня предоставляет анализ данных баланса, проводящийся в определенном разрезе. Основным направлением анализа является оценка динамики объемных показателей деятельности показателей банка второго уровня его активов, депозитов, собственного капитала, займов, дохода. Данная оценка проводится в сопоставлении с такими же результатами других банков, благодаря чему можно установить и выявить рейтинг банка в системе коммерческих банков. Результаты анализа показывают выработку стратегии четко поставленного банка. Также банки второго уровня осуществляют аналитическую работу по отдельным направлениям.

Контроль в системе банковского управления характеризуется определенными особенностями, обусловленные наличием государственного контроля за деятельностью банков второго уровня. Имея ввиду то, что банковская деятельность обусловлена рискованностью, включающая в оборот большие суммы привлеченных денег, государственное регулирование ставит ряд основных требований к лицензированию банков, ставив рамки на количество сфер их деятельности, установления уставного капитала, ликвидности, формированием обязательных провизий. Система саморегулирования направлена на самое главное на соблюдение требований и нормативов, установленных органами государственного надзора.

Контроль за банковской деятельности делится на внешний и внутренний контроль. К внешнему контролю относится Национальный банк РК и внешние аудиторы. В качестве внутреннего контроля исполнитель является сам банк. Именно внутрибанковский контроль является частью менеджмента банка. Соблюдений функций выполняют сотрудники руководящих позиций в соответствии с их полномочиями и сотрудники внутреннего аудита. Основная цель внутрибанковского контроля это создание оперативной системы выявления

Discussion panel 2. «Protection of agricultural producers and economic policy of protectionism of agro-industrial complex. Social disintegration and stratification of society in the face of rising food prices Management and finance in agriculture»

отрицательных тенденций и недостатков в деятельности банка для принятия мер для дальнейшего их устранения [2].

Внутрибанковский контроль связан с внешним. Цель внутрибанковского контроля состоит в проверке соблюдения законодательных и нормативных актов Национального банка РК.

Банковские учреждения направлены не только на получение дохода, а также целью является обеспечение безопасности полученных займы денежных активов, т.е. на надежность и доверие вкладчиков. Составляющее банковского менеджмента состоит из трех крупных блоков (рисунок 1):

- стратегический менеджмент;
- управление и распределении денежных активов (финансовый менеджмент);
- управление человеческими ресурсами (персоналом).

Рисунок 1. Виды банковского менеджмента

Примечание - составлено авторами

Стратегический менеджмент описывает общую концепцию развития банковского сектора, так же данное понятие включает в себя определение и установкой целей и конкретных задач, создание мер по осуществлению установленных целей и формирование четко сбалансированной организационной структурой банка как фактора организации эффективной деятельности банка.

Стратегическое управление – это такое управление, которое опирается на человеческий потенциал как основу организации, ориентирует производственную деятельность на запросы потребителей, гибко реагирует и проводит своевременные изменения в организации, отвечающие вызову со стороны окружения и позволяющие добиваться конкурентных преимуществ, что в совокупности дает возможность организации выживать в долгосрочной перспективе, достигая при этом своих целей.

Основной смысл создания стратегии состоит в поиске путей быть конкурентоспособным на финансовом рынке. В связи с этим стратегия банка определение которого, так же является концептуальной основой деятельности банка, которая демонстрирует приоритетные цели, задачи и основные пути их решения и показывает отличия определенного банка от его конкурентов [3].

Отталкиваясь от определения стратегического менеджмента, он демонстрирует сам процесс управления и соответствия между целями и задачами банка к ресурсам банка в условиях переменного рынка и правил государственных органов.

Основная цель стратегического управления состоит в разработки, внедрение и улучшение новаторских направлений банковской деятельности и улучшением банковских продуктов, обеспечивающих рост доли финансового рынка, прибыли банка и увеличение рыночной стоимости банка.

Банковский менеджмент и его основные принципы:

- выявление и контроль макроэкономических условий и состояние финансового рынка;
- соблюдение нормативных требований Национального Банка Республики Казахстан;
- направление трудовой деятельности на спрос услуг кредитных структур;
- повышение прибыльности и снижение рисков по банковским операциям;
- соблюдение принципа централизации и принципа децентрализации в управлении.

Несмотря на контроль банковских учреждений, любой банк использует свою систему управления, которое имеет свою основу (рисунок 2).

Финансовый менеджмент — управление финансовыми активами, управление экономической составляющей банка. Финансовый менеджмент в банках второго уровня включает в себя экономические и денежные отношения, а так же управлением денежными активами, которые находятся в распоряжении банка [4].

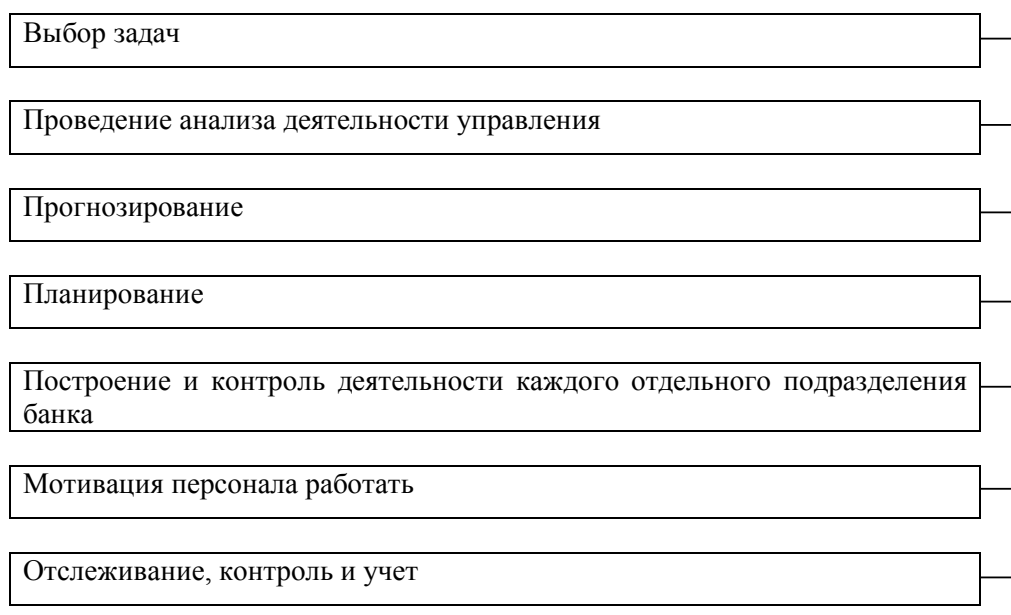

Рисунок 2. Основа управления банковской деятельности

Примечание - составлено авторами

Управление капиталом подразумевает собой прогнозирование его изменения и его структуры с учетом повышения объема балансовых и забалансовых транзакций, объем риска, принимаемых банком, соблюдения поставленных нормативных актов пропорций между разными элементами капитала, с целью достижения поставленных задачей банком. Финансовый менеджмент включает в себя восемь элементов (рисунок 3).

Частые изменения нормативного регулирования и не стабильное состояние финансовых рынков не дают возможность банкам дать оценку на результат принимаемых управленческих решений. В частности коммерческие банки работают по управлению капиталом ограничиваясь исполнением требований надзорных органов.

Огромный опыт по части управлением капитала имеет мировая банковская практика. Однако применимые меры и методы приспособлены только к условиям развитой банковской системы и не могут быть использованы на казахстанские банки.

Большое давление на банки второго уровня стало увеличения собственного капитала, которое воздвигает необходимость в долгосрочном планировании объема и источники формирования и увеличение собственного капитала.

Планирование собственного капитала должно осуществляться на основе общего финансового плана. Планированию капитала предшествуют разработки по определению

Discussion panel 2. «Protection of agricultural producers and economic policy of protectionism of agro-industrial complex. Social disintegration and stratification of society in the face of rising food prices Management and finance in agriculture»

темпов роста активных операций банка и их структуре, т.е. составляется прогнозный баланс активных операций.

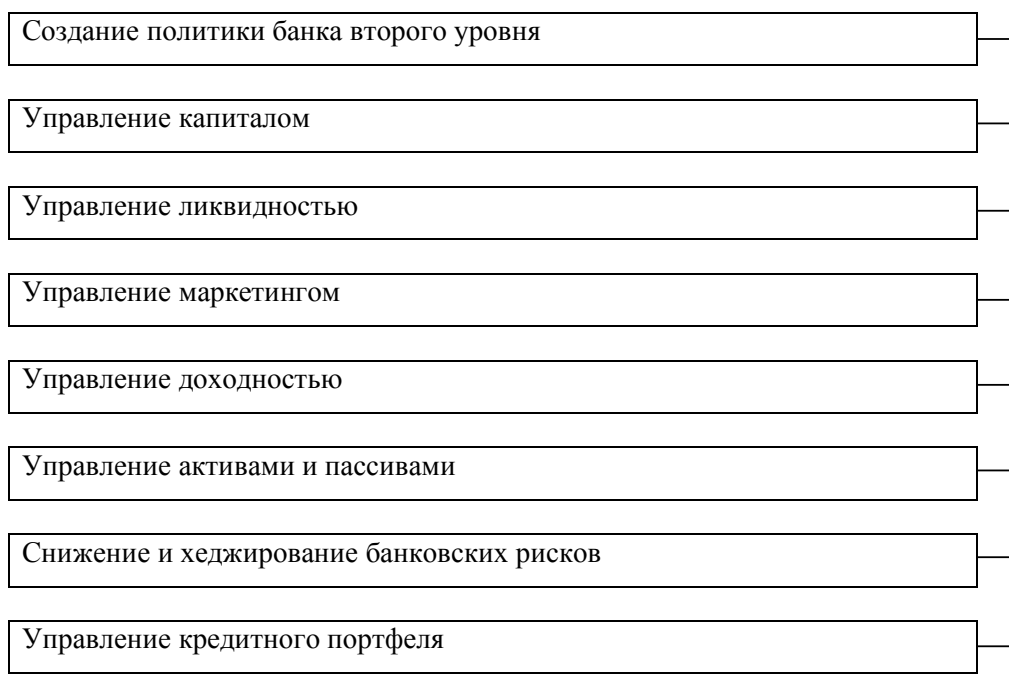

Рисунок 3. Элементы финансового менеджмента
Примечание - составлено авторами

В мировой банковской практике есть большое количество способов планирования капитала, которые включают в себя следующие основные этапы (рисунок 4).

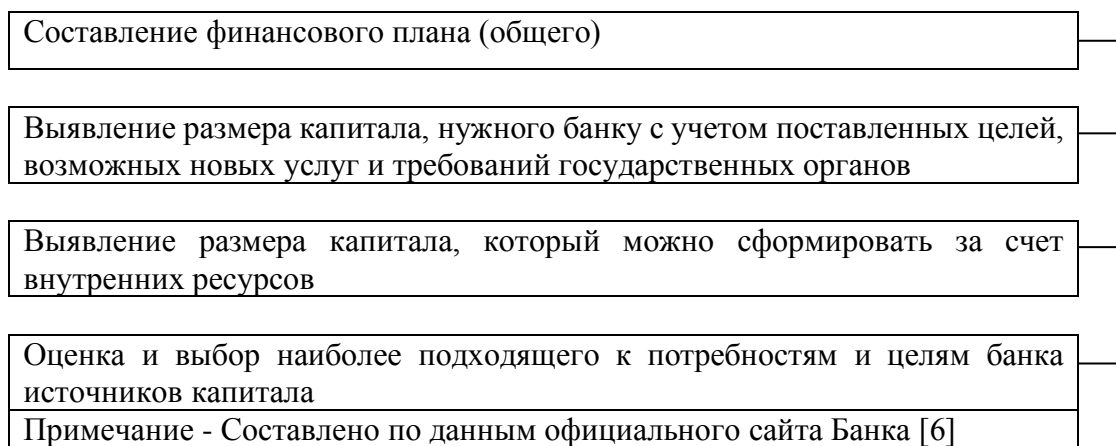

Рисунок 4. Этапы планирования капитала
Примечание - составлено авторами

На основе прогноза выплаты дивидендов определяется вероятный размер внутренне генерируемого капитала, т.е. сумма прибыли, которая может быть направлена на прирост собственного капитала. Исходя из планируемого роста активов, рассчитывается необходимая величина капитала, привлекаемого за счет внешних источников. Существуют шесть Методов управления собственным капиталом (рисунок 5).

Накопление прибыли. Основной источник капитала банка является накопление доходов разных фондов или в нераспределенный доход в любой форме. Он является самым простым и не дорогостоящим методом накопления капитала, в частности для банка, деятельность

которого описывается высокой нормой доходности. Итоги деятельности могут привести к увеличению капитала, или же к его уменьшению [5].

Дивидендная политика. Прибыль, которая находится в распоряжении банка, имеет первостепенное значение управления капиталом. Низкий уровень доходности приводит к медленному росту внутренних ресурсов, повышая риск становления банкротом и удерживая прирост активов и соответственно доходов. Высокая доля дохода, направленная на рост собственного капитала, приводит к уменьшению выплачиваемых дивидендов. Банк имеет возможность привлечь новых акционеров.

Переоценка основных средств. Увеличение стоимости имущества путем переоценки недвижимости, является значимым источником капитала, которые имеют вложения в недвижимое имущество с повышающейся ценой. Однако данный источник не является стабильным, потому что, стоимость недвижимого имущества имеет значительные изменения особенно в условиях нестабильной экономики.

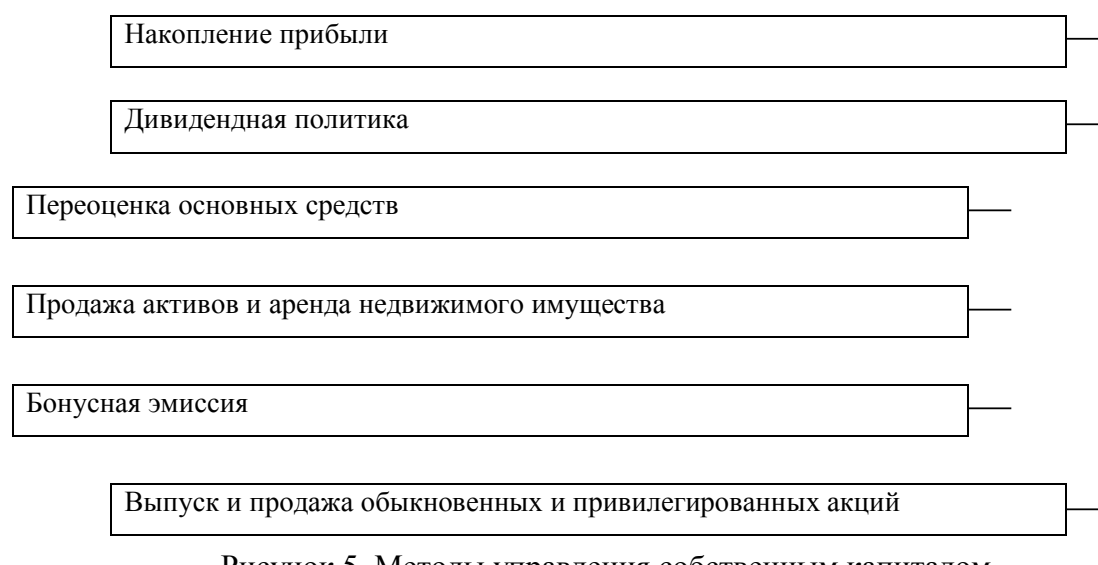

Рисунок 5. Методы управления собственным капиталом

Примечание - составлено авторами

Эмиссия обыкновенных и привилегированных акций является дорогим способом. Высокие издержки эмиссии и размещению акций на фондовой бирже. Появляется риск, относительно доходов акционеров по сравнению с держателями облигаций. Дополнительный выпуск акций приводит к росту трех пунктов капитала: уставного капитала, эмиссионного дохода, резервного капитала, который привязан к величине уставного капитала. Использование данного источника имеет угрозу размывания действующей структуры капитала, контрольного пакета акций.

Продажа активов и аренда недвижимого имущества. С целью стабильного развития деятельности банки продают имеющееся у них материальные активы, а затем берут его в аренду. Данная сделка обеспечивает дополнительный доход, а также увеличение собственного капитала, что усиливает капитальную позицию банка.

В последние годы банки стали широко использовать так называемую *бонусную эмиссию*. При росте рыночной стоимости каких-либо активов банка (преимущественно зданий) по сравнению с их балансовой стоимостью банку невыгодно продавать такие активы. Для покрытия разницы между балансовой и рыночной стоимостью создаются резервы для переоценки собственности, эти резервы капитализируются в виде бесплатного размещения акций между акционерами банка, что и составляет бонусную эмиссию. Новые акции увеличивают акционерный капитал, но не расплывают собственность банка и не уменьшают стоимость выпущенных до этого акций.

Discussion panel 2. «Protection of agricultural producers and economic policy of protectionism of agro-industrial complex. Social disintegration and stratification of society in the face of rising food prices Management and finance in agriculture»

Выбор одного из указанных методов зависит главным образом от того, какой эффект это будет иметь по отношению к доходам акционеров, который обычно измеряется прибылью на одну акцию. Другими важными факторами, которые должны быть учтены руководством, являются (рисунок 6).

В целом увеличение собственного капитала повышает надежность, создает условия для увеличения депозитной базы, а, следовательно, и для расширения активных прибыльных операций [6].

Объектами деятельности финансового менеджмента в коммерческом банке являются анализ финансовых операций банка и управление потоками денежных средств банковской клиентуры [7].

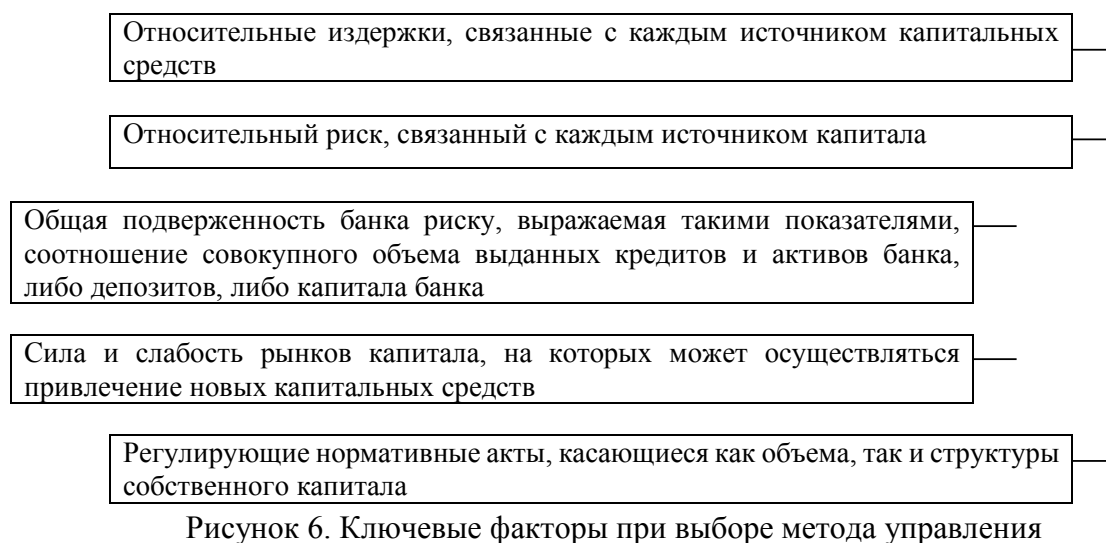

Рисунок 6. Ключевые факторы при выборе метода управления

Примечание - составлено авторами

Предмет деятельности финансового менеджмента в коммерческом банке заключается:

- в разработке и использовании систем и методик рационального планирования;
- в реализации финансовых операций (процессы привлечения и размещения денежных средств).

Система управления банковскими рисками — это совокупность приемов (способов и методов) работы персонала банка, позволяющих обеспечить положительный финансовый результат при наличии неопределенности в условиях деятельности, прогнозировать наступление рискованного события и принимать меры к исключению или снижению его отрицательных последствий.

Эта система управления может быть описана на основе разных критериев. Исходя из видов банковских рисков, в этой системе можно выделить блоки управления кредитным риском, риском несбалансированной ликвидности, процентным, операционным, потерей доходности, а также комплексные блоки, связанные с рисками, возникающими в процессе отдельных направлений деятельности кредитной организации. При другой системе классификации рисков в качестве самостоятельных блоков выделяются подсистемы управления индивидуальными (частными) рисками и блок управления совокупными рисками. К первому блоку относятся управление риском кредитной сделки и других видов операций банка, ко второму — управление рисками различных портфелей банка — кредитного, торгового, инвестиционного, привлеченных ресурсов и т.д.

Выбор стратегии работы банка осуществляется на основе изучения рынка банковских услуг и отдельных его сегментов. К числу наиболее рискованных стратегий относятся, как известно, стратегия лидера и стратегия, связанная с продажей новых услуг на новом рынке. Рисковость этих стратегий сглаживается, если банк на других сегментах рынка продолжает

работатъ со староу клиентуроу, предлагау ей отработанный пакет услуг. Относительно рискована и стратегия работы с VIP-клиентами, предполагающая индивидуализацию услуг.

Система отслеживания рисков включает способы выявления (идентификации) риска, приемы оценки риска, механизм мониторинга риска.

Все элементы системы управления банковскими рисками, представляют собой различное сочетание приемов, способов и методов работы персонала банка. Остановимся подробнее на отдельных элементах данного построения системы.

Критерии оценки степени риска могут быть как общими, так и специфичными для отдельных видов риска [8].

Наиболее разработаны в экономической литературе критерии оценки кредитного риска, которые известны, как правила «си»: репутация заемщика, способность заимствовать средства, способность заработать средства для погашения долга в ходе текущей деятельности, капитал заемщика, обеспечение кредита, условия кредитной операции, контроль (соответствие операции законодательной базе и стандартам).

Список использованной литературы

1. http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1003931#pos=10;-197
2. <http://www.int.cbank.ru>
3. <http://www.grandars.ru/student/bankovskoe-delo/bankovski-y-menedzhment.html>
4. <http://www.stplan.ru/articles/theory/strman.htm>
5. <http://banauka.ru/5145.html>
6. Контроль финансового рынка и финансовых организаций Национального Банка Республики Казахстан и Комитета по надзору
7. Статистические бюллетни Национального Банка Республики Казахстан.
8. Бюро национальной статистики Агентства по стратегическому планированию и реформам Республики Казахстан по статистике Республики Казахстан.

Банах Наталія

магістрантка спеціальності 051 «Економіка»

Герчанівська Світлана

к.е.н., доцент

ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»

МАРКЕТИНГОВА ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРИЙНЯТТЯ ЕФЕКТИВНИХ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

В сучасних умовах необхідною умовою успіху будь-якого підприємства є доступ до актуальної, своєчасної, достовірної та добре структурованої маркетингової інформації, яка в подальшому дасть можливість визначити оптимальну стратегію розвитку підприємства в умовах конкурентного швидкозмінного ринкового середовища. Важливо проводити збір маркетингової інформації, щоб об'єктивно оцінювати ситуацію у зовнішньому маркетинговому середовищі, здійснювати аналіз власної діяльності, забезпечувати зменшення фінансового ризику, знаходити найвигідніші ринки, визначати ставлення до себе споживачів, координувати роботу підрозділів, одержувати конкурентні переваги тощо. Прийняття правильних рішень залежить від вибору необхідної або

Discussion panel 2. «Protection of agricultural producers and economic policy of protectionism of agro-industrial complex. Social disintegration and stratification of society in the face of rising food prices Management and finance in agriculture»

корисної інформації, її якісного рівня та аналізу. Тому все це потребує розробки особливої системи маркетингової інформації.

Система маркетингової інформації – це одна з ключових систем управління сучасним маркетингом. Маркетингова інформація збирається, аналізується і розподіляється в межах маркетингової інформаційної системи, яка, в свою чергу, є складовою інформаційної системи управління підприємства. Науковці визначають її як єдиний комплекс взаємопов'язаних елементів, а не як сукупність маси статистичних, незалежних одна від одної дій та операцій по збору й обробці інформації.

Основним завданням маркетингової інформаційної системи є цілеспрямована гармонізація розвитку підприємства і ринку, що реалізується шляхом забезпечення функціонування і впливу на підсистеми стратегічного й оперативного управління, планування і звітності, а також фінансового, ресурсного забезпечення тощо.

Ефективне формування та включення МІС в управлінську діяльність підприємства забезпечує ефективну адаптацію підприємства до змін зовнішнього середовища, дозволяє за рахунок побудови системи спостереження та дослідження за станом маркетингового середовища оцінювати міру, характер та напрямок його впливу на позиції підприємства у стратегічній перспективі [3].

За критерієм прийняття рішень систему маркетингової інформації можна поділити на три підсистеми: прийняття управлінських рішень; прийняття планових рішень; забезпечення рішень з фундаментальних досліджень.

Перша система включає інформацію оперативного характеру про поточну ситуацію в маркетинговому середовищі. Завдання цієї групи полягає в оперативному знаходженні існуючих проблем і тенденцій. Друга система забезпечує керівництво підприємства та служби маркетингу інформацією, яка використовується у процесі планування їхньої діяльності. Третя проводить нагромадження та аналіз інформації з конкретної проблеми, наприклад, у випадку вивчення взаємозв'язку між обсягами витрат на рекламу і продаж.

За функціональними критеріями можна виділити такі підсистеми маркетингової інформації: внутрішньої звітності, збору зовнішньої поточної інформації, маркетингових досліджень та аналізу маркетингової інформації. Необхідність використання в маркетинговій діяльності підприємства різноманітної та якісної інформації вимагає системного підходу до організації її отримання, обробки і аналізу в процесі опрацювання управлінських рішень. У зв'язку з цим МІС повинна будуватися на комплексному поєднанні всіх компонентів її наочної сфери, що може бути досягнуто при застосуванні сучасних інформаційних технологій [1, с.143-144].

В процесі розроблення, прийняття та реалізації маркетингових рішень складові системи маркетингової інформаційної системи виконують такі функції: збір даних різної тематики та з різноманітних джерел; аналіз даних та систематизація інформації, що відноситься до певної проблематики;

накопичення інформації; прогнозування показників діяльності підприємства, визначення перспективних напрямків розвитку, можливих проблем та обмежень господарської діяльності тощо; контроль маркетингової діяльності та моніторинг поточних показників господарювання всередині підприємства; контроль маркетингової діяльності підприємства у зовнішньому середовищі та визначення ефективності впроваджених маркетингових заходів та рішень; інформаційне забезпечення особи, що приймає рішення інформацією галузевого, економічного, фінансового, науково-технічного, соціального, політичного, правового характеру в процесі здійснення маркетингової діяльності підприємства [2].

Отже, для своєчасного реагування на виклики ринку на підприємствах потрібно формувати маркетингову інформаційну систему, яка є достовірним джерелом постійного надходження необхідних даних для прийняття оптимальних управлінських рішень. Маркетингова інформаційна система орієнтує підприємство на вибір найбільш оптимальної маркетингової стратегії (із переліку стратегічних альтернатив), забезпечує можливість систематичного відстеження маркетингових позицій та запровадження необхідних коригувальних заходів у разі їх зміни.

Список використаних джерел:

1. Воскресенська О.Є., Шукліна В.В. Формування маркетингової інформаційної системи підприємства. Вісник ХНТУ. 2019. № 4(71). С. 141-147.
2. Іванченко В.О. Маркетингові інформаційні системи підприємств в умовах зростання підприємницьких ризиків. Економічний простір. 2020. № 157. С. 44-47.
3. Кіпоренко С. С., Топіна Р. П. Використання інформаційних систем в управлінні маркетинговою діяльністю підприємств. Ефективна економіка. 2019. № 11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2019/172.pdf

Березан Лідія,

викладач

Відокремлений структурний підрозділ «Бобровицький фаховий коледж імені О. Майнової Національного університету біоресурсів і природокористування України»

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАЦІ КЕРІВНИКІВ І ФАХІВЦІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Без людей немає організації. Без потрібних людей жодна організація не зможе досягти своїх цілей і вижити. Безсумнівно, що організація праці та управління трудовими ресурсами є одним з найважливіших аспектів теорії і практики управління.

Конкретна відповідальність за загальне керівництво трудовими ресурсами у великих організаціях звичайно покладена на професійно підготовлених працівників відділів кадрів, звичайно в складі штабних служб. Для того, щоб такі фахівці могли активно сприяти реалізації цілей організації, їм потрібні не тільки знання і компетенція у своїй конкретній області, але, і, проінформованість про потреби керівників нижчої ланки. Разом з тим, якщо керівники нижчої ланки

Discussion panel 2. «Protection of agricultural producers and economic policy of protectionism of agro-industrial complex. Social disintegration and stratification of society in the face of rising food prices Management and finance in agriculture»

не розуміють специфіки управління трудовими ресурсами, його механізму, можливостей і недоліків, то вони не можуть повною мірою скористатися послугами фахівців-кадровиків. Тому, важливо, щоб усі керівники знали і розуміли засоби і методи управління людьми.

Актуальність даної теми полягає в тому, що проблема організації праці була раніше і є тепер предметом вивчення науки і щоденної практичної діяльності фахівців підприємств. У своїй основі вона несе в собі великі потенційні можливості підвищення ефективності національної економіки та конкретного виробництва з точки зору економічних і соціальних результатів функціонування робочої сили і техніко-технологічних засобів виробництва.

Розвиток ринкових відносин і подолання державної форми організації праці призводять до необхідності дослідження можливих форм організації праці з метою ефективного використання наявних ресурсів. Питання раціональної організації праці, що впливають на підвищення ефективності управління персоналом та конкурентоспроможності підприємств, знайшли відображення у працях закордонних та вітчизняних вчених.

Разом із тим, сучасний етап переходу України на ринкові відносини потребує подальшого дослідження проблеми організації праці. Зміст даної проблеми полягає в теоретичному узагальненні накопиченого вітчизняною та зарубіжною економічною наукою досвіду роботи з організації праці, методичному вирішенні завдань вдосконалення системи організації праці, які відповідно до вимог принципово нової економічної політики, що формується, створюють передумови для раціонального використання трудових ресурсів та на цій основі дозволяють зменшити витрати виробництва та підвищити його ефективність.

Метою даної статті є уточнення змісту та значення організації праці в умовах ринкового господарювання. Важливим напрямом забезпечення соціальної направленості ринкової економіки є доцільно побудована організація праці на всіх рівнях управління. На сьогоднішній день керівники підприємств відзначають, що організована на науковій основі праця є ключовим чинником зростання її продуктивності і зниження витрат виробництва, що в подальшому становить підґрунтя для конкурентоспроможності господарюючих суб'єктів ринкової економіки. Але, не всі керівники наважуються змінити прийняті принципи організації праці.

На думку М. Виноградського, причиною цього часто є недостатньо глибоке знання змісту категорії "організації праці", зазвичай керівники не володіють цілісною інформацією про історію розвитку організації праці, про специфічні особливості організації праці на підприємствах різних країн і про сучасні напрями вдосконалення організації праці. У результаті вони стикаються з проблемою вибору: яка модель організації праці краще і наскільки ймовірний успіх від її впровадження. Керівники багатьох підприємств прагнуть перейняти ефективні японські та американські методи організації праці, але при цьому не

звертають уваги на відмінності в соціально-економічних, культурних та правових умовах, в яких функціонує іноземне та вітчизняне підприємство, що в підсумку перешкоджає досягненню бажаного результату.

Отже, організація праці керівників і фахівців в підприємстві – це приведення трудової діяльності людей у систему, що забезпечує досягнення максимально можливого корисного ефекту з урахуванням конкретних умов цієї діяльності. У сучасних умовах функціонування економіки необхідне уточнення поняття "організація праці", яке становить складний процес раціонального поєднання робочої сили з предметами і засобами праці, що забезпечує ефективне їх використання і досягнення якісних результатів при відповідних умовах виробництва.

Постановка проблеми Підвищення ефективності управлінської праці є однією з найбільш актуальних задач, вирішення якої забезпечує стійке положення підприємства на ринку й динамічний його розвиток. Саме управлінські кадри забезпечують будь-якому підприємству стабільний стан, необхідний для адаптації до зовнішніх умов, що змінюються, визначення нових цілей у розвитку бізнесу й шляхів досягнення цих цілей. Тому, дослідження і розробка наукових основ та практичних рекомендацій щодо покращення організації управлінської праці є одним з найбільш актуальних напрямів вирішення комплексу проблем у сфері праці.

Список використаних джерел:

1. Білоконенко В.І. Організація праці: конспект лекцій/ В.І. Білоконенко. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2004. – 136 с.
2. Балабанова Л.В. Організація праці менеджера. Навчальний посібник/ Л.В. Балабанова, О.В. Сардак. – Київ: ВД «Професіонал», 2004. – 304 с. Економіка і організація управління • № 1 (17) – 2 (18) • 2014 111.
3. Виноградський М. Д. Організація праці менеджера: навч. посібн. / М. Д. Виноградський, О. М. Шканова. – К.: Кондор, 2002. – 518 с.
4. Завадський Й.С. Управління сільськогосподарським виробництвом в системі АПК. [Підручник.] / Завадський Й.С. – К.: Вища школа, 1992. – 367 с.
5. Шевельова С.О. Аграрний менеджмент./ Шевельова С.О. – Тернопіль, 1999. – 219 с.

***Бондаренко Катерина Геннадіївна**
магістр 1 р.н. спеціальності 051 Економіка
Мірзоєва Тетяна Володимирівна
д. е. н., доцент*

Національний університет біоресурсів і природокористування України

РИЗИКИ РЕЙДЕРСТВА В АГРОБІЗНЕСІ

На сьогоднішній день агробізнес досі є незахищеним перед погрозами, що носять не погодний (кліматичний) характер, а пов'язані з правовими аспектами бізнесу. Актуальним ризиком для аграрного бізнесу є рейдерство – захоплення земель, врожаю чи самого підприємства загалом. У більшості випадків головною метою рейдера є захоплення підприємства на короткий строк для продажу

Discussion panel 2. «Protection of agricultural producers and economic policy of protectionism of agro-industrial complex. Social disintegration and stratification of society in the face of rising food prices Management and finance in agriculture»

активів і врожаю. На жаль в умовах сьогодення рейдерство широко розвинене в нашій країні. Така ситуація погіршує становище сільськогосподарських товаровиробників, тому потребує прискіпливої уваги з боку науковців і практиків.

Зазвичай рейдерські схеми реалізуються за допомогою внесення змін до державних реєстрів юридичних осіб і речових прав через нотаріусів, державних реєстраторів або просто підроблені електронний цифровий підпис. За результатами судових процесів законний власник зазвичай повертає собі підприємство, але вже без активів і зі збитками, завданими рейдерами [2].

У світі розрізняють три основні види рейдерства:

Чорне рейдерство – жорсткий варіант рейдерства, який пов'язаний із кримінальними діями з боку загарбників. Найчастіше використовують такі протиправні прийоми, як: незаконне вилучення документів, фальсифікація, підкуп суддів і силові прийоми.

Наступний вид рейдерства – біле. Цей варіант захоплення, за якого правильним чином дотримані всі формальні та юридичні процедури, що ускладнює протидію такому виду рейдерства.

Та останній вид рейдерства – грінмейлери – акціонери, які, володіючи мізерною часткою акцій, спрямовують свою діяльність на одержання надприбутку за допомогою спекуляцій або зловживань своїми правами акціонера стосовно підприємства.

Дуже часто процвітанню рейдерству сприяють політичні, зовнішні та внутрішні чинники в державі. Політичними чинниками є військові дії, політична криза, відсутність покарання за кримінальні дії та головне – корупція. Тому ці чинники підприємство обов'язково має враховувати під час своєї діяльності. Зовнішні чинники – це, наприклад, дії третіх осіб, як то активні кроки конкурентів [1]. Внутрішні чинники – до них насамперед відносяться юридичні та організаційні недоліки діяльності та недосконалі системи захисту безпосередньо самого підприємства. Варто відмітити, що агровиробники часто нехтують елементарними правилами безпеки на підприємстві, що полегшує дії рейдерів.

В Україні за останні роки рейдерство надзвичайно активізувалось. Зокрема, статистична інформація свідчить, що особливо загострилася тенденція до рейдерських захватів аграрних підприємств у 2019-2020 рр. У той же час за статистичними даними у 2021-2022 рр. в Україні суттєво зменшилася кількість рейдерських захватів підприємств аграрного сектору (рис. 1). Експерти аграрного ринку зазначають, що суттєве зниження кількості кримінальних проваджень з приводу рейдерства прямо пов'язано з тривалою заборонаю на вчинення реєстраційних дій у нотаріусів і державних реєстраторів. Окрім того, суттєво вплинули на зменшення кількості кримінальних проваджень за статтями,

пов'язаними з рейдерством, більш суворя відповідальність за правопорушення та видозмінена робота судової системи під час війни [3].

Рис.1. Кількість кримінальних проваджень за статтями, пов'язаними з рейдерством.
Джерело: сформовано авторами за [3].

На ранніх стадіях рейдерське захоплення доволі складно одразу розпізнати, тому цей фактор частіше всього й призводить до запізнілої реакції від власників підприємства. Дуже важливо розуміти, як розпочинається рейдерство та як можна захистити своє підприємство від нього. Найголовніша ознака того, що на підприємство готується напад – це збір інформації про діяльність підприємства, його функціонування, наявність і стан активів, підвищена активність перевірок, особливо не запланованих та зникнення різноманітних печаток і договорів.

Список використаних джерел:

1. Антирейдерство. Захист агробізнесу. К. Видавничий дім «КІЙ». 2017. 176 с.
2. Юридична газета (2019). Топ-3 ризики в агробізнесі. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/zemelne-agrame-pravo/top3-riziki-v-agrobiznesi.html>
3. Finance.ua (2022). Рейдерство в Україні: кількість випадків зменшилась удесятеро в 2022 році. URL: <https://news.finance.ua/ua/reyderstvo-v-ukraini-kil-kist-vypadkiv-zmenshylas-udesyatero-v-2022-roci>

Брюхачова Інна

к.с.-г.н., старший викладач

Гонка Борис

к.с.-г.н., професор

Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України «Ніжинський агротехнічний інститут»

ТЕХНОЛОГІЯ ВИГОТОВЛЕННЯ ТВЕРДИХ СИРІВ ТА САНІТАРНА ОЦІНКА ЙОГО ЯКОСТІ

Сироваріння ставить особливі вимоги до якості молока. Крім того, що молоко має відповідати загальним вимогам до сировини для молочної промисловості, воно ще й повинне бути біологічно повноцінним, придатним для виробництва сиру, утворювати щільний згусток під дією сичужного ферменту.

Discussion panel 2. «Protection of agricultural producers and economic policy of protectionism of agro-industrial complex. Social disintegration and stratification of society in the face of rising food prices Management and finance in agriculture»

Здатність до зсідання під дією сичужного ферменту — одна з найважливіших якостей молока для сироваріння. Не завжди молоко утворює щільний згусток, часто зсідається повільно і для прискорення цього процесу потрібно збільшити дозу сичужного ферменту. Таке молоко називають сичужнов'ялим. Ця вада часто є причиною зниженого виходу та гіршої якості сиру. Відхилення від норми може бути наслідком порушення функції молочної за-лози при захворюванні корів, а також згодовування їм неповно-цінних кормів.

Із сичужнов'ялого молока при додаванні кальцію хлориду можна одержати щільний згусток, проте якість сиру при цьому не під-вищується. У результаті зсідання пастеризованого молока також утворюється слабо ущільнений згусток, із якого повільно виділя-ється сироватка. Додавання кальцію хлориду або суміші дво- і однозаміщеного натрію фосфату з кальцієм хлоридом дає змогу одержати щільний згусток.

Під час пастеризації молока більшість кишкових паличок гине, проте незначний відсоток термостійких штамів може вижити. Крім цього, за нестерильних умов виробництва, існує ризик післяпастеризаційного забруднення, оскільки бактерії даної групи здатні активно репродукуватись на різноманітних об'єктах виробництва і є постійним компонентом мікрофлори сирзаводу. Значне розмноження кишкових паличок, часто супроводжуване інтенсивним газоутворенням, негативно позначається на органолептиці продукту – може виникати надто розвинений сітчастий рисунок і навіть здуття сирних головок, з'являється неприємний присмак. Сповільнене зсідання молока сичужним ферментом може бути також наслідком низької біологічної цінності молока, сутність якої ще достатньо не вивчено. Ця вада молока спостерігається досить часто і виявляється як у погіршенні зсідання молока сичужним ферментом, так і в ослабленні мікробіологічних процесів.

Смакові, ароматичні та інші органолептичні властивості сиру формуються в результаті мікробіологічних та біохімічних процесів. Протягом усього тривалого процесу визрівання бактерії розвиваються в сирній масі і впливають на неї. Основне значення мають молочнокислі бактерії, оскільки вони зброджують лактозу, розщеплюють білки, знижують окисновідновний потенціал. Та поряд з молочнокислими бактеріями в молоці, а потім у сирній масі можуть виявитися різноманітні сторонні бактерії, пліснява, дріжджі та інші мікроорганізми. Одні з них нешкідливі, інші, зокрема кишкова паличка та маслянокислі бактерії, дуже шкідливі в сироварінні.

Внесення в молоко призначене для виробництва сиру, закваски із активних рас молочнокислих бактерій забезпечує розвиток потрібної для визрівання сиру мікрофлори, тому закваски застосовують у виробництві всіх натуральних сирів. До складу заквасок входить, залежно від виду виробленого сиру, набір спеціально виділених рас і штамів молочнокислих бактерій.

Серед сторонньої мікрофлори сирів поширеними є коліформи – грамнегативні бактерії родів *Escherichia*, *Enterobacter*, *Citrobacter*, *Klebsiella*,

Serratia та ін. родини Enterobacteriaceae. У сичужних сирах, часто виявляються кишкові палички, за рахунок того, що дуже розповсюджені в довкіллі й завжди наявні в молочній сировині. У практиці значного поширення набуває використання свіжих рідких бактеріальних заквасок як більш активних. Їх готують у спеціальних лабораторіях із сухих заквасок і негайно розсилають на заводи. Звичайно рідкі закваски пересівають тільки 1-2 рази, а потім замінюють новими. Роблять це для запобігання забрудненню сторонньою мікрофлорою. Закваску вносять у молоко перед визріванням: 0,1 - 0,2 % в сире молоко і до 0,5 % - у пастеризоване. Для сирів тилу швейцарського застосовують додаткову закваску з культури пропіоновокислих бактерій у дуже невеликих кількостях (кілька крапель культури на 100 кг молока).

Сир можна виробляти лише з придатного для сироваріння молока, яке має такі фізико-хімічні і біологічні властивості: нормальні смак, запах, колір, консистенцію і свіжість; нормальний склад, достатню кількість і потрібне співвідношення казеїну й жиру; нормальні властивості білків і солей; необхідний якісний та кількісний склад мікрофлори; не знижену здатність зсідатися.

Органолептичні показники сиру оцінюють за 100-бальною системою. За результатами органолептичної оцінки залежно від загальної бальної оцінки сиру поділяють на сорти: вищий (87 - 100 балів) і перший (75 - 86). Причому оцінка за смаком і запахом для вищого сорту має бути не менш як 37 балів

Отже, від структури сиру залежить його структурно-механічні показники (зв'язність, твердість, пластичність та ін.), які визначають консистенцію, зовнішній вигляд, малюнок і в деякій мірі смак сиру. Кожен вид сиру має свою, характерну для нього мікроструктуру, але в цілому у всіх сичужних сирів вона складається з одних і тих же структурних елементів. До них відносяться: макрозерна, що мають включення у вигляді мікрозерен і відокремлені один від одного прошарками з макропустотами.

Список використаних джерел:

1. Сирота О., Хоменко М. Скотарство і технологія виробництва та переробки молока і яловичини. 2003. С. 38-59.
2. Якименко Т., Янишин. Я. Технологія переробки продукції тваринництва. Аграрна освіта. 2009. №2. С. 79-84.

Власенко Дмитро
к.е.н., доцент,

ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

СУЧАСНІ АСПЕКТИ СЕГМЕНТУВАННЯ РИНКУ ПАСАЖИРСЬКИХ ТРАНСПОРТНИХ ПОСЛУГ

На сьогоднішній день сегментування ринку вважається одним з основних елементів сучасного маркетингу. Це аналітичний процес, у якому на перше місце ставиться споживач.

Аналіз проблем сегментування ускладнює досить сильна плутанина в

Discussion panel 2. «Protection of agricultural producers and economic policy of protectionism of agro-industrial complex. Social disintegration and stratification of society in the face of rising food prices Management and finance in agriculture»

термінах і критеріях сегментування. Так, Ф. Котлер відносить професію, рівень доходу до демографічних критеріїв, а суспільний клас і стиль життя - до психографічних, інші автори відзначають, що «найбільше точно на соціальний клас вказує професія. Люди з однаковими (по престижності) професіями найчастіше мають однакові засоби знаходження свого стилю життя» [1-3].

Сегментування ринку дозволяє більш ефективно та найбільше точно визначати характеристики послуг для завоювання переваг у конкурентній боротьбі, досягати високого ступеня орієнтації інструментів менеджменту та маркетингу на конкретні ринкові сегменти. Сегментація ринку полягає в його поділі на відносно чіткі групи споживачів (ринкові сегменти), які можуть бути орієнтовані на різні послуги і, відповідно, вимагати різних маркетингових зусиль.

Ринковий сегмент - це група споживачів, що характеризується однотипною реакцією на пропоновані послуги й на набір маркетингових стимулів [1].

Першим кроком при проведенні сегментації є вибір критеріїв сегментації. При цьому слід провести відмінність між критеріями сегментації ринків споживчих товарів, продукції виробничого призначення, послуг тощо. Хоча при здійсненні сегментації ринків різних товарів частково можуть використовуватися й однакові критерії, наприклад, обсяг споживання.

Сегментація на основі вигод може бути здійснена в ході проведення маркетингового дослідження за допомогою кластерного аналізу. У цьому випадку залежно від своєї системи цінностей респонденти групуються в окремі сегменти. У середині кожного сегмента системи цінностей окремих споживачів є подібними.

Крім того, не виключене використання при сегментації й інших критеріїв. Так, в Україні дуже поширене сегментування споживачів залежно від їхньої платоспроможності.

Облік контингенту споживачів різного роду приводить до формування цільових ринків, для кожного з яких продуцент може розробляти потрібну цьому ринку послугу, варіюючи цінами на послуги, канали поширення й збуту, комплексність обслуговування, рекламні зусилля.

Кількісні параметри сегмента показують, скільки і яких саме послуг може бути вироблено та запропоноване споживачам, яке реальне число споживачів основних і додаткових послуг, скільки у закладу послуг опорних точок (робочих майданчиків) для надання різноманітних послуг. На основі даного критерію прораховуються витрати на аналізований сегмент ринку, визначаються фінансові видатки, запас інструмента, потреба в транспорті, інвентарі тощо.

Основною передумовою сегментування ринку є положення про те, що не всі покупці мають потреби в тому самому продукті або послугі. Із цієї причини рідко вдається застосувати маркетингову або збутову програму для залучення відразу всіх потенційних покупців. ЇФірми, що діють на ринку, усвідомлюють, що їх товари або послуги не можуть повністю задовольнити запити та бажання

всіх споживачів. В ідеалі фірма буде намагатися зайняти всі ринкові ніші (сегменти). На ділі вона проводить маркетингові дослідження і у результаті акцентує свою «увагу» на окремих сегментах ринку, де її послуга принесе максимальний дохід - адже досить очевидно, що різні споживачі потребують надання різних послуг.

У процесі сегментування ринку визначаються підгрупи покупців зі схожими потребами, деякі з них вибираються для подальшої роботи і їм пропонуються ретельно розроблені збутові та маркетингові програми, що підкреслюють відмітний імідж послуги або позиціонуючи торговельну марку [3]. У вітчизняній і закордонній практиці існують різні підходи та методи проведення сегментного аналізу. Вибір методики сегментування ринку представляє складне завдання, вирішення якого потрібно починати з визначення технології й методів побудови сегментів.

Процес сегментації складається із двох стадій:

1. Визначення принципів сегментування (формування ознак сегментування, вибір методу) і здійснення сегментування ринку.
2. Характеристика виявлених сегментів (інтерпретація отриманих сегментів).

Визначення принципів сегментування починається з вибору ознак сегментації. Для сегментування ринку пропонується використовувати великий спектр ознак, звичайно згрупованих у географічні, демографічні, психологічні, поведінкові. Докладний перелік і характеристика змінних сегментування дані Ф. Котлером [1] і часто використовується іншими авторами [2-3]. Наступний крок визначення принципів сегментування - вибір методу сегментації і його застосування. Зупинимося більш докладно на характеристиці одного з найбільше часто використовуваних методів - методі кластерного аналізу, який застосований нами для сегментування регіонального ринку пасажирських автотранспортних послуг.

Кластерний аналіз - один з «базових» методів, що використовується у світовій практиці багатомірної класифікації. У вітчизняній і закордонній літературі можна зустріти й інші назви цього методу: «post hoc» метод, «cluster-based», метод таксономії тощо. Даний метод використовується за умови невизначеності ознак сегментування й сутності самих сегментів. Дослідник попередньо вибирає ряд інтерактивних стосовно респондента (метод має на увазі проведення опитування) змінних і далі залежно від висловленого відношення до певної групи змінних, респондентів відносять до відповідного до сегмента. Метод кластерного аналізу спрямований на пошук ознак сегментування з наступним відбором сегментів. Сегментування проводиться відносно певної фірми, що надає послугу, при цьому передбачається, що існує споживчий ринок, структура якого не відома тп не може бути визначена «a priori» за заданими ознаками.

Умови успішності реалізації методу:

Discussion panel 2. «Protection of agricultural producers and economic policy of protectionism of agro-industrial complex. Social disintegration and stratification of society in the face of rising food prices Management and finance in agriculture»

- наявність у фірми мінімум 100 клієнтів (покупців або осіб, яким реалізується послуга) на місяць;
- можливість проведення опитування клієнтів фірми;
- наявність спеціального програмного забезпечення.

Кількість сегментів, як показують дослідження не повинно перевищувати 10, перевищення звичайно пов'язане із зайвою деталізацією ознак сегментування й веде до непотрібного «розмивання» ознак. Можлива ситуація, коли кількість сегментів, прийняте до розгляду на основі соціально-демографічного аналізу, приймають рівним кількості «великих» одиниць товарного асортиментів послуг. Звичайно виділяють 4-6 стійких сегментних груп, у відношенні яких і проводиться диференціація послуг. Якщо в результаті виділення сегментів їх кількість занадто велика, то розраховується відсоток респондентів, які опинилися в тій або іншій сегментній групі, вважаючи, що цей відсоток можна поширити на всіх клієнтів. Групи з найбільш високим відсотком і виділяються як сегменти ринку. На останньому кроці виділені сегменти описують і присвоюють спеціальні маркетингові «прізвиська» для зручності наступної роботи. Таким чином, одержуємо виділені ознаки сегментування та сегменти, у відношенні яких може проводитися проектування, модернізація або позиціонування послуги. Виходом алгоритмів кластеризації можуть бути ієрархічні дерева або об'єднання споживачів у групи. Існує досить велика кількість кластерних алгоритмів.

Результати кластерного аналізу фактично описують портрет споживача з раціональної (властивості послуги) і емоційної (оцінка ступеня згоди із твердженнями) точок зору. На їх підставі можна визначити цільову групу (або ступінь відповідності припущень про цільову групу фактичній картині), розставити акценти в рекламному повідомленні та рекламній кампанії в цілому, позбутися ілюзій щодо винятковості своєї послуги з якою-небудь певної властивості (якщо раптом з'ясується, що практично всі споживачі ставлять її на останнє місце по важливості).

Використання результатів сегментування на підставі кластерного аналізу дає компаніям реальний шанс глибше зрозуміти своїх клієнтів і споживачів. Це, у свою чергу, дозволить звести до мінімуму різницю між уявленнями продавців і покупців, тобто карта сприйняття товару або послуги для них буде практично ідентичною.

Все дослідження, починаючи із плану та закінчуючи анкетною, повинне бути «заточене» під методіку кластерного аналізу. Це стосується і шкал, які використовуються, і методу контакту з аудиторією та багатьох інших факторів.

Сегментування ринку з використанням великої кількості виділених ознак веде, як правило, до підвищення точності обчислення сегмента, сенсильності впливу маркетингових зусиль на споживача. Однак, при цьому різко зменшується число споживачів у сегменті, тобто чисельність споживчої групи та відповідно платоспроможна місткість такого сегмента.

Останнім часом важливість і значимість послуг постійно зростає, розширюється індустрія послуг, і все більше число компаній і працівників включаються в неї. Тому дуже актуальним і важливим є проведення сегментування ринку послуг, в тому числі і транспортних.

Список використаних джерел:

1. Philip Kotler Principles of Marketing: Textbook, Pearson; 17th edition, 2017, 736p.
2. Habib, A., & Hasan, M. M. Business strategies and annual report readability. Accounting & Finance, 2018, 60(3), 2513–2547 p.
3. Lawrence, J. M., Crecelius, A. T., Scheer, L. K., & Patil, A. Multichannel Strategies for Managing the Profitability of Business-to-Business Customers. Journal of Marketing Research, 2019, 56(3), 479–497p.

Грабовецький Олександр

ст. викладач

Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України "Ніжинський агротехнічний інститут"

ПОШУКИ ШЛЯХІВ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ АГРАРІЇВ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Одним із основних об'єктів цілеспрямованого нищення російським агресором ось уже понад рік є аграрний сектор української економіки.

Сільськогосподарські виробники понесли значні збитки. Близько 30% земель сільськогосподарського призначення потрапило у окупацію чи у зону бойових дій, багато відповідної інфраструктури було знищено [3]. Тому нині невідкладною є потреба в удосконаленні форм державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції насамперед з метою зміцнення самої ж держави.

Ця тематика не лише сьогодні перебуває у полі зору вітчизняної юридичної науки, її вже давно вивчають такі відомі вчені, як О. М. Вінник, О. В. Корнієцький, В. К. Мамутов, В. А. Мамчур, Ю.М. Павлюченко, О. П. Подцерковний, П. Т. Саблук, В. І. Семчик, А. М. Статівка, О. Г. Хрімлі, В. С. Щербина, О. Х. Юлдашев.

Повномасштабна військова агресія російської федерації загострила наявні та викрила нові проблеми аграрного ринку, зокрема у частині функціонування його інфраструктури, виконання ринком своїх економічних функцій, що також потребують уваги та юридичних способів вирішення [4].

Так, законодавець для цього сьогодні працює над осучасненням низки законів України: «Про державну підтримку сільського господарства України», «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою», «Про Фонд часткового гарантування кредитів у сільському господарстві», «Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу», «Про мультимодальні перевезення», «Про залізничний транспорт». Відповідні правові новації сконцентровані у

Discussion panel 2. «Protection of agricultural producers and economic policy of protectionism of agro-industrial complex. Social disintegration and stratification of society in the face of rising food prices Management and finance in agriculture»

комплексному законопроекті № 8025 від 13.09.2022 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо державної підтримки сільського господарства та експорту агропродукції під час воєнного стану».

Наприклад, передбачається державна підтримка в частині капітального будівництва експортної інфраструктури шляхом субсидуванню частини плати (від 50% загальних річних видатків на оплату цього кредиту) та процентів за кредитами (від 90%), які було отримано після введення воєнного стану для:

здійснення витрат, пов'язаних із будівництвом або реконструкцією об'єктів, призначених для експорту аграрної продукції залізничним, водним (внутрішнім водним чи морським) та автомобільним видами транспорту, а також за їхнього зберігання, навантаження, перевантаження, перевалки;

здійснення витрат, пов'язаних з будівництвом і реконструкцією об'єктів призначених виключно для переробки сільськогосподарської продукції;

придбання обладнання для переробки сільськогосподарської продукції. Це дозволить сільськогосподарським підприємствам збудувати нову експортну інфраструктуру біля кордонів, щоб розвантажити наявні маршрути [1].

Щодо змін до Закону України «Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу», то законопроектом пропонується нове визначення терміна «вітчизняна техніка і обладнання для агропромислового комплексу – техніка і обладнання, що виготовлена підприємствами-резидентами України на виробничих потужностях, що розташовані на території України, ступінь локалізації якої у собівартості перевищує 50 відсотків, та на підприємствах з виробництва якої питома вага витрат на оплату праці з урахуванням відрахування на соціальні заходи у складі собівартості виробленої (реалізованої – для суб'єктів господарювання, які застосовують спрощену систему оподаткування, обліку та звітності) продукції становить не менш як 8 відсотків». Слід зазначити, що, на думку експертів Головного науково-експертного управління апарату Верховної Ради України, з наведеного у проекті визначення неможливо однозначно встановити, чи мова йде про одні і ті ж самі підприємства з певними ознаками, чи про два різних види підприємств-виробників сільськогосподарської техніки [2].

Щодо змін до Закону України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою», проектом запропоновано наступний механізм страхування:

а) запровадження страхування об'єктів зберігання або переробки сільськогосподарської продукції від ризиків у виді бойових та воєнних дій;

б) запровадження дотації на виплати страховику від 40% до 60% від загальної вартості страхового відшкодування, у разі знищення або пошкодження майна внаслідок воєнних дій;

в) надання Фонду часткового гарантування кредитів у сільському господарстві права на гарантування виконання зобов'язань за кредитними договорами мікро, малим та середнім суб'єктам підприємництва, основним

видом діяльності яких є виробництво сільськогосподарської продукції та які залучають кредити для будівництва або реконструкції об'єктів, призначених для експорту аграрної продукції залізничним, водним (внутрішнім водним чи морським) та автомобільним видами транспорту, а також для їхнього зберігання, навантаження, перевантаження, перевалки.

Такі зміни, в частині страхування, покликані забезпечити гарантії для міжнародних інвесторів та українського бізнесу, що дозволить більш охоче використовувати заощаджені ресурси на інвестиційні проекти [1].

Законопроектом також передбачається надання статусу операторів у рамках мультимодальних перевезень міжнародним неприбутковим організаціям, які організують перевезення сільськогосподарської продукції, та обмеження їхніх прав і обов'язків лише організаційними функціями, а також заборона отримання прибутку в рамках перевезень і скорочення переліку підстав для відповідальності.

Такий координаційний компонент дозволить виконати окрему складову логістичної проблеми – перевезення за межами України. Як показала практика, не тільки українська сторона не розраховувала на одночасне перевезення об'ємів морського експорту суходелом, а й сусідні держави. Водночас, більшість із виявлених проблем можна вирішити на координаційному рівні за рахунок залучення авторитетного організатора, що зможе швидко комунікувати як з логістичними компаніями, так і з урядами різних держав [1].

Отже, можна дійти висновку, що законодавча база господарсько-правового забезпечення аграрного ринку потребує удосконалення, оскільки нормативно-правові акти містять застарілі, неактуальні норми, прогалини, а деякі норми не мають механізму застосування [4]. Тому законопроект № 8025 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо державної підтримки сільського господарства та експорту агропродукції під час воєнного стану» включено під номером 2911-IX до порядку денного 9-ї сесії IX скликання Верховної Ради України, і він наразі очікує на розгляд парламентом. Безперечно законодавцем повинні бути враховані всі раціональні зауваження і пропозиції, що постійно надходять від науково-експертного середовища.

Список використаних джерел:

1. Пояснювальна записка до проекту Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державної підтримки сільського господарства та експорту агропродукції під час воєнного стану» / Верховна Рада України : офіційний веб-сайт / Народні депутати України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1467376> (дата звернення: 25.03.2023).

2. Висновок на проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо державної підтримки сільського господарства та експорту агропродукції під час воєнного стану» від 17.11.2020. / Верховна Рада України : офіційний веб-сайт / Головне науково-експертне управління. URL : <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1490728> (дата звернення: 25.03.2023).

3. Пояснювальна записка до проекту Закону «Про внесення змін до Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» щодо додаткового забезпечення підтримки виробників сільськогосподарської продукції» / Верховна Рада України : офіційний веб-сайт /

Discussion panel 2. «Protection of agricultural producers and economic policy of protectionism of agro-industrial complex. Social disintegration and stratification of society in the face of rising food prices Management and finance in agriculture»

Народний депутат України М.В. Заремський. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1638302> (дата звернення: 25.03.2023).

4. Павлюченко Ю. М. Концептуальні засади господарсько-правового забезпечення аграрного ринку: монографія. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2022. 360 с.

Герцик Оксана
асистент кафедри економіки і менеджменту
ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»

КВАЛІФІКОВАНИЙ ПЕРСОНАЛ - ЗАПОРУКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Успішна діяльність на підприємстві значною мірою залежить від роботи менеджера. Відомо, що залучення до роботи в організації справді талановитого менеджера є значно важливішим ніж фінансові вкладення, залучення нових додаткових виробничих потужностей. Результатом більшості високорозвинених зарубіжних підприємств є професійний характер управлінської діяльності. В англomовних країнах професійного керівника називають менеджером.

Менеджер (англ. *manager* - *управляющий*) – специфічна професія, яка потребує схильності до підприємницької діяльності, знань у сфері фінансів, маркетингу, ринку, валютних операцій, податкового законодавства, психології тощо і на цій основі професійного виконання функцій менеджменту [1].

Менеджер не обов'язково є власником підприємства. Він може володіти акціями або паями, тобто працювати в організації за наймом. Стосовно ієрархії управління менеджерів класифікують на керівників вищої, середньої та нижчих ланок управління. Термін «менеджер» застосовують до управлінців різних ланок управління.

Таблиця 1

Менеджери різних рівнів управління

Стратегічний рівень управління	Тактичний рівень управління	Операційний рівень управління
Президент; замісники президента	Керівники функціональних, штабних підрозділів: - бригадири; - начальники дільниць та ін.	Керівники невеликих підрозділів: - ланкові; - начальники відділів.

Сформовано на основі [2].

З даної таблиці випливає, що менеджери бувають вищої ланки управління (стратегічний рівень), середньої ланки управління (тактичний рівень) і нижчої ланки (операційний рівень управління). У відповідності до вказаної ієрархії менеджери приймають різні види управлінських рішень: стратегічні, тактичні і оперативні.

Термін «менеджер» вживається у такому змісті:

- керівник відносно до підлеглих;
- адміністратор будь-якого рівня управління;
- керівник певних видів робіт;

- керівник підрозділу.

Отже, у системі державної політики забезпечення конкурентоспроможності підприємства конкретне місце має посісти проблема якості підготовки кадрів, що на сьогоднішній день є досить актуальною.

Ринкова економіка, що ґрунтується, головним чином, на конкуренції і свободі підприємців, а не на ієрархічній підлеглості соціально-економічних процесів волі центру, вимагає висококваліфікованого персоналу, а також якісно вищого рівня діяльності менеджерів.

Для того, щоб управлінська діяльність була ефективною, існує потреба в спеціальній підготовці керівних кадрів, які б вмiло розв'язували конкретні управлінські задачі, володіли якостями інтелектуального і морального порядку, правильно використовували наявні ресурси, забезпечували життєдіяльність підприємства, а також досягали поставлених цілей.

Основні риси менеджерів, що досягають великих успіхів:

- впевненість у своїх силах і здатність приймати ефективні рішення за будь якого рівня невизначеності результатів;
- вміння при маневруванні не випускати з поля зору найважливіші моменти;
- інстинктивне відчуття найбільш суттєвого у кожній справі;
- вміння встановлювати потрібні ділові контакти;
- ефективна комунікабельність, як у листах, так і особистих контактах;
- прагнення підвищувати кваліфікацію;
- здатність зберігати врівноваженість і спокій.

На даний час ринок праці дає можливість розв'язувати проблему комплектування штатних посад усіх категорій професійними кадрами, проте це не вирішить проблему професійності та високо кваліфікованості персоналу підприємства. За нинішніх умов високоспеціалізований фахівець може швидко вичерпати себе, якщо він не буде постійно і систематично розвиватись, тобто відвідувати регулярно конференції, семінари, круглі столи присвячені актуальним проблемам менеджменту, а також слідкувати за новинками засобів масової інформації.

Роботу з розвитку персоналу результативно може виконувати лише такий керівник, який сам постійно займається самовдосконаленням, тобто завжди удосконалюється в управлінні підприємствами та складовими структурами.

З вище сказаного можна зробити наступні висновки.

1. Кваліфікаційний рівень персоналу впливає на якість продукції та конкурентоспроможність підприємства на внутрішньому та зовнішньому ринках.

2. Стан менеджменту в аграрних та інших формуваннях, від якого певною мірою залежить якість продукції, можна радикально поліпшити в перспективі, якщо розпочати підготовку резерву керівників зі студентської лави.

Discussion panel 2. «Protection of agricultural producers and economic policy of protectionism of agro-industrial complex. Social disintegration and stratification of society in the face of rising food prices Management and finance in agriculture»

3. Освоєння новітніх технологій з виробництва конкурентоспроможної продукції зумовлює необхідність з боку керівництва організації забезпечувати перманентну політику щодо розвитку персоналу.

Список використаних джерел:

1. Менеджмент: навчальний посібник / С.І. Михайлов, Т.І. Балановська, О.С. Степасюк та ін.; за ред. С.І. Михайлова. Вінниця: Нова книга, 2006. 416с.
2. Скібіцька Л.І., Скібіцький О.М. Менеджмент: навчальний посібник для вищих навчальних закладів. Київ :Центр навчальної літератури, 2007. 415 с.

Горбань Олександр

студент факультету агротехнологій та економіки

Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України «Ніжинський агротехнічний інститут»

ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ, ЇЇ РОЛЬ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ

В сучасних умовах для результативної діяльності кожному господарюючому суб'єкту потрібна інформація про економічних партнерів, заінтересованих у налагодженні сталих господарських зв'язків, таку інформацію отримують з фінансової звітності. Ґрунтуючись на даних фінансового обліку як системи суцільного, безперервного та документального оформлення господарських процесів, впорядкованого узагальнення інформації про стан майна і зобов'язань підприємства, звітність відображає і дає змогу оцінювати результати діяльності, прогнозувати напрямки підвищення ефективності і сприяє виробленню й прийняттю необхідних управлінських рішень. Фінансова звітність відображає всі суттєві зміни і структурі господарських засобів, джерел їх утворення, результатах фінансово-господарської діяльності, дає велику за об'ємом інформацію у скомпонованому вигляді користувачам, які приймають участь в управлінні підприємством. Підвищення ролі як фінансової звітності, так і бухгалтерського обліку в цілому є результатом розширення кола суб'єктів управління підприємством, тобто суб'єктів, які мають право приймати інвестиційні та інші господарські рішення спираючись на дані фінансової звітності. Відповідно до підвищення ролі фінансової звітності в управлінні підприємством значно змінюються і вимоги до неї. Підвищуються вимоги до якості звітної інформації, що визначаються реальністю, змістовністю та оперативністю даних [1].

Саме на підставі даних фінансової звітності можна оцінити майновий стан, результати діяльності та економічний потенціал суб'єкта господарювання, прогнозувати майбутні грошові потоки та визначати вектори його розвитку, приймати ефективні управлінські рішення.

Під фінансовою звітністю розуміють бухгалтерську звітність, яка містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період (п. 3 р. І НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», ст. 1 Закону України «Про бухгалтерський облік та

фінансову звітність в Україні» [2]. За думку П. Хомина, «звітність є самостійною системою подання даних, необхідних для інформаційного забезпечення менеджменту і в жодному разі не може вважатись складовим елементом (прийомом) бухгалтерського обліку» [4]. Науковець Н. Ткаченко трактує фінансову (бухгалтерську) звітність як сукупність форм звітності, складених на основі даних обліку з метою одержання користувачем узагальненої інформації про підприємство [5].

Показники фінансового обліку підприємства складають основу інформаційної бази фінансового менеджменту, на підставі якої здійснюється аналіз, прогнозування, планування і прийняття оперативних рішень з усіх напрямків фінансової діяльності. До цієї групи показників відносять показники існуючих форм звітності: – балансу підприємства (звіт про фінансовий стан); – звіту про фінансові результати (звіт про сукупний дохід); – звіту про рух грошових коштів; – звіту про власний капітал; – приміток до фінансової звітності [6].

Сукупність форм фінансової звітності дає змогу отримати користувачам фінансової звітності інформацію про види діяльності підприємства, його майновий стан, фінансові ресурси, які забезпечують цю діяльність. Тобто за допомогою фінансової звітності можна отримати комплексну оцінку діяльності суб'єкта господарювання, визначити його економічний потенціал та оцінити перспективи розвитку.

Отже фінансова звітність розглядається як інструмент для об'єктивної та достовірної оцінки фінансово-майнового стану, результатів діяльності та руху грошових коштів підприємства. Удосконалення принципів складання, змісту форм фінансової звітності, можливість додаткового розкриття інформації забезпечить підвищення її інформативності та значення.

Список використаних джерел:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні. Закон України від 16.07.1999 № 996;
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” ТОВ “Інформаційно - аналітичний центр “Ліга”, ТОВ “ЛІГА ЗАКОН”;
3. Стан та перспективи розвитку економіки України в умовах глобалізації: теорія та практика / Під ред. д.е.н., професора О.О. Непочатенко. - Умань: Видавничо-поліграфічний центр “Візаві”, 2014. - Частина 2. - 324 с.;
4. Давиденко Н.М., Фінансовий менеджмент: Підручник. - К.: ТОВ “Задуга”, 2012. - 516 с.;
5. Річна фінзвітність: посібник для бухгалтерів-практиків [Текст] : збірник систематизованого законодавства / укл. І.О. Назарбаєва, О.Б. Кушина; засн. ПрАТ “Бліц-Інформ”. - К.:Бліц-Інформ, 2014. - Вип.12 — 192 с.;
6. Фінансова звітність у системі інформаційного забезпечення прийняття рішень / Я.В. Шеверя // Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидат економічних наук. - ЖДТУ.- Житомир, 2011.;
7. Левицька С.О., Звітність підприємств: Навч. посібник. - Рівне: НУВГП, 2008. – 315с.

Євенко Т.І.,

*к.е.н., викладач економічно-облікових дисциплін,
завідувач міжкафедральної навчальної лабораторії на базі
ВСП «Бобровицький фаховий коледж імені
О. Майнової НУБІП України»*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КРИПТОВАЛЮТ В УКРАЇНІ

21 століття – це не лише етап розвитку міжнародної спільноти, який характеризується інтеграційними, глобалізаційними процесами, а й час, коли сфера ІТ-технологій починає активно впливати на функціонування національних економік. Усе це є наслідком появи та інтенсивного розвитку такого феномена, як криптовалюта.

Попри те що криптовалюти функціонують в світі більше десяти років, в Україні вони не були офіційно визнаними: ні чіткого визначення, що це таке, ні правил функціонування та обігу, ні регулювання цифрової валюти в країні не було. Все існувало напівлегально, у сірій зоні, коли де-факто криптовалюта була і на ній українці непогано заробляли, але де-юре її не було – вона не була заборонена, але й офіційно не була дозволеною в Україні.

Криптовалюта – різновид цифрової валюти, операції з якою шифруються різними криптографічними методами захисту. Її емісія та облік засновані на технології блокчейн, яка, у свою чергу, слугує інструментом для зберігання даних по всіх транзакціях [1].

Україна входить в топ-10 країн по використанню та поширенню криптовалюти. За часткою володіння віртуальними активами посідає перше місце у світі – близько 13% населення нашої країни володіє криптовалютою, якщо говорити в цифрах, то понад 5 мільйонів українців мають у власності цифрову валюту.

Президент України Володимир Зеленський підписав закон «Про віртуальні активи», який ухвалила Верховна Рада України 17 лютого 2022 року. Відтак [криптовалюта](#) офіційно легалізована в Україні. Про це [повідомляє](#) пресслужба Мінцифри.

Що встановлює закон:

- визначає правовий статус, класифікацію та права власності віртуальних активів; - створює умови для подальшого формування правового поля на ринку віртуальних активів; - визначає перелік постачальників послуг віртуальних активів та умови їх реєстрації; - передбачає впровадження заходів фінансового моніторингу у сфері віртуальних активів.

Варто підкреслити, що закон «Про віртуальні активи» вступить у силу після змін у Податковому кодексі, які передбачають особливості оподаткування операцій з криптоактивами [2].

Законом визначено поняття «віртуальний актив», згідно з яким,

«віртуальний актив - нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Віртуальний актив може посвідчувати майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав» [3].

В Україні вже багато чого можна придбати за криптовалюту (їжа, зоотовари, квіти, подарунки, паливо, електроніка, туристичні послуги, страхові поліси, хмарні послуги, нерухомість тощо). Тож питання оподаткування та введення криптовалюти в правове поле стоїть дуже гостро особливо в умовах війни коли нові джерела наповнення бюджету є критично важливими, а нерегульоване використання наражає на ризики населення та державу.

Зараз доходи від операцій з криптовалютами оподатковуються за загальними правилами. Фізичні особи повинні вказувати цей дохід у річній декларації використовуючи ціну продажу і сплатити податки в розмірі 18% плюс 1,5% військового збору. Комісії за торгові операції враховувати не можна. Юридичним особам, що працюють на загальній системі оподаткування необхідно платити 20% включаючи ПДВ. Платники єдиного податку повинні сплатити 5% від доходу з продажу криптовалюти.

Державне регулювання ринку віртуальних активів, згідно з цим законом, здійснюється державою в особі Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку та Національного банку України. НБУ здійснює регулювання забезпечених віртуальних активів, НКЦПФР – незабезпечених віртуальних активів.

Даний закон є рамковим. Він надає криптовалюті правовий статус, але ще потрібно буде ухвалити низку нормативно-правових актів, які уточнять, як саме все це працюватиме. Учасники ринку зможуть відкривати рахунки в банках та інших фінустановах для операцій з криптовалютою. Раніше відкрити такі рахунки в українському банку було неможливо. Нині в Україні офіційно можуть працювати криптовалютні біржі та інші профільні компанії. Вони зобов'язані зареєструватися й регулярно подавати звіти в державні органи. А ще розкрити, хто є їхніми власниками [4].

Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку – основний регулятор ринку. Вона видаватиме біржам ліцензії, вестиме реєстр і збиратиме звіти.

Фінмоніторинг ринку віртуальних активів відбуватиметься відповідно до рекомендацій FATF (Міжнародна організація боротьби з відмиванням грошей). Рекомендації містять міжнародні стандарти, яких держави мають дотримуватись [2].

Верховна Рада ухвалила закон про криптовалюту та підтримала доопрацювання від президента. Залишилося внести зміни до Податкового кодексу України, які зараз активно обговорюють у комітетах парламенту.

Discussion panel 2. «Protection of agricultural producers and economic policy of protectionism of agro-industrial complex. Social disintegration and stratification of society in the face of rising food prices Management and finance in agriculture»

Отже, переваги врегулювання криптосфери є очевидними, і новий закон зробив величезний крок у цьому напрямку. Втім, потрібні чіткі та зрозумілі норми, прості процедури, які працюватимуть на практиці.

Водночас частина ринку все ще не врегульована. Для інвесторів залишається альтернатива виводити гроші поза біржею (безпосередньо і через трейдерів), а отже, без декларування та сплати податків. Чи відстежуватимуться такі операції? Як? Чи варто переходити на нову систему чи вигідніше, як і раніше, залишатися в тіні?

Влада сподівається, що легалізація ринку криптовалют дозволить залучити іноземні інвестиції та значно розвинути цю галузь. Відповідно, офіційна діяльність ринку вже приносить хороші податки в бюджет. Крім цього, регулювання ринку криптоактивів має допомогти боротися з фінансуванням тероризму та «відмиванням» грошей.

Питання ризиків і відповідальності. Ключову роль у такому рішенні відіграє фінальна версія податкових змін, процедури доступу до ринку й те, як ухвалені норми покажуть себе в українських реаліях.

Список використаних джерел:

1. Про використання в розрахунках віртуальних валют. URL: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=22249610&cat_id=80928
2. Крипта в законі: що зміниться після ухвалення закону «Про віртуальні активи» URL: <https://mind.ua/openmind/20236375-kripta-v-zakoni-shcho-zminitsya-pislya-uhvalennya-zakonu-pro-virtualni-aktivi>
3. Прийнято Закон "Про віртуальні активи". Офіційний сайт Верховної ради України. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/213503.html>
4. Калашник П. З Bitcoin по хліб? В Україні (майже) легалізували криптовалюту - що зміниться. Інтернет-телеканал. Hromadske. 11 вересня 2021. URL: <https://hromadske.ua/posts/z-bitkoyinom-po-hlib-v-ukrayini-majzhe-legalizovali-kriptovalyutu-sho-zminitsya>

Кенко Валентина Миколаївна

к.е.н., доцент

Стаднік Леонід Іванович

к.е.н., доцент

Білоцерківський національний аграрний університет

СИСТЕМА ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ В УКРАЇНІ ТА ЇЇ ГАРМОНІЗАЦІЯ З ЄС

Україна перебуває в даний час на досить важливому для держави етапі – пошуку свого місця в системі міжнародної спільноти, розбудови відносин з економічно розвинутими країнами. У системі зовнішньополітичних та економічних пріоритетів нашої держави особливе місце посідає входження у ЄС. Європейський вибір України відкриває перспективи співробітництва з цивілізованими країнами, надає можливості економічного розвитку [4].

Інтеграція України до Європейського Союзу є одним з її основних пріоритетів у зовнішній політиці. Стратегічною метою держави є повноправне членство в ЄС. Із прийняттям європейського вектору розвитку України та її зобов'язань у рамках Угоди про асоціацію з ЄС національна система захисту прав споживачів має стати сумісною з системою захисту прав споживачів у європейських країнах [3].

На даний час розвитку ринкових відносин відбувається насичення ринку різноманітними товарами і послугами. На жаль, поряд із позитивними моментами неминуче виникає цілий ряд негативних явищ – обман, обваження, обрахування, продаж неякісної і фальсифікованої продукції. Виходячи з цього, в сучасних умовах розбудови ринкової економіки в Україні першочерговим повинно стати правове регулювання соціальних відносин, у тому числі захист прав споживачів як основних учасників ринкових відносин [2].

Щодо базових принципів, що мають пріоритетне місце на сучасному міжнародному просторі у сфері захисту прав споживачів:

- право вибору;
- право на інформованість;
- право на задоволення основних потреб;
- право на безпеку;
- право бути вислуханим;
- право на відшкодування;
- право на споживчу освіту;

Для ефективного захисту прав споживачів політика нашої держави повинна бути спільною з країнами ЄС. Адже спільний ринок має сприяти забезпеченню добробуту громадян, даючи їм змогу вибору необхідних товарів, послуг. Політика країн ЄС має декілька важливих напрямки. Один із них, це своєчасне і достовірне інформування споживачів. Адже, для задоволення своїх основних потреб, громадяни вступають у відносини з виробниками, виконавцями, продавцями.

До продукції, від якої залежить безпека для життя і здоров'я споживачів, законодавством повинні встановлюватися обов'язкові вимоги з боку держави, також необхідною умовою є здійснення громадського контролю. Разом з тим має бути передбачено нанесення національного знаку відповідності, а також обов'язковість проходження встановленої процедури оцінки відповідності. Якщо товари завдають або можуть завдати шкоди життю, здоров'ю споживачів, виробник зобов'язаний негайно припинити їх виробництво та реалізацію до з'ясування обставин.

Право бути почутим, вислуханим відображає наявність прямого, неопосередкованого зв'язку споживача з товаровиробниками, надавачами

Discussion panel 2. «Protection of agricultural producers and economic policy of protectionism of agro-industrial complex. Social disintegration and stratification of society in the face of rising food prices Management and finance in agriculture»

послуг, продавцями та органами Держпродспоживзахисту. Це право повинно давати можливість споживачам відстоювати свої інтереси та спонукати державні органи до розгляду їх при формуванні і здійсненні економічних та інших напрямків політики.

Коли споживачам завдано шкоду, разом з моральною підтримкою, на їх захист повинно ще стати право на відшкодування. Це означає, що на задоволення обґрунтованих претензій, тобто отримання компенсації у випадку придбання неякісних товарів або отримання незадовільних послуг, споживачі можуть скористатися прийнятними формами правової допомоги для задоволення як серйозних, так і дрібних претензій.

Право на споживчу освіту означає право на набуття знань і навичок які дозволяють споживачеві постійно, протягом всього життя підвищувати освіченість в частині відстоювання своїх прав споживача, а також впливу на сфери виробництва та реалізації товарів і послуг.

Для підвищення результативності захисту прав споживачів необхідно здійснити певні заходи, а саме:

- створити умови для вилучення з ринку недобросовісних підприємців;
- створення умов для формування, діяльності і підвищення активності громадських організацій по захисту прав споживачів;
- гармонізація із країнами ЄС законодавства у сфері захисту прав споживачів [1].

Активізація процесу адаптації національного законодавства України до законодавства Європейського Союзу є прагненням України до вступу в цю організацію. Це спонукатиме вдосконаленню інституційного механізму в сфері захисту прав та інтересів споживачів, що є важливим політичним і економічним кроком нашої держави.

Список використаних джерел:

1. Захист прав споживачів. Євроінтеграційний портал 25.09.2017. <https://eu-ua.kmu.gov.ua/yevrointehratsiia/zakhyst-prav-spozhyvachiv> (дата звернення 12.03.2023).
2. Історія та міжнародний досвід захисту прав споживачів. Головне управління Держпродспоживслужби в Київській області. URL: <http://oblvet.org.ua/novini/storya-ta-mjnarodniy-dosvd-zahistu-prav-spojivachv/> (дата звернення 17.03.2023).
3. Права українських покупців будуть захищати за європейськими нормами: про що йдеться у новому законопроекті «Про захист прав споживачів». Урядовий портал. [Міністерство економіки України](https://www.kmu.gov.ua/news/prava-ukrainskykh-pokuptsiv-budut-zakhyshchaty-za-ievropeiskymy-normamy-pro-shcho-idetsia-u-novomu-zakonoproekti-pro-zakhyst-prav-spozhyvachiv), 07.10.2022 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/prava-ukrainskykh-pokuptsiv-budut-zakhyshchaty-za-ievropeiskymy-normamy-pro-shcho-idetsia-u-novomu-zakonoproekti-pro-zakhyst-prav-spozhyvachiv> (дата звернення 12.03.2023).
4. Україна в Європейському Союзі: переваги та недоліки. URL: https://vinobu.vn.ua/?page_id=3083 (дата звернення 17.03.2023).

Копи́тець Наталія

к.е.н., с.н.с., провідний науковий співробітник

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

Волошин Володимир

к.с.-г.н., завідувач відділу первинного та елітного насінництва

Національний науковий центр «Інститут землеробства Національної академії аграрних наук України»

НАПРЯМИ ВРЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН МІЖ УЧАСНИКАМИ РИНКУ М'ЯСА

Для будь-якої держави питання продовольчого забезпечення населення є ключовим на всіх етапах її розвитку. Народногосподарське значення галузей тваринництва та відповідних ринків м'яса визначається їх здатністю забезпечувати населення високоякісними продуктами харчування, зокрема, м'ясом великої рогатої худоби, м'ясом свиней і м'ясом птиці [1]. Особливе місце у продовольчому забезпеченні країни займає ринок м'яса.

Ринок м'яса характеризується великою кількістю ланок у ланцюгу «виробництво-переробка-торгівля-споживання», які відокремили виробника від споживача.

Ряд дослідників зазначає, що більшість обсягів продажу та розподілу продуктів харчування здійснюється довгими традиційними ланцюгами постачання, в рамках яких продукти переміщуються від виробників до кінцевих споживачів. Проте через це продовольчі системи організовані таким чином, що «відключають» виробників від споживачів [2]. Така ситуація загострює ряд проблем: великі кількості харчових відходів, продовольча безпека, збитки навколишньому середовищу, несправедливий розподіл доданої вартості та прибутку між учасниками ланцюгу та ін., а також дати підстави для підвищення інтересу до якості продуктів харчування, продуктів харчування місцевого виробництва та методів виробництва продуктів харчування.

Одним із напрямів підвищення ефективності галузі скотарства, як свідчить попередній досвід та зарубіжна практика є концентрація виробництва, в т.ч. на основі кооперації виробників [3].

Дієвим напрямом усунення посередників між учасниками продовольчого ланцюгу «виробництво-переробка-торгівля-споживання» на ринку м'яса, вбачаємо створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. Новостворені підприємства активізують конкуренцію на ринку м'яса та відбудеться усунення стихійних посередницьких структур, які нині закуповують вироблену продукцію у сільського населення. Вважаємо, що підприємницька діяльність виробників м'яса буде успішною на ринку, якщо вони братимуть участь не лише в ланці «виробництво», а скористаються вигодами інших ланок за рахунок об'єднання на кооперативних засадах із іншими учасниками ринку з метою переробки і продажу продукції.

Discussion panel 2. «Protection of agricultural producers and economic policy of protectionism of agro-industrial complex. Social disintegration and stratification of society in the face of rising food prices Management and finance in agriculture»

Пандемія Covid-19 внесла свої корективи у життя населення та економіки всього світу. Загроза захворіти й обмеження в переміщенні та торгівлі актуалізували як виробників, переробників, торговців, так і споживачів до пошуку можливих варіантів задоволення своїх інтересів щодо придбання продуктів харчування, в т.ч. і м'яса.

У Сполучених Штатах поява COVID-19 створила серйозні проблеми для всіх сегментів ланцюга постачання м'яса, але особливо для виробників та споживачів. Починаючи з квітня 2020 р. спалахи COVID-19 на м'ясокомбінатах призвели до значних перебоїв у роботі та створили проблеми надвиробництва та низьких цін для тваринників. Ці збої тимчасово скоротили виробництво м'яса, що зумовило підвищення цін для споживачів та обмежило купівлю м'яса деяких домогосподарств. Споживачі також перемістили закупівлі м'яса із мережі громадського харчування в роздрібні магазини, що створило проблеми з логістикою в ланцюгу постачання та вплинуло на оптові та роздрібні ціни. Виробництво м'яса продовжувало відставати від рівня 2019 р. навіть після того, як заводи знову відкрилися. Отже, зміна моделей споживання може мати значні наслідки для ланцюгів постачання [4].

Проблема забезпечення якості м'яса охоплює всіх учасників продовольчого ланцюгу «виробництво-переробка-реалізація-споживання». Якість продукції виступає основним фактором стабільного розвитку виробництва та забезпечує експорт вітчизняної продукції. Аргументовано, що інтеграція України до СОТ та розширення географії експорту вітчизняної продукції передбачають важливість та необхідність гармонізації та адаптації вітчизняних стандартів до міжнародних норм та правил, нарощування виробництва якісної конкурентоспроможної продукції [5].

Новими напрямками врегулювання взаємовідносин між учасниками продовольчого ланцюгу «виробництво-переробка-торгівля-споживання» ринку м'яса в умовах пандемії Covid-19 стали онлайн-продажі та онлайн-покупки, е-комерція з використанням різноманітних засобів. Так, учасники ринку м'яса (сільськогосподарські виробники, переробники, оптові та роздрібні торговці) почали продавати свою продукцію безпосередньо споживачам через мережу Facebook, мережі мобільних телефонів створюючи групи у Вайбер та WhatsApp, формуючи власні Інтернет сайти. Необхідно зазначити, що ці зміни почалися ще до пандемії, але стрімко прискорилися у 2020 р. надаючи нові можливості для малого та середнього продовольчого бізнесу та посередників у доставці.

Цифровізація радикально змінює традиційні продовольчі ланцюги. Моделі електронної комерції та Інтернет вважаються важливими факторами, що спонукають учасників ринку м'яса вводити новації у свої бізнес-моделі.

Для розвитку ринку м'яса необхідні заходи щодо поліпшення ситуації в усіх сегментах продовольчого ланцюга ринку м'яса (виробництво продукції тваринництва, переробка м'ясної сировини і реалізація кінцевої продукції) [6].

Список використаних джерел

1. Шпичак О.М., Копитець Н.Г., Пашко С.О., Комарніцька О.П. Цінова ситуація на ринках основних видів тваринницької продукції та продуктів її переробки. К. : ННЦ «ІАЕ», 2020. С. 16-40.
2. Kneafsey M., Venn L., Schmutz U., Balazs B., Trenchard L., Eyden-Wood T., Bos. E., Sutton G., Blackett M. Short Food Supply Chains and Local Food Systems in the EU. A State of Play of Their Socio-Economic Characteristics. Joint Research Center: Seville, Spain, 2013. URL : <http://ipts.jrc.ec.europa.eu/publications>.
3. Kopytets N.Hr., Voloshyn V.M. Organizational and economic aspects of the functioning of the field of cattle breeding in Ukraine. E3S Web of Conferences. 2021. Volume 282, 07015.
4. Cowley Cortney. COVID-19 Disruptions in the US Meat Supply Chain. Main Street Views. Federal Reserve Bank of Kansas City. 2020. URL : <https://www.kansascityfed.org/agriculture>.
5. Lupenko Yu. O., Kopytets N. Hr., Voloshyn V. M., Varchenko O. M., Tkachenko K. O. Quality of poultry meat as a basis of export potential of meat products. IOP Conferences. Series: Earth and Environmental Science. 2022. Volume 949. 012020.
6. Lupenko Yu.O., Kopytets N.Hr., Voloshyn V.M. Structural changes in the meat market. BIO Web Conferences. 2021. Volume 36, 08006.

Кузьменчук Максим

студент III курсу

Дібрівна Емілія

Кандидат педагогічних наук

ВСП ІФК НУБіП України

СОЦІАЛЬНА ДЕЗІНТЕГРАЦІЯ ТА РОЗТАШУВАННЯ СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ПІДВИЩЕННЯ ЦІН НА ПРОДОВОЛЬСТВО

Підвищення цін на продовольство може стати причиною соціальної дезінтеграції та розшарування суспільства. Це може статися через збільшення відстані між багатими та бідними верствами населення, яке може виникнути в результаті того, що ціни на продукти харчування стають недосяжними для менш забезпечених громадян.

Це може призвести до посилення соціальної напруги та конфліктів між верствами населення, а також до зростання кримінальності та безробіття. Також підвищення цін на продовольство може призвести до зниження якості життя бідних громадян, які можуть бути змушені зменшувати розмір своїх харчових порцій або навіть голодувати.

У цій роботі будуть розглянуті наслідки підвищення цін на продовольство для суспільства та можливі шляхи запобігання соціальній дезінтеграції та розшаруванню суспільства в цих умовах.

Підвищення цін на продовольство може мати серйозні наслідки для суспільства. Основні наслідки можуть включати:

1. Збільшення бідності: Підвищення цін на продовольство змушує людей витратити більше коштів на їжу, що може призвести до зменшення їхнього

Discussion panel 2. «Protection of agricultural producers and economic policy of protectionism of agro-industrial complex. Social disintegration and stratification of society in the face of rising food prices Management and finance in agriculture»

доходу та погіршення життєвого рівня. Це особливо торкнеться людей з низькими доходами та без роботи.

2. Голод: Підвищення цін на продовольство може призвести до того, що деякі люди не зможуть дозволити собі достатньої кількості їжі, що може призвести до голоду та погіршення здоров'я.

3. Соціальна дезінтеграція: Якщо підвищення цін на продовольство спричинить значне збільшення бідності та голоду, це може призвести до соціальної дезінтеграції та загострення соціальних проблем, таких як злочинність, безробіття та насилля

4. Нерівність: Підвищення цін на продовольство може збільшити рівень нерівності в суспільстві, оскільки ті, хто мають високі доходи, зможуть дозволити собі продукти харчування, тоді як ті, хто мають низькі доходи, не зможуть. Це може призвести до зростання відстані між багатими та бідними.

5. Зміна споживчих звичок: Якщо ціни на певні продукти харчування зростають, це може призвести до зміни споживчих звичок, наприклад, люди можуть переходити на менш дорогі продукти, що може призвести до зміни дієти та погіршення здоров'я.

У сучасній економічній літературі досить широке висвітлення одержали питання інтеграції, однак, під час дослідження економічної інтеграції в багатьох випадках не приділяється достатньо уваги зворотному процесу – економічній дезінтеграції. У той час як інтеграційні процеси досліджуються багатьма вченими, питання дезінтеграції не одержали належного висвітлення у сучасній економічній літературі.

Соціальна дезінтеграція може виникнути в умовах підвищення цін, оскільки вона може призвести до зростання соціальної нерівності та недостатнього доступу до основних потреб людей, таких як їжа, житло, медична допомога та інші послуги.

Ось декілька можливих шляхів запобігання соціальній дезінтеграції в умовах підвищення цін

1. Розвиток соціальних програм: державні та приватні організації можуть розробляти соціальні програми, які спрямовані на допомогу найбільш уразливим групам населення, таким як низькоприбуткові сім'ї, малозабезпечені люди, пенсіонери та безробітні.

2. Розширення соціального захисту: уряд може збільшувати кількість соціальних послуг, які надаються населенню, такі як безкоштовна медична допомога, безкоштовна освіта, субсидії на житло та інші види підтримки.

3. Підвищення мінімальної заробітної плати: уряд може підвищувати мінімальну заробітну плату, щоб забезпечити людей з достатнім рівнем доходу

та знизити рівень бідності.

4. Розвиток малих та середніх підприємств: малі та середні підприємства можуть створювати нові робочі місця та знижувати рівень безробіття. Уряд може надавати фінансову та іншу підтримку таким підприємствам, щоб сприяти їхньому розвитку.

У зв'язку з підвищенням цін на продовольство можуть виникнути серйозні соціальні проблеми, такі як зростання бідності, нерівність та дезінтеграція суспільства. Ціннісні розбіжності між верхнім та нижнім класом суспільства можуть стати ще більш відчутними, що може призвести до соціальної напруги і конфліктів.

Крім того, важливо збільшити свідомість громадськості про проблеми підвищення цін на продовольство та сприяти розвитку ініціатив, спрямованих на зменшення відходів їжі та підвищення ефективності її виробництва та розподілу.

Таким чином, підвищення цін на продовольство може мати серйозні наслідки для суспільства, але з правильними заходами їх можна уникнути. Прийняття ефективних державних політик та залучення громадськості до розв'язання цієї проблеми є ключовими факторами успіху.

Список використаних джерел:

1. Вісник Міжнародного Слов'янського університету. Харків Серія «Економічні науки». Том XV. №2. 2012.
2. <https://osvita.ua/vnz/reports/politolog/17284/>
3. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави: національна доповідь / за заг. ред. В. М. Гейця [та ін.]. – К. : НВЦ НБУВ, 2009. – 687 с.

Ланченко Євгеній

д.е.н., доцент, доцент кафедри економіки

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Івченко Володимир

к.с.-г.н., в.о. генерального директора

Український науково-дослідний інститут продуктивності агропромислового комплексу

РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ДОМОГОСПОДАРСТВ В АГРАРНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

Сільське населення, для якого в сучасних умовах відчувається величезна нестача формальних робочих місць у сільській місцевості (рівень безробіття за методологією МОП в сільській місцевості на кінець 2021 р. становить 10,7 %), вели й продовжують вести своє домашнє сільське господарство для забезпечення членів своїх домогосподарств продуктами харчування та реалізації сільськогосподарської продукції на звичайних споживчих продовольчих ринках. Сільські домогосподарства на сьогодні забезпечують близько третини

Discussion panel 2. «Protection of agricultural producers and economic policy of protectionism of agro-industrial complex. Social disintegration and stratification of society in the face of rising food prices Management and finance in agriculture»

виробництва агропродукції в державі [1]. Такі господарські одиниці мають неформальний характер (вони не зареєстровані як бізнесові організації, не мають соціального й пенсійного страхування тощо).

Зважаючи на загальний великий обсяг виробництва агропродукції на присадибних ділянках домогосподарств, у невеликих власних тваринницьких приміщеннях для забезпечення своїх потреб родин в харчуванні, а також на продаж, було прийнято у 2003 р. Закон України «Про особисте селянське господарство» [2]. Одне із завдань зазначеного закону є залучення більш ефективних сільських домогосподарств до державної підтримки (субсидії, дотації тощо) та сприяння їх перетворення на формальні господарські суб'єкти.

Гіпотетично поліпшення фінансово-економічної бази функціонування сільських домогосподарств забезпечить їх перехід у формальний сектор аграрної економіки у вигляді малого або мікропідприємства, фермерського господарства або фізичної особи – підприємця, зокрема як сімейного фермерського господарства. Крім того, у нинішній період другого року російсько-української війни та майбутній повоєнний період вказані форми ведення малого агробізнесу оперативно забезпечать певний рівень раціональної зайнятості та власним продовольством членів і працівників малих форм господарювання в аграрній сфері, внутрішньо переміщених осіб у всіх населених пунктах держави.

Для виокремлення неформального сектору аграрної економіки слід використовувати категорію «сільське домогосподарство» (тут присутні дефініції «сільське» й «господарство», яке ведеться на землі в домашніх господарствах родин і/або на землях особистого селянського господарства, земельних паях, садових, дачних земельних ділянках тощо). Воно більше відповідатиме вищезазначеній суті господарства, яке займається натуральним і/або товарним виробництвом сільськогосподарської продукції без юридичного оформлення господарської і трудової діяльності.

У статистичній методології мають місце досліджувані об'єкти: «господарства населення», «домогосподарство» тощо. Саме вони відповідають характеристикам сільського домогосподарства як одного з головних і численних за кількістю видів малих форм господарювання в аграрній сфері. У сільських домогосподарствах, які засновані на праці сім'ї, забезпечується до третини виробництва агропродукції. А їх овочево-картопляний, плодово-ягідний і молочно-м'ясний напрями варто трансформувати у формальний вид малого підприємництва в агробізнесі й забезпечувати відповідною продукцією регіональні споживчі аграрні ринки.

Адже наявність тракторів у них вже перевищила у 1,5 рази їх кількість у сільськогосподарських підприємствах [1], що свідчить про їх малу механізацію сільськогосподарського виробництва продукції. Концептуальним напрямом має бути подальше спрощення формального ведення агробізнесу, його податкове адміністрування, поліпшення логістичної складової у сфері торгівлі.

Статистичні дані про характеристики економічного потенціалу сільських домогосподарств свідчать, що в них на кінець 2021 р. мешкали 12,5 млн осіб, серед яких працюючих осіб – 60 %, а осіб працездатного віку – 30,1 %. Вибіркові статистичні дані за цей рік свідчать, що 11,7 %, або розрахунково – 474,4 тис. осіб у сільських домогосподарствах виробляють сільськогосподарську продукцію для власних потреб і на продаж [1]. Протекціонізм і збільшення державної підтримки сільських домогосподарств і сімейних фермерських господарств сприятиме збільшенню останніх, що позитивно вплине на зайнятість і трудові доходи сільського населення.

Таким чином, можна аргументовано стверджувати, що саме така кількість сільського населення є потенційними засновниками й/або співзасновниками (членами, працівниками) майбутніх малих форм ведення формального агробізнесу (фермерські господарства, малі підприємства, фізичні особи – підприємці) в найближчому майбутньому. Дані про площі землекористування домогосподарств (особливо там, де більше 2 га) свідчать, що їх кількість може бути й більшою, якщо господарства оберуть трудомісткі й менш капіталомісткі види виробництва сільськогосподарської продукції. Для стимулювання даного процесу необхідно поліпшити виробничу й збутову інфраструктури в територіальних громадах. Адже в середньостроковій перспективі, зокрема найближчий повоєнний період, інвестиційна активність прогнозовано буде на низькому рівні.

На жаль, сучасний статистичний облік і зведення даних у відповідні збірники в Україні про господарські суб'єкти не дозволяє комплексно й глибоко проаналізувати й порівняти виробництво агропродукції сільськими домогосподарствами. Тому виникає потреба в поліпшенні змістовного й тематичного наповнення відповідними статистичними даними (окремий розділ), наприклад, у щорічному збірнику «Сільське господарство». У подальших дослідженнях постає необхідність дослідження сучасних організаційно-правових і соціально-економічних засад розвитку обслуговуючої кооперації в аграрній сфері, яка має сприяти економічному розвитку досліджуваної категорії сільськогосподарських товаровиробників.

Список використаних джерел:

1. Статистична інформація, експрес-випуски, офіційні публікації. Вебсторінка Держстату України. URL: <http://ukrstat.gov.ua>.
2. Законодавство України. Вебсторінка. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws>.

***Майданюк Оксана**
викладач*

ВСП «Бобровицький фаховий коледж імені О. Майнової НУБіП України»

ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ В УКРАЇНІ

Міцність і стабільність будь-якої сучасної держави незалежно від форми правління та політичного режиму значно залежить від її здатності ефективно

Discussion panel 2. «Protection of agricultural producers and economic policy of protectionism of agro-industrial complex. Social disintegration and stratification of society in the face of rising food prices Management and finance in agriculture»

реалізовувати покладені на неї функції. Перелік останніх сьогодні є досить широким, оскільки кожна держава визначає власні пріоритети, що ґрунтуються на усвідомленні та врахуванні дії цілого комплексу чинників, зокрема історичних передумов, особливостях менталітету людей, які є громадянами цієї держави, політичних уподобаннях, реальному джерелі влади в країні тощо.

Проведення комплексної реформи регіонального управління та місцевого самоврядування, підвищення рівня фінансової незалежності й автономності місцевих бюджетів, зміцнення економічного потенціалу держави, забезпечення стабільного, цільового й ефективного розподілу бюджетних коштів для реалізації соціальних та економічних програм, здійснення заходів щодо досягнення макрофінансової стабільності з метою стимулювання економічного розвитку держави в цілому та її регіонів зокрема є головними завданнями, які нині стоять перед урядом України. Стан і тенденції розвитку державних фінансів, центральною ланкою котрих є державний бюджет, належать до ключових чинників економічного зростання як розвинутих країн, так і країн, що розвиваються [1].

Потреба в ефективному управлінні бюджетними ресурсами, створенні державної стратегії соціально-економічного розвитку з урахуванням національних і регіональних інтересів, збалансованій системі державних фінансів створюють умови для системних перетворень у країні та дають поштовх до досягнення конкурентоспроможності вітчизняної економіки, її розвитку та модернізації шляхом протидії зовнішнім і внутрішнім загрозам, оновлення виробничого потенціалу та інвестицій в науково-технічні розробки. Водночас на цьому шляху стоять суттєві перешкоди, пов'язані з наслідками економічної кризи, значним занепадом виробничої сфери, загрозливо високим рівнем державного боргу, макрофінансовою нестабільністю, яка загострюється внаслідок військового конфлікту.

Стан державних фінансів і тенденції їх розвитку належать до ключових чинників економічного зростання та розвитку будь-якої країни. Збалансована система державних фінансів та ефективне управління бюджетними ресурсами забезпечують формування сприятливого макроекономічного середовища для активізації підприємницької діяльності, збільшення інвестицій, належного соціального захисту населення [2].

У той же час негаразди в системі державних фінансів негативно позначаються на макроекономічній ситуації у країні. Відсутність збалансованості між доходами та видатками бюджету, нераціональна структура бюджетних ресурсів на їх нецільове використання збільшують тиск на стабільність національної валюти, призводять до недофінансування видатків бюджету, зниження рівня життя громадян і провокують нарощування державного боргу, що зводить нанівець спроби досягнення макроекономічної і макрофінансової стабільності у країні, не говорячи про досягнення нею конкурентоспроможної позиції на міжнародному рівні.

Сучасні реалії функціонування державних фінансів України свідчать про загострення кризового стану, що зумовлено як накопиченими у попередні роки макроекономічними дисбалансами, так і наслідками політичної нестабільності. Забезпечення стійкого довгострокового розвитку країни нерозривно пов'язано з усуненням загрозливих параметрів боргового навантаження, підвищенням рівня та ефективності витрачання бюджетних коштів, зменшенням рівня тінізації економіки, реальним скороченням податкового навантаження на суб'єкти господарювання та вдосконаленням системи адміністрування податків, узгодженням цілей та орієнтирів фіскальної і монетарної політики задля стабілізації національної економіки.

Таким чином, сучасний стан державних фінансів свідчить про необхідність створення додаткових умов для відновлення конкурентоспроможності нашої держави та забезпечення її розвитку. Неспроможність української економіки досягти макроекономічної та макрофінансової стабільності можна пояснити багатьма факторами, серед яких і надмірна централізація бюджетної системи, і неефективна структура видатків бюджету, і деструктивна боргова політика, і непередбачувані інфляційні коливання, і, як наслідок, низький рівень життя громадян.

Однак, враховуючи наявні проблеми, головною метою при досягненні стабільності національної економіки має стати створення умов для поступового відновлення і модернізації виробництва шляхом відновлення фінансової спроможності мікрорівня, змін у фіскальній і монетарній політиці, які мають бути узгодженими в довгостроковій перспективі, сприяти досягненню сталого економічного зростання при низькому рівні безробіття за довгострокової цінової стабільності та зовнішньої стійкості.

Список використаних джерел:

1. Рожко О.Д. Державні фінанси України: детермінанти та пріоритети розвитку: Монографія, Ліра К, 360 с., 2016 р.
2. Зимовець В. В. Державна фінансова політика економічного розвитку / В. В. Зимовець. – Київ : Ін-т економіки та прогнозування. – 2010. – 356 с.
3. Інфографіка: фінансова децентралізація [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Міністерства фінансів України. – Режим доступу : http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=409155&cat_id=397854

*Анна Михайленко,
асистент кафедри обліку і оподаткування
ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»*

ОЦІНКА МАЛОЦІННИХ ТА ШВИДКОЗНОШУВАНИХ ПРЕДМЕТІВ

Досягнення достовірності оцінки є чи не однією з найбільших проблем сучасної облікової теорії і практики, адже від цього безпосередньо залежить якість інформації про підприємство, яка надається користувачам у фінансовій звітності. Достовірною оцінкою об'єктів обліку вважається основою ефективною

Discussion panel 2. «Protection of agricultural producers and economic policy of protectionism of agro-industrial complex. Social disintegration and stratification of society in the face of rising food prices Management and finance in agriculture»

економіки як на рівні окремого суб'єкта господарювання, так і в міжнаціональному масштабі.

Оцінка запасів є важливою передумовою організації обліку запасів, адже вона впливає на точність фінансових результатів підприємства. У зарубіжній практиці до собівартості запасів не включають витрати, які не будуть відшкодовані покупцями.

Запаси визнають активом, якщо існує імовірність того, що підприємство отримає в майбутньому економічні вигоди, пов'язані з їх використанням, та їх вартість може бути достовірно визначена.

Оцінку запасів в бухгалтерському обліку, виходячи з вимог П(С)БО 9 «Запаси», здійснюють на трьох етапах:

- первісна оцінка (при надходженні запасів);
- при вибутті запасів;
- на дату складання балансу.

Вибір методу оцінки залежить від мети, яку ставить перед собою підприємство, тобто якщо запаси залишаються для власних потреб (у тому числі і для виробництва), зазвичай застосовується оцінка за собівартістю, а якщо на продаж, то - ринкова. Ринкова вартість застосовується і в інших випадках, наприклад, при залученні інвестицій, коли необхідно підняти вартість активів. Така практика поширена в економічно розвинутих державах, Україна ж не має достатнього досвіду ефективного застосування ринкової вартості щодо активів підприємств, які виставляються на продаж на аукціонах.

Вважаємо, що оцінка запасів залежить від їх подальшого використання: від утримання для власних потреб чи для реалізації на сторону. Проте, у будь-якому випадку оцінка запасів значно впливає на формування фінансового результату вкінці звітного періоду, особливо це стосується оцінки у випадку вибуття запасів.

Розглядаючи підходи до оцінки малоцінних матеріальних активів за міжнародними стандартами та у зарубіжній практиці слід зазначити наступне. Малоцінні та швидкозношувані предмети у міжнародній обліковій практиці обліковуються у складі запасів та в окремий об'єкт обліку не виділяються. У Балансах західних країн товарно-матеріальні запаси представляються однією статтею «Запаси» (Stock- англ.; Inventory - амер.).

Метод ідентифікованої собівартості передбачає ведення окремого обліку за кожним видом запасів і списання їх за фактичною собівартістю, яка склалася на момент придбання. Відповідно до П(С)БО 9 за цим методом оцінюються запаси, які відпускаються, та послуги, що виконуються для спеціальних замовлень і проектів, а також запаси, які не замінюють одне одного.

При застосування цього методу рух вартості запасів співпадає з фактичним рухом, тому вартість відпущених запасів та їх залишкова вартість обліковується за фактичною собівартістю. Впровадження методу можливе при використанні комп'ютерних технологій в обліку запасів, пристроїв зчитування штрих-кодів,

коли кожна одиниця запасів має специфічні, властиві тільки їй характеристики, тобто запаси не є однорідними за своїми споживчими якостями. Проте, можливість застосування цього методу на практиці обмежена з причин різноманітності номенклатури і великої кількості однакових видів запасів, що надходять у різні періоди від різних постачальників.

При використанні методу ідентифікованої собівартості вартість відпущених запасів та їх залишків обліковується за фактичною собівартістю. Але в результаті використання цього методу однакові запаси обліковуються за різною вартістю, що не завжди зручно. Залежно від того, який саме з однакових запасів використає підприємство, змінюватиметься величина прибутку відповідно до первісної вартості кожного запасу.

За методом середньозваженої собівартості при різних цінах на запаси визначається середня ціна, за якою потім списується собівартість запасів. Так, оцінка за середньозваженою собівартістю проводиться щодо кожної одиниці запасів діленням сумарної вартості залишку таких запасів на початок звітного місяця й вартості одержаних у звітному місяці запасів на сумарну кількість запасів на початок звітного місяця і одержаних у звітному місяці запасів. Даний метод особливо популярний у бухгалтерській вітчизняній практиці.

Метод ФІФО ґрунтується на припущенні, що запаси використовуються у тій послідовності, у якій вони надходили до підприємства/установи (відображені у бухгалтерському обліку), тобто запаси, які першими відпускаються у виробництво (продаж та інше вибуття), оцінюються за собівартістю перших за часом надходження запасів.

Перевага методу ФІФО полягає у його простоті, систематичності та об'єктивності. Його використання не дозволяє маніпулювати даними з метою штучного завищення або заниження вартості запасів, тобто сприяє запобіганню маніпулювати прибутком, забезпечує відображення в балансі суми запасів за майже поточною ринковою вартістю. Метод ФІФО оправдовує себе в умовах незначної інфляції. Застосування за умови високої інфляції призведе до завищення вартості матеріальних залишків, зниження собівартості готової продукції та, як наслідок, завищення результатів від реалізації.

При безперервному обліку вартість витрачених запасів розраховується з їх загальної вартості безпосередньо при витрачанні чергової партії. Собівартість проданих запасів визначається шляхом підсумовування вартостей використаних при збуті запасів. При застосуванні цього методу рух вартості запасів хоча в точності і не співпадає з їх рухом в натуральному виразі, але наближається до нього, причому, чим частіше здійснюється придбання і витрачання запасів, тим ближчим є це співпадання.

При періодичному обліку, як вже зазначалось, реальне чергування надходжень та витрат замінюється послідовними діями: спочатку враховуються всі надходження, а потім — всі витрачання. При періодичній оцінці запасів за методом ФІФО бухгалтер виводить підсумки оприбуткування запасів за весь

Discussion panel 2. «Protection of agricultural producers and economic policy of protectionism of agro-industrial complex. Social disintegration and stratification of society in the face of rising food prices Management and finance in agriculture»

звітний період, після чого відображає вибуття необхідної кількості запасів в хронологічному порядку, від першого постачання до того, в якому виникло повне вибуття запасів в даному звітному періоді. Вартість запасів на кінець звітного періоду визначається за допомогою інвентаризації. Сальдо запасів на кінець періоду обчислюється як добуток кількості запасу в натуральному виразі і ціни (при придбанні запасів) або собівартості (при самостійному виготовленні) одиниці запасу з останньої його партії, що надійшла.

Оцінка за нормативними затратами полягає в застосуванні норм витрат на одиницю продукції (робіт, послуг), які встановлено підприємством з урахуванням нормальних рівнів використання запасів, праці, виробничих потужностей і діючих цін. Тому для використання цього методу підприємству потрібні норми витрачання запасів на одиницю продукції (робіт, послуг).

Оцінка за цінами продажу характерна для підприємств роздрібною торгівлі й ґрунтується на застосуванні середнього проценту торгової націнки товарів (п. 22 П(С)БО 9). Вона може застосовуватись підприємствами, які мають значну і змінну номенклатуру товарів із приблизно однаковим рівнем торгової націнки. При цьому сума торгової націнки на реалізовані товари розраховується як добуток продажної (роздрібною) вартості реалізованих товарів і середнього відсотка торгової націнки, який визначається за допомогою ділення суми залишку торгових націнок на початок звітного місяця і торгових націнок продажній вартості отриманих у звітному місяці товарів на суму продажної (роздрібною) вартості залишку товарів на початок звітного місяця та продажної (роздрібною) вартості одержаних у звітному місяці товарів.

На дату балансу запаси оцінюють за вартістю, що не перевищує суму, очікуваної від їх продажу чи використання, у випадку їх пошкодження, зниження ціни реалізації або старіння запаси оцінюють та відображають у звітності за чистою вартістю реалізації.

Чиста вартість реалізації це очікувана ціна реалізації запасів в умовах звичайної діяльності. Визначається за кожною одиницею запасів шляхом вирахування з очікуваної ціни продажу очікуваних витрат на завершення виробництва та збут.

Отже, в сучасній економічній ситуації, що має властивість постійно змінюватися, необхідно враховувати позитивні і негативні наслідки використання кожного конкретного методу оцінки як надходження, так і вибуття запасів, що є важливим показником обґрунтування собівартості продукції, розрахунку виробничих витрат, а також доходів від реалізації. Аналіз застосування різних методів оцінки запасів показує, що при кожному з них можна одержати різні результати, як позитивні, так і негативні. Усе залежить від необмеженої кількості зовнішніх та внутрішніх факторів, які впливають на результати діяльності підприємства.

Мовчун Леся

*спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист
ВСП «Бобровицький фаховий коледж імені О.Майнової НУБіП України»*

ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан і активні бойові дії на території України мали негативний вплив на господарську діяльність підприємств. З'явилися нові операції та виникли нові ризики ведення господарської діяльності, а відповідно виникає необхідність змін в обліковій політиці для формалізації методів, що використовує підприємство та відображення в обліку таких воєнних подій і операцій.

Суть облікової політики зводиться до того, що це сукупність принципів і методів, якими користується підприємство, коли веде бухгалтерський облік, складає та подає фінансову звітність. За принципом послідовності підприємства мають застосовувати її постійно, рік у рік [1]. А коли є потреба, то облікову політику змінюють.

Обов'язок створити всі умови, щоб правильно вести бух облік повинен керівник підприємства [1]. Фінансова звітність завершує окремий період ведення бухгалтерського обліку підприємством. Без наявності облікової політики у підприємства не буде змоги правильно вести бухгалтерський облік та складати фінансову звітність. Відповідно формування такої політики – це обов'язок, а не право підприємства.

Розпорядчим документом про облікову політику підприємства називають наказ, яким затверджено положення про облікову політику. У ньому повинні бути відображені всі принципи, методи і процедури, якими користується підприємство для ведення бухгалтерського обліку, складання і подання фінансової звітності. Немає сенсу переписувати в облікову політику те, що вже записано в законі, вносяться лише ті умови, де обирається один з можливих способів обліку.

Облікову політику підприємства вибудовують за вимогами НП(С)БО, галузевих методрекомедацій і Методрекомедацій №635.

Зміни в облікову політику вносяться тоді, коли наявні підстави, визначені абз. 5 ст. 4 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та п. 9 НП(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах», а саме в разі якщо:

- змінилися статутні вимоги;
- змінилися вимоги органу, який затверджує НП(С)БО, тобто в разі якщо Міністерство фінансів України внесе суттєві корективи до положень бухгалтерських стандартів;
- зміни забезпечать достовірне відображення подій або операцій у фінансовій звітності [2].

Discussion panel 2. «Protection of agricultural producers and economic policy of protectionism of agro-industrial complex. Social disintegration and stratification of society in the face of rising food prices Management and finance in agriculture»

Будь-які внесені зміни мають бути обґрунтовані та розкриті у фінзвітності.

Як правило, облікову політику змінюють з початку року, тобто станом на 1 січня. Але не заборонено вносити зміни й на іншу дату протягом року. Зміни застосовуються з дати видання наказу або з дати набрання чинності змін, які зазначені в наказі про їх внесення [3]. Якщо обсяг змін охоплює значну частину тексту або вони істотно впливають на зміст облікової політики, викладають наказ у новій редакції. Коли зміни незначні достатньо відкоригувати положення чинного наказу про облікову політику у відповідному розпорядчому документі.

Інформацію про зміну облікової політики наведуть у примітках до річної фінансової звітності в один з способів:

- описують у довільній формі;
- долучають до звітності копію розпорядчого документа[3].

Минулий рік був багатий на зміни в нормативно-правових актах, у т. ч. тих, що регулюють методику обліку. Урядовці продовжують приводити НП(С)БО у відповідність до міжнародних стандартів або вносити до них правки, а тому при внесенні змін до наказу про облікову політику необхідно:

- оновити робочий план рахунків, адже він є додатком до наказу про облікову політику, врахувавши зміни до НП(С)БО та Інструкції №291;
- переглянути склад форм первинних документів і графік документообігу, необхідно перевірити перелік типових форм первинних документів, якими користується підприємство та прибрати типові форми, що втратили чинність;
- додати пункт про перегляд параметрів обліку основних засобів на кінець року;
- необхідно уточнити інформацію про програму автоматизації обліку, якою користується підприємство;
- обрати варіант документування операцій, якщо первинна документація запізнюється або втрачена;
- розробити окремий додаток чи положення про інвентаризацію активів та зобов'язань в умовах воєнного стану;
- змінити порядок обліку необоротних активів, адже через війну змінилися умови їх використання.

Відсутність деяких положень у наказі про облікову політику або застосування застарілих облікових норм впливає на достовірність показників фінансової звітності.

Облікова політика потрібна, для того щоб вибрати спосіб обліку і законно знизити податкове навантаження. Саме облікова політика фіксує вибір підприємства у правилах ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності. Тому до розробки облікової політики необхідно підходити стратегічно, щоб сформувавши механізм захисту свого бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999р. №996 –XIV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>

2. Озерова О. Облікова політика – 2023: як внести зміни й нащо зважити. Цифрове видавництво «Головбух» №4 січень 2023. URL: <https://egolovbuh.expertus.com.ua/10004203>
3. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо облікової політики підприємства та внесення змін до деяких наказів Міністерства фінансів України» 27.06.2013 № 635 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0635201-13#Text>
4. Євгенія Волох. Наказ про облікову політику. Професійний бухгалтер. 2022. 12 URL: <https://ibuhgalter.net/articles/1164>.

Сало Інна

д.е.н., с.н.с., зав. відділу

ННЦ «Інститут аграрної економіки»

ЦІНОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОДОВОЛЬЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Серед основних проблем функціонування продовольчого ринку України є формування високих цін на продукти харчування та недостатність споживання через низьку купівельну спроможність населення. Так, на кінець 2022 р. рівень інфляції в Україні склав 26,6%, що в 2,7 рази вище, ніж у кінці 2021 р. (10%). Для прикладу, наведемо цінові тенденції на окремі види продовольства.

Ціна соняшникової олії зазнала незначних змін. На кінець року склала 69,75 грн /л, що на 14,3% більше ніж на початку 2022 р.

Ціна на яблука на кінець року становила 15,13 грн /кг, що на 18,4% більше ніж на початку року. Впродовж року відбувалося сезонне коливання цін від 12,78 до 18,32 грн /кг.

З початку 2022 року суттєво – більше ніж в удвічі – зросли ціни на цитрусові та банани, які є об'єктивно-необхідним імпортом. На кінець грудня 2022 року у супермаркетах апельсини коштували 65,0 грн /кг, мандарини 64,50 грн /кг, лимони – 70,0 грн /кг, банани – 69,0 грн /кг.

Середні споживчі ціни на овочі борщового набору впродовж року суттєво змінювалися. На кінець 2022 р. здешевшала капуста білокачанна до 12,95 грн /кг (на 23,9%) та буряк до 12,25 (21,4%). Тоді як впродовж року їх ціна сягала 39,57 та 33,40 грн /кг відповідно. Високою лишилася ціна на цибулю ріпчасту та моркву – 30,63 та 22,37 грн /кг, що вище ніж на початку року у 2,2 та 1,7 рази відповідно. Вартість картоплі у грудні була практично на тому ж рівні, що в січні 2022 р. – 9,20 грн /кг. Найвищою вона зафіксована у липні, тобто в сезон нового урожаю – 18,93 грн /кг.

Значного здорожчання – у 1,7 рази на кінець 2022 року, порівняно з початком, зазнали яйця. У грудні їх середня споживча ціна склала 62,03 грн за 10 шт.

Ціни на молоко та молокопродукти за видами зросли від 18,5 до 26,6%. Зокрема, на молоко пастеризоване жирністю до 2,6% на 18,5% до 34,28 грн /кг, сири м'які жирні на 19,3% до 159,34 грн /кг, сметану жирністю до 15% та масло вершкове до 26,6% до 95,11 грн /кг та 65,98 грн за 200 г відповідно.

Discussion panel 2. «Protection of agricultural producers and economic policy of protectionism of agro-industrial complex. Social disintegration and stratification of society in the face of rising food prices Management and finance in agriculture»

Є ціла низка чинників, що спонукають до таких змін та динамічного зростання цін на продукти харчування в Україні впродовж 2022 р. Перш за все, це спричинений війною в країні підвищений попит, коли люди скуповують продукти першої необхідності та тривалого строку зберігання.

Негативно впливає на цінову ситуацію в Україні й порушення логістичних ланцюгів та взаємозв'язків між учасниками ринку та реальних можливостей налагодження логістики, а також здорожчання пального і зростання цін на енергоносії.

Що стосується експортоорієнтованих продуктів, наприклад, зерна, то слід враховувати девальвацію національної валюти і стрімке зростання курсу долара та євро. Перебої електроенергії – найбільше потерпають продукти, які потребують дотримання спеціальних технологій виробництва, а також швидкопсувні, яким необхідне охолодження чи замороження. Це звичайно впливає на формування пропозиції та цін.

Спостерігається недостатність споживання таких продуктів як м'ясо, молоко, плоди, ягоди, риба, при цьому ще й суттєва диференціація у харчуванні населення, залежно від розміру середньодушових загальних доходів [1]. Аналіз свідчить, що у 2021 р. різниця у витратах на харчування між групами населення з найнижчими та найвищими рівнями доходів є досить суттєвою – у 4,43 раза (табл.).

**Рівень витрат населення на харчування у 2021 р.,
грн на одну особу в місяць**

Показник	Децильні (10 %) групи домогосподарств за рівнем середньодушових загальних доходів		Співвідношення вищого і нижчого децилів (4,43)
	Перший (нижчий) дециль (5991,88)	Десятий (вищий) дециль (26539,20)	
Хліб і хлібопродукти	319,0	1,49	1,23
М'ясо та м'ясопродукти	357,0	2,28	2,13
Риба та рибопродукти	76,2	2,65	2,23
Молоко та молочні продукти	192,8	2,17	1,85
Яйця	55,8	1,37	1,23
Олія	158,4	1,52	1,17
Плоди	86,9	3,05	2,69
Овочі та баштанні	155,3	1,91	1,62
Картопля	75,5	0,95	1,19
Цукор та кондитерські вироби	120,1	2,13	2,29
Інші продукти харчування	46,9	1,39	1,26
Безалкогольні напої	73,6	2,71	2,45
<i>Харчування поза домом</i>	19,0	10,01	18,60
Сукупні витрати на харчування	1736,4	2,06	1,92

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України [2].

Населення з найнижчим рівнем загальних доходів у місяць порівняно з найвищим рівнем доходу споживає у 1,9-2,7 рази менше м'яса та м'ясопродуктів, риби та рибопродуктів, молока та молочних продуктів, плодів. Це свідчить про більш якісний рівень споживання енергетично дорогих продуктів харчування у групах населення з вищими доходами.

Список використаних джерел:

1. Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України / за ред. О. М. Прокопенко. Київ : Держстат, 2021. 57 с.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>

*Сергієнко Анна,
студентка*

Дворник Інна,

*к.е.н., доцент кафедри менеджменту та аграрної економіки
ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»*

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ЯК МЕТОД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ АГРОВИРОБНИКА

З огляду на специфіку галузі, аграрні підприємства апріорі стикаються з більшими ризиками, ніж суб'єкти господарювання інших сфер. Наразі до даної проблеми додається ще ряд критичних зовнішніх факторів, спричинених війною. Саме тому дослідження питань забезпечення захисту виробників, що діють у фундаментальній і, в той же час, достатньо вразливій галузі, є актуальним і потребує ґрунтовного дослідження.

Одним із можливих напрямків захисту агровиробника від наявних і потенційних ризиків є впровадження стратегії диверсифікації. Диверсифікація (з лат. *diversus* – «різний» і лат. *facere* – «робити») – це процес розвитку діяльності підприємства, пов'язаний зі збільшенням діапазону видів та проникненням у нові сфери діяльності, освоєнням нових виробництв, розширенням асортименту товару та послуг, що включає не тільки диверсифікацію товарних груп, але й розповсюдження підприємницької діяльності на нові та непов'язані з основними видами діяльності області [2].

В економічній літературі виокремлюють чотири основних напрями диверсифікації:

- концентрична – створення нових видів продукції за існуючої технології і на основі тих же матеріалів, сировини, що раніше використовувалися на підприємстві;
- вертикальна – організація виробництва продукції, яку раніше підприємство отримувало від постачальників;
- горизонтальна – випуск продукції, для виробництва якої потрібні зміни існуючої технології або розробка нової;
- корпоративна – створення і виробництво принципово нової продукції [1].

Discussion panel 2. «Protection of agricultural producers and economic policy of protectionism of agro-industrial complex. Social disintegration and stratification of society in the face of rising food prices Management and finance in agriculture»

Приклади впровадження кожного із цих напрямків саме в аграрному виробництві можна представити відповідно до трьох позицій:

1. Включення переробки продукції у виробничий процес. Виробництво борошна, круп, м'ясо-молочних виробів, консервованих овочів, фруктів, соків тощо, тобто виготовлення кінцевого продукту, замість збуту сировини, забезпечує подальше зростання прибутку виробника за рахунок доданої вартості.

2. Виробництво нових видів продукції. Якщо брати до уваги, наприклад, рослинництво, то його біологічна природа потребує гармонійного поєднання різних культур, на основі науково розроблених сівозмін, які сприяють забезпеченості культури поживними речовинами. Тобто диверсифікація культур як окремих видів продукції аграрного виробництва є своєрідним страховим інструментом підприємства, що дозволяє як покращити ефективність використання земельних ресурсів, так і передбачити негативні чинники природи (посуха, хвороби та ін.), а також дозволить адаптуватися до коливань ціни й попиту на ринку.

3. Розширення сфери послуг. Організація утилізації відходів, послуги з автоперевезення, пакування, надання техніки в оренду іншим господарствам після закінчення обробітку власних ділянок (в основному трактори, зернозбиральні комбайни), надання послуг населенню з машинного обробітку земельних ділянок тощо [4].

За рахунок подібного опанування нових векторів діяльності підприємство зможе отримати ряд переваг, які, у свою чергу, здатні мінімізувати наявні та попередити потенційні ризики. Серед ключових переваг диверсифікації можна виділити наступні:

1. Досягнення ефекту синергії, тобто зростання якісних показників відповідно до різних видів діяльності підприємства, що проявляється в зниженні інтегральних витрат за рахунок багатофункціонального використання ресурсів [2].

2. Подолання фінансових ризиків. Стихійні лиха, хвороби рослин і тварин, несприятливі погодні умови, погіршення кон'юнктури ринку, інфляція, низька платоспроможність населення – усе це накладає негативний відбиток на прибутку підприємства, яке реалізує переважно один вид продукції, а серйозні економічні втрати можуть взагалі призвести до банкрутства. Проте в умовах диверсифікації виробництва втрати прибутку по одному виду продукції можуть бути компенсовані завдяки одержанню більшого прибутку від реалізації іншого виду продукції.

3. Забезпечення повнішого використання ресурсів, у тому числі матеріальних, землі та робочої сили і завдяки цьому: пом'якшення сезонності виробництва, підвищення рівня зайнятості працівників, отримання додаткового доходу, нарощування обсягів виробництва тих видів продукції, на які є попит і формується прийнятна ціна, а також часткове скорочення виробництва інших видів продукції, по яких спостерігається несприятлива кон'юнктура ринку [1].

4. Підвищення рівня рентабельності. Диверсифікація сприяє, по-перше, рівномірному надходженню доходів протягом року, що надзвичайно актуально для виробників сільськогосподарської продукції, а по-друге, збільшенню прибутку за певний період. Якщо виходити з того, що рентабельність основної діяльності підприємства залежить від ефективного використання ресурсів, то саме в результаті диверсифікації матеріальних і нематеріальних ресурсів, які до цього неефективно використовувалися, мають перспективу ефективного залучення до виробничого (невиробничого) обігу.

5. Формування конкурентних переваг. Підприємства в рамках стратегії диверсифікації можуть значно зміцнити свої конкурентні позиції через об'єднання різних технологій у виробництві, володіння більшою часткою ринку (при чому не лише в рамках однієї галузі), можливості впливу на ціну, адаптованості до кон'юнктурних коливань, гнучкості, зниження витрат на збут, мінімізації ризиків тощо [5].

Окрім того, позитивними наслідками впровадження диверсифікації також можуть бути: зниження залежності від постачальників та коливання цін на сировину, економія від масштабу, підвищення завантаженості виробничих потужностей, обмін технологіями та розвиток НТП, застосування вільного капіталу, оптимізація структури і розмірів виробництва, імпортозаміщення, раціональне використання ресурсів підприємства, задоволення потреб споживачів та ін. [3]

Отже, чим більше напрямів діяльності в аграрному підприємстві, тим вищий рівень диверсифікації, а отже і менша можливість збитків у цілому від виробництва і, відповідно, менший ризик комерційної діяльності. Адже диверсифікація стабілізує діяльність аграрного підприємства, робить аграрне виробництво менш вразливим до кризових явищ. Завдяки цьому диверсифіковані підприємства більш стійкі та конкурентоспроможні, ніж вузькоспеціалізовані. Вони мають можливість переливати капітал у більш прибуткові виробництва. При цьому, якщо сьогодні диверсифікація здебільшого є способом виживання аграрних підприємств у нестабільних умовах господарювання, то в майбутньому, її все частіше застосовуватимуть як елемент стратегічного управління, що може сприяти успішному економічному розвитку підприємства [4, 5].

Список використаних джерел:

1. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств. Підручник. К.: КНЕУ, 2002. 624 с.
2. Згурська О. М. Диверсифікація як метод підвищення економічної ефективності підприємства. *Економічна наука. Інвестиції: практика та досвід*, № 13. Київ, 2018. С. 16-21.
3. Коренюк Л. М. Диверсифікація виробничо-господарської діяльності агроформувань. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. Вип. 88(2). 2016. С. 279-287.
4. Кривицька Н. Ю., Громова А. С. Стратегія диверсифікації виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств. *Збірник наукових праць Національного авіаційного університету*. № 31. Київ, 2011. URL : <https://jrn1.nau.edu.ua/index.php/PPEI/article/view/354/343> (дата звернення: 22.03.2022 р.).

Discussion panel 2. «Protection of agricultural producers and economic policy of protectionism of agro-industrial complex. Social disintegration and stratification of society in the face of rising food prices Management and finance in agriculture»

5. Лебедева В. В. Диверсифікація аграрного виробництва в контексті конкурентоспроможності аграрних підприємств. *Бізнес-навігатор: науково-виробничий журнал*. № 1 (33). 2014. С. 22-26.

Сердюк Владислава

студентка 4 курсу спеціальності «Менеджмент»

Іванько Анатолій

д.е.н., професор

ВП НУБІП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

**ЕФЕКТИВНА АГРАРНА ПОЛІТИКА
ЯК ПЕРЕДУМОВА ДЛЯ РОЗВИТКУ КОНКУРЕНТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

За період незалежності України проблеми та перешкоди для розвитку аграрного сектору національної економіки, не лише не скоротилися, а й загострилися. До найбільш актуальних з них належать:

- незрівноважені умови господарювання малих, середніх та великих суб'єктів агробізнесу;
- відсутність ефективного внутрішнього ринку споживання сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки;
- недосконалість методів державного регулювання контролювати межі сезонних коливань цін на аграрну продукцію, що призводить до скорочення її внутрішнього споживання і, відповідно, негативно впливає на забезпечення національної продовольчої безпеки.

Передумовою вирішення вищезазначених проблем є ефективна аграрна політика, під якою будемо розуміти комплекс взаємопов'язаних нормативно-правових та соціально-економічних заходів, спрямованих на сталий розвиток аграрної сфери та забезпечення продовольством населення.

На даний момент, ситуацію в аграрному секторі ускладнюють проблеми, пов'язані з повномасштабним вторгненням РФ на територію України, зокрема: окупація українських територій, розрив логістичних ланцюгів як всередині країни, так і за кордоном, зменшення обсягу внутрішнього ринку та зниження купівельної спроможності українського населення, проблеми з робочою силою, нестача матеріально-технічних ресурсів для виробництва сільськогосподарської продукції, пов'язана, в тому числі, і з крадіжками окупантами сільськогосподарської техніки та аграрної продукції. За дослідженням KSE Institute та Міністерства аграрної політики та продовольства України, прямі збитки аграрного сектору економіки станом на листопад 2022 року оцінені у розмірі 6,6 млрд дол. США, непрямі втрати – у розмірі 34,25 млрд дол. США [2].

За таких умов дедалі більшої значущості набувають темпи розвитку окремих аграрних підприємств у їх загальній сукупності, а власне сам розвиток аграрних підприємств доцільно оцінювати за допомогою такого поняття як конкурентний потенціал. Пропонуємо розглядати його як інноваційну

адаптивність підприємства, яка перебуває під постійним впливом зовнішніх та внутрішніх факторів, досягається синергією управлінської, ресурсної, виробничої та маркетингової складових і забезпечує стійку перевагу на ринку (що включає в себе фінансову стійкість, конкурентоспроможність стратегії та винятковість підприємницьких здібностей власників).

Як глибинний комплексний показник для оцінки результатів та перспектив діяльності аграрних підприємств, конкурентний потенціал включає в себе 11 складових елементів: виробничий, науково-технічний, маркетинговий, логістичний, інноваційний, кадровий, фінансово-інвестиційний, інформаційний, інфраструктурний, управлінський та потенціал організаційної структури управління.

Виходячи з сутності сільськогосподарської землі як головного засобу виробництва, роль центрального в системі складників конкурентного потенціалу відіграє виробничий потенціал, одним з головних чинників якого є потенціал земельних ресурсів. Оцінка виробничого потенціалу відображає не лише результат вкладень у процес аграрного виробництва, а й наслідки впливу на нього інших складників конкурентного потенціалу – науково-технічного, кадрового, інноваційного, фінансово-інвестиційного, інформаційного та управлінського.

Аналіз виробничого потенціалу аграрного сектору економіки України за функціональним методом, який передбачає, що величина виробничого потенціалу дорівнює обсягу виробленої продукції, наведено в таблицях 1 і 2.

Таблиця 1

Обсяг виробництва сільськогосподарських культур в Україні у 1990-2021 роках, тис. тон

Роки	Зернові та зернобобові культури	Буряк цукровий фабричний	Соняшник	Картопля	Овочеві культури	Плодові та ягідні культури	Виноград
1990	51009	44264	2571	16732	6666	2902	836
1995	33930	29650	2860	14729	5880	1897	457
2000	24459	13199	3457	19838	5821	1453	514
2005	38016	15468	4706	19462	7295	1690	443
2010	39271	13749	6772	18705	8122	1747	408
2015	60126	10331	11181	20839	9214	2153	386
2020	64933	9150	13110	20838	9653	2024	281
2021	86010	10854	16932	21356	9935	2235	264
2021 р. у % до 1990 р.	168,3	24,5	658,6	127,6	149,0	77,0	31,5

Джерело: дані “Статистичного щорічника України 2021” [1]

Результати дослідження динаміки виробничого потенціалу сільськогосподарства України (табл. 1) продемонстрували скорочення від 23,0% до 75,5%

Discussion panel 2. «Protection of agricultural producers and economic policy of protectionism of agro-industrial complex. Social disintegration and stratification of society in the face of rising food prices Management and finance in agriculture»

за 31 рік обсягу виробництва трудомістких культур (крім картоплі та овочевих) та суттєве збільшення вирощування тих культур, які закріплюють за Україною статус постачальника сировини на світовий ринок.

Таблиця 2

Кількість сільськогосподарських тварин в Україні
у 1990-2021 роках (на кінець року), тис. гол.

Роки	ВРХ		Свині	Вівці та кози		Коні	Птиця, млн. голів
	усього	корови		усього	вівці		
1990	24623	8378	19427	8419	7896	738	246,1
1995	17557	7531	13144	4099	3209	756	149,8
2000	9424	4958	7652	1875	963	701	123,7
2005	6514	3635	7053	1630	872	555	162,0
2010	4464	2631	7960	1732	1101	414	203,8
2015	3750	2167	7079	1325	744	306	204,0
2020	2874	1673	5876	1140	621	202	200,6
2021	2644	1544	5609	1094	607	181	200,2
2021 р. у % до 1990 р.	10,7	18,4	28,9	13,0	7,7	24,5	81,3

Джерело: дані “Статистичного щорічника України 2021” [1]

Суттєве скорочення поголів'я основних видів худоби (табл. 2) свідчить про недалекоглядність та обмеженість аграрної політики. З огляду на вищевідмічене можна стверджувати про недостатність розвитку конкурентного потенціалу в цілому, що значною мірою викликаний недосконалістю та прорахунками державної аграрної політики.

Підсумовуючи, варто зазначити, що існуюча аграрна політика України не забезпечує створення сприятливих умов для розвитку конкурентного потенціалу аграрних підприємств, який відображає їх спроможність задовільняти вимоги ринку. Покращити ситуацію, що склалася, здатне забезпечення державою якісної практичної реалізації Проекту Плану відновлення України 2022-2032 у напрямку “Нової аграрної політики”, яка покликана вирішити нагальні проблеми аграрного сектору – економічна трансформація АПК та розвиток аграрної інфраструктури [3].

Список використаних джерел:

1. Статистичний щорічник України за 2021 рік. Державна служба статистики України: веб сайт. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm (дата звернення: 18.03.2023).

2. Огляд збитків та втрат в АПК. Kyiv School of Economics: веб сайт. URL: <https://kse.ua/ua/oglyad-zbitkiv-ta-vtrat-v-apk/> (дата звернення: 18.03.2023).

*Сливінська Оксана,
к.е.н., доцент*

ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»

РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ ДІАГНОСТИКИ В ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

Однією з найважливіших умов забезпечення нормального функціонування та розвитку підприємницького сектору в цілому є економічна безпека підприємства, важливою складовою якої є діагностика його фінансового стану. Діагностика служить основним інструментом, що дозволяє об'єктивно оцінити внутрішні й зовнішні параметри роботи підприємства, досліджувати господарські процеси в їхньому взаємозв'язку. Застосування ефективного механізму фінансової діяльності дозволяє на ранній стадії виявляти порушення пропорцій у фазах циклу кругообігу капіталу на підприємстві і встановлювати причини, що їх викликали.

Закони ринкової економіки вимагають ефективного використання фінансових ресурсів у процесі господарської діяльності, виживати в умовах конкуренції, враховувати інтереси споживачів, виробляючи потрібну продукцію. Агропромислове підприємство, що прогало у цій боротьбі, стає банкрутом, а тому не може сплатити вартість товару, розрахуватися з бюджетом по обов'язкових платежах та платежах до позабюджетних фондів, якщо ці зобов'язання перевищують вартість його майна. Щоб не стати неплатоспроможним підприємство мусить постійно стежити за ситуацією на ринку і забезпечувати високу конкурентоздатність підприємства. Це досягається діагностикою фінансового стану підприємства [1].

Своєчасна та об'єктивна діагностика фінансового стану підприємства різноманітних форм власності набуває особливого значення, оскільки жодний власник не повинен нехтувати потенційними можливостями підвищення рівня конкурентоздатності підприємства, які можна виявити, тільки своєчасно й об'єктивно провівши діагностику фінансового стану підприємства [5].

Від визначення і оцінки стану функціонування суб'єктів економічного процесу залежить розроблення комплексу профілактичних заходів, рекомендацій і процедур, спрямованих на поліпшення цього стану або попередження несприятливих для його функціонування подій та ситуацій у невизначеному ринковому середовищі. Тобто, діагностика фінансового стану підприємства виступає як обґрунтована та достовірна процедура, від якої залежить подальший напрям дії суб'єкта господарювання [2]. Систематична та усебічна діагностика фінансового стану підприємства уможливить критичну оцінку фінансових результатів діяльності підприємства як у статистиці за певний період, так і в динаміці – за ряд періодів, дасть змогу визначити «больові точки» у фінансовій діяльності та способи ефективнішого використання фінансових ресурсів, їх раціонального використання [3].

Discussion panel 2. «Protection of agricultural producers and economic policy of protectionism of agro-industrial complex. Social disintegration and stratification of society in the face of rising food prices Management and finance in agriculture»

Важливим атрибутом оцінки господарюючих систем є породжені їх діяльністю показники, за допомогою яких можна простежити стан управління, механізм економічних взаємозв'язків і напрями розвитку, налагодити ефективну підготовку і прийняття управлінських рішень. Показники повинні відображати реальний стан процесів і явищ, використовуючи при цьому зрозумілу користувачам мову та бути для них своєчасними, корисними і необхідними.

Одна з найважливіших умов успішного управління підприємством - аналіз і системне вивчення фінансового стану підприємства і чинників, що впливають на нього, прогнозування рівня прибутковості капіталу підприємства.

Отже, діагностика фінансового стану сільськогосподарського підприємства – це оцінка фінансового стану за певний проміжок часу з метою отримання висновку про поточний стан та перспектив розвитку його в майбутньому.

Тому основним напрямком діяльності підприємства є забезпечення його ефективної фінансово-господарської діяльності та управління фінансовими ресурсами. Все це створює "добрий" фінансовий стан підприємства, але оскільки все це може бути тимчасовим, підприємство потребує систематичної діагностики фінансового стану підприємства. Діагностика фінансового стану сільськогосподарських підприємств сприяє інформаційному забезпеченню всіх учасників виробничого процесу, тобто розробці планів і прогнозів фінансового оздоровлення підприємства, мінімізації ризиків при кредитуванні та залученні депозитів, диверсифікації відсоткових ставок тощо.

Список використаних джерел:

1. Лайко П.А., Ляшенко Ю.І. Фінанси АПК: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. зал. К.: ДІА, 2000. 225с.
2. Лук'янова В.В. Сучасний стан теоретичних основ діагностики діяльності підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2009. № 3. С. 52-58.
3. Семенов Г.А., Ярошевська О.В. Діагностика фінансово-економічного стану підприємства. *Вісник економічної науки України*. 2011. № 1. С. 136-141.
4. Сливінська О.Б. Роль бізнес-діагностики в управлінні підприємством. *Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення: матеріали міжнародної наукової інтернет-конференції*. м. Тернопіль, 12 жовтня 2021 р. URL: <http://www.konferenciaonline.org.ua/ua/article/id-255/>
5. Фінанси підприємств: Підручник / А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк та ін.; Кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. 5-те вид., перероб. та допов. К.: КНЕУ, 2004. 546с.

Стаднік Леонід Іванович

к.е.н., доцент

Кенко Валентина Миколаївна

к.е.н., доцент

Білоцерківський національний аграрний університет

ОРГАНІЗАЦІЯ КОМЕРЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПІДПРИЄМСТВАХ САДОВО-ПАРКОВОГО ГОСПОДАРСТВА

В умовах формування ринкових відносин, в садово-парковому господарстві має місце функціонування різних організаційно-правових форм діяльності. Це призводить до зростання насичення ринку товарами, послугами, й посилення конкуренції між суб'єктами господарювання. Звідси рівень і якість комерційної діяльності стають більш важливими чинниками ефективного господарювання підприємств садово-паркового господарства. Комерційна діяльність в садово-парковому господарстві – це діяльність підприємства націлена на вирішення специфічних завдань. Дослідженням змісту комерційної діяльності займаються такі науковці, як Апопій В.В., Антонюк Я.М., Шиндировський І.М. та інші.

В умовах ринкової економіки домінуючими є товарно-грошові відносини, тому кожний продукт, послуга, виконана робота продаються й купуються. Комерція, як різновид людської діяльності здебільшого асоціюється з торгівлею, однак це тлумачення вузьке. Комерційна діяльність характерна не лише для торгівлі. Вона інтегрується з виробничою діяльністю, поширюється у сфері послуг, на ринку інтелектуальної власності, технологій [1].

Підприємства садово-паркового господарства мають різні форми власності: державна, муніципальна і приватна.

Суб'єкти діяльності у садово-парковому господарстві можуть займатися такою діяльністю, як:

- організація робіт по розведенню і догляду за рослинами;
- проведення інвентаризаційних робіт на об'єктах, які підлягають реконструкції зелених насаджень;
- здійснення оцінки об'єктів озеленення за конструктивними елементами;
- складання кошторису на будівництво об'єктів і догляд за ними;
- аналіз і оцінювання стану техніки безпеки на об'єктах садово-паркового господарства;
- використання інформаційних технологій в професійній діяльності.

Комплекс робіт, які пов'язані з діяльністю суб'єктів садово-паркового господарства складаються з таких основних напрямків:

- консультативний – консультування клієнтів щодо питань організації і ведення садово-паркового господарства;
- проектувальний – професійне проектування ландшафту;

Discussion panel 2. «Protection of agricultural producers and economic policy of protectionism of agro-industrial complex. Social disintegration and stratification of society in the face of rising food prices Management and finance in agriculture»

- виробничий – вирощування посадкового та посівного матеріалів у рослинниках, квіткарських та інших господарствах;
- будівельний – роботи з озеленення, спорудження нових зелених об'єктів, реконструкція та ремонт існуючих;
- експлуатаційний – догляд за зеленими насадженнями і територіями.
- торговельний – продаж засобів захисту рослин, господарського садового інвентаря, насіння, саджанців [2].

Визначальним фактором функціонування ринку є комерційна діяльність.

Комерційна служба садово-паркового підприємства, виходячи із його спеціалізації, повинна виконувати певні окремі функції: вивчення попиту споживачів; аналіз динаміки кон'юктури ринку; визначення потреби і джерел в оптових закупівлях; організація договірної роботи; формування асортименту товарів в коморах і складах, організація товаропостачання і збуту товару; надання практично допомоги покупцям.

Щоб комерційна діяльність в садово-парковому підприємстві була ефективною, необхідним є складання плану закупівель, продажів. У ньому повинні бути результати аналізу дослідження кон'юктури ринку, в тому числі місткість ринку, розподіл сегментів ринку, частка підприємства на ринку, характеристика основних конкурентів, тиск на товар, продукцію і послуги.

Вагоме місце в комерційній діяльності садово-паркового підприємства повинна займати організація реклами з метою інформування покупця про продаж специфічних товарів, надання послуг, виконання робіт.

Список використаних джерел:

1. Крисько Ж. Сутність та види комерційної діяльності підприємства. Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. 2013. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/23869/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%8F.pdf> (дата звернення 17.03.2023).
2. Юр'єва Т.П. Економіка підприємств зеленого господарства та будівництва: навч. посіб. Харк. нац. акад. міськ. гос-ва. Х.: ХНАМГ, 2012. 377 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/11332744.pdf> (дата звернення 17.03.2023).

Вікторія Стадник

*к.е.н., доцент кафедри менеджменту та аграрної економіки,
Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і
природокористування України «Ніжинський агротехнічний інститут»*

РИНКОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ПІДПРИЄМСТВА

Аналіз проблем забезпечення економічної безпеки обов'язково потребує вирішення питання про якісну та кількісну оцінку ризиків, які на неї впливають. З урахуванням економічного стану держави та загально-методологічних вимог сформовано принципи побудови показників оцінки рівня економічної безпеки:

простота, динамічність, комплексність, адекватність, агрегованість, диференційованість, рухливість. На основі вище перелічених принципів та за допомогою таких методичних підходів, як розрахункові методи, метод аналогій, прогнозний метод, експертний метод розраховано граничні значення та обґрунтовано систему показників економічної безпеки. На практиці використовують наступні методичні підходи: 1) розрахункові методи, коли в основу розрахунків покладено природні нормативи, які оцінюються в грошовому вимірі, результати оцінок підсумовуються і, таким чином, визначаються граничні значення економічної безпеки; 2) метод аналогій, коли межа граничних значень визначається такими ж засобами, як і в закордонній або вітчизняній практиці, але для інших цілей; 3) прогнозний метод, коли межа граничних значень визначається на основі економічної політики, яка проводиться для досягнення цілей, що поставлені державою; 4) експертний метод, коли граничні значення визначаються на базі поглядів групи експертів [3].

Проблема оцінки економічної безпеки держави, регіону. Галузі або підприємства останнім часом набула особливої актуальності. Однак, незважаючи на великий інтерес вітчизняних і зарубіжних вчених і практиків, слід зазначити, що існуючі розробки, в основному, присвячені різним аспектам національної і регіональної безпеки, і значно меншою мірою – питанням економічної безпеки підприємств. Серед проблем забезпечення економічної безпеки підприємства, що підлягають рішенню, у першу чергу, варто згадати наступні:

- неповну визначеність з набором складових економічної безпеки підприємства;

- наявність значних утруднень формалізованого опису динамічних властивостей підприємства з точки зору забезпечення його економічної безпеки, у взаємозв'язку з діями дестабілізуючих факторів;

- існуючі утруднення з визначенням складу оціночних критеріїв складових економічної безпеки, а також їхньою градацією для різних рівнів безпеки;

- відсутні загальновизнані вітчизняні методики оцінки рівня складових економічної безпеки підприємства, оскільки підходи, що одержали визнання в закордонній практиці, не завжди можна застосувати в умовах транзитної економіки держави;

- відсутність методик комплексної оцінки рівня економічної безпеки підприємства, з урахуванням усіх її складових [1].

Стосовно рівня економічної безпеки підприємства то він оцінюється на підставі приведених положень, згідно з якими підприємство знаходиться в економічній безпеці, якщо його виробничо-господарська діяльність прибуткова. Рівень економічної безпеки підприємства визначається на основі запропонованого критерію, що представляє собою співвідношення величини бруто-інвестицій підприємства і величини ресурсів, необхідних для

Discussion panel 2. «Protection of agricultural producers and economic policy of protectionism of agro-industrial complex. Social disintegration and stratification of society in the face of rising food prices Management and finance in agriculture»

інвестиційної підтримки умов, що забезпечують економічну безпеку підприємства [2].

Такий підхід до визначення рівня економічної безпеки підприємства заснований на тому, що джерелом забезпечення економічної безпеки підприємства є прибуток, одержаний в результаті взаємодії підприємства із суб'єктами зовнішнього середовища, тобто в результаті дотримання інтересів підприємства.

Перш ніж визначити рівень економічної безпеки, необхідно встановити, чи знаходиться взагалі підприємство в стані економічної безпеки, тобто установити, чи здатне воно забезпечити просте відтворення капіталу. Виходячи зі зробленого твердження, підприємство знаходиться в стані економічної безпеки, якщо ним одержаний прибуток, тобто якщо воно здатне забезпечити просте відтворення капіталу. Відповідно до цього твердження спочатку визначається наявність у підприємства прибутку за минулий період. Однак високі темпи інфляції у вітчизняній економіці потребують додаткових уточнюючих розрахунків, результати яких дозволять установити, чи дійсно підприємство знаходиться в економічній безпеці. Додаткові уточнюючі розрахунки по визначенню економічної безпеки підприємства зводяться до такого: різниця нарахованої амортизації і скоригованої її величини з урахуванням впливу інфляції необхідно зіставити з величиною чистого прибутку підприємства, спрямованого на реінвестування, оскільки недолік засобів на просте відтворення капіталу підприємства можна заповнити тільки за рахунок реінвестованого прибутку поточного року.

Отже вище перерахований стан речей є передумовою застосування ряду заходів щодо поліпшення стану як держави так і підприємства на міжнаціональному і національному рівні на основі стабілізаційного розвитку реального сектора економіки.

Сприйняття економічної безпеки як «стану захищеності» спрощує сутність цього поняття. Економічну безпеку слід визначати як систему відносин між різними рівнями економіки з приводу досягнення такого рівня розвитку, при якому здійснюється задоволення потреб і гарантований захист інтересів усіх суб'єктів економіки. Визначається, що найбільше значення в системі ієрархії економічної безпеки має національна економічна безпека, тому що вона є основою формування міжнародної та глобальної безпеки, є базисом і результатом розвитку внутрішньої економіки[4].

Аналіз співвідношення фактичного і граничного значень показників економічної безпеки дає змогу стверджувати, що рівень економічної безпеки має тенденцію до зниження і визначити пріоритетний сектор, який потребує розробки заходів щодо забезпечення економічної безпеки – це реальний сектор економіки.

Список використаних джерел:

1. Гудзинський О. Д. Управління ризиками та економічною безпекою / О. Д. Гудзинський, С. М. Судомир, Т. О. Гуренко, Н. В. Гайдамак. – К. : ІПК ДСЗУ, 2010. – 237 с.

2. Донець Л. І. Економічна безпека підприємства: навч. посіб. / Л. І. Донець, Н. В. Вашченко. – К.: Центр навчальної літератури, 2008. – 239 с.

3. Козаченко Г. В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: монографія / Г. В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О. М. Ляшенко. – К. : Лібра, 2007.

4. Стадник В. П. Сутність економічної безпеки сільськогосподарських підприємств / В. П. Стадник // Інноваційні процеси економічного і соціально-культурного розвитку : вітчизняний та зарубіжний досвід : тези доп. Між нар. конф. Молодих учених і студентів., 25-26 березня 2010 р. / ред. кол : А. Ф. Мельник (голова) [та ін.]. – Тернопіль : ТНЕУ, 2010. – С. 224-226.

5. Ткач В. О. Економічна безпека в умовах ринкових відносин / В. О. Ткач // Європейський вектор економічного розвитку. – 2011. - № 1 – С. 228 – 234.

Стемковська Ірина

старша викладачка кафедри обліку і аудиту

ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»

ПЛАНУВАННЯ ЯК ОДНА З ОСНОВНИХ ФУНКЦІЙ МЕНЕДЖМЕНТУ

Для забезпечення ефективного управління підприємствами важливу роль відіграє правильне розуміння та застосування основних функцій менеджменту. При виконанні будь-якої роботи необхідно заздалегідь визначити, що потрібно в підсумку одержати, як організувати справу, мотивувати і проконтролювати його виконання. Це і є функції менеджменту.

Особливе місце в системі управління підприємством займає планування, яке є підґрунтям для всіх управлінських рішень. Планування дозволяє перевірити цінність будь-якої структури, її поточний стан, фактори, які пов'язані з досягненням бажаного майбутнього. Оскільки підприємство діє в умовах мінливого зовнішнього середовища, питання ефективного планування є досить актуальним для усіх суб'єктів господарювання.

Питання, пов'язані із вивченням планування, досліджувалися такими вітчизняними та зарубіжними вченими як І. Ансофф, М. Портер, Р. Дафт, П. Друкер, А. Томпсон, А. Стрікленд, М. Фрідман, М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури, Й. С. Завадський, М. М. Бурмака, Т. М. Бурмака, М. М. Алексеєва, Л. М. Газуда, В. В. Іванова, В. І. Куцик, Н. В. Лікарчук, О. І. Мармаза, В. В. Орлов, В. В. Росоха, Є. Ю. Ткаченко, В. М. Чаус та інші.

Планування є однією з найважливіших функцій менеджменту, оскільки за його відсутності суттєво ускладнюється управління більшістю процесів дослідження, розроблення нових продуктів, формування конкурентних переваг і напрямів збутової діяльності, впровадження необхідних для постачальників стандартів, адаптації до потреб ринку та мінімізації ризиків, розвитку підприємства.

Необхідність планування спричинена умовами жорсткої конкуренції, динамічним економічним середовищем та змінами ринкової ситуації. Планування сприяє оперативному адаптуванню підприємства до умов

Discussion panel 2. «Protection of agricultural producers and economic policy of protectionism of agro-industrial complex. Social disintegration and stratification of society in the face of rising food prices Management and finance in agriculture»

зовнішнього середовища, розширенню власних можливостей, підтриманню конкурентних переваг на ринку.

Планування передбачає прогнозування, постановку цілей та завдань, даючи відповідь на питання: Що виробляти? Яким чином? Для кого? Дана функція пов'язана з існуванням у нашому житті певного ряду стихійних процесів, які можуть з'явитися внаслідок природних катаклізмів, можливостей неконтрольованої поведінки особи та інших причин, які не залежать від діяльності людини.

На сьогодні існують різні підходи до визначення сутності планування. Так, планування розглядають як орієнтований в майбутнє, постійний процес управління, який здійснюється в певних узгоджених межах й який відповідальний за зміни в майбутньому, та стосується складання стратегічних й оперативних планів, а також планів на різних рівнях управління підприємства й обов'язково включає певні методи моніторингу та контролю.

Орлов В. В. [4] стверджує, що планування – це розроблення і встановлення керівництвом підприємства системи кількісних і якісних показників його розвитку, в яких визначаються темпи, пропорції і тенденції розвитку підприємства як у поточному періоді, так і на перспективу.

Служною вважаємо думку Гарват О. А. [1], яка зазначає, що планування – це складова частина управління, розробка і практична реалізація планів, що визначають майбутній стан економічної системи, шляхів, способів і засобів його досягнення, що має, як правило, індикативний характер.

Лікарчук Н. В. [2] вважає, що планування – це найбільш динамічна функція, тому вона повинна виконуватися професійно й постійно з метою забезпечення надійної основи здійснення інших видів управлінської діяльності (стратегічного управління).

На думку Мармаза О. І. [3], планування – це процеси вирішення комплексу задач, результати яких спрямовані на завчасне прийняття й оцінку взаємозалежної сукупності рішень для досягнення такого стану в майбутньому, який бажаний, але від якого не можна очікувати, що він настане сам по собі.

Інших поглядів притримуються Росоха В. В., Газуда Л. М. [5], які визначають планування як визначення системи цілей функціонування і розвитку підприємства, шляхів і засобів їх досягнення.

Планувати – це не лише сказати, коли і скільки, це система взаємозв'язків і відносин, це система законодавчих та нормативних актів, на яких ці відносини будуються. Під плануванням розуміють відокремлений вид управлінської діяльності (трудових процесів), який визначає перспективу і майбутній стан організації.

Іншими словами, планування – це інструмент для прийняття управлінських рішень. Планування в системі антикризового управління – це формування місії та цілей організації, розробка стратегії та тактики вирішення поставлених

завдань, зокрема щодо упередження розвитку кризових ситуацій та оздоровлення фінансового стану підприємства.

Засобами планування керівництво фірми встановлює головні напрямки та прийняття рішень, які забезпечують єдність цілей та завдань для всіх учасників процесу управління. Таким чином, визначається єдиний напрямок у діяльності підприємства для досягнення загальних цілей. При плануванні важливим є також ґрунтовна оцінка необхідних ресурсів для виконання поставлених завдань.

Зміст функції планування передбачає реалізацію програми дій, створенню та розподілу завдань працівникам чи підрозділам фірми, їх взаємозв'язок між собою. Важливим тут є регулювання виконуваних робіт, що забезпечують чітку лінію слідування обраного напрямку функціонування підприємства. Якщо все ж таки відбулися відхилення від основного плану, то необхідно проводити коригування відповідно до поставлених цілей.

Функція планування передбачає вироблення рішень про те, якими повинні бути цілі, завдання організації і що повинні зробити члени організації, щоб досягти бажаних результатів виробничої діяльності. Планування відповідає на три основні питання у виробничій сфері.

1. Де підприємство зараз знаходиться? Менеджери повинні оцінити сильні та слабкі сторони підприємства в таких напрямках, як фінанси, виробництво, наукові дослідження та розробки, маркетинг, персонал, конкурентоспроможність, кадри та їх професійна компетентність.

2. В якому напрямі підприємство прагне розвиватися? Оцінюючи загрози та можливості, що виникають у ринковому середовищі, менеджери визначають, якими повинні бути цілі та завдання підприємства та що може зашкодити для досягання поставленої мети.

3. Які шляхи досягнення цілей? Менеджери повинні вирішити, що необхідно здійснити для досягнення поставлених цілей та завдань.

Таким чином, планування відіграє важливу роль в системі управління підприємством, оскільки має за мету формування цілей підприємства. Узагальнення існуючих підходів до визначення сутності планування показало, що планування передбачає розроблення і встановлення керівництвом підприємства системи кількісних і якісних показників його розвитку, в яких визначаються темпи, пропорції і тенденції розвитку підприємства як у поточному періоді, так і на перспективу.

Список використаних джерел:

1. Гарват О. А. Аналіз і планування трудових показників : особливості методики. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2018. № 4. С. 60-69.
2. Лікарчук Н. В. Сутність стратегії планування як функції управління. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2014. Вип. 1. С. 37-40.
3. Мармаза О. І. Основи теорії менеджменту. Х. : ТОВ «Планета-принт», 2015. 139 с.
4. Орлов В. В. Планування зовнішньоекономічної діяльності підприємства. Управління розвитком. 2013. № 12. С. 11-13.
5. Росоха В. В., Газуда Л.М. Особливості планування в системі маркетингового менеджменту. Економіка. Менеджмент. Бізнес. 2019. № 4. С. 223-233.

Сук Петро,

*д.е.н., професор, професор кафедри обліку і оподаткування,
ВП НУБіП України “Ніжинський агротехнічний інститут”*

АМОРТИЗАЦІЯ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ЗА МЕТОДОМ НА ОСНОВІ НЕОПЕРАЦІЙНИХ ДОХОДІВ

Розвиток підприємств та підвищення ефективності їх роботи забезпечує використання необоротних активів. Їх вартість розподіляється протягом періоду експлуатації за допомогою амортизації.

Застосовуються різні методи амортизації необоротних активів. Її можна розраховувати за методом на основі неопераційного доходу.

Неопераційний дохід отримується внаслідок неопераційної діяльності.

Неопераційна діяльність – фінансова, інвестиційна та інша діяльність підприємства, яка не є операційною діяльністю.

Фінансова діяльність – діяльність, яка призводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталів підприємства.

Інвестиційна діяльність – придбання та реалізація тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів (грошей).

Інша діяльність – інша неопераційна діяльність, яка не пов'язана з фінансовою та інвестиційною діяльністю підприємства [1].

Неопераційний дохід включає дохід від участі в капіталі, інші фінансові доходи та інші доходи.

Згідно з НП(С)БО 15 “Дохід” до складу фінансових доходів включаються дивіденди, відсотки та інші доходи, отримані від фінансових інвестицій (крім доходів, які обліковуються за методом участі в капіталі).

До складу інших доходів, зокрема, включаються дохід від реалізації фінансових інвестицій; дохід від неопераційних курсових різниць та інші доходи, які виникають у процесі господарської діяльності, але не пов'язані з операційною діяльністю підприємства [2].

У фінансовій звітності за формою № 2 “Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)” дохід від участі в капіталі відображається в статті “Дохід від участі в капіталі” (код рядка 2200), інші фінансові доходи – в статті “Інші фінансові доходи” (код рядка 2220), а інші доходи – в статті “Інші доходи” (код рядка 2240) [1; 3].

Облік неопераційних доходів здійснюється на рахунках 72 “Дохід від участі в капіталі”, 73 “Інші фінансові доходи”, 74 “Інші доходи”.

Рахунок 72 “Дохід від участі в капіталі” призначено для узагальнення інформації про доходи від інвестицій, які здійснені в асоційовані, дочірні або спільні підприємства та облік яких ведеться за методом участі в капіталі.

Рахунок 72 “Дохід від участі в капіталі” має такі субрахунки:

721 “Дохід від інвестицій в асоційовані підприємства”;

722 “Дохід від спільної діяльності”;

723 “Дохід від інвестицій в дочірні підприємства”.

Рахунок 73 “Інші фінансові доходи” призначено для обліку доходів, які виникають у ході фінансової діяльності підприємства, зокрема дивідендів, відсотків та інших доходів від фінансової діяльності, які не обліковуються на рахунку 72 “Дохід від участі в капіталі”.

Рахунок 73 “Інші фінансові доходи” має такі субрахунки:

731 “Дивіденди одержані”;

732 “Відсотки одержані”;

733 “Інші доходи від фінансових операцій”.

Рахунок 74 “Інші доходи” призначено для обліку доходів, які виникають в процесі діяльності, але не пов'язані з операційною та фінансовою діяльністю підприємства.

Рахунок 74 “Інші доходи” має такі субрахунки:

740 “Дохід від зміни вартості фінансових інструментів”;

741 “Дохід від реалізації фінансових інвестицій”;

742 “Дохід від відновлення корисності активів”;

744 “Дохід від неопераційної курсової різниці”;

745 “Дохід від безоплатно одержаних активів”;

746 “Інші доходи” [4; 5].

Відповідно до видів неопераційних доходів, а також до рахунків 72, 73 і 74 і їх субрахунків можна застосовувати різні методи на основі неопераційного доходу, а саме: 1) на основі доходу від участі в капіталі; 2) на основі доходу від інвестицій в асоційовані підприємства; 3) на основі доходу від спільної діяльності; 4) на основі доходу від інвестицій в дочірні підприємства; 5) на основі інших фінансових доходів; 6) на основі доходу від дивідендів одержаних; 7) на основі доходу від відсотків одержаних; 8) на основі доходу від інших доходів від фінансових операцій; 9) на основі інших доходів; 10) на основі доходу від зміни вартості фінансових інструментів; 11) на основі доходу від реалізації фінансових інвестицій; 12) на основі доходу від відновлення корисності активів; 13) на основі доходу від неопераційної курсової різниці; 14) на основі доходу від безоплатно одержаних активів; 15) на основі інших доходів від звичайної діяльності та ін.

За методом на основі неопераційних доходів річну суму амортизації визначають як добуток вартості, що амортизується (різниця між первісною і ліквідаційною вартістю), та коефіцієнта амортизації, який обчислюється діленням обсягу неопераційних доходів за окремі періоди на загальний плановий обсяг неопераційних доходів.

Розраховують амортизацію за методом на основі неопераційних доходів за формулами:

$$CA = (ПВ - ЛВ) \times КА,$$

Discussion panel 2. «Protection of agricultural producers and economic policy of protectionism of agro-industrial complex. Social disintegration and stratification of society in the face of rising food prices Management and finance in agriculture»

де СА – сума амортизації; ПВ – первісна вартість об’єкта; ЛВ – ліквідаційна вартість об’єкта; КА – коефіцієнт амортизації.

$$КА = ОД : ПОД,$$

де ОД – обсяг (плановий або фактичний) неопераційних доходів за окремі періоди; ПОД – плановий обсяг неопераційних доходів за увесь період.

Визначення методу амортизації необоротних активів на основі неопераційних доходів можна здійснювати за двома способами: 1) на основі початкової вартості необоротних активів; 2) на основі залишкової (балансової) вартості необоротних активів.

Висновки. Амортизацію необоротних активів можна розраховувати за методом на основі неопераційних доходів.

Неопераційні доходи виникають в результаті неопераційної діяльності підприємства і включають доходи від участі в капіталі, інші фінансові доходи та інші доходи. Обліковують неопераційні доходи на рахунках 72 “Дохід від участі в капіталі”, 73 “Інші фінансові доходи”, 74 “Інші доходи”.

На основі неопераційних доходів можна застосовувати різні методи амортизації необоротних активів, які створюються на основі різних видів неопераційних доходів. Такі методи можна використовувати відповідно до субрахунків по рахунках 72 “Дохід від участі в капіталі”, 73 “Інші фінансові доходи”, 74 “Інші доходи”.

Методи амортизації необоротних активів на основі неопераційних доходів не визначені законодавством, тому підприємство може їх використовувати на свій розсуд.

Список використаних джерел:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” : Наказ Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.

2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 “Дохід” : Наказ Міністерства фінансів України від 29 листопада 1999 р. № 290. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text>.

3. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності : Наказ Міністерства фінансів України від 28 березня 2013 р. № 433. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/conv#Text>.

4. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій : Наказ Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 р. № 291 (у редакції наказу Міністерства фінансів України 09 грудня 2011 р. № 1591). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11#Text>.

5. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій : Наказ Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 р. № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>.

Терещенко Ірина
викладач циклової комісії спеціальних економічних дисциплін
ВСП «Ніжинський фоховий коледж НУБіП України»

ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ В АПК УКРАЇНИ

Серед основних викликів, які сьогодні стоять перед сектором АПК України, можна назвати недостатні темпи технікотехнологічного оновлення агропромислового виробництва, ріст рівня зношеності техніки та використання застарілих технологій через постійне здорожчання збільшення долі невідновлюваних природних ресурсів у структурі собівартості виробництва вітчизняної сільськогосподарської продукції, високу залежність виробництва від природно-кліматичних умов, обмежений доступ до фінансових ресурсів, яскраво виражену сезонність виробництва.

З огляду на проблемний стан та великий нерозкритий потенціал, ситуація в АПК потребує якісних перетворень, які забезпечать підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва на внутрішньому та зовнішньому ринках та, як результат, й продовольчу та частково економічну, екологічну та енергетичну безпеку, розвиток технологічно пов'язаних галузей національної економіки та створить соціально-економічні умови сільського розвитку.

Сьогодні активізація процесу інвестування вбачається одним із найважливіших шляхів виходу з економічної кризи, здійснення необхідних структурних зрушень у народному господарстві, пришвидшення темпів технічного прогресу, покращання якісних показників господарської діяльності.

Досвід країн з розвинутою економікою свідчить, що сфера агробізнесу є привабливою для інвестицій, оскільки на продукцію АПК завжди є стійкий попит, який не має тенденції до зниження. Одним з важливих напрямів інвестування в аграрній сфері є інвестування заходів, спрямованих на підвищення родючості ґрунтів, бо земля є незамінним та територіально обмеженим засобом виробництва.

Активізувати інвестиційну діяльність можливо на засадах планування, яке є важливою ланкою в структурі організаційно-економічного механізму. Для залучення інвестицій необхідно розробити інвестиційний проект або програму. Необхідність оцінки екологічної складової інвестиційного проекту ґрунтується на принципах соціально-етичного маркетингу.

У процесі аграрної реформи на підприємствах відбулися зміни у формах власності та господарювання, поступово змінюються методи управління інвестиційними процесами. Аналіз роботи підприємств АПК показав, що найкращі результати там, де кадри опанували нову систему господарювання, де чітко дотримуються технологічних вимог та враховують потреби ринку [1].

Discussion panel 2. «Protection of agricultural producers and economic policy of protectionism of agro-industrial complex. Social disintegration and stratification of society in the face of rising food prices Management and finance in agriculture»

Надходження інвестицій у сільське господарство залежить від інвестиційного середовища, на формування якого впливають такі фактори, як відповідність рівня розвитку галузей в агропромисловому комплексі наявність власних ресурсів, державні пільги для інвесторів, страхування ризиків; технічний рівень організації виробництва та ін. Для ефективного розвитку сільського господарства в Україні необхідне формування як активно функціонуючого фінансового ринку, так і інтегрованої системи взаємозв'язків із міжнародними фінансовими потоками, підвищення рівня інвестиційної забезпеченості сільськогосподарських підприємств. Структура та обсяги інвестиційної діяльності на рівні кожного господарюючого суб'єкта є головними факторами, що зумовлюють інвестиційний розвиток країни [2].

Важливим аспектом формування сприятливого середовища для притоку інвестицій у сільське господарство є ефективна бюджетна підтримка розвитку галузі. Дослідження А.П. Гайдуцького [1] доведено, що запровадження бюджетного фінансування є стимулюючим важелем державної політики у сфері залучення іноземних інвестицій.

Суттєвим фактором підвищення інвестиційної привабливості агропромислового комплексу України став вступ до Світової організації торгівлі, адже це є надзвичайно важливим і водночас відповідальним кроком на шляху до сталого економічного зростання.

Існує багато факторів, які перешкоджають надходженню іноземних інвестицій, а точніше бажанню розвинутих країн інвестувати саме в Україну. До них, наприклад, можна віднести:

- нестабільність і невизначеність законодавчих актів, різкі і непередбачені зміни в податковій політиці;
- невизначеність у питаннях власності, особливо на природні ресурси;
- неконвертованість внутрішньої валюти;
- гострий дефіцит комерційної, юридичної і ринкової інформації і багато інших проблем [4].

Подальший розвиток агропромислового комплексу економіки України визначатиметься рівнем інвестиційних можливостей та інвестиційною привабливістю окремих його галузей, що у свою чергу залежить від ефективності інвестиційних процесів у сільському господарстві.

Для підвищення інвестиційного іміджу вітчизняного агропромислового комплексу за межами країни, реалізації його інвестиційного потенціалу слід також активізувати участь у відповідних міжнародних заходах із метою розкриття його інвестиційних можливостей.

Список використаних джерел:

1. Кісіль М.І. Розвиток наукових досліджень з інвестиційних проблем в аграрному секторі економіки / М.І. Кісіль // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: фінанси і кредит. – 2006, №1. – С.139-146

2. Плаксієнко В.Я. Інвестиції в аграрне виробництво в сучасних умовах розвитку економіки України / В.Я. Плаксієнко, О.Г. Блажевич // Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції. – 2008. – № 1.

3. Череп А.В. Інвестиційна діяльність в Україні: стан та шляхи її активізації / А.В. Череп, Г.І Рурка // Держава та регіони. Серія «Економіка та підприємництво». – 2011 р. – № 3.

4. Ярошенко Ф.О. Інвестиції на розвиток сільського господарства [Текст] / Ф.О. Ярошенко // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 6. – С. 34 – 36

Тищенко Анастасія,
студентка 1 курсу,
спеціальність 071 «Облік і оподаткування»
Науковий керівник - **Дворник Інна**, к.е.н., доцент
ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

РИНОК ПРАЦІ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Ринок праці - це система соціально-економічних відносин між покупцями та продавцями щодо продажу своєрідного товару – робочої сили, точніше, працездатності. При цьому серед продавців та покупців відбувається конкуренція: серед перших - за право займатися гідною роботою, серед другої - за кваліфікованих робітників [2].

Функціонування сільськогосподарської галузі є стратегічно важливим для утримання економіки держави. У структурі зайнятого населення за видами економічної діяльності у сфері сільського господарства у 2021 році працювало 17,25% (2692,7 тис. осіб), що на 0,15 в.п. більше, ніж у 2020 році, проте на 0,91 в.п. менше, ніж у 2019 році (рис. 1) [1].

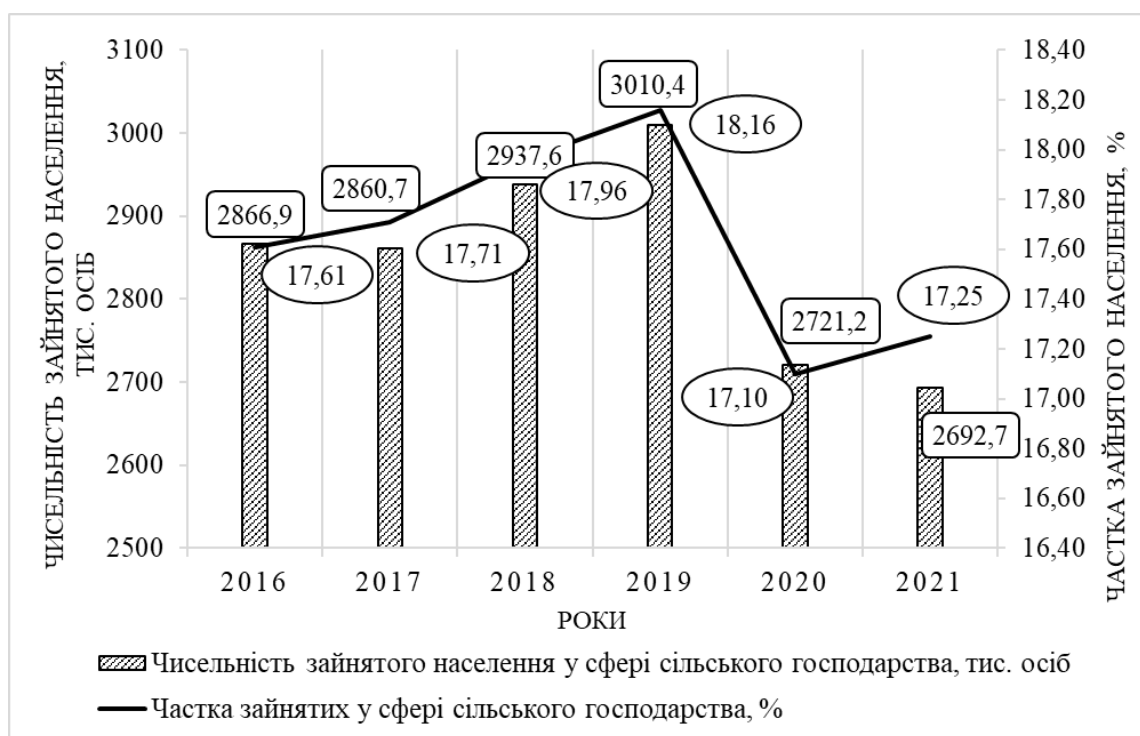

Рис. 1. Динаміка зайнятого населення у сфері сільського господарства

Discussion panel 2. «Protection of agricultural producers and economic policy of protectionism of agro-industrial complex. Social disintegration and stratification of society in the face of rising food prices Management and finance in agriculture»

Усвідомлюючи важливість галузі сільського господарства в забезпеченні продовольчої безпеки країни та населення робочими місцями, аграрні підприємства продовжують роботу попри всі складнощі війни. Активний сезон збору зернових культур відбився і на пошуків ринку праці у цій сфері. Так, починаючи з травня 2022 року, не зважаючи на загальну кризу на ринку праці, у сфері сільського господарства почалося активне зростання кількості вакансій. Якщо у період з лютого до квітня частка пропозицій роботи для працівників сільського господарства складала 3,3-3,4% від усіх на ринку праці, то у травні вона збільшилася до 4,2%, а у червні до 5%.

Попри те, що у кількісному вираженні вакансій на ринку праці досі втричі менше, ніж було до війни, частка пропозицій роботи у сільському господарстві зараз наблизилася до показників мирного 2021 року. Середній показник частки вакансій для працівників сільського господарства за весь 2021 рік - 4,1% [4].

У січні-лютому 2023 року безробітних громадян працевлаштовано у сільському господарстві 9%. Найбільший попит серед компаній мають фахівці з контролю якості: на них припадає 9,3% актуальних вакансій. Другу позицію займають «закупівлі та постачання» - 9%. Третю та четверту сходинку з показником 6% зайняли агрономи та зоотехніки.

Підприємства щосили стараються зберегти існуючий персонал. Зазвичай набір нових фахівців відбувається лише з метою заміни спеціалістів, які відбули до ЗСУ або виїхали за межі України. Деякі компанії навіть практикують бронювання співробітників, аби бути упевненими у завтрашньому дні.

Попит на робочу силу різко зменшився у зонах бойових дій через неможливість працювати. Крім того, спостерігається зниження попиту на товари та послуги, проблеми з логістикою та невизначеність майбутнього. Ситуація на ринку праці залежатиме від тривалості бойових дій, а також повернення українських мігрантів. Серед головних проблем все ще залишаються логістичні труднощі, здорожчання палива та зростання цін. Найбільше підприємці очікують на закінчення війни, деокупацію територій, зменшення акцизів та податків.

Згідно звіту Національного банку України в Україні більшість підприємств не може забезпечувати зарплати на довоєнному рівні. Падіння зарплат у приватному секторі становило 25-50% порівняно з довоєнними показниками. Зростає кількість підприємств, які урізали зарплати працівникам на 10-50%, зокрема, в енергетиці та сфері послуг, транспорті та торгівлі. Найбільше постраждала видобувна сфера та будівництво. Єдиний сектор, у якому зарплати не впали, а подекуди й виростили - сільськогосподарський. Таке «просідання» у зарплатах та проблеми з роботою можуть з новою силою активізувати трудову міграцію. Тобто люди, які не виїхали з України через війну, будуть змушені мігрувати до Європи від безробіття. Тим більше, що зараз відкривається багато сезонних вакансій у сільському господарстві [3].

Все це означає необхідність створення такої моделі зайнятості, яка б була заснована на поєднанні ринкових принципів регулювання і активної участі

держави в регламентації правил функціонування ринку праці, в тому числі й у сфері приватної підприємницької діяльності. Така модель повинна передбачати заходи соціального захисту населення у випадку безробіття, здійснення політики сприяння зайнятості та прискоренню адаптації населення до вимог до ринкової економіки.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України. Зайняте населення за видами економічної діяльності. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Островецький В. М. Сільський ринок праці в умовах трансформації економіки України : дис... канд. екон. наук : 08.09.01 / Тернопільська академія народного господарства. Тернопіль, 2002. 225 с.
3. Пищуліна О., Маркевич К. Ринок праці в умовах війни: основні тенденції та напрями стабілізації. Аналітична записка. Київ, 2022. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2022/07/18/2022-ANALIT-ZAPIS-PISHULINA-2.pdf>
4. Як війна вплинула на ринок праці у сфері сільського господарства? URL: <https://eba.com.ua/yak-vijna-vplynula-na-rynok-pratsi-u-sferi-sil'skogo-gospodarstva/>

Царук Наталія

к.е.н., доцент

Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України «Ніжинський агротехнічний інститут»

ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Проблематика заробітної плати в умовах кризи та військового стану є однією з ключових у вітчизняній економіці. Від успішного вирішення цієї проблеми багато в чому залежать підвищення ефективності виробництва, зростання рівня життя населення і комфортний соціально-психологічний клімат у суспільстві.

Ефективна діяльність підприємства в сучасному суспільстві вимагає особливих підходів до управління. Одним з таких підходів є контроль. Контроль як функція управління забезпечує прийняття оперативних та стратегічних рішень в галузі управління підприємством.

Основне призначення контролю - це забезпечення дотримання діючого законодавства, оцінка економічної ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства.

Контроль заробітної плати - це функція управління, що складається з системи спостереження і перевірки процесу обліку заробітної плати відповідно до прийнятих управлінських рішень.

Основна мета контролю заробітної плати - об'єктивно вивчити стан обліку заробітної плати, на підприємстві і виявити чинники, що негативно позначаються на ньому.

Загалом, контроль необхідний скрізь, де існує система, призначена для виконання певних завдань і досягнення певних цілей.

Discussion panel 2. «Protection of agricultural producers and economic policy of protectionism of agro-industrial complex. Social disintegration and stratification of society in the face of rising food prices Management and finance in agriculture»

Особливістю контролю і головною його складовою є зворотний зв'язок, який здійснюється між об'єктом управління і системою управління.

Застосування зворотного зв'язку дозволяє отримати оперативну інформацію про дійсний стан справ керованого об'єкта і про фактичне виконання управлінського рішення.

Для того, щоб підприємство могло займати одне з лідируючих місць в рейтингу надійності, необхідно враховувати різні фактори, що впливають на фінансове благополуччя і ділову репутацію підприємства. У числі внутрішніх факторів - грамотно організована і оперативно-функціонуюча система внутрішнього контролю господарства, яка попереджає або мінімізує ймовірність виникнення помилок в обліку і звітності, а також розрахунках з контрагентами, що дозволяє забезпечувати надійність бізнесу. Система внутрішнього контролю підприємства має свої особливості, так як регламентована на законодавчому рівні. Вона спрямована на виконання наступних функцій: забезпечення дотримання працівниками етичних норм, принципів професіоналізму та компетентності.

Внутрішній контроль відповідно до повноважень, визначених установчими документами і внутрішніми організаційно-розпорядчими документами, здійснюють уповноважені особи.

Контрольні дії, доцільно згрупувати за такими категоріями процедур:

- перевірка виконання. Такі контрольні дії включають в себе оглядові перевірки і аналіз фактичних показників у порівнянні з кошторисними і прогнозними показниками, а також в порівнянні з показниками за попередні періоди. Також дана процедура передбачає зіставлення внутрішніх даних з відомостями, отриманими з зовнішніх джерел інформації;
- обробка інформації. Різноманітні контрольні процедури в частині обробки інформації, що виконуються для перевірки точності, повноти і санкціонування операцій і діляться в області інформаційних систем на дві великі групи засобів контролю: загальні засоби контролю і прикладні. Загальні засоби контролю за інформаційною системою зазвичай включають в себе засоби контролю щодо захисту від несанкціонованого доступу, придбання, розвитку і обслуговування прикладних програм інформаційних систем. прикладні засоби контролю застосовуються для обробки окремих видів інформації;
- перевірка наявності та стану об'єктів. Такі контрольні дії спрямовані на забезпечення збереження активів, включаючи заходи, що обмежують доступ до активів або бухгалтерських записів;
- розподіл обов'язків. Наділення різних співробітників повноваженнями санкціонування операцій в обліку і зберігання активів, що зменшують можливість приховування помилки або недобросовісних дій в процесі звичайного виконання персоналом своїх обов'язків;

- планування (бюджетування) і прогнозування. Є важливим інструментом управління підприємством для цілей прийняття ефективних управлінських рішень щодо очікуваних фактів господарського життя або реалізації проєктів;
- перерахунок. Повторне обчислення показників для цілей оцінки правильності розрахунку і виявлення рахункових помилок;
- оцінка ризиків. Оцінці підлягають підприємницькі ризики, до яких відносяться політичний, валютний, соціальний, економічний, податкові ризики, а також внутрішні ризики підприємства - ризик неефективного управління, ризик непрофесіоналізму, тощо. Безперервне виявлення ризиків і їх оцінка дозволяють підприємству мінімізувати наслідки впливу об'єктивних ризиків, виявляти й усувати суб'єктивні ризики [2];
- моніторинг помилок. Є важливим і безперервним процесом в системі внутрішнього контролю підприємства. Даний інструмент контролю дозволяє оперативно виявляти помилки різного роду: рахункові або при прийнятті управлінських рішень, що здійснюються навмисно і випадкові, одноразові або повторювані, а також мінімізувати їх негативні наслідки для підприємства.

Таким чином, грамотна організація внутрішнього контролю розрахунків з заробітної плати підприємства, підвищує достовірність бухгалтерської фінансової звітності та дозволяє уникнути порушень і розбіжностей при проведенні аудиту і ревізії різними контролюючими органами.

Список використаних джерел:

1. Гуцаленко Л.В., Коцупатрий М.М., Марчук У.О. Внутрішньогосподарський контроль: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 496 с.
2. Саух І.В. Внутрішній контроль затрат на оплату праці: організаційний підхід. Вісник Житомирського державного технологічного університету. 2018. № 3(57). С. 146-151.

Циганенко Олена

к.е.н., старший викладач

Конотопський інститут Сумського державного університету

Весперіс Світлана

к.е.н., старший викладач

Конотопський інститут Сумського державного університету

**ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ ЦИФРОВОГО СЕРЕДОВИЩА
СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ**

Пріоритетність розвитку агропромислового комплексу (далі - АПК) та його провідних галузей дає можливість забезпечити населення продовольчими товарами, промисловість - сировиною, а зовнішню торгівлю - експортними товарами. При цьому необхідною умовою ефективного функціонування АПК на сучасному етапі та одним із шляхів досягнення високої продуктивності агропромислового бізнесу, прозорості діяльності та підтримки його конкурентних

Discussion panel 2. «Protection of agricultural producers and economic policy of protectionism of agro-industrial complex. Social disintegration and stratification of society in the face of rising food prices Management and finance in agriculture»

переваг є широкомасштабне впровадження та ефективне використання інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечують функціонування суб'єктів АПК у цифровому середовищі. Саме цифрові/інформаційно-комунікаційні технології, що набувають дедалі більшого застосування, є одним із джерел підвищення ефективності та можливості стрімкого інноваційного розвитку суб'єктів АПК. Також необхідно врахувати, що ці технології вимагають зміни моделей управління, що застосовуються в АПК. Крім того, необхідне переформування бізнес-комунікацій, вдосконалення управлінської архітектури організацій і підприємств галузі.

Організація діяльності та виробництво продукції мають бути засновані на досягненнях науково-технічного прогресу з урахуванням пріоритетів і цільових орієнтирів.

Шляхи розвитку АПК передбачають реінжиніринг бізнес-процесів, удосконалення управлінської архітектури організацій і підприємств галузі, а також організацію діяльності та виробництва продукції на науковій основі, використовуючи новітні та прогресивні досягнення науки і техніки, зокрема:

- розвиток інтегрованих структур управління;
- впровадження інструментів менеджменту та маркетингу;
- державне регулювання аграрної економіки шляхом більш ефективного використання цінних регуляторів, фінансово-кредитної та податкової систем;
- розвиток ринків сільськогосподарської продукції, матеріально-технічних ресурсів і послуг тощо.

Крім того, необхідно зазначити, що виробнича база агропромислової сфери спирається на розосереджену інфраструктурну мережу та систему науково-дослідного забезпечення її розвитку.

Важливим і необхідним для розвитку галузі є ті можливості, які зараз надаються досягненнями цифрової економіки. Так, уже сьогодні з'явилася можливість виробництва сільськогосподарської техніки з цифровими модулями, що дає змогу на основі інформаційно-комунікаційних технологій управляти процесами виробництва сільськогосподарської продукції. По суті, галузь упевнено трансформується в напрямку наступного етапу свого розвитку, і важливою відмінною рисою якого є повномасштабна роботизація всіх процесів виробництва агропромислової продукції на основі штучного інтелекту.

На рисунку 1 представлено модель цифрового середовища системи управління АПК, змодельованого з урахуванням особливостей цифрової трансформації цієї галузі.

Зазначимо, що при формуванні цифрового середовища АПК необхідно враховувати вплив інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на систему управління АПК, а також особливості функціонування суб'єктів АПК у цифровому середовищі (таблиця).

Нині створено різні розумні пристрої та бази даних, що збирають, обробляють і репрезентують параметри кожного об'єкта і його оточення, але

немає єдиної довідково-інформаційної системи, що інтегрує в себе не тільки свідчення якісного характеру (параметри ґрунту, рослин, мікроклімату), а й кількісних - переважно економічних, що відображає ринкові аспекти виробництва та реалізації сільгосппродукції на регіональному національному та міжнародному ринках.

Рисунок – Модель цифрового середовища системи управління АПК

Таблиця - Вплив ІКТ на систему управління суб'єктів АПК та особливості їх функціонування в цифровому середовищі

Вплив інформаційно-комунікаційних технологій на систему управління технологій на систему управління АПК	Особливості функціонування суб'єктів АПК у цифровому середовищі
Проведення об'єктивного комплексного аналізу та прогнозування господарських і соціально-економічних процесів як на рівні окремого суб'єкта АПК, так і на рівні регіону	Збільшення можливостей застосування мобільних цифрових пристроїв для доступу в кіберпростір, більш оперативне передавання даних, ідей і рішень між суб'єктами АПК
Впровадження автоматизованих методик ухвалення рішень, заснованих на застосуванні агророботів і цифрових двійників тощо.	Поява більш ефективних способів інтеграції для спільного вирішення бізнес-завдань - формування економіки спільного споживання
Використання великих даних для вибору найприйнятніших і найдоцільніших управлінських альтернатив, ухвалення оптимальних управлінських рішень	Трансформація економічних відносин між суб'єктами АПК та їхніми партнерами
Збільшення швидкості реагування на появу управлінських проблем, пошуку шляхів їх вирішення	Створення нових варіантів організаційної взаємодії (комунікацій)
Створення спеціальних підрозділів, що відповідають за реалізацію програм цифрової трансформації	Розвиток цифрових компетенцій співробітників галузі на всіх рівнях управління

Discussion panel 2. «Protection of agricultural producers and economic policy of protectionism of agro-industrial complex. Social disintegration and stratification of society in the face of rising food prices Management and finance in agriculture»

Створення цифрових моделей, цифрових двійників АПК і ринкових процесів, що дає змогу економити всі види ресурсів, оптимізувати системи управління в АПК	Оперативне отримання актуальних даних безпосередньо від економічних агентів, минаючи посередників
---	---

Причини, що пояснюють цю проблему - очікувані: 1) висока вартість необхідного обладнання та технічного супроводу процесу моніторингу; 2) велика кількість малопотужних товаровиробників, які не володіють достатньою кількістю фінансів для цифровізації здійснюваної діяльності, оскільки більш ефективним їм видається спрямування вільних фінансів на покриття відсотків і основного боргу за позиковими зобов'язаннями.

Таким чином, на сучасному етапі економічного розвитку агропромисловий сектор України є однією з основних ланок економічної системи.

Він розвивається в умовах високої енергетичної забезпеченості, застосування широкого спектра агротехнічних прийомів, екологізації на основі використання сучасних технологій.

Сучасне сільське господарство світу внаслідок еволюційного розвитку технологій увійшло в етап 4.0 і впевнено рухається у напрямку наступного етапу свого розвитку, відмінною рисою якого є повномасштабна роботизація всіх процесів виробництва агропромислової продукції на основі штучного інтелекту. Інформаційно-комунікаційні технології, які є основою цифрової трансформації дають змогу суб'єктам АПК підвищити продуктивність і ефективність виробництва продукції при істотному зниженні витрат, а також знизити ризики і ступінь впливу чинників зовнішнього середовища.

Список використаних джерел:

1. Молдаван Л.В. Інституціоналізація концепції багатофункціональності сільського господарства: досвід ЄС для України. *Економіка і прогнозування*. 2019. № 4. С. 121–130

***ДИСКУСІЙНА ПАНЕЛЬ 3 /
DISCUSSION PANEL 3***

**Сучасні тенденції у тваринництві.
Екологічна безпека в умовах
глобальних кліматичних змін.
Біотехнологічні розробки**

**Modern trends in animal husbandry.
Environmental security in the context of
global climate change.
Biotechnological developments**

Василишина Олена
кандидат с.-г. наук, доцент
Уманський національний університет садівництва

ВИКОРИСТАННЯ ХІТОЗАНУ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ ЯК БІОПОЛІМЕРУ ПРИРОДНОГО ПОХОДЖЕННЯ

Важливим завданням сучасного товаровиробника є зберігання і доведення до споживача якісної продукції з найменшими втратами. Збереження якості плодів залежить від умов вирощування, особливостей сорту, технології зберігання.

Основною причиною псування плодоовочевої продукції є інфекційні хвороби. На сьогодні ведеться пошук способів зберігання, що гальмують розвиток збудників. Для подовження терміну зберігання використовують перед і післязбиральну обробку речовинами антимікробної дії, алое-вера покриття, 1-метилциклопропен, а останнім часом хітозан. Тому вирішення проблеми підвищення якості плодів із застосуванням нових технологій є актуальним питанням.

Дослідження з розробки нових технологій зберігання із застосуванням післязбиральної обробки речовинами антимікробної дії проведені в Італії, Канаді, Іспанії, ним присвячені праці G.Romanazzi, Ahmed El Ghaouth, Daniel Valero.

Хітозан є природним, нетоксичним, високомолекулярним біополімером, отриманий з крабів та відомий своєю біосумісністю, біорозкладанням і біологічною активністю. Хітозан отримують шляхом деацетилювання хітину (з екзоскелету креветок). Складається він в основному з глюкозаміна або 2-аміно-2-дезоксид-Д-глюкози пов'язаної разом β (1-4) глікозидними зв'язками.

Хітин і хітозан є біологічно-активною речовиною та за фізико-хімічними властивостями розчинний в солях соляної і оцтової кислот [1].

Хітозан використовується в біотехнології, сільському господарстві, харчовій промисловості [2]. У медицині хітозан застосовується в якості стабілізатора для активних інгредієнтів в таблетках. Має низьку токсичність, тому став однією з перших речовин, схваленою Європейським союзом, як речовина для захисту рослин (рег. ЄС 2014/563) та використовується в рамках системи органічного сільського господарства, зокрема для комплексного застосування проти шкідників.

При застосуванні для захисту рослин хітозан проявляє потрійну активність: захист господаря; протимікробну активність; формує плівку на обробленій поверхні. З 1990 років проводиться вивчення активності хітозана, яке розпочалось з моніторингу активності ферментів, пов'язаних із захисними механізмами (наприклад, хітиназою, β -1,3 глюканазою, фенілаланіном) в різних плодах: суниці, цитрусових, столовому винограді, кісточкових. Антимікробна активність хітозану по відношенню до широкого спектру збудників рослини підтверджена багатьма дослідженнями *in vitro*. Після нанесення на поверхню

рослин (наприклад, занурення, розпилення) хітозан утворює стійке покриття, властивості якого (наприклад, товщина, в'язкість, напівпроникність для газів і води) залежить від розчинників органічних кислот, в яких він розчиняється.

Беручи до уваги данні літератури з точки зору ефективності хітозану в боротьбі з післязбиральним захистом свіжих плодів, він проявляє від 30% до 40% активності, його антимікробна активність від 35% до 45%, а плівкоутворювальна дія від 20% до 30%. Крім застосування для захисту рослин, хітозан може застосовуватися разом з іншими альтернативами синтетичними фунгіцидами, підвищуючи протимікробні та плівкоутворюючі властивості та інколи проявляє їх синергічну взаємодію [1, 3, 4]. Тому препарати на основі хітозану доступні як біофунгіциди, завдяки комплексній комбінації трьох механізмів взаємодії.

Список використаних джерел:

1. Zahoorullah S.M., Dakshayani L., Rani A.S. and Venkateswerlu G. Effect of chitosan coating on the physicochemical characteristics of brinjal quality during storage Journal of Advances in Biology & Biotechnology. 2017. Vol. 13(3). P.1–9.
2. Wu B.H., Quilot B., Genard M., Karvella J., Li S.H. Changes in sugar and organic acid concentrations during fruit maturation in peaches *P. davidiana* and hybrids as analyzed by principal component analysis. *Scientia Horticulturae*. 2005. Vol.103(4). P.429–439. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.scienta.2004.08.003>.
3. Gianfranco R., Feliziani E., Sivakumar D. Chitosan, a biopolymer with triple action on postharvest decay of fruit and vegetables: Eliciting, antimicrobial and film-forming properties. *Front Microbiology*. 2018. Vol.9. P.2745. doi: 10.3389/fmicb.2018.02745.
4. Василюшина О.В. Оптимізація зберігання плодів вишні з попередньою обробкою розчином хітозану. Вісник аграрної науки Причорномор'я. 2019. №3(103). С.80–87.

Дегтярьов Юрій

к. с.-г. н., доцент

Державний біотехнологічний університет

ДЕЯКІ ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИРОЩУВАННЯ СУНИЦІ ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ КРАПЕЛЬНОГО ЗРОШЕННЯ

Поряд із позитивним впливом зрошення на продуктивність рослин, за певних недостатньо контрольованих умов воно пов'язане з погіршенням екологічного становища. Особливого значення екологізація і біологізація набувають в умовах зрошення у зв'язку з необхідністю запобігти й усунути низку негативних процесів, що викликаються зрошенням [1].

Небезпека погіршення навколишнього середовища пов'язана з недосконалістю раніше побудованих зрошувальних систем, порушенням водозберігаючих режимів зрошення, вимог науково обґрунтованої технології вирощування культур, викликається іншими причинами, які мають місцевий характер. Більшу частину їх можна усунути.

Серед негативних процесів особливої уваги заслуговують як найбільш небезпечні — засолені ґрунти, їх заболочування, втрати гумусу й погіршення фізичних властивостей ґрунту, забруднення скидними водами рік, озер і морів. Приблизно 40% загального фонду іригаційно підготовлених земель України тією

Discussion panel 3. «Modern trends in animal husbandry. Environmental security in the context of global climate change. Biotechnological developments»

чи іншою мірою засолені. За певних умов зрошення може погіршувати їх стан і сприяти вторинному засоленню нових площ. Засолений ґрунт містить підвищену кількість розчинних солей, що збільшують його водоутримуючу здатність. За умови зниження вологості водоутримуюча здатність дуже засоленого ґрунту майже в 4 рази більша, ніж слабозасоленого [1].

Загальний вміст водорозчинних солей, або мінералізація, вказує на токсичність зрошувальної води для сільськогосподарських рослин та ризик засолення ґрунту. Тривале зрошення водою підвищеної мінералізації сприяє накопиченню солей у верхніх шарах ґрунту, що порушує стабільність агроєкосистем, знижує врожайність і якість продукції рослинництва. Надмірний вміст солей у поливній воді знижує осмотичну активність рослин, перешкоджає нормальній аерації ґрунту.

Концентрація водорозчинних солей у зрошувальній воді, що може використовуватися без обмежень, не має перевищувати 450 мг/л. Обмежено придатною для зрошення вважається вода з концентрацією водорозчинних солей до 2000 мг/л. Використання води з мінералізацією понад 2000 мг/л є ризикованим і жорстко обмеженим. Величина мінералізації зрошувальної води державними стандартами України жорстко не регламентується, проте для краплинного зрошення оптимальним вважається вміст солей у воді до 1000 мг/л [2].

Оцінювання якості води для зрошування за екологічними критеріями здійснюють із метою запобігання можливому негативному впливу на довкілля та здоров'я населення, а саме: змін стійкості ландшафтів і агроландшафтів, санітарно-гігієнічного стану поверхневих та підземних вод тощо [3]. Оцінювання якості під час зрошування виконують за показниками, що характеризують хімічний склад, загальноєкологічну якість та фітотоксичність, санітарно-токсикологічну та водно-міграційну здатність хімічних елементів і речовин, бактеріологічну забрудненість, вміст радіоактивних речовин.

Метою досліджень було визначити вміст водорозчинних солей у поливній воді та електрофізичні показники під час вирощування суниці садової за різних систем удобрення в умовах краплинного зрошення.

Для проведення досліджень на полі, де вирощується суниця садова, були обрані такі варіанти (у кожному варіанті 4 рядки): 1 варіант — контроль (без добрив). 2 варіант — мінеральна система ($N_{64}P_{64}K_{64}$). 3 варіант — органо-мінеральна система ($N_{64}P_{64}K_{64}$ +гній 50 т/га). 4 варіант — органічна система (гній 50 т/га).

Аналіз катіонного складу води проводили за допомогою кишенькових вимірювачів LAQUAtwin відповідно до інструкцій виробника. Електрофізичні показники визначали за допомогою кондуктометра EZODO-8200 M.

За проведеними результатами досліджень встановлено, що вода якою проводиться зрошення має незначну кількість водорозчинних солей калію — 6 ppm; значно більше водорозчинних солей кальцію — 93 ppm; найбільше водорозчинних солей натрію — 190 ppm.

Отже, можемо констатувати той факт, що підвищений вміст у воді для зрошення кількості водорозчинних солей натрію призводить до засолення ґрунтів та збільшення його кількості у досліджуваній товщі ґрунту протягом періоду досліджень (2018–2020 рр.).

Також, якість поливної води може істотно впливати на найважливіші показники родючості зрошуваних ґрунтів, продуктивність сільськогосподарських культур і якість продукції рослинництва, еколого-агромеліоративний стан агроценозів у цілому.

Так, вода якою проводиться зрошення має такі виміряні електрофізичні характеристики: електропровідність — 1047 $\mu\text{s}/\text{cm}$; загальна мінералізація — 708 ppm; солоність — 540 ppm; рН водний — 6,78.

Згідно із літературними даними порогове значення електропровідності для поливної води суглинкових ґрунтів складає 900 $\mu\text{s}/\text{cm}$. Відповідно в нашому випадку перебільшення показника складає 147 $\mu\text{s}/\text{cm}$, що може деяким негативним чином вплинути на урожайність рослин суниці садової.

Після визначення фактичного засолення зрошувальної води роблять висновок про доцільність вирощування цієї культури або обирають іншу культуру, яка може вирости в цих умовах без зниження врожайності.

За рівнем вмісту розчинних солей зрошувану воду можна характеризувати, як воду, що має середній рівень мінералізації.

Отже, за допомогою показника електропровідності можна оперативно визначити придатність води для зрошення запланованої культури за умови відомого гранулометричного складу ґрунту, оцінити можливе зниження врожайності культури або підібрати іншу культуру.

Проведені спостереження за вмістом солей у поливній воді показали її середній рівень мінералізації.

Порівняння варіантів із застосуванням краплинного зрошення та без нього показує, що краплинне зрошення під час вирощування суниці сприяє помітному збільшенню вмісту водорозчинних солей натрію та зменшенню вмісту водорозчинних солей кальцію в чорноземі типовому на всіх варіантах досліджень протягом 2018–2020 рр. Причиною цього є зрошення мінералізованими водами, що підтверджується проведенням додаткового аналізу вмісту розчинних солей поливної води, де вміст натрію (190 ppm) переважав над вмістом кальцію (93 ppm).

Список використаних джерел:

1. Ушкаренко В. О. Зрошуване землеробство : підручник для студ. та викладачів вищих навч. закладів агроном. спец. Київ : Урожай, 1994. 326 с.
2. Лиховид П. В. Агромеліоративний моніторинг ґрунтів і зрошувальної води. URL: <https://www.pro-of.com.ua/agromeliorativnij-monitoring-gruntiv-i-zroshuvalno%D1%97-vodi/>
3. Овдійчук Д. О. Сучасні методики оцінки якості води для зрошення. Студентський вісник НУВГП. 2019. Випуск 1 (11). С. 19–21.

*Диха Марія,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки, аналітики, моделювання та інформаційних
технологій в бізнесі,
Хмельницький національний університет*

ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ПІД ПРИЗМОЮ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Основи екологічної безпеки в Україні прописано у ст. 16 Конституції України: «Забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави». [1]

Висвітлення питань забезпечення національної безпеки у розрізі її складових знайшли відображення у низці авторських публікацій, зокрема [див. детальніше 2; 3; 4].

Екологічна безпека характеризується існуючим станом навколишнього середовища та природно-ресурсним потенціалом Землі і окремих її регіонів. Усвідомлюючи те, що людство є невід'ємною частиною природи, повністю залежить від навколишнього середовища, надзвичайно важливе значення має захист та відновлення екосистем як життєвого середовища; реалізація заходів щодо раціонального використання природних ресурсів, щодо використання ресурсоощадних, енергозберігаючих технологій, превентивних заборон/обмежень використання природних ресурсів у випадках доцільності захисту екології задовго до їх вичерпання або непрямого руйнування.

Однією із глобальних цілей сталого розвитку є: «Збереження екосистем суші», та адаптована для України ціль: «Захист та відновлення екосистем суші». Україна має потужний потенціал екосистемного, ландшафтного та видового різноманіття. Рельєф країни формують гірські масиви (5% території), височини (25% території), рівнини та низовини (70%), які є середовищами існування живих організмів і територіями господарської діяльності людини. Суттєвий впливає на стан довкілля має господарська діяльність людини. На початку 20 сторіччя 40% території країни було покрито степами. У 21 сторіччі більша частина цих земель уже використовувалася для сільськогосподарської діяльності (понад 70%). На території залишків природних степових екосистем припадало 3,0-3,5% території України, на яких було зосереджено 30% усіх видів флори і фауни, що перебувають під загрозою зникнення й занесених до Червоної книги України. [5] Через війну в Україні реалізація визначених завдань для досягнення вище зазначеної цілі й інших цілей сталого розвитку (зокрема, «Збереження морських ресурсів») не здійснюється, а щодо встановлених орієнтирів відзначаємо регрес.

На сьогодні можемо констатувати, що війна росії проти України вплинула на кожний компонент довкілля (тваринний і рослинний світ, воду, повітря, ґрунт). Збитки довкіллю України від війни є уже очевидними; за різними оцінками перевищують трлн гривень. Проте, на нашу думку, причинно-

наслідкові зв'язки екосистем обумовляють довготривалі негативні впливи не лише локального, а й глобального характеру. Можемо констатувати значний негативний вплив на навколишнє середовище через обстріли екосистем суші і моря, лісів, об'єктів промисловості та транспортної інфраструктури, а пошкодження систем водопостачання, каналізації та об'єктів зберігання відходів провокують широкомасштабну та серйозну шкоду з довгостроковими наслідками для довкілля та здоров'я людей.

Екологічні наслідки війни, яка точиться на одній з найбільш індустріалізованих і забруднених територій у світі, будуть відчуватися майбутніми поколіннями.

На сьогодні окупованою є найбільша атомна електростанція в Європі (Запорізька АЕС). Окупанти уже створювали неодноразові збої у її роботі, а подальші маніпуляції з атомною електростанцією можуть призвести до непоправних наслідків.

Також Луганська ТЕЦ є потенційною екологічною загрозою. Ще з 2014 р. були випадки підпалу електростанцій, пошкодження й припинення роботи. Електростанції можуть містити високі рівні поліхлорованих дифенілів, тому пошкодження таких об'єктів може призвести до забруднення місцевого ґрунту та води.

Однією із загроз високого ризику для екосистем є хвостосховища (сховища відходів). У них зберігаються рідкі промислові відходи, адже промисловість України створювала майже 29% її валового внутрішнього продукту. В Україні налічується 465 сховищ відходів (на яких зберігається понад 6 млрд тонн відходів); 200 із них розташовані на сході України, тобто на території активних бойових дій.

Забруднення ґрунтів і води із кожним днем продовження війни наростає. Вугільні шахти, які припинили свою роботу ще з початку військових дій на Донбасі (з 2014 р.), заповнюють довкілля (ґрунти та питну воду) токсичними, а подекуди і радіоактивними речовинами. Ризики для екології виникають також через раптові збої у роботі шахт, адже шахтну воду потрібно безперервно відкачувати. До того ж, забруднена вода з однієї шахти переливається в інші, адже багато шахтних тунелів з'єднані між собою. Через постійні обстріли територій, на яких зосереджені вугільні шахти, підприємства хімічної та інших галузей важкої промисловості, токсична небезпека є очевидною.

Донбас – це регіон, де наявність важкої промисловості підвищує ризик екологічної загрози, а отже, і загрозу мирному населенню. Зокрема, Нікітівський ртутний рудник, який займається видобутком ртуті, є потенційно токсичною точкою на Донбасі. Низка покинутих ртутних шахт і звалищ є небезпекою першої категорії для ґрунтів і води.

Отже, збитки, пов'язані з руйнуванням росією природного середовища України, є очевидні на сьогодні, а також зрозуміло, що є і буде багато похідних негативних наслідків локального та глобального характеру; економічного, соціокультурного, екологічного та іншого спрямування.

Discussion panel 3. «Modern trends in animal husbandry. Environmental security in the context of global climate change. Biotechnological developments»

Більшість проблем екологічного спрямування є проблемами глобального рівня. Зокрема зазначимо, що не існує «локальних наслідків/ефектів» викидів вуглекислого газу. Це завжди глобальні наслідки/ефекти. Війна також провокує викиди парникових газів, зокрема метану з пошкодженого газопроводу. У цьому контексті, викид однієї тонни метану еквівалентний викиду понад 30 тонн вуглекислого газу. Тому, усі викиди в навколишнє середовище змінюють реальність. Якщо ми сьогодні викидаємо газ в атмосферу внаслідок результатів нашої діяльності (робота промислових, цивільних об'єктів тощо), то через місяць він буде над Антарктидою. Тому, загрози для екології в одному місці, є загрозами для усього глобального світу, для клімату.

Отже, війна росії проти України, крім масштабних руйнувань промислової та цивільної інфраструктури, втрачених людських життів, спричинила видимі та ще невидимі наслідки екологічного характеру, які будуть відчутні роками.

Тому важливим є якнайшвидше виведення російських військ з території України (добровільне виведення або шляхом деокупації територій ЗСУ України), встановлення миру, забезпечення територіальної цілісності та суверенітету України. У контексті забезпечення екологічної безпеки, – насамперед, здійснення комплексних заходів щодо розмінування територій України та реалізація системи заходів щодо захисту та відновлення екосистем.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Диха М.В., Диха В.В. Енергетична безпека України у контексті загроз запуску «Північний потік-2» *Інструменти регулювання національної економіки та національної безпеки в умовах сучасних глобальних викликів*: зб. наук. праць за матер. VI Міжнар. наук.-практ. конф. (5 листопада 2021 р.). Хмельницький: ХНУ. 2021. С. 60-63. URL: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/handle/123456789/10862>
3. Диха М.В. Продовольча безпека під призмою воєнних дій в Україні. *Сталий розвиток аграрної сфери: інженерно-економічне забезпечення*: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (25 травня 2022 р.). Бережани: ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут. 2022. С. 55-57. URL: <http://elar.khmnu.edu.ua/jspui/handle/123456789/12195>
4. Dykha Mariia, Dykha Valerii. *Ukraina w systemie przemian cywilizacyjnych świata i innowacyjnego rozwoju. Prace naukowe. Poland: Wyższej Szkoły Zarządzania i Przedsiębiorczości z siedzibą w Wałbrzychu.* 2022. T. 52 (2). P. 149-162. URL: <http://elar.khmnu.edu.ua/jspui/handle/123456789/13100>
5. Цілі сталого розвитку: Україна. Національна доповідь. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. 2017. URL: https://mepr.gov.ua/files/docs/Національна%20доповідь%20ЦСР%20України_липень%202017%20ukr.pdf

Лавська Наталія

к.с.-г.н., викладач

*Відокремлений структурний підрозділ «Ніжинський фаховий коледж
Національного університету біоресурсів і природокористування України»*

ОРГАНІЧНА ПРОДУКЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

Останнім часом з'явилися дані про погіршення здоров'я через споживання неякісної їжі, вирощеної з надлишком хімічних препаратів, що сприяло рішенню споживачів віддавати перевагу тому, що не так шкодить їхньому здоров'ю та довкіллю, крім того, люди виявилися готовими навіть доплачувати премію за екологічність продукції, її органічність.

Дослідження свідчать, що більше 40% споживачів готові платити більшу ціну за органічні продукти або навіть за товари, що не завдають шкоди довкіллю. Ганяючись за наживою, виробники почали спекулювати поняттям «екологічно чисті продукти» та стверджувати, що їхня продукція вирощена за найчистіших природних умов. Її називають привабливо й милозвучно. Не лише «домашнє молоко» чи «фермерське м'ясо», а й придумують наукові назви «органічний», «натуральний», «екологічний» [1].

У багатьох розвинених країнах світу велика ставка робиться на здоров'я та довголіття нації, важливим елементом при цьому є щоденне харчування та стиль життя людей. Так, наприклад, у Франції на початку цього року були оновлені рекомендації French National Health and Nutrition Programme щодо дотримання дієти та здорового способу життя.

У рекомендаціях, зокрема, йдеться про збільшення кількості споживання фруктів, овочів, бобових та горіхів; перехід на ріпакову та оливкову олію, органічні продукти харчування, сезонні та регіональні продукти, помірне споживання молочних продуктів, цільнозернові пасту та хліб, коричневий рис та цільнозернове борошно; зменшення споживання солодких напоїв, продуктів із високим вмістом цукру та солі, м'яса та м'ясних продуктів.

Також у Національній програмі закликають дотримуватися такого харчування, яке буде слугувати збереженню навколишнього середовища та його біорізноманіттю, а тому великий акцент робиться саме на органічних продуктах. У Франції у березні 2019 року було започатковано роботу Національного агентства громадського харчування, одним із пріоритетних завдань цього агентства - контролювати, щоб частка органічних продуктів у закладах громадського харчування сягала 50% із розробкою відповідних інструментів впровадження даної ініціативи.

Багато подібних ініціатив відбувається і в інших країнах світу. При цьому ставка робиться на виховання свідомих споживачів, а також підвищення обізнаності та поінформованості щодо тих чи інших продуктів харчування, їх корисності та безпечності [2]. Данія та Австрія планують найближчим часом перейти на 100-відсоткове споживання органічної агропродукції. У країнах

Discussion panel 3. «Modern trends in animal husbandry. Environmental security in the context of global climate change. Biotechnological developments»

Євросоюзу дитяче харчування вже практично органічне. В світі органічне агровиробництво зростає повільніше, ніж попит на органічну агропродукцію. Це відкриває гарну перспективу зростання перед українським органічним агроекспортом.

За підсумками 2020 року Україна експортувала органічних товарів (всього 80 найменувань) на суму \$204 млн, що на 8% більше, ніж у 2019 році. Як повідомляє delo.ua, зараз українська органіка більше має попиту за кордоном, ніж всередині країни. Значна частина виробленої української органічної продукції та сировини йде на експорт в 60 країн світу, серед яких країни Європи, Канада, США, Японія, КНР, Саудівська Аравія, ОАЕ, В'єтнам та ін.

Українські фермери, зазвичай, експортують сировину для подальшої переробки, але за останні 3-4 роки все більше реалізується готової продукції, а саме молочної продукції, круп, концентратів для соків, кукурудзи, сої та пшениці. Якщо порівнювати з європейськими країнами, українці не так активно споживають органічну продукцію. В Україні ринок органіки займає до 2%, коли в розвинених країнах цифра досягає 13% [3].

Як повідомляє пресслужба Мінагрополітики у 2021 році Україна посіла 5-е місце у світі із 126 країн за обсягами експорту органічної продукції до ЄС із часткою 6,6% від загального обсягу ввезеної органічної продукції до країн Співдружності.

Олена Манзюк, заступник керівника відділу сертифікації, стандартизації та якості ТОВ «Органік Стандарт» повідомила, що не зважаючи на повномасштабну війну українські органічні виробники запустили нові продукти у 2022 році – пастила, каші та крем-супи швидкого приготування, сік нектарину та ефірні олії. Цьогоріч на найбільшій світовій виставці органічних продуктів «Biofach 2022», яка відбулася у м.Нюрнберг (Німеччина), Україну представляли більше 40 компаній [4].

В Україні оголосили старт нової програми «Органічна торгівля заради розвитку у Східній Європі», яку реалізують за підтримки Державного секретаріату Швейцарії з економічних питань (SECO). Загальною метою програми є збільшення та розширення робочих місць у сільській місцевості, особливо для молоді та жінок, а також сприяння мультиплікаційному ефекту позитивних змін в органічному землеробстві з точки зору економічного зростання, інновацій та навколишнього природного середовища. Зауважується, що програму реалізують в трьох країнах: Україні, Албанії та Сербії.

Ринок органічних харчових продуктів в Україні поки ще не достатньо розвинутий через низький попит, на відміну від країн Європи. Причинами цього є неготовність багатьох господарств змінювати технології вирощування сільськогосподарських культур: боротьба з шкідниками завдяки запровадженню сівозмін, використання для посіву непротруєного насіння без ГМО, використання лише органічних препаратів. Крім того, в органіці більше ризиків і менша врожайність.

До переваг органічного агровиробництва, за словами радника з органічного та біодинамічного виробництва, біодинамічного фермера Романа Макухіна можна віднести:

- прозоре виробництво продуктів харчування;
- відсутність ГМО в агропродукції; слідів отрутохімікатів; залишків синтетичних добрив;
- економія коштів аграрія на придбання ЗЗР;
- економія природних та фінансових ресурсів;
- біологічний контроль чисельності шкідників за допомогою органічних ЗЗР не завдає шкоди довкіллю, на відміну від застосування синтезованих пестицидів;
- так само мікробіологічна азотфіксація, яку використовують в органічному агровиробництві, виявляється дружньою до довкілля — на відміну від компонентів мінеральних добрив: парникового оксиду азоту в атмосфері, азотистої кислоти та нітратів у ґрунтових водах.

Список використаних джерел:

1. В Україні стартувала програма із розвитку органічного землеробства. Агроновини. 19 липня 2021. URL : <http://agro-business.com.ua/agrobusiness/item/22248-v-ukraini-startovala-prohrama-iz-rozvytku-orhanichnoho-zemlerobstva.html>.
2. Анастасія Білич У нас не виникає сумнівів щодо правильності обраного органічного шляху. URL : <http://agro-business.com.ua/agro/hist-nomera/item/15585-anastasiia-bilych-u-nas-ne-vynykaie-sumniviv-shchodo-pravylnosti-obranoho-orhanichnoho-shliakhu.html>.
3. Агроновини. 26 серпня 2021. URL : <http://agro-business.com.ua/agrobusiness/item/22533-nazvani-holovni-rynky-zbutu-ukrainskoi-orhanichnoi-produktsii.html>.
4. Агроновини. 02 серпня 2022. URL : <http://agro-business.com.ua/agrobusiness/item/24945-ukraina-prezentovala-produktsiiu-na-naibilshii-svitovii-vystavtsi-orhanichnykh-produktiv.html>.

Литовченко Віктор
к.філос.н., доцент

Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України «Ніжинський агротехнічний інститут»

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЩОДО ВИМОГ ДО ПОВОДЖЕННЯ ІЗ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ ТВАРИНАМИ

Питання поводження із тваринами, зокрема із сільськогосподарськими, вже давно представлене в правовому полі Європейського Союзу. Розуміючи важливість галузі тваринництва для продовольчої безпеки кожної із країн, європейські законотворці зосередили свою увагу не лише на якісному нарощуванні показників продукції тваринництва, екології, а й на питаннях етичних - поводження із сільськогосподарськими тваринами відповідно до уявлення про тварину як істоту розумну, здатну відчувати біль та страждання, виражати емоції, комунікувати з людиною. Показовою в цьому плані є прийнята

Discussion panel 3. «Modern trends in animal husbandry. Environmental security in the context of global climate change. Biotechnological developments»

ще у 1976 році Європейська конвенція про захист тварин, які утримуються на фермах. Водночас для реалізації конвенційних положень, було утворено постійний комітет Європейської конвенції про захист тварин [1].

Зазначена вище тенденція лише дотично відобразилася у вітчизняній правовій науці. Українське законодавство хоча й декларує загальні умови утримання тварин, потребу в кормах, воді, сні, рухах, у природній активності та іншому, наразі не готове вести діалог про розвинутий інститут благополуччя тварин, який сконцентрований на побудові належного догляду за сільськогосподарськими тваринами. Відповідно, акцент зміщено передусім на регламентації карантинних заходів, контролі обігу ветеринарних лікарських засобів, питаннях ветеринарно-санітарної експертизи тощо.

Імплементатії стандартів поведіння із сільськогосподарськими тваринами у вітчизняне законодавство, наразі не стоїть на порядку денному. Водночас проєвропейський вектор політики, майбутнє входження України до ЄС потребуватиме серйозний зрушень у зазначеній царині й забезпечення відносно м'якої адаптації вітчизняних виробників продукції тваринництва до нововведень. Це логічно, адже питання продовольчої безпеки у світі не втратило своєї актуальності.

Спробуємо окреслити ключові позиції, передусім заборони, які визначають поведінку діяльності людини відносно тварин. Вони представлені у вітчизняному законодавстві:

- а) заборону спричиняти тваринам біль і страждання, окрім випадків, коли життя і здоров'ю людей і тварин загрожує небезпека;
- б) використання обладнання, інвентарю, які травмують тварин;
- в) нанесення побоїв, травм із метою примушення тварин до виконання будь-яких вимог;
- г) здійснювати надмірні навантаження тварин, що перевищують їхні фізіологічні можливості;
- д) використання для роботи хворих або недогодованих тварин;
- е) використання в роботі з тваринами спорядження та інших засобів, які можуть призвести до травмування, каліцтва або загибелі тварини [2].

Окремий аспект може бути присвячений застосуванню методів знеболення під час проведення таврування, біркування та кастрації тварин.

Обов'язкове врахування зазначених вище позицій, в сукупності із необхідністю проведення ідентифікації та реєстрації сільськогосподарських тварин надасть можливість державі своєчасно отримувати повну та достовірну інформацію про тварину, її стан, про її переміщення, що забезпечує на правовому рівні належне поведіння із сільськогосподарськими тваринами, їх охорону та дотримання вимог до порядку використання тварин, що виключають жорстокість.

В результаті взаємодії законодавців, науковців, виробників продукції тваринництва в Україні мають бути виокремлені засади, які закладуть новітню основу правового забезпечення належного використання та охорони сільськогосподарських тварин відповідно до вимог Європейського Союзу. Ідеальна модель має обов'язково включати вимоги моральності та гуманного ставлення до тварин:

- 1) умови утримання сільськогосподарських тварин мають відповідати біологічним та видовим особливостям;
- 2) не допускати застосування больових і травмуючих прийомів для отримання сільськогосподарської продукції;
- 3) дотримання належних ветеринарно-санітарних умов у процесі транспортування тварин;
- 4) законодавчо уніфіковане проведення ідентифікації та реєстрації сільськогосподарських тварин;
- 5) створення загальнонаціональної системи ветеринарного захисту тварин від хвороб та їх профілактика шляхом здійснення періодичних профілактичних, діагностичних та лікувальних заходів;
- 6) забезпечення правового регулювання сфери поводження з кормами, тобто обіг та використання кормових добавок, преміксів та готових кормів дозволяється тільки після їх державної реєстрації;
- 7) встановлення юридичної відповідальності за порушення законодавства про охорону та використання сільськогосподарських тварин;
- 8) популяризація законодавства у сфері поводження із сільськогосподарськими тваринами.

Таким чином, ідея правового забезпечення добробуту тварин має не лише відображати економічний та екологічний зиск, а й містити етичний рівень – гуманне відношення до тварин. Наявність чітких вимог до поводження із сільськогосподарськими тваринами, які закріплені в нормативно-правових актах, їх виконання свідчатимуть про якісні зрушення в нашій суспільній свідомості, підвищення загальної правової культури. Цей шлях не з легких, не з дешевих, але його пройти ми маємо, якщо бажаємо бути серед спільноти цивілізованих народів.

Список використаних джерел:

1. European Convention for the Protection of Animals kept for Farming Purposes (Strasbourg, 10.03.1976). URL: <https://rm.coe.int/1680076da6>
2. Про затвердження Порядку використання тварин у сільському господарстві наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 25 жовтня 2012 р. № 652. Офіційний вісник України. 2012. № 91. С. 88. Ст. 3703.
3. Пашковська М. В. Правове регулювання в законодавстві України захисту тварин від жорстокого поводження. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2018. № 3. С. 108-120.

Савченко Олена
студентка II курсу
Дібрівна Емілія
кандидат педагогічних наук
ВСП ІФК НУБіП України

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ТВАРИННИЦТВІ

Тваринництво є однією з найбільш важливих галузей сільського господарства, яка забезпечує людство м'ясом, молоком та іншими продуктами тваринного походження. У зв'язку зі зростанням населення планети та збільшенням його потреб у харчових продуктах, тваринництво набуває все більшої важливості.

Сьогодні у світі спостерігається значний прогрес у розвитку тваринництва. Сучасні технології дозволяють збільшувати продуктивність тварин, зменшувати витрати на їх утримання та зберігання продукції. Однак, разом з тим, зростає і увага до етичних питань, пов'язаних з утриманням тварин в умовах промислового виробництва.

Однією з головних тенденцій у тваринництві є збільшення продуктивності тварин. Для цього використовуються різні методи: вибір тварин з кращою генетикою, удосконалення кормів, введення різноманітних препаратів для підвищення імунітету та здоров'я тварин тощо. Збільшення продуктивності тварин дає змогу отримувати більші обсяги м'яса, молока, яєць та інших продуктів тваринного походження, що є особливо важливим в умовах зростання населення та зменшення площі земельних ділянок, призначених для вирощування худоби.

Використання новітніх технологій у тваринництві є однією з ключових тенденцій в сучасній галузі. Використання таких технологій як штучний інтелект, сенсорні мережі, блокчейн та інші дозволяють значно поліпшити процеси утримання та годівлі тварин, збільшити продуктивність та покращити якість продуктів тваринного походження. Штучний інтелект дозволяє контролювати стан здоров'я тварин, відслідковувати їх поведінку та ефективно реагувати на будь-які захворювання чи інші проблеми. Завдяки сенсорним мережам можна контролювати параметри годівлі та умови утримання тварин, що дозволяє покращити їх ефективність та здоров'я. Технологія блокчейн дозволяє стежити за цілеспрямованістю управління з допомогою системи зберігання та передачі даних, що забезпечує повну перевірку на всіх етапах виробництва.

Є кілька новітніх технологій, які можна запровадити в тваринництві для збільшення продуктивності та покращення якості продуктів тваринного походження.

1. Штучний інтелект (AI) та машинне навчання (Machine Learning): Використання AI та Machine Learning дозволяє ефективно контролювати стан здоров'я тварин, виявляти захворювання та ризики їх появи, а також покращувати процес годівлі та утримання тварин.

2. Інтернет речей (Internet of Things, IoT): Сенсори, які встановлюються на тваринах, дозволяють контролювати їх поведінку та стан, що дозволяє вчасно реагувати на будь-які відхилення та проблеми, а також покращити умови утримання та годівлі.

3. Віртуальна реальність (Virtual Reality, VR): Використання VR дозволяє віртуально створювати умови годівлі та утримання тварин, що дозволяє покращити процеси утримання та підвищити якість продуктів тваринного походження.

4. 3D-друк: Використання 3D-друку дозволяє створювати та виготовляти індивідуальні кормові суміші для тварин, що забезпечує їм належну годівлю та дозволяє збільшити продуктивність.

Окрім цього, використання новітніх технологій дозволяє зменшити втрати та відходи, що пов'язані з годівлею та утриманням тварин, а також зменшити вплив на довкілля. Наприклад, сенсорні мережі можуть оптимізувати процеси годівлі та контролювати кількість використаного корму, що знижує накладні витрати та забезпечує екологічну стійкість промислового виробництва.

Використання сучасних технологій у тваринництві є одним із ключових напрямків сучасної галузі. Використання таких технологій, як штучний інтелект, сенсорні мережі, блокчейн та інші, дозволяє значно покращити процеси утримання та годівлі тварин, підвищити продуктивність та покращити якість продуктів тваринного походження. Штучний інтелект дозволяє контролювати стан здоров'я тварин, відстежувати їхню поведінку та ефективно реагувати на будь-які захворювання чи інші проблеми. Сенсорні мережі дозволяють контролювати параметри годівлі та умови утримання тварин, що дозволяє підвищити їх працездатність і здоров'я. Технологія Blockchain дозволяє відстежувати цілеспрямованість управління за допомогою системи зберігання та передачі даних, яка забезпечує повну перевірку на всіх етапах виробництва.

Список використаних джерел:

1. <https://uk.wikipedia.org/wiki> Продуктивність_сільськогосподарських_тварин
2. <https://agravery.com/uk/posts/show/geroi-3d-druku-ak-plastikovi-detali-ratuut-fermeriv>
3. Крюков, Д. Штучний інтелект від Microsoft: другий мозок для аграрія/ Д.Крюков// Тваринництво. Ветеринарія.– 2018.– №11.– С.24-25: схема роботи технології точного землеробства.

Семеніхін Андрій
к.б.н., доцент
Андрющенко Яна
студентка

ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

**ВПЛИВ ІОНІВ МЕТАЛІВ НА ПОЛІФЕРМЕНТНУ АКТИВНІСТЬ
РУБІСКО ХЛОРОПЛАСТІВ З ЛИСТЯ ГОРОХУ**

Робота присвячена комплексному дослідженню карбоангідразної та естеразної активностей ферментного комплексу темної фази фотосинтезу –

Discussion panel 3. «Modern trends in animal husbandry. Environmental security in the context of global climate change. Biotechnological developments»

рибульозобіфосфаткарбоксілази/оксигенази (РУБІСКО) хлоропластів з листя гороху. Вивчено вплив на активності ферменту екзогенних чинників – іонів Mg^{2+} . За допомогою методів диференціального центрифугування, нативного електрофорезу у ПААГ, електрофорезу за наявності додецилсульфату натрію, двохвимірного електрофорезу у ПААГ, спектрофотометрії та потенціометрії вперше встановлено наявність естеразної активності у складі РУБІСКО. Запропоновано модифікований метод нативного електрофорезу для отримання аналітичних кількостей електрофоретично чистого ферменту. За допомогою специфічних кольорових реакцій, методів спектрофотометрії та потенціометрії вивчено вплив іонів металів на активність ферментних систем фотосинтетичного апарату клітини.

Метою роботи було, використовуючи метод двохвимірного електрофорезу у ПААГ, ідентифікувати та виділити нативний РУБІСКО з хлоропластів листя гороху та дослідити вплив іонів Mg^{2+} на карбоангідразну та естеразну активності рибульозобіфосфаткарбоксілази/ оксигенази.

Матеріали і методи. Хлоропласти виділяли з листя двотижневих паростків гороху [1,2,3]; концентрацію білку визначали за Лоурі [8]; нативний електрофорез зі зміщенням заряду фракції розчинних білків строми хлоропластів та проводили у модифікованій системі Anderson et al., Колісниченко та ін. [5,6]; для електрофорезу білку у ПААГ за наявності додецилсульфату натрію використовували модифіковану систему Леммлі як описано раніше [1,2,3]. Естеразну активність у ПААГ виявляли, інкубуючи гелі у буферній системі: 0,2 М фосфатний буфер; міцний синій *RR* сіль; натрієва сіль 2-нафтилацетату. Білкові смуги що мають естеразну активність забарвлюються у чорний колір. КА активність вимірювали за допомогою скляного електрода за 2°C в 14 мМ вероналовому буфері (рН 8.4), за наявності зразка, починаючи реакцію додаванням води що насичена CO_2 за 0°C, та вимірюючи зміни рН від 8.3 до 7.8, активність КА подавали в мкмольх H^+ на мг білка за хвилину з урахуванням буферної ємності середовища та зразків, що визначалась титруванням 0.1 М HCl [4]; естеразну активність визначали за [7] та подавали в мкмольх *n*-нітрофенола, що утворювався за хвилину після внесення субстрату, у розрахунку на 1 мг білка.

Результати та обговорення. Після ідентифікації РУБІСКО (рис. 1) за допомогою нативного електрофорезу та електрофорезу у другому напрямку (рис. 2), проводили визначення карбоангідразної (рис1) та естеразної активностей фермента у ПАА гелях. Наявність зазначених ферментних активностей у складі комплексу дозволили дослідити та порівняти вплив на ці активності іонів металів. (табл. 1). Розчин очищеного нативного РУБІСКО отримували після проведення електрофоретичної елюції білка із смужки ПААгеля, яку вирізали з пластин ПААГ після проведення нативного електрофорезу (рис 3).

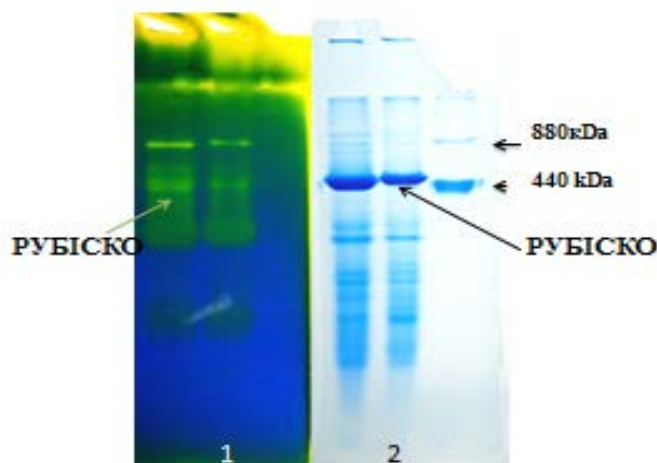

Рис 1 . Електрофореграма розчинних нативних білків стромы хлоропластів гороху в ПААГ: 1 – гель, проінкубований у середовищі для визначення карбоангідразної активності. 2 – гель, оброблений барвником кумасі G – 250.

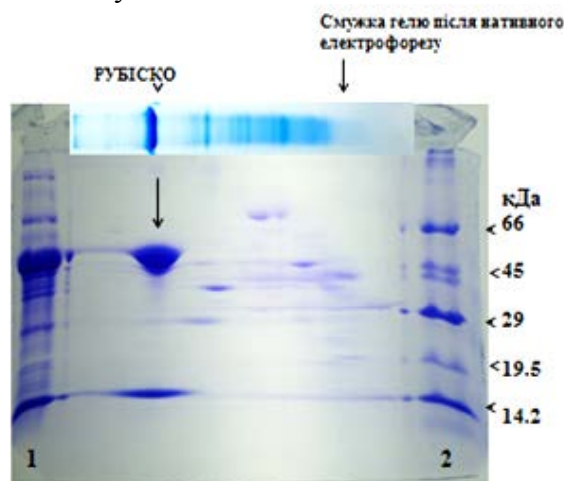

Рис.2 Електрофорез у другому напрямку (система Леммлі) розчинних нативних білків стромы хлоропластів гороху. 1 – пептидний склад стромальних білків хлоропластів. 2 – білки-маркери (66 – Albumin from bovine serum , 45 – Albumin from chicken egg white, 29 – Carbonic Anhydrase, 19.5 – Ferretin, 14.2 – α- Lactalbumin)

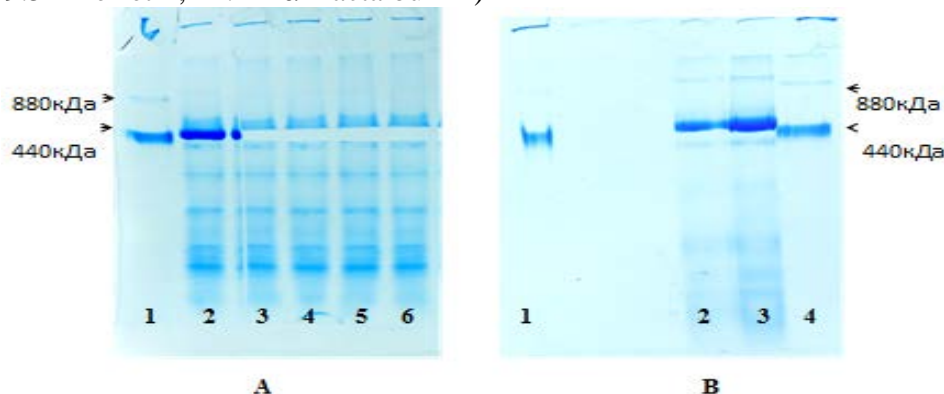

Рис.3 Загальна схема отримання електрофоретично чистого нативного РУБІСКО з хлоропластів гороху. А – електрофореграма розчинних нативних білків стромы хлоропластів шпинату в ПААГ (1- білки маркери (феретин), 2-6 – смужка геля, що вирізали у зоні розташування РУБІСКО для проведення електрофоретичної елюції білка); В – електрофореграма розчинних нативних білків стромы хлоропластів шпинату в ПААГ (1- хроматографічно чистий РУБІСКО, 4- білки-маркери (феретин)).

Discussion panel 3. «Modern trends in animal husbandry. Environmental security in the context of global climate change. Biotechnological developments»

Результати дослідження впливу іонів металів на ферментні активності РУБІСКО свідчать, що іони Mg^{2+} активують як карбоангідразну, так і естеразну активності ферменту. За концентрації 20 мкМ спостерігали підвищення активності ферменту майже у 1.5 рази (табл.1).

Таблиця 1.

Вплив іонів Mg^{2+} на ферментну активність РУБІСКО з хлоропластів гороху

Іони Mg^{2+} мкМ	Карбоангідразна активність, мкмоль H^+ /мг білка x хв	Естеразна активність, мкмоль н-нітрофенола/ мг білка x хв
5	160.0±10.5	30.0±0.45
10	170.0±12.0	35.0±0.49
20	210.0± 15.8	55.5± 0.5
40	207.0 ± 14.5	53.0±0.04
КОНТРОЛЬ	160.0± 10.5	30±0.45

Отримані результати продовжують дослідження, що проводилися раніше [10] і свідчать про те, що наявність іонів Mg^{2+} навіть у мікромолярних кількостях впливають на поліферментну активність РУБІСКО. На нашу думку, дослідження можуть бути продовжені з метою встановлення впливу іонів Mg^{2+} в середовищі на карбоксилазну та оксигеназну активності ферменту.

Список використаних джерел:

1. А.В. Семеніхін. Карбоангідразна активність чинника спряження CF1, ізольованого з хлоропластів шпинату. Доповіді Національної академії наук України, 2014, № 9, с. 141 – 145.
2. Semenihin A.V., Zolotareva O.K. Carbonic anhydrase activity of integral-functional complexes of thylakoid membranes of spinach chloroplasts // Ukr. Biochem. J. – 2015. – 87, № 3. – P. 47–56.
3. Семеніхін А.В. Метод двохвимірної електрофорезу у дослідженні поліферментних властивостей АТФ-синтази хлоропластів шпинату / А.В.Семеніхін, С.В.Репанка, В.В.Суховєєв, М.Ф. Гурбуз // Збірник статей «Фундаментальні та прикладні дослідження в сучасній хімії» за матеріалами V Міжнародної заочної науково-практичної конференції молодих учених (Ніжин, 12 квітня 2018 р.) / заг. ред. В.В.Суховєєва. – Ніжин : НДУ ім. Миколи Гоголя, 2018. – С. 119–123.
4. Ignatova L. K., Rudenko N.N., Mudrik V. A., T.P. Fedorchuk, B. N. Ivanov. Carbonic anhydrase activity in Arabidopsis thaliana thylakoid membrane and fragment enriched with PSI or PSII // Photosynth. Res. – 2011. - 110, no.2. – P. 89-98.
5. Anderson L., Borg, H., Mikaelsson M. Molecular weight estimation of proteins by electrophoresis in polyacrylamide gels of graded porosity // FEBS Lett. 1972. V. 20. P.199-202.
6. Колесниченко А.В., Остроумова Е.А., Зыкова В.В., Войников В.К. Белки четырех видов злаков, иммунохимически родственные стрессовому белку 310 кД // Физиол. раст. – 2000. - 47, №2. - С. 199-202.
7. Wynne D., Gisburgs S., Shaltin Y. Beef liver esterase. Kinetic properties. // Arch. Biochem. Biophys. – 1973. – 154. – P – 204 – 211.
8. Lowry O.H., Rosenbrough N.J., Farr A.L., Randell R.J. Protein measurement with the Folin phenol reagent // J. Biol Chem. – 1951. – 193. – P. 265 – 275.
9. А.В. Семеніхін, А. В. Полищук, В.В. Подорванов. Влияние ионов тяжелых металлов

на активність карбоангидрази хлоропластов гороха. Вісник Харківського національного аграрного університету. Серія Біологія, 2014, вип. 2 (32), с 23 – 31.

10. Семеніхін А.В., Суховєєв В.В., Лукач В.С., Скалацька Т.Г. Вплив іонів важких металів на поліферментну активність Рубіско та АТФ синтази хлоропластів з листя гороху / заг. ред. В.В.Суховєєва. – Ніжин : НДУ ім. Миколи Гоголя, 2021. С. 103-108.

*Сорока Анастасія,
здобувачка вищої освіти
Гнедіна Катерина,
к.е.н., доцент,*

Національний університет «Чернігівська політехніка»

ДЕКАРБОНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ: ВИКЛИКИ ВОЄННОГО ЧАСУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У сучасному світі в умовах зростання негативного впливу людської діяльності на кліматичну систему планети, декарбонізація економіки стала однією з ключових глобальних тенденцій останніх років. Цей процес передбачає впровадження екологічно чистих технологій, екологізацію виробництв, використання відновлюваних джерел енергії, що сприяє скороченню негативних наслідків для довкілля, спричинених функціонуванням суб'єктів господарювання. Для України, як країни зі значним потенціалом для розвитку відновлювальної енергетики та покращення екологічного стану, це не лише виклик, а й можливість перетворити економіку на більш конкурентоспроможну, стійку та привабливу для інвесторів, особливо у період післявоєнної відбудови. Водночас забезпечення декарбонізації економіки не є тривіальною задачею, а вимагає комплексного розгляду проблем та перспектив на різних рівнях управління.

За даними Світового банку станом на 2019 рік викиди діоксиду вуглецю становили 3,9 метричних тонн на душу населення [1]. У зв'язку з військовою агресією росії проти України кількість викидів вуглецю збільшилася на 23% у 2022 році порівняно з 2021, у атмосферу потрапило близько 33 мільйонів тонн CO₂. Якщо у 2021 році найбільшим джерелом викидів в Україні були промислові підприємства та застарілий автотранспорт, то у 2022 – воєнні дії на території України [2]. Значних втрат зазнав й сектор відновлюваної енергетики України, адже зруйновано близько 85% вітрових та 50% сонячних електростанцій [2]. Саме тому питання декарбонізації економіки та розвитку чистої енергетики мають бути пріоритетними при розробці стратегії розвитку України та її регіонів у післявоєнний період.

Декарбонізація енергетичного сектору є найважливішим етапом на шляху до забезпечення енергетичної безпеки, зменшення негативного впливу на клімат та зеленої відбудови України. Відновлювана енергетика відіграє важливу роль у скороченні викидів CO₂, оскільки передбачає генерування енергії з природних джерел, а також сприяє зниженню інших негативних впливів на довкілля,

Discussion panel 3. «Modern trends in animal husbandry. Environmental security in the context of global climate change. Biotechnological developments»

пов'язаних із видобутком та транспортуванням нафти та газу. Збереження залежності від викопного палива може негативно вплинути на енергетичну безпеку країни та обмежити можливості ефективного використання інвестицій та допомоги для розвитку новітніх сталих технологій.

У 2021 році частка ВДЕ досягла 13,4% у загальному обсязі енергоспоживання [3]. Це значне досягнення для нашої країни, але цього недостатньо для мінімізації викидів діоксиду вуглецю та уповільнення зміни клімату. Крім того, Україна має дуже низький рівень генерації з відновлюваних джерел енергії - лише 2,5% від загальної встановленої потужності [4]. У повоєнний період доцільно приділити увагу децентралізації генерації ВДЕ. Такий підхід може допомогти забезпечити автономне енергозабезпечення для громад та усунути їх залежність від стану центральних електромереж [5]. В умовах повномасштабного російського вторгнення на територію України зростають загрози безпечному функціонуванню атомних електростанцій, що може спричинити незворотні негативні наслідки для України, Європи та світу в цілому. Отже, сучасні виклики зумовлюють актуальність та необхідність фінансування проєктів відновлюваної енергетики, інвестування в децентралізовані об'єкти, які використовують чисті джерела енергії та зможуть забезпечити постачання електроенергії та тепла навіть у критичних ситуаціях [4].

В Україні є міста та регіони, які значною мірою залежать від використання традиційних джерел енергії. Тому процес переходу до більш екологічно безпечної енергетичної системи повинен відбуватися справедливим чином до людей, які працюють у цих галузях та можуть втратити свої робочі місця [4]. Для таких міст та регіонів необхідним є час для створення нових робочих місць, що пов'язані з використанням відновлювальних джерел енергії, забезпеченням енергетичної ефективності тощо. Також доцільно розглянути можливості диверсифікації місцевої економіки та розвивати інші галузі, що сприятиме розширенню ринку праці.

Крім того, надзвичайно важливим є застосування економічних та організаційних інструментів для стимулювання скорочення викидів CO₂. Одним з таких інструментів є податок на викиди CO₂. Міжнародний валютний фонд підкреслює, що ця практика є найбільш ефективним засобом для обмеження використання викопних видів палива та зменшення пов'язаних з ними викидів діоксиду вуглецю, підвищення енергоефективності, збільшення використання відновлюваних джерел енергії. Україна ввела податок на викиди CO₂ як частину екологічного податку у 2011 році [6]. Отже, з одного боку, плата за викиди спричиняє збільшення витрат діяльності підприємств, пов'язану з забрудненням довкілля, з іншого боку - стимулює підприємства до зменшення викидів. Плата за викиди може забезпечити накопичення коштів для подальшого фінансування переходу на відновлювані джерела енергії. Слід зазначити, що система екологічного оподаткування в Україні має низку недоліків та потребує вдосконалення з урахуванням вимог ЄС.

Таким чином, впровадження заходів з декарбонізації економіки України має стати пріоритетним завданням у післявоєнний період, оскільки надасть низку позитивних наслідків, включаючи зниження негативного впливу на довкілля та підвищення екологічної безпеки, зменшення залежності від імпортованого палива, створення передумов для сталого розвитку країни. Важливою передумовою розвитку відновлюваної енергетики в Україні є створення сприятливого інвестиційного клімату з метою забезпечення відбудови пошкодженої інфраструктури та встановлення нових екологічно безпечних потужностей.

Список використаних джерел:

1. Data for Ukraine, Europe & Central Asia. *The World Bank*. URL: <https://data.worldbank.org/?locations=UA-Z7>
2. Белоусова К.В. Україні через війну кількість викидів вуглецю зросла на чверть. *Екополітика*. URL: <https://ecopolitic.com.ua/ua/news/v-ukraini-cherez-vijnu-kilkist-vikidiv-yuglecju-zrosla-na-chvert/>
3. Галущенко: частка ВДЕ досягла 13,4%. *УКРАЇНСЬКА ЕНЕРГЕТИКА*. URL: <https://ua-energy.org/uk/posts/halushchenko-chastka-vde-za-rezultatamy-2021-roku-dosiahnula-134>
4. Принципи зеленої післявоєнної відбудови України екодії. *Екодія*. URL: <https://ecoaction.org.ua/zelena-vidbudova-ua.html>
5. Чому в Україні слід розвивати децентралізовану енергетику вже сьогодні? *Екодія*. URL: <https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2018/06/Brief-rozpodilena-generacijas.pdf>
6. Механізми зменшення викидів CO₂. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/projects/ekonomika-bez-vykydiv/2021/03/31/672462/>

Сушко Богдан

*студент факультету агротехнологій та економіки
Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і
природокористування України «Ніжинський агротехнічний інститут»*

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА СОЇ В УКРАЇНІ

Усе більша кількість фахівців у різних галузях підкреслюють як економічну перспективність розвитку ринку соєвих бобів і соєвих продуктів, так і соціальну важливість цієї культури. Останнє підтверджується тим, що насіння сої може містити до 20 % олії та до 40 % білку, тобто ця культура в країнах з низьким доходом населення є джерелом дешевого білку для харчування людей, а в країнах із вищим рівнем доходів використовується як цінна білкова сировина в годівлі тварин під час виробництва тваринного білку [1].

У зв'язку зі зміною Європейського законодавства переробники, а також виробники харчових продуктів, мають бути впевнені у походженні сировини, яку вони використовують. Відтак значно посилилась відповідальність усіх учасників харчового ланцюга за якість і безпеку готової продукції.

Динаміка вирощування сої у світі вражає – у 1960 р. виробляли 31 млн т сої, у 2002 – 184,9 млн т, а 2019 р. – 279,9 млн т. Відбулося зростання майже у 9 разів.

Discussion panel 3. «Modern trends in animal husbandry. Environmental security in the context of global climate change. Biotechnological developments»

Межу у 100 млн га посівна площа сої вперше досягла у 2009 р. Вирощували цю культуру в основних землеробських регіонах у 90 країнах, а її світове виробництво за обсягами посіло четверте місце в світі після кукурудзи, пшениці і рису. Провідні країни виробники розміщують посіви сої на родючих землях, в умовах із достатніми для неї вологозабезпеченістю й тепловим режимом, у так званому Соєвому поясі [3].

Світове та вітчизняне виробництво соєвих бобів досліджують у роботах Маслак О. [4], Тимченко В. [1], Репілевський Е. [3].

Виробництво сої протягом 1964–2019 рр., зробивши колосальний стрибок, зросло в 10 разів. Такі обсяги виробництва цієї культури дозволяють нарощувати продовольчу безпеку у світі, оскільки в порівнянні з жирами і вуглеводами білки – найдорожчі інгредієнти, які використовуються в продуктах харчування. Дослідження підтверджують, що соя більш ефективна при виробництві білка, ніж пшениця, м'ясна або молочна худоба [7].

Слід зазначити, що цьогорічна середня врожайність сої 2,64 т/га стала рекордною для України. Попри те, що зібрана нині площа під соєю 1,27 млн гектарів є трохи нижчою, ніж тогорічна 1,32 млн, загальний валовий збір 3,32 млн тонн на 19% вищий за торішній. Лідерами серед регіонів за врожайністю сої цього року є такі області: Хмельницька - 3,37 т/га, Запорізька - 3,04 т, Львівська - 2,98, Івано-Франківська - 2,92, Херсонська - 2,91 т/га. Для порівняння: торік середня врожайність по країні становила 2,07 т/га, у 2019 - 2,30, у 2018 - 2,59 т/га. Незважаючи на високі обсяги виробництва сої в Україні, урожайність цієї культури є досить низькою в порівнянні зі світовим рівнем, тому українським товаровиробникам є куди прагнути. Хоча безумовно при порівнянні рекордних урожайностей першість (у якості світового рекорду) належить Україні, адже рекордна урожайність сої в США (98 ц/га) є меншою на 4 ц/га [7].

Необхідно зазначити, що сільськогосподарські підприємства різняться за ефективністю виробництва сої (табл. 1), крім того слід відзначити певну тенденцію до зростання врожайності у підприємствах із більшою площею посіву. Найвища урожайність (22 ц/га) отримують підприємства з середньою площею від 1000 до 2000 га, а найбільший прибуток на 1 га – невеликі підприємства, площею від 100 до 500 га (1049 грн/га) та з площею до 100 га (817 грн/га) [1].

Таблиця 1.

Ефективність виробництва сої залежно від площі посівів у сільськогосподарських підприємствах України у 2019 р.

Група підприємств з площею, га	Кількість підприємств в групі	У середньому по групі					
		зібрана площа, га	урожайність, ц/га	виробнича собівартість, грн./ц	ціна реалізації, грн./ц	прибуток, грн./ц	Рентабельність, %
До 100	937	52,9	17,7	245,5	327,5	820,1	18,0
101-500	1392	236,0	19,8	236,9	330,1	1052,2	23,0
501-1000	286	704,0	21,0	262,9	347,4	779,3	14,4
1001-2500	162	1508,4	22,5	253,0	354,9	742,2	11,7
2501-5000	34	3268,1	21,9	261,1	350,3	725,3	10,5
5000-10000	18	6514,7	22,0	234,3	340,1	605,8	14,0

Джерело: дані статистичної звітності

Як відомо, соя є невіддільною частиною ланцюга виробництва та постачання харчових продуктів. Цей факт став додатковим поштовхом щодо збільшення попиту на сою та продукти її переробки локального (європейського) виробництва. Для українських агровиробників також відкриваються певні можливості. Водночас висока вартість азотних добрив і ризик їх дефіциту через скорочення виробництва можуть додати сої привабливості проти інших сільгоспкультур. Завдяки здатності бульбочкових бактерій на сої фіксувати азот із повітря під цю культуру потрібно вносити менше азотних добрив, що буде актуальним наступного сезону.

Запровадження «соево-ріпакових правок» уже 2017 року мало негативні наслідки для сільгоспвиробників. За нашими оцінками, скасування експортного ПДВ спричинило збільшення собівартості сої. Водночас зменшились внутрішні ціни на культуру. Додатковим навантаженням на аграріїв стали несприятливі кліматичні умови. Як наслідок, значно скоротились посівні площі під соєю: у 2019 році засіяно 1,58 млн гектарів сої, що на 8% менше, ніж 2018 року, та на 21% менше, ніж 2017 року.

Проект закону про скасування «соевих (ріпакових) правок» президент України підписав 21 травня 2020 року, коли посівна майже закінчилась. У цей час аграрії здебільшого вирішили про структуру посівів. Відтак скасування «соевих правок» не стимулювало збільшення посівних площ (1,32 млн гектарів у 2020 році) і не відбилось на цьогорічних площах (1,27 млн гектарів) [10].

Отже протягом наступних років ми очікуємо збільшення посівів під соєю завдяки очевидному підвищенню її рентабельності.

Список використаних джерел:

1. Тимченко В.Н. Розвиток виробництва сої в Україні і ефективне свинарство [Електронний ресурс]: Аграрний сектор України. Режим доступу: <http://agroua.net/animals/catalog/ag-4/a-0/info/aig-71/>.
2. Репілевський Е.В. Економічна ефективність виробництва сої в ринкових умовах господарювання / Е. В. Репілевський // Наук. пр. Полтавської державної аграрної академії. Серія: Економічні науки. Вип. 2. – Т. 2. – 2011. – С. 215–220.
3. Маслак О. Стабільний ринок сої / О. Маслак // Агробізнес сьогодні. – 2013. – №10(257). – С. 12–13.
4. Каткова Н. В. Аналіз стану і напрями підвищення ефективності переробки соєвих бобів у Миколаївській області / Н. В. Каткова // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2005. – №2. – С. 125–133.
5. Бiryukov П. Обзор рынка производства тофу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.openbusiness.ru/html/dop8/proizvodstvo-tofu.htm>.
6. Бейко Л. А. Соя і соєві продукти – незамінні компоненти в харчуванні людей / Л. А. Бейко, О. Є. Мельничук, О. І. Гащук, Н. В. Хоренжий // Харчова наука і технології. – 2009. – №1. – С.18–21.
7. Маслак О. Прогноз ринку найрентабельніших культур нового сезону / О. Маслак // Агробізнес сьогодні, 2013. – № 7. – С. 10–12.
8. Дерев'янський В. П. Економічна та енергетична оцінка технологій вирощування сої / В. П. Дерев'янський, С. М. Каленська // Вісн. Житомир. нац. агрокол. ун-ту, 2012. – № 1, т.1. – С. 137–143.

Discussion panel 3. «Modern trends in animal husbandry. Environmental security in the context of global climate change. Biotechnological developments»

9. Бабич А. Два урожаї на одному полі. [Електронний ресурс]. Аграрний тиждень. Україна: сайт. – Режим доступу: <http://a7d.com.ua/plants/12558-dva-vrozhayi-na-odnomu-pol.html>.

10. Календрузь І. Переробка сої / І. Календрузь, С. Кукта // Агробізнес сьогодні. – 2010. – № 12. – С. 41–43.

Сушко Роман

студент факультету агротехнологій та економіки

Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України «Ніжинський агротехнічний інститут»

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОЩУВАННЯ СОРТІВ РЕМОНАНТНОЇ МАЛИНИ

Малина – один з найкращих та найпродуктивніших медоносів. В квітах малини стільки нектару, що бджола за хвилину забирає його тільки з трьох квіток, тоді як в інших медоносів – з 20-30 квіток. Малиновий мед є одним з найкращих, дуже смачний та цілющий. На Міжнародній виставці садівництва, яка відбулася в 1969 році в німецькому місті Ерфурт [1].

Оскільки малина відноситься до нележкої плодової продукції, радикально вирішити проблему надходження цінної вітамінної продукції до споживача круглий рік вдається завдяки різним способам переробки. Тому вивчення технологічних особливостей сортів малини з метою відбору універсальних є вкрай актуальним.

Перші письмові згадки про вирощування та використання малини як рослини, яка дає смачні їстівні плоди припадають на III ст. до н. е. Першими розпочали культивувати малину стародавні греки та римляни, але повноцінною культурною садовою рослиною вона стала набагато пізніше, адже інтенсивна робота з культурою нараховує лише біля 200 років. В I ст. римський вчений Пліній Старший назвав рослину малини – *Idaeus* за назвою гори Іди, де її вперше було виявлено. Так з гірських масивів та підліску дикоросла малина перекочувала до садів [2], й в IV ст. римський письменник Рутілій Паладіус називає малину власне садовою рослиною. У XVIII ст. шведський природознавець та систематик Карл Лінней назвав малину *Rubus idaeu.*, в цьому ж столітті в Англії, шляхом селекції були виведені перші сорти малини. Перші записи про культивування малини на теренах Київської Русі датуються XII ст. й тісно пов'язані з ім'ям князя Юрія Довгорукого, який запровадив закладання садів, чільне місце в яких займала саме малина[1].

Незалежно від тогочасної євразійської науки паралельно розвивалась культура малини й в Північній Америці.

Формування ефективного виробництва плодово-ягідної продукції – це складний багатогранний процес. Його слід розглядати з позиції системного підходу у визначенні груп особливостей або факторів економічної ефективності, тому виділяють збутові й виробничі організаційно-економічні критерії ефективності ягідного виробництва. Де ефективність – це економічна

категорія, яка відображає широкий комплекс умов функціонування продуктивних і виробничих відносин, які в сукупності забезпечують процес розширеного відтворення. Для характеристики рівня економічної ефективності вирощування малини використовують систему таких показників: урожайність; собівартість 1 т продукції; прибуток в розрахунку на 1 га плодоносної площі; рівень рентабельності[3].

Для того, щоб проаналізувати економічну ефективність вирощування малини необхідно провести аналіз постійних та змінних витрат на виробництво.

Що стосується вирощування ремонтантної малини на осінній урожай, то в структурі затрат у рік закладання насаджень, витрати на садивний матеріал становитимуть 82%.

На другий рік значну частку у витратах (близько 38%) складають витрати на систему краплинного зрошення; приблизно по 8% на засоби захисту рослин, дизельне паливо, 10% - на інші матеріали. Після вступу насаджень у повне плодоношення (8 т/га), 62% витрат становитимуть витрати на оплату праці (із них 92% - витрати на збирання продукції), витрати на придбання засобів захисту та ПММ будуть на рівні 13-14%, мінеральних добрив – 3%.

При вирощуванні малини ремонтантних сортів на осінній урожай, перші надходження коштів господарство отримує вже на 2-й рік (урожайність – 1 т/га).

Протягом усього періоду вирощування насаджень малини ремонтантних сортів, середня собівартість 1 кг. малини складе 3,38 грн., середній рівень рентабельності – 65,9 %. Період окупності складатиме 3,3 років. При виході насаджень малини на повне плодоношення (8 т/га), планується щорічний прибуток на рівні 23,7 тис. грн./га.

Як бачимо, малина ремонтантних сортів раніше вступає в плодоношення, має нижчу, порівняно із «літньою» собівартість та короткий період окупності, дає можливість отримати вищий прибуток з 1 га.

За врожайністю виділено високоврожайні сорти Полана (14,5 т/га) та Полка (13,5 т/га). Найбільш цінними у харчовому відношенні виявилися плоди сорту Полка: вміст загальних цукрів – 6,9 %, вміст вітаміну С – 45,0 мг%, дегустаційна оцінка – 4,6 бала.

Всі вивчені сорти малини згідно технологічної класифікації належать до сортів універсального призначення, тобто їх плоди можна споживати у свіжому вигляді або використовувати в якості сировини для виготовлення високоякісних продуктів переробки. Попит на малину як на ринку свіжої продукції, так на ринку переробки продовжує зростати. Як наслідок, ціни на малину залишатимуться порівняно високими. Це обумовлює високу прибутковість виробництва, що створює сприятливі умови для інвестицій у плодово-ягідне виробництва та вирощування малини зокрема.

Список використаних джерел:

1. Андрусик Ю.Ю. Порівняльна оцінка стійкості сортів малини до зимового висушування / Ю.Ю. Андрусик, О.П. Лушпіган, О.І. Китаєв // Садівництво: міжвід. темат. наук. зб. - К.: Фірма «Серж», 2005. - Вип. 57. - С. 491 - 497 (експериментальні дослідження, обговорення результатів диференційного термічного аналізу процесів льодоутворення).

Discussion panel 3. «Modern trends in animal husbandry. Environmental security in the context of global climate change. Biotechnological developments»

2. Андрусик Ю.Ю. Структурно-функціональний стан листків малини залежно від адаптивності до ґрунтових умов / Ю.Ю. Андрусик, О.І. Китаєв // Садівництво: міжвід. темат. наук. зб. - К.: СПД «Жителів С.І.», 2007. - Вип. 60. - С. 258-263 (отримання, обробка та узагальнення експериментальних даних мікроспектрального аналізу, підготовка матеріалів до друку).

3. Андрусик Ю.Ю. Посухота жаростійкість сортів малини в північному Лісостепу України / Ю.Ю. Андрусик, О.І. Китаєв, О.П. Лушпіган // Зб. наук. пр. Уманського державного аграрного університету. - Умань, 2008. - Вип. 67. - Ч. 1. - С. 146-150 (експериментальні дослідження, статистична обробка отриманих даних, узагальнення результатів і формулювання висновків).

4. Шеренговий П.З. Малинова насолода - не тільки влітку, а й у бабині літо... Перспективна технологія вирощування ремонтантних сортів малини / П.З. Шеренговий, Ю.Ю. Андрусик // Сад, виноград і вино України. - 2005. - № 1-2. - С. 20-21 (аналіз і підбір літературних джерел, проведення польових досліджень).

Філатова Валентина

викладач ВСП «Бобровицький фаховий коледж імені О. Майнової НУБіП України»

ПЕРСПЕКТИВИ ТА ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ КЛОНУВАННЯ ТВАРИН

Початок ХХІ ст. характеризується бурхливим розвитком генної інженерії. Поєднання її досягнень з експериментальною ембріологією, молекулярною біологією дозволяють на сьогодні вводити до геному тварин гени з форм, філогенетично віддалених від них, а також проводити обмін генами між видами. Завдяки цьому отримують тварин з ознаками, які при застосуванні традиційних методів схрещування і селекції отримати неможливо. Нові ембріологічні та молекулярні методи докорінно змінили традиційний підхід до розведення тварин. Вони дозволяють вести селекцію на рівні генотипу, а не лише фенотипу. Крім того, за допомогою генної інженерії розроблено методи, що дозволяють отримувати від тварин субстанції, які раніше отримували лише вакцинацією і в обмеженій кількості.

У тваринництві України одержано вагомі досягнення з використанням методів репродуктивної біотехнології. Розробка та інтенсифікація розвитку вітчизняних методів сучасної і традиційної репродуктивної біотехнології в тваринництві дадуть змогу значно прискорити розмноження цінних і створення нових унікальних генотипів, забезпечать істотну інтенсифікацію селекційного процесу і підвищення генетичного потенціалу продуктивності сільськогосподарських тварин. Розробка біотехнологій клонування та отримання генетично реконструйованих у бажаному напрямі тварин дасть змогу піднести на якісно новий рівень селекцію сільськогосподарських тварин, зокрема, прискорити зміну поколінь, темпи генетичної консолідації популяцій, зберегти широкий спектр наявного генофонду тощо, а розробка і застосування системи ДНК-маркерів у тваринництві — розв'язання актуальних завдань з аналізу і паспортизації порід сільськогосподарських тварин.

Питання виправданості клонування вже десятиліттями зависло у стані "лімбо", як з точки зору науки, так і моралі. Предметом стурбованості науковців є навіть не сам процес клонування. Основне питання полягає в результатах цього процесу, які далеко не завжди є передбачуваними. Будь-яка новітня, надзвичайно перспективна і недостатньо вивчена технологія приховує в собі певні ризики.

Ефективність самого процесу клонування викликає наразі обґрунтовані сумніви. Вчені дослідили, що як правило, зі 100 клонованих ембріонів виживає всього... 10 особин. І це в найкращому з можливих варіантів. Навіть якщо сам організм виживе при народженні, то ймовірність того, що він досягне зрілості становить 1% .

У результаті операцій з генами нерідко у клонованих тварин спостерігаються аномалії. І це, на жаль, зовсім не виняток, радше правило. Процес клонування часто спричиняє велику вагу тварини при народженні, аномальний розмір органів, втрату моторного контролю у тварин. Крім того, клоновані тварини мають, як правило, коротше життя, ніж звичайні.

З точки зору Європейського агентства з безпечності харчових продуктів, генетичні операції можуть спричинити суттєві зміни у функціонуванні організму навіть за відсутності помітних симптомів. Тобто наслідки споживання такої продукції можуть бути прихованими і визначити їх шляхом обстеження буде важко.

Випадкових "вдалих" спроб клонування наразі не є достатньо, щоб впроваджувати цю технологію на масовому рівні. Зокрема, історія про славнозвісну овечку Доллі відома всім, а той факт, що клонувати її вдалось після 276 невдалих спроб, – небагатьом.

При клонуванні організмів фактично відбувається його "копіювання". Таким чином, клонована тварина буде мати як усі переваги, так і недоліки свого "дублікату". Тобто в результаті генетичних операцій ми отримаємо вже дві (чи навіть більше) особини з певними "негативними" рисами, притаманними "оригіналу".

Але все ж таки провадження технології клонування все ще є багатообіцяючою і вигідною перспективою для виробників.

За міжнародними стандартами, продукція з клонованих тварин не вважається небезпечною для споживання. Тобто якщо виробник доведе, що м'ясо клонованої свинини є ідентичним за безпечністю "звичайному" м'ясу, то така продукція може бути допущеною на ринок.

Наразі розроблені новітні технології клонування, що дозволяють мінімізувати вірогідність побічних ефектів у результаті операцій з генами. Згідно з рекомендаціями Всесвітньої організації охорони здоров'я тварин, в даний час не виявлено конкретних нових ризиків, пов'язаних з клонуванням за технологією SCNT (технологія перенесення ядер соматичних клітин).

Крім того, шляхом клонування можна відновити рідкісні види рослин і тварин, що наразі перебувають на межі зникнення.

Позицій стосовно того питання, чи безпечна біотехнологічна продукція, безліч. На основі усього масиву наукових теорій і статистичних даних щодо даного питання важливо сформулювати власну відповідь.

Ціна питання – не гонитва за ефективністю чи рентабельністю виробництва. Платити за наслідки експериментів з технологією клонування чи генною модифікацією доведеться в першу чергу споживачам, котрі довіряться запевненням виробника щодо бездоганної якості його "клонowanego чи генно модифікованого продукту".

Список використаних джерел:

1. Грищенко О. Проблема клонування: суспільний та правовий аспект// Юстиніан. – 2005. – № 10.
2. Зеленін А.В. Генна терапія на межі третього тисячоліття // укр. ран. 2001. т. 71, №5. с. 387-395.
3. Дубинін Н.П. Генетика вчора, сьогодні й завтра. – М.: Наука, 2008. – 210с.

Чужба Олександр

студент факультету агротехнологій та економіки

Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України «Ніжинський агротехнічний інститут»

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОЩУВАННЯ СОНЯШНИКУ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах розвитку науки та технічних можливостей виробництва у світі отримання високих урожаїв сільськогосподарських культур стає буденною справою. За таких умов особливо актуальним постає питання рентабельності. Тому оптимальне комбінування та розробка адаптованих до умов регіону складових технологій вирощування сільськогосподарських культур з найбільшою ефективністю виробництва дасть змогу отримувати конкурентоспроможну продукцію, що в кінцевому результаті є чинником успішного розвитку сільського господарства України [9].

Соняшник - за масштабами поширення, універсальністю використання та енергетичною цінністю - найважливіша олійна культура в Україні. Саме соняшник забезпечує найбільший вихід олії з одиниці площі, а виробництво його є рентабельним у всіх зонах вирощування [7, 8].

Економічна ефективність виробництва і переробки соняшнику залежить від складного комплексу природно-економічних, технологічних, науково-технічних та інших факторів. Для оптимізації технології вирощування та економічної ефективності треба враховувати такі основні особливості: високий рівень вимог до умов вирощування; підвищена чутливість до гербіцидів; можливість епіфітотії збудників хвороб, що може призвести до значних втрат урожаю та погіршення якості насіння [6]. Як свідчать наукові дослідження, економічно вигідними вважаються такі технології, які передбачають менші об'єми енерговитрат на виробництво одиниці продукції при одночасному формуванні рослинами максимальної продуктивності [3, 5].

Ефективність виробництва - це економічна категорія, у якій проявляється найважливіша сторона діяльності підприємства - його результативність. Узагальнюючим показником економічної ефективності сільськогосподарського виробництва є рентабельність. Рентабельність розраховується шляхом зіставлення валового доходу або прибутку з витратами. На основі аналізу середнього рівня рентабельності можна визначити, які види продукції забезпечують прибуткову діяльність виробників. Аналіз результативного показника рентабельності олійних культур за 2017-2021рр. показав, що серед основних олійних культур найбільший рівень рентабельності зафіксовано по насінню соняшнику - 65 %, на другій позиції соя – 54%, на третьому – ріпак – 48%.

Отже, рентабельність олійних культур перевищує середній показник галузі. Протягом 2017-2021 рр. рівень рентабельності соняшнику демонстрував стабільний тренд до зростання. Зростання рентабельності по соняшнику становило 28,7% - від 38,6% у 2017 р. до 68 % у 2021 р. Собівартість виробництва олійних культур щороку зростає на 27-35%, а собівартість соняшнику зросла, і дорівнює 9,9 тис. грн. за 1 тону. Середня ціна на соняшник зросла у 2,5 рази з 6700 грн/т у 2017 р. до 13550 грн/т у 2021 р. Нижча собівартість при найвищій ціні пояснюють популярність культури соняшник і щорічне зростання виробничих показників цієї культури.

За даними статистики за останнє десятиріччя в Україні площа зайнята під соняшником збільшилася на 37% (табл.1).

Таблиця 1.

Стан вирощування соняшнику в останні роки 2017-2021рр. [8.]

Рік	Площа зібрана, тис.га	Обсяг виробництва, тис.ц	Урожайність, ц з 1га зібраної площі
2017	5779,6	119377,5	20,7
2018	5923,4	138827,1	23,4
2019	5759,9	149234,4	25,9
2020	6224,3	127517,7	20,5
2021	6237,1	147195,6	23,6

На жаль, за попередні 5 років збільшення валових зборів насіння соняшника, досягається, в основному, за рахунок розширення посівних площ.

Отже, як висновок можемо стверджувати, що вирощування соняшнику в Україні економічно вигідно для сільськогосподарських суб'єктів господарювання. Станом на сьогодні виробництво такої культури як соняшник є одним із найперспективніших видів економічної діяльності в аграрному секторі країни, що приносить стабільно високий прибуток і є одним із основних індикаторів забезпечення продовольчої безпеки.

Список використаних джерел:

1. Аранчій В.І. Сучасний стан і перспективи розвитку виробництва та переробки олійних культур в Україні / В.І. Аранчій, І.В. Перетяцько // Економічний вісник Донбасу. – 2013. - №2(32). – С. 145-151.

Discussion panel 3. «Modern trends in animal husbandry. Environmental security in the context of global climate change. Biotechnological developments»

2. Кузьминська Н.Л. Особливості функціонування олійно-жирової галузі України / Н.Л. Кузьмінська // Економіка АПК. – 2011. - №12. – С. 161-165.
3. Тонюк М.О. Шляхи підвищення економічної ефективності виробництва насіння олійних культур у регіоні / М.О. Тонюк, С.М. Концеба // Економіка АПК. - 2015. - №3. - С. 28-33.
4. Шайко О.Г. Шляхи підвищення ефективності виробництва олійних культур на регіональному рівні/ О.Г. Шайко, С.М. Концеба // Економіка АПК. - 2013. - №5. - С. 31-37.
5. Новосьолов А. Олійні: на що поставити? / А. Новосьолов // The Ukrainian farmer, березень, 2016. – С. 90-92.
6. Саква О.В. Формування структури виробництва на ринку олійних культур / О.В. Саква // Агросвіт. – 2009. - №12. – С. 30-32.
7. . Пузік В.К. Стан і перспективи вирощування та формування ринку соняшнику в Україні/ В.К. Пузік, В.М. Петров, Я.В. Бабарика // Посібник українського хлібороба. – 2014. - № 2. – С. 46-50.
8. Електронний режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
9. Електронний режим доступу: http://pda.apk-inform.com/ru/left_menu/statisticsgrain

***ДИСКУСІЙНА ПАНЕЛЬ 4 /
DISCUSSION PANEL 4***

***Забезпечення всеосяжної та
справедливої якісної освіти.***

***Ensuring comprehensive and equitable
quality education***

Безпала Ольга

к. геогр. н., ст. викладач

ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

МЕТА SKILLS НА РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ

Війна внесла корективи у життя кожного українця, як у професійній, так і в емоційній сфері. Роботодавці на ринку праці України починають звертати більшу увагу на meta skills майбутніх співробітників, описуючи пропоновану вакансію.

Поняття Meta Skills вперше з'явилося і докладно описане в книзі американської лікарки-психотерапевта Емі Мінделл наприкінці минулого століття [2].

Meta Skills — це результат трансформації вимог роботодавців до особистісних якостей працівників, що є синтезом hard-skills та soft-skills. Нагадаємо, що hard-skills (з англ. “жорсткі” навички) — професійні навички, яким можна навчити та які можна виміряти; soft-skills (з англ. “м’які” навички) — компетенції, які не вимірюються кількісними показниками: вони залежать від індивідуальних якостей, характеру людини та формуються завдяки її особистому досвіду.

Якщо трактувати цей термін буквально, то meta-skills — це навички, “що виходять за межі”. По-перше, *за межі* виду діяльності (надпрофесійні, міжпредметні). По-друге, це навички, що вимагають виходу *за межі* наших “блоків”: звичного мислення, сприйняття світу та себе в ньому.

Meta-skills допомагають засвоювати нові вміння та впливають на всі сфери життя. Якщо простіше — то допомагають “вижити”. Формула “вища освіта — запорука успіху в кар’єрі” сьогодні не працює. Сьогодні вкрай важливо: 1) бути готовим до раптових несподіваних змін; 2) бути міжпредметним і вміти швидко приймати рішення; 3) бути здатним у найкоротші терміни освоїти іншу професію у своїй сфері або взагалі новий вид діяльності.

Наприклад, знання англійської мови — з категорії hard-skills. А *здатність до вивчення мов* — це meta-skills. Той, у кого добре розвинений цей навик, без надзусиль зможе опанувати інші іноземні мови. Для будь-якого підприємця, що мріє про вихід на міжнародний рівень, знання кількох іноземних мов відкриває більш широкі перспективи.

Основними складовими meta-skills є усвідомленість, емпатія, неупередженість, гнучкість, креативність, інтегроване мислення, критичне мислення, толерантність, проактивність [3].

Усвідомленість. Це здатність усвідомлювати свої особливості, думки, емоції та стани. Розуміти, що ваші дії призведуть до певних наслідків, приймати реальний стан речей. Знання своїх сильних і слабких сторін дозволяє ефективно використовувати наявні якості, розвивати недостатні. Опанування цією метанавичкою дозволяє краще взаємодіяти з іншими людьми, справлятися з конфліктами, не боятися виявляти ініціативу, формулювати цілі та досягати їх.

Емпатія. Освоєння такої мета-навички дозволяє легко будувати довгострокові відносини, домовлятися з людьми та створювати продуктивну атмосферу. Це обов'язкова навичка для керівників. Якщо ви не вмієте ставити себе на місце іншої людини, співчувати, зберігати спокій і холоднокрівність — насилу чутимете інших і прийматимете альтернативну точку зору. Це дасть людям невпевненість у власних силах та негативно вплине на подальшу командну роботу.

Гнучкість. По суті, це здатність швидко реагувати на мінливість ситуації. Вміння знаходити золоту середину і на ходу вирішувати складні завдання. Постійне прокачування та розширення області набутих навичок розвине ваші професійні скіли, допоможе у вирішенні несподіваних проблем.

Критичне мислення та креативність. Дозволяють осмислювати події, що відбуваються, не соромитися питати, а також використовувати альтернативні способи врегулювання важких ситуацій. Відточує вміння перевіряти факти, працювати з варіаціями розвитку подій, не застосовуючи шаблонних рішень і не боячись зробити помилку. Необхідно відстежувати власні установки (як позитивні, так і негативні), логічно аналізувати та знаходити хибні програми дій. Важливо навчитися відрізнити "своє" від нав'язаного суспільством.

Інтегральне мислення – здатність поєднувати аналіз та синтез, бачити і враховувати все інтегральне різноманіття, що впливає на ситуацію та/або завдання факторів, як зовнішніх, так і внутрішніх, як індивідуальних, так і колективних, як виявлених, так і не виявлених.

Толерантність — готовність помічати, що всі люди різні, і визнавати цей факт.

Проактивність — це вміння передбачати і розуміти, як діяти; брати ініціативу та відповідальність за рішення, вибирати важливі речі, планувати та бути на крок попереду. Проактивна людина передбачає складнощі, а реактивна починає лагодити, коли щось уже пішло не так [1].

До *meta-skills*, які має мати будь-яка людина, власники бізнесу додають ті, які цінують у своїх співробітниках: гнучкість та уважність; вміння імпровізувати у будь-якій ситуації, діяти у неконтрольованих сценаріях; здатність презентувати та продавати себе; бажання бути не просто фахівцем, а визначним професіоналом; вміння керувати своїми грошима; навичка жити в умовах невизначеності; проактивність - прийняття відповідальності за себе та своє життя; самоорганізація під час переходу на віддалену роботу.

Таким чином, *meta-skills* є базою будь-якого комунікаційного процесу та забезпечують успішне застосування як «м'яких», так і «жорстких» навичок.

Список використаних джерел

1. Meta-skills Progression Framework: веб-сайт. URL: <https://www.skillsdevelopmentscotland.co.uk/media/48745/meta-skills-progression-framework-final.pdf> (Дата звернення: 30.03.2023)

2. Mindell, Amy. Metaskills: The Spiritual Art of Therapy. Published by Lao Tse Pr Ltd, 2001

Discussion panel 4.
«Ensuring comprehensive and equitable quality education»

3. Воркшоп «Штучний інтелект: на що здатні технології?»: веб-сайт. URL: <https://www.facebook.com/school.educator/videos/227569153087387> (Дата звернення: 30.03.2023)

***Даль Н.В.,**
викладач циклової комісії фундаментальних
дисциплін та комп'ютерних технологій
Відокремлений структурний підрозділ
«Ірпінський фаховий коледж Національного університету
біоресурсів і природокористування України»,
спеціаліст вищої категорії, викладач-методист*

**ВИКОРИСТАННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ У
ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ, ЯК НЕОБХІДНА
УМОВА ЯКІСНОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ**

В умовах воєнного часу заклад освіти має бути готовим у будь-який момент перейти на дистанційну форму навчання. А завданням кожного педагога є забезпечення такої підтримки студентів в умовах дистанційного навчання у воєнний час, що зможе демонструвати психологічну стійкість, мудрість, вдячність, усвідомлення найголовнішого в житті, виваженість усіх учасників освітнього процесу. Наше життя продовжується в тих умовах, в яких воно є і, не дивлячись на страшні події, ми працюємо в повну силу та маємо надію, що скоро війна закінчиться.

Дистанційне навчання як освітня технологія може бути легко інтегрована у будь-яку форму навчання. Дистанційні технології призначені для доставки навчального матеріалу у будь-який час та у будь-яке місце, зручне для здобувачів освіти. Тому такі технології використовуються для студентів денної форми навчання, які навчаються на базі нашого коледжу вже не перший рік.

Розуміючи дистанційне навчання не тільки як педагогічну технологію, але і як соціальну практику, треба підкреслити, що воно сприяє здійсненню модернізаційної трансформації комунікативних процесів навчальному закладі. Я не підтримую ідеї, що в цих процесах можна цілком виключити особисті контакти.

На мою думку, основою дистанційного навчання має бути цілеспрямована, контрольована і кропітка самостійна робота здобувача освіти в зручному для нього місці, за індивідуальним розкладом, маючи при собі комплект засобів навчання і можливість контактувати з викладачем. Ніхто не повинен бути позбавленим можливості навчатися через географічну ізольованість чи соціальну незахищеність.

Актуальною є думка Г.Гізеке про соціальну зумовленість освіти. Дослідник зазначає, що освіта, – інституалізується суспільством передусім у своїх власних цілях, а не в цілях тих, хто навчається, якими б вони не були. Те, що сьогодні студент з його інтересами і потребами особливо наполегливо висувається в центр педагогічного мислення, є просто-напросто варіацією

споконвічного, незмінного суспільного договору. Суспільству потрібна індивідуалізація, здатність до безперервного навчання, а також уміння справлятися з перспективами, здатним викликати ризик, і суперечливими очікуваннями [1, 99].

Система дистанційного навчання є програмно-апаратним комплексом, призначеним для управління процесом навчання із застосуванням мережних комунікаційних технологій з метою надання освітніх послуг широкому колу населення. Найбільш важливими компонентами дистанційного навчання є: створення практичних ситуацій під час навчального процесу, можливість проявити себе, самореалізуватися, індивідуальний підхід до кожного студента [2, 135].

В ході дистанційного навчання слід враховувати і психологічні процеси особистості. Учасники дистанційного навчання повинні розуміти призначення запропонованих курсів, планувати роботу, яка базується на інтерактивності освітнього процесу.

Другий атрибут психологічного комфорту в процесі навчання досягається зворотним зв'язком між студентом і викладачем, що полягає в міжособистісному спілкуванні. Крім важливого чинника – культури спілкування, важливим є подача інформації. Інформація повинна бути точно-підбраною та розкривати зміст теми у повному обсязі, спонукати студентів до здобуття нових знань та забезпечувати інтерактивність [3].

Для успішної організації дистанційного навчання, важливим є вміння працювати в навчальному сервері, знати різноманітні ресурси, користуватися електронною поштою, мати телефонний і факсимільний зв'язок, долучатися до відеоконференцій та інше.

Одним із варіантів реалізації дистанційного навчання є використання ресурсу *Moodle*.

Сьогодні широкого розповсюдження набули системи дистанційного навчання такі як ATutor, Claroline, Dokeos, LAMS, OLAT, OpenACS, Sakai. Система Moodle набула найбільшого поширення в світі.

Moodle — модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище) — навчальна платформа призначена для об'єднання педагогів, адміністраторів і студентів в одну надійну, безпечну та інтегровану систему для створення персоналізованого навчального середовища.

Moodle — це безкоштовна, відкрита (Open Source) система управління навчанням. Вона реалізує філософію «педагогікосоціального конструктивізму» та орієнтована насамперед на організацію взаємодії між викладачем та студентами.

Ця система стала досить популярною у світі серед викладачів як інструмент для створення динамічних курсів для студентів. За статистикою, що розміщена на сайті Moodleстаном на січень 2014 р. в світі зареєстровано 65 мільйонів користувачів, 6 мільйонів курсів та 64 тисячі сайтів в 233 країнах світу. Найбільше користувачів в Сполучених Штатах Америки, Іспанії та Бразилії.

Можливості для студентів:

- 1) доступність навчальних матеріалів;
- 3) можливість перегляду результатів проходження дистанційного курсу;
- 4) можливість перегляд результатів проходження тесту;
- 5) спілкування з викладачем через особисті повідомлення, форум, чат;
- 6) завантаження файлів з виконаними завданнями.

Можливості для викладачів:

- 1) надання інструментів для розробки авторських дистанційних курсів;
- 2) розміщення навчальних матеріалів у форматах .doc, .odt, .html, .pdf, а також відео, аудіо і презентаційні матеріали у різних форматах;
- 3) можливість додавання і модифікація різноманітних елементів курсу;
- 4) можливість використання різних типів тестів;
- 5) автоматизація процесу перевірки знань, звітів щодо проходження студентами курсу та звітів щодо проходження студентами тестів.

Впровадження елементів дистанційного навчання підвищує активну роль здобувача освіти у власному навчанні, доборі форм і темпів навчання, з урахуванням психологічних та фізичних особливостей, тих хто навчається. Тобто, технології дистанційного навчання допомагають зробити опанування курсу дисципліни більш доступним, ефективним і комфортним.

Список використаних джерел

1. Михальченко М.І., Лещенко Л.О. Дистанційне навчання в соціологічній освіті: pro і contra // Філософія освіти XXI століття: проблеми і перспективи. – 22 листопада 2000.
2. Хаджирадева С.К. Можливості використання дистанційних курсів при підготовці фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня "магістр" // Гуманізація вищої освіти: філософські виміри. Збірник статей за матеріалами III Міжнародної науково-практичної конференції. Суми-Бердянськ, 4-7 липня 2003.
3. Дистанційне навчання – від теорії до практики, актуальний мережевий семінар [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.osvita.org.ua/distance/articles/15/>
4. Про затвердження Положення про дистанційне навчання [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України № 466 від 25.04.2013 р. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>. — Назва з екрану.

Ірина Іванченко

викладач

ВСП «Ніжинський фаховий коледж НУБіП України»

COOPERATIVE LEARNING

Cooperative learning is one of the teaching methods that has gained a deep appreciation among teachers all over the world providing lessons both online and offline.

Cooperative Learning is an instructional method in which students work in small groups to accomplish a common learning goal under the guidance of the teacher. Teachers get the chance to work on core competencies and on students' communication and soft skills, which are valuable for students' success in life and work, integrating them in core curricula.

There are 5 essential components of a cooperative lesson:

1. Positive and personal interdependence (the success of the group depends on the work of each member, a gain for one is a benefit for the other);
2. Face-to-face interaction (students engage in discussions, make eye contact with each other and provide support);
3. Individual accountability (students work together as a team to create and to learn, but ultimately every individual student is responsible for his or her own performance);
4. Social skills (communication, active listening, relation management, empathy)
5. Group processing (students are aware of the progress and result; there is a feedback on the work of each student as well as of a group)

Johnson, Johnson, and Holubec's (1998) theory has identified three types of cooperative learning groups: formal, informal, and base groups.

Formal - groups are created to complete specific tasks or projects; they exist as long as it is needed to accomplish the task. It may take from a couple of hours to several weeks.

Informal cooperative learning groups are ones in which students work together in temporary groups that last for only one discussion or class period to achieve joint learning goals. The aim can be to answer questions, search for information, write a report, or read a dialogue/review).

Cooperative base groups are long-term (might last a year or more) and stable groups. The purposes of them are to give each member the support, encouragement, to assist each member needs to make academic progress, and develop cognitively and socially in healthy ways.

There are three phases of the implementation of cooperative learning:

Pre-implementation phase includes identifying instructional objectives, determining group sizes and dividing students into groups, arranging room, planning instructional materials to promote interdependence, specifying group roles, assigning tasks, explaining the criteria for success, structuring positive interdependence and accountability, and specifying desired behaviors.

Implementation includes monitoring behavior, intervening if needed, providing help, and praise.

Post-implementation includes summing up, evaluating the work result, giving feedback, reflecting on what happened.

There are seven types of cooperative learning strategies. Depending on the lesson or learning objective, the teacher might choose one strategy or a combination of strategies.

1. *Focused lists*. List activities can include roundtable discussions where you provide students with a topic and they brainstorm as a group. You might also want your students to share their experience in their groups.

2. *Short papers*. Ask students to take some notes on the specific topic, or ask them to answer some questions. Then divide students into the groups where they can

Discussion panel 4.
«Ensuring comprehensive and equitable quality education»

share their notes. They can practice active listening and speaking as well. As a feedback, ask to share if the ideas were the same/different.

3. *Sentence completion.* Chain work is one of the options here. Ask the students to make up a story by making their sentences in turns. The aim could be to teach team collaboration as they build a story using the group's collective story ideas.

4. *Numbering assignments.* Rather than working in groups, you could have students complete work independently, but assign them each a number. You can then ask the students a question and select one number to answer. For example, all the students assigned to number two might answer. After asking each member what their answers are, you might involve others to see if they agree or had different thoughts. Although students complete this work independently, they can still benefit from hearing the ideas of others in the classroom.

5. *Collective quizzing.* In this activity, each student receives a card with a quiz/task (answers are also provided). Pair students up and have them quiz each other on their cards. Encourage them to praise their classmate for correct answers and offer help for incorrect responses (can be used for grammar practice, for instance).

6. *Jigsaw pieces.* Each student in a small group is assigned one piece of a larger task. All of the task pieces are then put together by the group. For example, students read different parts of a text and then share the information with each other to complete the chart or to answer the questions.

7. *Interviewing classmates.* Assigning students into groups, you might have them interview each other on specific topics. You might ask one student to prepare a few questions, another student can answer those questions and the third student can be the reporter. This allows students to practice their listening and comprehension skills.

How to group students for cooperative learning:

- Set clear objectives and methods of working together in a group
- Be strict about what is expected from students and how they should organize themselves.
- Assign roles of each student in each group.
- Mix students of different abilities into one group (depends on a particular group).
- The group size must be under eight children.
- Monitor to check the processing of the activity.

There are some useful tips how to organizing cooperative learning:

- In order to improve students' self-esteem, start cooperative learning by dividing into pairs, then move to bigger groups and the last step is the open class format.
- It's more useful to change the groups from time to time to bring a variety of thoughts and opinions, to learn and accept the diversity.
- Begin to apply cooperative learning starting from the first lessons to develop stronger bonds between the members of the group.
- First lessons should include ice-breakers to set up a friendly and positive atmosphere to decrease the stress of the first lessons.

- Encourage your students to help each other and form a positive attitude towards help from other students.

Cooperative learning has a massive positive impact on students and their working environment: more interaction patterns; variety of ideas and opinions; increased critical thinking; increased student motivation to learn; develops peer relationships; promotes student self-esteem; social skills development; development of listening and speaking skills; diversity of activities.

All these factors work for building students competences in learning the language and better interaction with other individuals and groups.

REFERENCE:

1. Johnson, D. W., & Johnson, F. (2017). *Joining together: Group theory and group skills* (4th ed.). Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
2. Webinar "Cooperative learning and teamwork" Platform TalkEn.Cloud, Retrieved from: <http://surl.li/flozn>.

Майбородіна Наталія

к.ф.-м.н., доцент

Герасименко В'ячеслав

к.т.н., старший викладач

Кізім Анастасія

студентка

ВП НУБіП України "Ніжинський агротехнічний інститут"

ЯКІСНЕ ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Якість освіти – комплекс характеристик освітнього процесу, що визначають послідовне та практично ефективно формування компетентності та професійної свідомості. Це певний рівень знань і вмінь, розумового, фізичного й морального розвитку, якого досягли випускники освітнього закладу відповідно до запланованих цілей навчання і виховання [2].

З початком пандемії коронавірусу освітяни України змушені були продовжувати свою роботу в дистанційному режимі. З початком війни в Україні освітяни отримали нові виклики, пов'язані з руйнуванням шкіл, переселенням учнів та педагогів, зупинення освітнього процесу через повітряні тривоги, бойові дії та інші причини, пов'язані з війною. Освітникам України важливо підтримувати якість освітньої діяльності.

Основна стратегічна мета державної освітньої політики в Україні – забезпечити якість освіти. Для цього навчальний заклад повинен будувати ефективну систему, здатну адекватно реагувати на виклики сьогодення та стабільно функціонувати. Вона складається з двох тісно пов'язаних між собою систем: внутрішньої та зовнішньої.

У даній роботі наведено рекомендації щодо організації системи якісної освіти в навчальному закладі.

Створити внутрішню систему — стратегічне рішення закладу освіти. Воно може допомогти поліпшити його загальну дієвість та забезпечити міцну основу

Discussion panel 4.
«Ensuring comprehensive and equitable quality education»

для ініціатив щодо її ефективного та сталого розвитку. Внутрішня система — це інструмент, який дасть змогу розвивати заклад, забезпечить і налаштує процеси його освітньої діяльності [4].

Під внутрішньою системою розуміється сукупність умов, процедур та заходів у закладі освіти, що забезпечують ефективність освітніх і управлінських процесів, які безпосередньо впливають на якість освітнього процесу, формування ключових компетентностей здобувачів освіти, сприяють всебічному розвитку особистості.

Визначення основних термінів щодо якості освіти — у глосарії. Тут акцентуємо на двох важливих поняттях: «якість освіти» і «якість освітньої діяльності». Почнемо розглядати їх, з'ясувавши суть базового поняття «якість».

В даній роботі наведено рекомендації щодо організації дистанційного навчання в умовах війни, які сприятимуть якісній освітній діяльності.

1. Зміни до робочих програм з дисциплін

В умовах війни та постійних повітряних тривог складно дотримуватись сталого розкладу занять та календарно-тематичного планування. Викладач повинен використовувати робочу програму з дисципліни як основу, і водночас адаптувати та змінювати план.

Викладачу у робочій програмі з дисципліни варто:

- обрати теми, які можна перенести на самостійне опрацювання студентами (доцільно сюди включати теми, з яких наявні якісні ресурси);
- простіші для засвоєння теми винести на самостійне опрацювання і на заняттях вивчати ті, що потребують детальнішого вивчення та більш складні для засвоєння;
- визначити теми, що вивчаються вперше і без яких неможливе засвоєння подальшого матеріалу;
- лекційний матеріал здебільшого виносити на самостійне опрацювання студентами, а в аудиторії проводити практичні та лабораторні заняття.

Це допоможе викладачу більш гнучко використовувати робочу програму з дисципліни в умовах війни.

2. Єдина навчальна платформа

Тривале дистанційне навчання має відбуватись із застосуванням спеціальної онлайн-платформи. Це може бути, наприклад, Google Classroom, Moodle або ж розроблена на замовлення закладу освіти платформа [3].

Оскільки дистанційне навчання як освітня технологія потребує системного підходу, навчальним закладам варто розробити повноцінні дистанційні курси з основних навчальних дисциплін.

Люди по-різному ставляться до того, яку роль цифрові технології мають відігравати у навчальних закладах, проте не можна ігнорувати той факт, що цифрові інструменти кардинально змінили світ за межами навчальних закладів. Цифрові технології по всьому світу створюють нові бізнес-моделі й можливості вийти на ринки й трансформувати виробничі процеси. Вони допоможуть нам

жити довше і здоровіше, переберуть на себе нудні або небезпечні завдання й дадуть нам змогу подорожувати у віртуальні світи. Люди, які не вміють давати собі раду в цифровому середовищі, більше не можуть брати повноцінну участь у соціальному, економічному та культурному житті. Отож, якщо ми хочемо дати вчителям навчальний простір, який підтримує методи викладання 21-го століття, а учням – компетенції 21-го століття, необхідні для їхнього успіху, знехтувати технологіями ніяк не можна [1].

3. Змішане навчання

Окрім дистанційного навчання можливо організувати змішане навчання. За необхідності заняття можна проводити як у синхронному, так і асинхронному режимі.

4. Діяльнісні методи навчання

Забезпечити різноманітність пізнавальної діяльності та зацікавити учнів та студентів педагогу допоможуть проєктні, пошукові, дослідницькі завдання. Як правило, основна частина таких завдань виконується учнями в асинхронному режимі. Запропонована модель є варіантом змішаного навчання, оскільки учні половину матеріалу опрацювають у дистанційному форматі самостійно [1].

5. Самостійне опрацювання матеріалу

Самостійне опрацювання матеріалу учасниками освітнього процесу під час дистанційного навчання в умовах війни має свої особливості. Педагог повинен розділити матеріал на логічні тематичні блоки. Це допоможе учням та студентам навчатися самостійно. Для забезпечення якісного самостійного навчання важливо надавати учасникам освітнього процесу максимально чіткі інструкції щодо опрацювання кожного блоку матеріалу та критерії для самостійного оцінювання результату.

6. Відстеження динаміки навчальних досягнень

Важливим є відстеження навчальних досягнень учнів та студентів, оскільки це дасть змогу педагогам вчасно діагностувати можливі освітні втрати та вчасно на них реагувати. Педагог повинен розробити завдання для діагностики, проаналізувати результати. За необхідності розробити плани подолання освітніх втрат: колективні, групові або індивідуальні.

7. Співпраця з батьками

Співпраця педагогів з батьками – важлива складова успіху та якості дистанційного навчання учнів в школі. Для здобувачів вищої освіти дана співпраця відходить на задній план. Зазвичай спілкування з батьками здійснює куратор групи, на якого покладаються обов'язки контролю якості освіти студентів та їх виховання. Але в умовах війни, не потрібно нехтувати спілкуванням з батьками, особливо для студентів 1 курсу, або студентів з прифронтових територій.

Педагог повинен мати індивідуальний підхід до кожного здобувача освіти, виконувати в повному обсязі поставленні перед ним освітні та виховні завдання, використовувати різноманітні методи та методики викладання навчального предмету,

Discussion panel 4.
«Ensuring comprehensive and equitable quality education»

Список використаних джерел:

1. Андреас Шлейхер. Найкращий клас у світі: як створити освітню систему 21-го століття / Переклала з англ. Ганна Лелів. – Львів: Літопис, 2018. – 296 с.
2. Державна служба якості освіти України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://sqe.gov.ua/yakisne-distanciyne-navchannya-v-umovakh>.
3. Міністерство освіти і науки України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/tag/yakist-osviti>.
4. Як створити внутрішню систему забезпечення якості освіти [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ezavdnz.mcfr.ua/book?bid=38817>.

Сидорович Олександр,
д.і.н., доцент

ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

ТЕОРІЯ ГЕНДЕРУ ЯК НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Активні зміни в суспільному житті, що відбуваються в Україні в останні десятиліття спричиняють переосмислення усталених суспільних поглядів на проблеми статі і гендеру. Цей процес відбувається як природнім шляхом (переосмислення під впливом суспільних трансформацій), так і через проникнення в науковий і суспільний дискурс відповідних західних праць і теорій щодо питань гендеру.

Це, в свою чергу, зумовило потребу в узагальненні всього напрацьованого масиву знань щодо означеного питання і представлення його у вигляді структурованої навчальної дисципліни для викладання у закладах вищої освіти.

Гендерна теорія – це критичний підхід, який заперечує винятковість біологічного. Біологічні відмінності між чоловіками і жінками не заперечується, але вони не можуть бути єдино можливими для пояснення гендерних ролей.

Викладання теорії гендеру має містити три основні складові предмету навчальної дисципліни: система знань, гендерна система суспільства та гендерні практики. Гендерні дослідження в свою чергу мають спиратися на міждисциплінарні методи, а саме: теоретичний, історико-генетичний, соціально-психологічний, статистичний, емпіричний та прогностичний.

За своєю природою теорія гендеру безумовно відноситься до навчальних дисциплін, які допомагають розвивати т.зв. «soft skill», тобто універсальні непрофесійні якості, що сприяють взаємодії між собою в команді незалежно від сфери діяльності. Людина, що володіє ними, ефективніше справляється зі своїми завданнями, будує комунікацію з командою, партнерами і клієнтами, а також успішно просувається по кар'єрних сходах або розвиває свій бізнес.

Основні завдання вивчення означеної дисципліни мають сприяти виробленню системи знань про гендерні дослідження в цілому; набуттю умінь і навичок розпізнавати гендерні проблеми; здійсненню гендерного аналізу; розвитку професійно-важливих якостей (емпатія, толерантність,) та мотивації до захисту рівних прав і можливостей жінок і чоловіків; подальшій самоосвіти з гендерних питань.

Питання для яких спеціальностей більше чи менше підходить ця дисципліна вважаємо зайвим, оскільки цей галузь наукового теоретизування має міждисциплінарний характер. Теорія гендеру спирається на такі науки: історія, філософія, право, психологія, література, біологія, економіка, медицина тощо. Це зумовлює потребу в узагальненні системи знань щодо теорії гендеру, у цілісному функціонуванні гендеру в певній суспільній ситуації, систематичному викладі основних положень.

Міждисциплінарність та міжсекторальність теорії гендеру дозволяє гнучко трансформувати навчальний курс спираючись на спеціалізацію, профіль навчального закладу та рівень акредитації.

Список використаних джерел:

1. Основи теорії гендеру. Навчальний посібник. Київ. К.І.С., 2020, 536 с.
2. Гапон Н. Гендер у гуманітарному дискурсі. Філософсько-психологічний аналіз. Львів. Літопис, 2002, 310 с.
3. Кімелл М. Гендероване суспільство. Київ, Сфера, 2003, 494с.

Ткаченко Ольга

к. пед. н., доцент кафедри ІСіТ

Білоцерківський національний аграрний університет

ЯКІСТЬ ОСВІТИ В ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЯХ

«Освіта та технології – нерозлучні та взаємозалежні галузі. Чим вищий рівень освіти, тим більша кількість технологій може з'явитися й навпаки: занепад шкіл та університетів веде до відставання країни від світових технологічних тенденцій. Так чи інакше, кожен новий технологічний прорив неминуче впливав на навчання, підвищуючи його якість. Сьогодні світ розвивається стрімкіше, ніж будь-коли. Технічний прогрес створює нові можливості робити освіту якіснішою, а технології обіцяють докорінно змінити цю сферу» [1].

Сьогодні тяжкий час для нашої держави. Та всі ми прагнемо нашої перемоги над ворогом, кожен із нас намагався і намагається зробити свій посильний внесок у її наближення. Щоб вистояти, піднятися одним із обов'язків сьогоденності є утримати, підняти економіку країни. І таку можливість дають нам інформаційні технології. Завдяки інформаційним технологіям сьогодні продовжують працювати всі галузеві напрями економіки. Не оминула інформатизація й освіту. Завдяки структурних змін у суспільстві, що відбуваються під впливом нових інформаційних технологій, освіта повинна ґрунтуватися на принципах доступності, відкритості й безперервності [3, 5]. Та, нажаль, існує супротив: наприклад, оновлення комп'ютерної новітньої техніки кожні три – п'ять років, заклад освіти не в змозі собі дозволити, одноразово отримані знання в рамках старого традиційного навчання швидко застарівають.

А тому нині ми повинні повною мірою задіяти інформаційні технології. А саме хмарні технології.

Лідерами з надання хмарних послуг для освіти є корпорації Google та Microsoft, які безкоштовно пропонують навчальним закладам пакети хмарних

Discussion panel 4.
«Ensuring comprehensive and equitable quality education»

сервісів G Suite for Education і Microsoft Office 365. Сутністю із основних пунктів їх використання і є те, що уся створена і завантажена користувачем інформація зберігається на віддаленому сервері, що в свою чергу дає можливість отримати доступ до своїх матеріалів з будь-якої точки, де є підключення до Інтернету, надати іншим користувачам посилання на цей матеріал для перегляду, редагування, або сумісної роботи над ним [3].

Тож, яких переваг можливо отримати освітянам від хмарних технологій? Основними перевагами є:

- не потрібні великі обчислювальні потужності комп'ютерів, який крім того можливо замінити на будь-який смартфон чи планшет, а при відкритті вікна браузера отримати величезний потенціал;
- відмовостійкість;
- певний рівень безпеки;
- висока швидкість обробки даних;
- економія на покупці софту - всі необхідні програми вже є в сервісі, де будуть працювати додатки;
- проведення відеозустрей;
- створення презентацій;
- створення нотаток, спільної роботи над завданнями [3, 4];
- збереження даних в мережі, що надалі дає можливість їх використання з будь-якого місця...

Ось чому якість освіти і її розвиток сьогодні залежить від інформаційних технологій.

Список використаних джерел

1. Бойко А. Технології VS освіта: Як технічний прогрес впливає на якість освіти? URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/780875.html> (дата звернення: 22.03.2023)
2. Топорков О. Роль інновацій у розвитку малих та середніх підприємств. International relations, part «economic sciences», 2020. № 22. С. 12.
3. Хмарні технології в освіті. URL: <https://sites.google.com/view/cloudinedu/96-office-365-education>
4. Хмарні технології. Переваги і недоліки. URL: <https://valtek.com.ua/ua/system-integration/it-infrastructure/clouds/cloud-technologies>
5. Що таке хмарні технології і навіщо вони потрібні. URL: [https://edin.ua/shho-take-xmarni-texnologii%D1%97-i-navishho-voni-potribni/#:~:text=%D0%A5](https://edin.ua/shho-take-xmarni-texnologii-i-navishho-voni-potribni/#:~:text=%D0%A5) (дата звернення: 22.03.2023)

ЗМІСТ

**ЗАГОСТРЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ У СВІТІ.
РОЛЬ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА У ВИРШЕННІ ГЛОБАЛЬНИХ
ПРОБЛЕМ ЛЮДСТВА /**

**GLOBAL ISSUES: FOOD SECURITY. THE IMPORTANCE OF
AGRICULTURE IN SOLVING GLOBAL PROBLEMS OF MANKIND**

Бачинська Ірина, Федуняк Ігор

СТАН АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ НОВИХ
ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ..... 4

Бридун Андрій, Христенко Галина

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ – ПРІОРИТЕТНИЙ ЧИННИК
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ
ПІДПРИЄМСТВ..... 6

Вовк Валерія

ВИРОБНИЦТВО БІОПАЛИВ З АГРОБІОМАСИ ЯК СКЛАДОВА
ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ..... 8

Глотов Валентин

НИЗЬКОВУГЛЕЦЕВИЙ РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА
УКРАЇНИ..... 10

Гуторов Олександр

КОНЦЕПТУАЛЬНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
РОЗВИТКУ РИСІВНИЦТВА В УКРАЇНІ..... 13

Дзенглюк Олег, Судомир Світлана

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ..... 16

Кузьмін Дмитро, Весперіс Світлана

ЗМІНИ У СТАВЛЕННІ КІНЦЕВОГО СПОЖИВАЧА ДО
ВІДНОВЛЮВАНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ У АГРОПРОМИСЛОВОМУ
КОМПЛЕКСІ УКРАЇНИ..... 18

Макаров Олег, Судомир Світлана

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ
ПІДПРИЄМСТВ..... 21

Масляєва Катерина БІОЛОГІЧНИЙ МЕТОД ЗАХИСТУ РОСЛИН В УКРАЇНІ.....	23
Мельник Юрій, Ярош Юрій ЖИВЛЕННЯ РОСЛИН – ПОЛЕ ТВОРЧОГО ПОШУКУ АГРОНОМА.....	25
Мірзоєв Тимур ЩОДО ПЕРСПЕКТИВ ВИРОБНИЦТВА НІШЕВИХ ТЕХНІЧНИХ КУЛЬТУР.....	28
Назар Анна, Гурська Ірина РОЛЬ БІЗНЕС-ПЛАНУВАННЯ У РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	30
Николин Леся, Ярема Любов УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	32
Савченко Олена, Дібрівна Емілія СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ У ВИРОБНИЦТВІ ТА СПОЖИВАННІ ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПРОДОВОЛЬЧУ БЕЗПЕКУ.....	35
Степасюк Людмила СТАН ТА ОСНОВНІ ФАКТОРИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНА.....	36
Судомир Світлана ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ.....	39
Тригуб Олег РОЛЬ НІШЕВИХ КУЛЬТУР (НА ПРИКЛАДІ ГРЕЧКИ) У ВИРІШЕННІ ПРОБЛЕМИ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ.....	41
Турчин Ірина ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК АГРАРНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ.....	43
Хуртепа Ольга ІННОВАЦІЙНА ЕКОНОМІКА СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА НА ШЛЯХУ ВИХОДУ З КРИЗИ.....	45

Чередніченко Олена УДОСКОНАЛЕННЯ РЕЦЕПТУРИ ВИРОБНИЦТВА ЯК РОЗШИРЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	47
ЗАХИСТ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ТОВАРОВИРОБНИКА ТА ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА ПРОТЕКЦІОНІЗМУ АПК. СОЦІАЛЬНА ДЕЗІНТЕГРАЦІЯ ТА РОЗШАРУВАННЯ СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ПІДВИЩЕННЯ ЦІН НА ПРОДОВОЛЬСТВО. УПРАВЛІННЯ ТА ФІНАНСИ В АПК/ PROTECTION OF AGRICULTURAL PRODUCERS AND ECONOMIC POLICY OF PROTECTIONISM OF AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX. SOCIAL DISINTEGRATION AND STRATIFICATION OF SOCIETY IN THE FACE OF RISING FOOD PRICES. MANAGEMENT AND FINANCE IN AGRICULTURE	
Joshua Linus Baka, Liudmyla Dashutina CORRELATION BETWEEN THE TYPES OF MOTIVATION IN THE PERSONNEL OUTPUT.....	52
Сұлтанова Аружан, Күнболатова Диана, Шаяхметова Кульшария ҚАРЖЫ-НЕСИЕ ШЕШІМДЕРІН ҚАБЫЛДАУҒА ҚАРЖЫ- ЭКОНОМИКАЛЫҚ ЕСЕПТЕУДІҢ МАТЕМАТИКАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ...	54
Шаяхметова Кульшария, Кожяхметов Зият, Аимкулов Рахат, Атирбеков Алмас, Аипов Бауржан РАЗВИТИЕ ВАЛЮТНОЙ ИНТЕГРАЦИИ В ЕАЭС.....	58
Шаяхметова Кульшария, Атирбеков Алмас, Тастемиров А.Н СУЩНОСТЬ БАНКОВСКОГО МЕНЕДЖМЕНТА.....	63
Банах Наталія, Герчанівська Світлана МАРКЕТИНГОВА ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРИЙНЯТТЯ ЕФЕКТИВНИХ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ.....	72
Березан Лідія ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАЦІ КЕРІВНИКІВ І ФАХІВЦІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ	74
Бондаренко Катерина, Мірзоєва Тетяна РИЗИКИ РЕЙДЕРСТВА В АГРОБІЗНЕСІ.....	76
Брюхачова Інна, Гопка Борис ТЕХНОЛОГІЯ ВИГОТОВЛЕННЯ ТВЕРДИХ СИРІВ ТА САНІТАРНА ОЦІНКА ЙОГО ЯКОСТІ.....	78

Власенко Дмитро СУЧАСНІ АСПЕКТИ СЕГМЕНТУВАННЯ РИНКУ ПАСАЖИРСЬКИХ ТРАНСПОРТНИХ ПОСЛУГ	80
Грабовецький Олександр ПОШУКИ ШЛЯХІВ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ АГРАРІЇВ ПІД ЧАС ВІЙНИ.....	84
Герцик Оксана КВАЛІФІКОВАНИЙ ПЕРСОНАЛ - ЗАПОРУКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	87
Горбань Олександр ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ, ЇЇ РОЛЬ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ.....	89
Євенко Тетяна ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КРИПТОВАЛЮТ В УКРАЇНІ.....	91
Кепко Валентина, Стаднік Леонід СИСТЕМА ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ В УКРАЇНІ ТА ЇЇ ГАРМОНІЗАЦІЯ З ЄС.....	93
Копитець Наталія, Волошин Володимир НАПРЯМИ ВРЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН МІЖ УЧАСНИКАМИ РИНКУ М'ЯСА.....	96
Кузьменчук Максим, Дібрівна Емілія СОЦІАЛЬНА ДЕЗІНТЕГРАЦІЯ ТА РОЗТАШУВАННЯ СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ПІДВИЩЕННЯ ЦІН НА ПРОДОВОЛЬСТВО.....	98
Ланченко Євгеній, Івченко Володимир РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ДОМОГОСПОДАРСТВ В АГРАРНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ.....	100
Майданюк Оксана ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ В УКРАЇНІ.....	102
Михайленко Анна ОЦІНКА МАЛОЦІННИХ ТА ШВИДКОЗНОШУВАНИХ ПРЕДМЕТІВ..	104
Мовчун Леся ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	108

Сало Інна ЦІНОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОДОВОЛЬЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ.....	110
Сергієнко Анна, Дворник Інна ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ЯК МЕТОД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ АГРОВИРОБНИКА.....	112
Сердюк Владислава, Іванько Анатолій ЕФЕКТИВНА АГРАРНА ПОЛІТИКА ЯК ПЕРЕДУМОВА ДЛЯ РОЗВИТКУ КОНКУРЕНТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	115
Сливінська Оксана РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ ДІАГНОСТИКИ В ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	118
Стаднік Леонід, Кепко Валентина ОРГАНІЗАЦІЯ КОМЕРЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПІДПРИЄМСТВАХ САДОВО-ПАРКОВОГО ГОСПОДАРСТВА.....	120
Стадник Вікторія РИНКОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ПІДПРИЄМСТВА.....	121
Стемковська Ірина ПЛАНУВАННЯ ЯК ОДНА З ОСНОВНИХ ФУНКЦІЙ МЕНЕДЖМЕНТУ.....	124
Сук Петро АМОРТИЗАЦІЯ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ЗА МЕТОДОМ НА ОСНОВІ НЕОПЕРАЦІЙНИХ ДОХОДІВ.....	127
Терещенко Ірина ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ В АПК УКРАЇНИ.....	130
Тищенко Анастасія, Дворник Інна РИНОК ПРАЦІ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ.....	132
Царук Наталія ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ НА ПІДПРИЄМСТВІ.	134

Циганенко Олена, Весперіс Світлана ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ ЦИФРОВОГО СЕРЕДОВИЩА СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ.....	136
---	-----

**СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ТВАРИННИЦТВІ. ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА
В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ КЛІМАТИЧНИХ ЗМІН.
БІОТЕХНОЛОГІЧНІ РОЗРОБКИ/
MODERN TRENDS IN ANIMAL HUSBANDRY. ENVIRONMENTAL
SECURITY IN THE CONTEXT OF GLOBAL CLIMATE CHANGE.
BIOTECHNOLOGICAL DEVELOPMENTS.**

Василишина Олена ВИКОРИСТАННЯ ХІТОЗАНУ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ ЯК БІОПОЛІМЕРУ ПРИРОДНОГО ПОХОДЖЕННЯ.....	141
---	-----

Дегтярьов Юрій ДЕЯКІ ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИРОЩУВАННЯ СУНИЦІ ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ КРАПЕЛЬНОГО ЗРОШЕННЯ.....	142
--	-----

Диха Марія ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ПІД ПРИЗМОЮ ВІЙНИ В УКРАЇНІ.....	145
--	-----

Лавська Наталія ОРГАНІЧНА ПРОДУКЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ.....	148
--	-----

Литовченко Віктор ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЩОДО ВИМОГ ДО ПОВОДЖЕННЯ ІЗ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ ТВАРИНАМИ.....	150
--	-----

Савченко Олена, Дібрівна Емілія СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ТВАРИННИЦТВІ.....	153
---	-----

Семеніхін Андрій, Андрющенко Яна ВПЛИВ ІОНІВ МЕТАЛІВ НА ПОЛІФЕРМЕНТНУ АКТИВНІСТЬ РУБІСКО ХЛОРОПЛАСТІВ З ЛИСТЯ ГОРОХУ.....	154
--	-----

Сорока Анастасія, Гнедіна Катерина ДЕКАРБОНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ: ВИКЛИКИ ВОЄННОГО ЧАСУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	158
---	-----

Сушко Богдан ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА СОЇ В УКРАЇНІ.....	160
Сушко Роман ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОЩУВАННЯ СОРТІВ РЕМОНАНТНОЇ МАЛИНИ.....	163
Філатова Валентина ПЕРСПЕКТИВИ ТА ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ КЛОНУВАННЯ ТВАРИН.....	165
Чужба Олександр ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОЩУВАННЯ СОНЯШНИКУ В УКРАЇНІ.....	167
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВСЕОСЯЖНОЇ ТА СПРАВЕДЛИВОЇ ЯКІСНОЇ ОСВІТИ/ ENSURING COMPREHENSIVE AND EQUITABLE QUALITY EDUCATION	
Безпала Ольга META SKILLS НА РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ.....	171
Даль Наталя ВИКОРИСТАННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЦОЇ ОСВІТИ, ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ЯКІСНОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	173
Іванченко Ірина COOPERATIVE LEARNING.....	175
Майбородіна Наталія, Герасименко В'ячеслав, Кізім Анастасія ЯКІСНЕ ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	178
Сидорович Олександр ТЕОРІЯ ГЕНДЕРУ ЯК НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА.....	181
Ткаченко Ольга ЯКІСТЬ ОСВІТИ В ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЯХ.....	182

Наукове видання

Глобальні та національні тенденції у галузі наук про життя

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Видання друкується за авторським редагуванням

Підписано до друку 01.04.2023 р.
Гарнітура Times New Roman
Замовлення № 276

Формат 60x84/16 Папір офсетний
Обл.-вид. арк. 10,32 Тираж 120 прим.
Ум. друк. арк. 11,65

Видавництво
Ніжинського державного університету
імені Миколи Гоголя.
м. Ніжин, вул. Воздвиженська, 3А
(04631) 7-19-72
E-mail: vidavn_ndu@ukr.net

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2137 від 29.03.05 р.

